

ประชุมพงศาวดารภาค ๔๕
รวมจดหมายเหตุเรื่องทูตไทยไปประเทศอังกฤษ
A
ปี ๒ พ.ศ. ๒๔๐๐

Siamese and English Records
of the Siamese Embassy to
England
in 1857-1858.

พิมพ์ในฐานพระราชทานเพลิงศพนายพันเอก เดิม มุมนาค
A
ปี ๒ พ.ศ. ๒๔๑๐

แคทโลคมีด

๗
๗๕๖
๗

๑๕๔. ๓

ประชุมพงศาวดารภาค ๔๕
รวมจดหมายเหตุเรื่องทูตไทยไปประเทศอังกฤษ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐

Siamese and English Records
of the Siamese Embassy to
England
in 1857-1858.

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายพิณ เทพเฉลิม บุณนาค

๖๘/๒๕

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

รายนามผู้พิณเทพเฉลิม บุณนาค นายกับตูกหลาน

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗

อธิบายนามในรูปหมู่

ลำดับตามชั้นบันไดแลแต่ซ้ายมาขวา

ชั้นบน นายพิณเทพเฉลิม บุณนาค บุตรีสี่ยตระกูลพระยาศรีสุรราชภักดี
วัน บุณนาค เป็ยัญ เกิดเมื่อวันอาทิตย์ ๒๒ ตุลาคม ขวศ พ.ศ. ๒๔๐๗
ถึงแก่กรรมวันที่ ๓๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๐

ชั้น ๒ ๑ หม่อมพร้อมภักดีภักกร ฌอยุธยา ท.ร. ในหม่อมเจ้าอมรทัท
๒ หม่อมราชวงศ์หญิง ศุภกนิศ เทวกุล ฌอยุธยา
๓ แพ้ว วิชาคนเล็กของนายพิณเทพเฉลิม บุณนาค
๔ หม่อมราชวงศ์ชาย ยันตเทพ เทวกุล ฌอยุธยา
๕ หม่อมเพ็ญ เทวกุล ฌอยุธยา ท.ร. ในพระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าไกรทศประพันธ์

๖ หม่อมราชวงศ์หญิง พันธิทิพย์ เทวกุล ฌอยุธยา
ชั้น ๓ ๑ หม่อมราชวงศ์หญิง ไพเราะ ภักดีภักกร ฌอยุธยา
๒ หม่อมราชวงศ์หญิง เพลินจิตต์ ภักดีภักกร ฌอยุธยา

ชั้น ๔ ๑ หม่อมราชวงศ์ทวยเทพ เทวกุล ฌอยุธยา
๒ หม่อมราชวงศ์หญิง จันทร์ เทวกุล ฌอยุธยา
๓ หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ เทวกุล ฌอยุธยา
๔ หม่อมราชวงศ์หญิง เถลิวิมาน เทวกุล ฌอยุธยา
๕ หม่อมราชวงศ์เทวไทย เทวกุล ฌอยุธยา
๖ หม่อมราชวงศ์จิตรคุปต์ เทวกุล ฌอยุธยา
๗ หม่อมราชวงศ์พงศ์อมร ภักดีภักกร ฌอยุธยา

คำนำ

หม่อมเพ็ญ เทวกุล ฅอยุธยา ท.ร. กับหม่อมพร้อย กฤดากร
ฅอยุธยา ท.ร. ให้มาแจ้งความยังราชบัณฑิตยสภา ว่าใคร่จะพิมพ์
หนังสือสำหรับแจกเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพนายพิณ เทพเฉลิม
บุณนาค ท.ร. ผู้บิดา ที่สุสานหลวงฅวัดเทพศิรินทราวาสโดยพระบรม
ราชานุญาต ในเคื่อนมีนาคันนี้ ขอให้ราชบัณฑิตยสภาช่วยเลือกเรื่อง
หนังสือแลจัดการพิมพ์ให้ตามประสงค์ ข้าพเจ้าเป็นผู้เลือกเรื่องหนังสือ
ระลึกไ้ถึงหนังสือเรื่อง ๓ ซึ่งราชบัณฑิตยสภาพึงไ้มาจากประเทศ
อังกฤษไม่ช้านัก เป็นจดหมายเหตุเรื่องทศไทย ในคราวพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้พระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุณนาค)
เป็นราชทูต ไปยังราชสำนักสมเด็จพระราชินีวิกตอเรียณกรุงลอนดอน
เมื่อขมะเสง พ.ศ. ๒๔๐๐ หนังสือพิมพ์อังกฤษลงข่าวแลกล่าวอธิบาย
ก้วยเรื่องทศไทยที่ไปคราวนั้นประการใด รัฐบาลอังกฤษไ้เก็บรวบรวม
ไว้ ในหอสมุดของกระทรวงการอินเดีย แล้วยัคนั้ขอมอนุญาตให้คัด
สำเนามากข้จดหมายเหตุต่าง ๆ อันเนื่องก้วยประเทศสยามบรรดามืออยู่
ในหอสมุดนั้น พิจารณาเห็นว่าน่าอ่าน เกิมข้าพเจ้าคิดจะแปลออกพิมพ์
เป็นภาษาไทย แลไ้ไ้ให้สองแปลกลัก ๒-๓ ฉบับ แต่อ่านคำแปล
รู้สั้กว่ารสชาติข้ไปไม่น่าอ่านเหมือนที่เขาแต่งไว้แต่เกิมในภาษาอังกฤษ
จึงไ้ระงับความคิดที่จะพิมพ์จดหมายเหตุนั้นมาเสียคราว ๓ ยัคนั้เห็น
เป็นโอกาสก้วยผู้ซึ่งจะไ้รับหนังสือแจกในงานศพนายพิณ เทพเฉลิม
บุณนาค คงมีทั้งไทยแลชาวต่างประเทศที่รู้ภาษาอังกฤษมากก้วยกัน

ถ้าพิมพ์จดหมายเทศซึ่งกล่าวมาเป็นหนังสือแจกก็เห็นจะเหมาะที่ข้าพเจ้า
 ทูลหาหรือพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ ก็ทรงพระดำริ
 เห็นชอบด้วย จึงได้วานศาสตราจารย์ บอช เซเกส เลขานุการราช
 บัณฑิตยสภา ให้เลือกคัดจดหมายเทศเรื่องทูตไทยที่ความไม่ซำกััน
 รวมพิมพ์ในสมุดเล่มนี้ แลได้วานมีสเตอร์ อ.ช. รอยบินส์ ครูภาษา
 อังกฤษในวิชาารุวิทยาลัยซึ่งได้เรียนรู้ภาษาไทยชำนาญ ให้ช่วยแปล
 เรื่องตำนานและประเพณีทูตไทยซึ่งข้าพเจ้าได้แต่งไว้แต่ก่อน เป็นภาษา
 อังกฤษพิมพ์เพิ่มเข้าอีกด้วย แต่ผู้รับหนังสือแจกซึ่งมิได้มีโอกาส
 เรียนรู้ภาษาอังกฤษก็คงขี้มอดมาก เห็นสมควรจะมีหนังสือเป็นภาษา
 ไทยพิมพ์ไว้ในสมุดเล่มนี้ด้วย ข้าพเจ้าจึงให้รวมหนังสือจดหมายเทศ
 ซึ่งหม่อมราโชทัยแต่ง กับทั้งคำอธิบายของข้าพเจ้าพิมพ์ไว้ด้วย ให้
 จดหมายเทศเรื่องทูตไทยไปประเทศอังกฤษเมื่อคราว พ.ศ. ๒๔๐๐ เป็น
 ฉบับบริบูรณ์อยู่ในสมุดเล่มนี้

อันจดหมายเทศเรื่องทูตไทยไปประเทศอังกฤษที่พิมพ์ในสมุดเล่ม
 นี้ ความต่างกันแลมีกลเม็ดต่างกัน ถ้าอ่านด้วยสรวกจะเห็นได้ว่า
 เป็นหนังสือน่าอ่านต่างกันอย่างไร ข้าพเจ้าจะลองกล่าวอธิบายกลเม็ด
 ความที่คิดเห็น

๑ รายงานของหม่อมราโชทัยซึ่งพิมพ์ไว้เป็นภาคต้นนั้น เป็นตัว
 จดหมายเทศในทางราชการข้างฝ่ายไทย (เคยพิมพ์ตั้งแต่ในรัชกาล
 ที่ ๔) ควรยกย่องว่าเป็นหนังสือแต่งกันในกระบวนภาษาไทยเรื่อง ๑ และ

มีกลิ่นเหม็นคloyที่หม่อมราโชทัยพรรณนาถึงสิ่งแสดการต่าง ๆ ซึ่งได้ไปเห็น กังเช่นพรรณนาถึงรดไฟก็ ก็ ไทรเลขก็ ก็ แม้อย่างคำพรรณนาว่า กวียละคอนม้าก็ ก็ ถ้าผู้อ่านในสมัยนี้ระลึกไว้ว่าตัวหม่อมราโชทัยเอง ก็ไม่เคยเห็นของประหลาดเหล่านั้นมาแต่ก่อน แลอส่าที่แต่งกวียังใจจะเล่าให้ ผู้อื่นซึ่งไม่ได้เห็นเข้าใจว่าสิ่งหรือการเหล่านั้นเป็นอย่างไร ก็เห็นจะต้องยอมว่าแต่งพรรณนาที่จริง ๆ

๒ หนังสือกลอนนิราศลอนคอนของหม่อมราโชทัย ซึ่งพิมพ์ออกไปเป็นภาคที่ ๒ นั้น (หมอขรรค์เสชอกรรมสิทธิ์การพิมพ์ไปจากหม่อมราโชทัย แต่ในสมัยเมื่อยังไม่มีพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์หนังสือ เป็นราคา ๕๐๐ บาท เขาไปพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔) เป็นขทกลอนแต่งค้อย่างยิ่งเรือง ๑ จนถึงมีสิ่งสงสัยว่าหม่อมราโชทัยวนสุนทรภู่แต่งข้างหลังถาดานว่ากระบวนกลอนเหมือนกลอนสุนทรภู่ แลด้อยค่าสำนวนก็ก็ถึงสุนทรภู่ แต่ความที่สงสัยนี้ ชกก็ยโคลงซึ่งแสดงไว้ในนิราศลอนคอน ว่า

“ตัวเราเกลากล่าวเกลี้ยง	กลอนไซ
คือหม่อมราโชทัย	ทกตง
แสดง โขยแต่จวังใจ	จำจก มานา
ห่อนจักพลิกแสดงพลั้ง	พลาคด้อยความแสดง”

ถ้าหม่อมราโชทัยมิได้แต่งนิราศลอนคอนเองไซ้ ก็เห็นจะมีคัลกรรมพอที่จะรู้สึกตะอายไม่แต่ง โคลงขทนไว้ แต่หลักถาดานที่สำคัญยิ่งกว่านั้นยังมีอีก คือสุนทรภู่ตายในปีแสดาะ พ.ศ. ๒๓๘๘ นิราศลอนคอนแต่ง

ในขมเสง พ.ศ. ๒๕๐๐ แต่งเมื่อสุนทรภู่ตายเสียแล้วถึง ๓๒ ปี ข้อที่
 กระบวนกลอนเหมือนของสุนทรภู่กันนี้ไม่ข้อจรรยาอันใด หนังสือกลอนที่
 แต่งเลียนอย่างสุนทรภู่มีดมไป เป็นแต่มีใครมีใครสามารถแต่งก็ได้
 ใกล้เคียงเหมือนหม่อมราโชทัย แต่นอกจากหม่อมราโชทัยก็ยังมีผู้
 อื่นอีก คือพระภิกษุมิ วัดพระเชตุพนที่แต่ง “นิราศเก็ช” นั้นเป็น
 ต้น กัดเมื่อก่อนที่ควรสังเกตในเรื่องนิราศกลอนค่อนนั้น นอกจากที่แต่งก็
 โดยสำนวนกลอนแลด้อยคำเรียกว่าของสุนทรภู่ ยังมีข้อควรชมอีก
 อย่างหนึ่ง คือที่ตรงแห่งใดใช้คำภาษาฝรั่ง มักหาคำภาษาไทยใช้
 เป็นสัมผัสในได้เหมาะที่ทุกแห่ง ดังเช่นตรงว่า “กัณฑ์โอแกแลแซน
 แสนฉลาก” นั้นเป็นตัวอย่าง และยังมีที่อื่นอีกหลายแห่ง

๓ จุดหมายเหตุภาษาอังกฤษที่พิมพ์ไว้ข้างตอนท้ายนั้น ถ้าว่า
 โดยกระบวนเรื่อง สึกกับจุดหมายเหตุภาษาไทยของหม่อมราโชทัยก็
 แต่ผลความ ส่วนเนื้อเรื่องนั้นตรงกัน มีแปลกออกไปจากจุดหมายเหตุ
 ของหม่อมราโชทัยไม่มากนัก กัดเมื่อก่อนที่พิมพ์คำแปลหนังสือที่คัดไป
 ในภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ทั้งพระราชดำรัสของสมเด็จพระราชินี
 วิคตอเรีย แลเรื่องราวที่พวกอังกฤษแต่งลงหนังสือพิมพ์ในเวลายังไม่รู้
 จักไทย ความที่กล่าวเล่าถึงเมืองไทยก็ถึง ถึงทุกตำบลที่ไปก็ถึง มีก
 ขบขันอยู่หลายแห่ง บางแห่งกล่าวฉลากไกลไปจนเกิดความก็มี ดัง
 เช่นเมื่อหนังสือพิมพ์ลงว่า เมื่อวันทูตไทยเข้าเฝ้าสมเด็จพระราชินี
 วิคตอเรียที่วังวินด์เซอร์เป็นการเต็มยศแล้วไปพักให้เลี้ยงกลางวัน ทูต

ไทยเฮากล้องออกสูขในเวลานัง ไค่ระกัษข้าราชการผู้ใหญ่ในพระราชฐาน
ถึงเจ้าพนักงานในพระราชสำนักต้องส่งข่าวไปลงแก่ัว เป็นความไม่จริง
กัจนเป็นทัวอย่าง

ข้าพเจ้าเชื่อว่าสมุกเล่มนี้ บรรดาผู้ไ้ไ้รียไปอ่านคงจะพอใจทั่วกัน
ราชบัณฑิตยสภาขออุโมทนาในกุศลบรรยา ซึ่งเจ้าภาพงานศัพ
นายพิณ เทพเฉลิม ขุนนาค ไ้ไ้ข้าเพ็ญเป็นบัณฑิตานมัชฌิมญกัวิยวัตตุ
เนื่อง ในปีขัฎฐานธรรม อันสาธุชนทั้งหลายย่อมสรรเสริญทั่วไป

กั ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๐

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

อธิบายเรื่องราชทูตไทยไปยุโรปแต่โบราณมา จนจดหมายเหตุของหม่อมราโชทัย	หน้า (๓)
ตอนที่ ๓ ว่าด้วยราชทูตออกจากกรุงเทพฯ จนถึง เมืองสิงคโปร์	,, ๓
ตอนที่ ๒ ว่าด้วยราชทูตออกจากเมืองสิงคโปร์ไป ถึงเมืองไถโร	,, ๘
ตอนที่ ๓ ว่าด้วยราชทูตออกจากไถโร ไปถึงเกาะมอลตา แลเมืองยิบรอลตา เมืองไวโคแลปอร์คัสมีท์	,, ๒๒
ตอนที่ ๔ ว่าด้วยราชทูตไปจากเมืองปอร์คัสมีท์ ถึงเมือง ลอนดอน แลการเล่นต่างๆ	,, ๒๘
ตอนที่ ๕ ว่าด้วยราชทูตนำพระราชสาส์นขึ้นไปเฝ้ากษัตริย์	,, ๓๗
ตอนที่ ๖ ว่าด้วยพระนางเจ้าเซียวราชทูตไปเลี้ยงโต๊ะ	,, ๔๓
ตอนที่ ๗ ว่าด้วยท้าวราชการ ซอปลาดีเมนต์แลเมือง เขอมิงซิม เมืองแมนเชสเคอ เมืองดิเวอปล แลเมืองซีฟัส	,, ๕๘
ตอนที่ ๘ ว่าด้วยเฝ้ากษัตริย์ที่วังซีกิงซิม แลการรำเท้า การซ้อมทหาร แลการอวาทเจ้าลูกเธอหญิงใหญ่	,, ๕๗

ตอนที่ ๘ ว่าด้วยกวีนิพนธ์ให้เจ้าหญิงลูกเชอ ปรีนเซสกับปรีนซ
เฟรคกริกวิตเลียมลาไปเมืองปรูเซีย แลราชทูต
ไปคุก กุคลัง แลคุณแม่้ำเทมส์ หน้าที่ ๖๓

ตอนที่ ๙ ว่าด้วยกวีนิพนธ์ขุนนาง แลราชทูตเข้าเฝ้า
ทูลลา ราชทูตไปอยู่ที่ซังคนบ่า แลบริทิซมิวเซียม ,, ๖๗

ตอนที่ ๑๐ ว่าด้วยราชทูตออกจากเมืองลอนดอน
ไปถึงท่าโคเวอ แลว่าด้วยประเทศเครคยวิเทิน ,, ๗๓

ตอนที่ ๑๑ ว่าด้วยผู้รับใช้ปรีนซ์ที่ราชทูตที่โซเท็ด แล
ราชทูตออกจากลอนดอนจะกลับมาเมืองไทย มาแวะ
ที่เมืองฝรั่งเศส ,, ๗๘

ตอนที่ ๑๒ ว่าด้วยราชทูตอยู่เมืองสเอก แลกลับมา
ถึงเมืองคาลิ แลเมืองสิงคโปร์ จนถึงกรุงเทพฯ ,, ๘๖

ตอนที่ ๑๓ ค่อยกหมายเทศของหม่อมราชาไทย ว่าด้วย
แขกเมืองที่มาส่งราชทูตเข้าเฝ้า ,, ๘๘

ใบเพิ่มที่ ๑ ขานูชัคนทไปนกงททท ,, ๘๗

ใบเพิ่มที่ ๒ ขานูชัเครื่องราชบรรณาการ แลสิ่งของ
ส่งไปพระราชทาน ,, ๑๐๐

อธิบายเรื่องราวทูตไทยไปยุโรป

ในสมัยเมื่อกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เคยมีราชทูตไทยไปตั้ง
ยุโรปหลายคราว ตามที่มักหมายเหตุปรากฏนั้น ราชทูตไทยไป
ถึงยุโรปครั้งแรกเมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ โปรดให้ทูตทูต
เชิญพระราชสาส์นออกไปยังประเทศชอแลนส์ เจริญทางพระราชไมตรี
กับเจ้ามอริสในราชวงศ์ออเรนจ์ เมื่อสมเด็จพระเจ้าสุริเยศรามาธิบดี พ.ศ. ๒๓๕๐
ตรงกับคฤศศก ๑๖๐๗ ต่อเนื่องมายังมีราชทูตไทยไปออกยุโรปในรัช
กาลอื่น ๆ อีก แต่ในเรื่องราชทูตที่ไปมากับประเทศสยาม จะเป็นราช
ทูตที่พระเจ้าแผ่นดินต่างประเทศแต่งตั้งเข้ามาบ้าง หรือราชทูตไทยไปเจริญ
ทางพระราชไมตรีถึงต่างประเทศบ้าง ตอนไหน ๆ ไม่เดียงเลือกว่า
หลายเท่าเมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีทางพระราชไมตรีกับพระเจ้า
หลุยส์ ๑๔ กรุงฝรั่งเศส เพราะพระเจ้าหลุยส์ ๑๔ มีประสงค์ให้สร้างสิ่ง
รุกงไว้เฉลิมพระเกียรติยศหลายอย่าง เป็นต้นแต่ให้ตีเหรียญแลเขียน
รูปภาพราชทูตไทยเข้าเฝ้าที่พระราชวังเวอซาย แลให้แต่งหนังสือทั้ง
เรื่องราวทูตฝรั่งเศสเข้ามากรุงสยาม แลเรื่องราวทูตสยามคราวโกษา
ปานออกไปเมืองฝรั่งเศสพิมพ์ไว้ หนังสือเหล่านั้นแลหลายทั้งในภาษา
ฝรั่งเศส แลก็แปลเป็นภาษาอื่นยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ จึงได้ทราบ
เรื่องกันยิ่งกว่าคราวอื่น ๆ

เรื่องราชทูตไทยไปเมืองฝรั่งเศสครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์
 มหาราช ได้ความตามหนังสือจดหมายเหตของฝรั่งในครั้งนั้นว่าไปถึง
 ๔ คราว คราวแรกไปเมื่อศกศตศก ๑๖๘๑ ตรงกับ (ระยะเวลา จุลศักราช
 ๑๐๔๓) พ.ศ. ๒๒๒๔ ราชทูตเชิญพระราชสาส์นไปถวายพระเจ้าหลุย
 ที่ ๑๔ แลใช้ไปณกรุงโรม ไปในเรือกำปั่นฝรั่งเศส เรือลำนั้นไปแตกที่
 เกาะมดะคีคคา คนที่ไปหาญสูญไปหมด ต่อมาอีก ๒ ปีถึง พ.ศ. ๒๒๒๖
 ทูตไทยไปเป็นคราวที่ ๒ ทูตที่ไปคราวนี้ได้ความว่าเป็นแต่ชื่อนางผู้น้อย
 ในกรมท่าคน ๑ ในกรมอาสารามคน ๑ โดยสารเรือกำปั่นฝรั่งเศสไปสัย
 ชาวทูตไทยไปคราวแรกที่หายไปนั้น ทูต ๒ คนนี้ได้ไปถึงกรุงปารีสเข้า
 ใจว่าเห็นจะถือศฤงคารเสนาบดีกรุงศรีอยุธยาไปด้วย จึงปรากฏว่ารัฐบาล
 ฝรั่งเศสต้อนรับ แต่ไม่ใ้เชิญพระราชสาส์นไปจึงมิได้เข้าเฝ้าพระเจ้า
 หลุยที่ ๑๔ โดยฐานทูต เป็นแต่ให้เข้าไปคอยเฝ้าเวลาเสด็จออกทรงพระ
 คำเนินไ้หุยกทรงปราไสย แต่ครั้งนั้นเมื่อพระเจ้าหลุยที่ ๑๔ ได้ทรงทราบ
 ว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจะใคร่มีทางพระราชไมตรีกับทรงยังดี
 โดยเป็นโอกาสที่จะแผ่พระเกียรติยศแลเดชานุภาพ ให้มาปรากฏทาง
 ประเทศทิศตะวันออก จึงแต่งให้เซเวเลียบเคอโซมองเป็นราชทูต เชิญพระ
 ราชสาส์นกับเครื่องราชบรรณาการมาเจริญทางพระ ราชไมตรียังสมเด็จพระ
 พระนารายณ์มหาราช ทูตฝรั่งสามด้วยเรือรบ รัยทูตไทยทั้ง ๒ คน
 กลับมาส่งด้วย มาถึงปากน้ำเจ้าพระยาเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๒๒๘
 ครั้นถึงเดือนธันวาคม ทูตฝรั่งจะกลับไ้ สมเด็จพระนารายณ์
 มหาราชจึงทรงแต่งตั้งพระวิสุตรสุนทร คือโกษาปาน เป็นราชทูต

เชิญพระราชสาส์นแลเครื่องราชบรรณาการไปเจริญทางพระราชไมตรี
 ทอแทนพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ โภยาปานไปคราวนั้นนี้เป็นทุกไทยไปคราว
 ที่ ๓ ไปเรือรบฝรั่งเศสกับเซเวะเลียเคอโชมองด้วยกัน ไปถึงเมืองฝรั่งเศส
 ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่พระราชวังเวอซายเมื่อวันที่ ๑ กันยายน
 พ.ศ. ๒๒๒๘ โภยาปานอยู่ในเมืองฝรั่งเศส ๘ เดือน กลับเมื่อเดือน
 มีนาคม เมื่อโภยาปานจะกลับจากเมืองฝรั่งเศส พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔
 ทรงแต่งตั้งให้มองสิเออร์เคอลาลูแบร์ เป็นราชทูตเชิญพระราชสาส์นกับเครื่อง
 ราชบรรณาการเข้ามาถวายสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอีกครั้ง ๓ มาเรือ
 รบแลรับโภยาปานกลับมาส่งด้วย มาถึงปากน้ำเจ้าพระยาเมื่อเดือน
 กันยายน พ.ศ. ๒๒๓๐ ถึงเดือนธันวาคมเมื่อที่ฝรั่งเศสจะกลับไป^(๑)
 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงแต่งตั้งราชทูตเชิญพระราชสาส์นแลเครื่อง
 ราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แลไปปลงกรงโรมอีกครั้ง ๓
 นั้นเป็นคราวที่ ๔ (ใครเป็นราชทูต ข้าพเจ้ายังหาพบข้อไม่ ข้อที่ปรากฏ
 ในหนังสือยากหลวงตาชาห์ผู้ไปกับทูตคราวนั้นเรียกว่า "ออกขุนชำนาญ"
 เห็นจะไม่ใช่ตัวราชทูต) พาเด็กนักเรียน ๕ คนออกไปเล่าเรียนวิชาใน
 ประเทศฝรั่งเศสด้วย มองสิเออร์ลาลูแบร์รับราชทูตไทยไป ราชทูตไทย
 ไปถึงเมืองฝรั่งเศสเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ ทางสมเด็จพระ
 นารายณ์มหาราชสวรรคต พระเพทราชาได้ราชสมบัติ เกิดรบพุ่งกับทหาร
 ฝรั่งเศสที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยขี้ไล่ทหารฝรั่งเศสไปหมด แต่ข้าวยัง

(๑) ที่ปรากฏว่าทูตฝรั่งเศสมาถึงในเดือนกันยายน แลกลับไปในเดือนธันวาคม
 เหมือนกันทั้ง ๒ คราว เพราะการใช้เรือใบต้องไปมาให้ได้ฤกษ์สุ่ม.

เมืองจีนของสะเป่นทางตะวันออก แต่ทุกไทยไปเกิดความไม่พอใจในการ
 ทวีรกรรมของลัทธิมากรุงศรีหรือยชยาเสีย ไม่ได้ออกไปเจริญทางพระราชไม
 ครคือยชยาถึงยุโรป จึงเข้าใจว่าตั้งแต่สิ้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์
 มหาราชแล้วไม่ได้มีทูตไทยไปตั้งยุโรปอีก จนตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา
 เป็นราชธานี ถึงกระนั้นก็ก็ราชทูตไทยที่ไปเจริญทางพระราชไมครถึง
 ต่างประเทศที่อยู่ในเอเชียด้วยกัน ยังมีไปเนื่อง ๆ ไม่ขาด คือ ไปเมือง
 จีน เมืองฮกแก แลเมืองลังกา เป็นต้น ประเพณีการทูต ทั้งทวีปราชทูต
 ต่างประเทศแลที่ต่างราชทูตไปต่างประเทศ จึงคงมีแบบแผนติดต่อกัน
 แต่ครั้งกรุงเก่ามาจนถึงในชั้นกรุงรัตน โกสินทร์นี้

ประเพณีการทูตที่ถือเป็นแบบแผนในประเทศนี้ เห็นจะมีต้นตอมาจาก
 มัชฌิมประเทศแต่โบราณทีเดียว เพราะยุคสมัยคดงกยที่ถือเป็นประ
 เเพณีทั้งประเทศมอญพม่าแลลังกาทวีป บางข้อผิดตรงกันข้ามกับประ
 เเพณีของฝรั่ง เป็นที่เห็นว่าความประเพณีของฝรั่งเขาถือว่าราชทูตเป็นผู้
 แทนพระองค์พระมหากษัตริย์ไปยังประเทศโน้น พระราชสาส์นเป็นแต่หนังสือ
 สำคัญสำหรับแสดงว่าผู้เจริญไปเป็นราชทูต เพราะฉะนั้นการรับรอง
 เขาให้เกียรติยศแก่ตัวราชทูต ส่วนพระราชสาส์นนั้นจะเอาไปอย่างไรไม่ถือ
 เป็นข้อสำคัญ แต่ประเพณีของไทยเราแต่โบราณถือว่าพระราชสาส์นเป็น
 คำพระองค์พระมหากษัตริย์ ราชทูตผู้จากพระราชสาส์นเป็นแต่อย่างเข้า
 ราชการที่ไปตามเสด็จ แบบแผนข้อที่กล่าวนี้ถ้าพิจารณาในเรื่องราวราชทูต
 ไทยไปตั้งพระอภัยลัทธิเมืองลังกา ซึ่งพิมพ์อยู่ในหนังสือเรื่องประกิจฐาน
 พระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีปนั้น ก็ให้เห็นได้ชัดเจน ตั้งแต่พระราช

(๕)

ไม่ทราบออกไปถึงยุโรป เมื่อคนไทยไปถึงเมืองฝรั่งเศสพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ไม่เสด็จอยู่ในพระนคร รัฐบาลฝรั่งเศสจึงทักให้ทศไปเสด็จไปอินโนเซนตที่ ๓๓ ทักกรงโรมก่อน ทศได้เสด็จไปเสด็จเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๓๓ แล้วจึงกลับมาเมืองฝรั่งเศส ได้เสด็จไปเสด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แล้วพักอยู่ในเมืองฝรั่งเศสเกือบ ๓ จนปลายขอมะเสง พ.ศ. ๒๒๓๒ ฝรั่งเศสจึงได้จัดส่งมาชนกเมืองมรวัด ซึ่งเป็นเมืองท่าของกรุงสยาม ทางทะเลหน้าอก ในเวลานั้น เรื่องราชทูตไทยไปเมืองฝรั่งเศสครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ความถึงแก่สงฆมาน

ในหนังสือพระราชพงศาวดารกล่าวไว้ เมื่อสิ้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแล้ว สมเด็จพระเพทราชาทรงแต่งตั้งราชทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสอีกครั้ง ๓ เมื่อขอมะโรงลดศักราช ๑๐๕๐ เหมือนอย่างครั้งโกษาปานออกไปเมื่อในแผ่นดินก่อน อันความทักกล่าวไว้เพราะผู้แต่งหนังสือพระราชพงศาวดารลงศักราชขอมะเสง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชสวรรคตฉีกเร็วไป ๖ ปี จึงหลงเอาทศที่ไปกับมองสิเออร์ลาลแบร์มาลงศักราชกาลไป จะเป็นความจริงไม่ได้ ด้วยในแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชาเกิดวิวาทชาตทางไมตรีกับฝรั่งเศสมาแต่เริ่มรัชกาลถึงกล่าวมาแล้ว มีจดหมายเทศฝรั่งเศสว่าอีกแห่ง ๑ ว่า เมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ พระเจ้าฟลอบที่ ๕ พระเจ้าแผ่นดินสเปนให้ราชทูตเชิญพระราชสาส์นแลเครื่องราชบรรณาการเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี เมื่อขอมะโรง พ.ศ. ๒๒๖๓ ต่อมาในจดหมายเทศของพวกเขาสเปนว่าเมื่อเรือกำปั่นหลวงพาทศไทยออกไปถึงเมืองมินลา อันเป็นหัว

สาส์นออกจากพระราชวังก็กำหนดอย่างกระบวนเสด็จ พระราชสาส์นไปยั
 ยิงที่ไหนก็จักเป็นที่ประทีบ ถึงเวลาเสด็จออกมีประโคม แล้วทูตานุทูตเข้า
 ไปถวายบังคมพระราชสาส์นอย่างเข้าเฝ้าทุกวัน แม้ขุนนางต่างประเทศ
 ที่มาต้อนรับราชทูตก็ให้เข้าไปถวายบังคมพระราชสาส์น อย่างว่าพาเข้า
 เฝ้า เคารพพระราชสาส์นไปโดยอาการอย่างนี้ จนได้ถวายถึงพระหัตถ์
 พระมหากษัตริย์ประเทศโน้นแล้วจึงเป็นเสร็จกิจ ถึงพระราชสาส์น
 มาแต่ต่างประเทศทั้งเข้ามาถึงในพระราชอาณาเขต เรายังเคารพ
 อย่างเดียวกัน ที่ประเพณีฝรั่งก็ไทยผิดกันในเรื่อง เคารพพระราชสาส์นก็
 กล่าวมานี้ ถึงเคยเป็นเหตุเกิดประคักประเคิก ครั้งเซวเรอเลียเคอไซมของ
 เป็นราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ ๑๔ เข้ามาครั้งแรกในแผ่นดินสมเด็จพระ
 นารายณ์มหาราช มีความปรากฎอยู่ในหนังสือกฎหมายเทศของทูต
 ฝรั่งเศสคราวนั้นว่า ตั้งแต่ทูตถึงเมืองสมทปราชวร ไทยก็รับรองแทน
 พระราชสาส์นเป็นสำคัญ แต่ส่วนทูตนั้นเป็นแต่จักเฝ้ารับตามพระราชสาส์น
 ไป เมื่อถึงที่สำนักในระหว่างเจ้าพนักงานไทยเข้าไปถวายบังคมพระราช
 สาส์นแล้วจึงเชิญขึ้นไว้ในห้องซึ่งจัดตกแต่งเป็นที่พักของพระราชสาส์น
 ครั้นเมื่อจะเชิญพระราชสาส์นกลับลงเรือ ก็เข้าไปถวายบังคมพระราช
 สาส์นแล้วจึงเชิญลงเรือไป ราชทูตแปลกใจครั้นสืบตามไต่ความว่า
 ประเพณีไทยถือว่าพระราชสาส์นสำคัญกว่าราชทูต จึงคิดอ่านขยายจะให้
 ไทยเคารพต่อราชทูตเหมือนกับเคารพพระราชสาส์น คราวก่อนเวลาจะ
 เชิญพระราชสาส์นลงเรือ ราชทูตให้เอาเก้าอี้เข้าไปตั้งแล้วเข้าไปนั่งอยู่
 เคียงข้างพระราชสาส์น เจ้าพนักงานไทยถวายบังคมแล้ว จึงยกพาน

พระราชสาส์นส่งให้เจ้าพนักงานไทยเชิญไปลงเรือ ในวันหลังเมื่อพักอยู่ที่
 ขอนอนหลวงไค้วิกโปรกส์ทัว ถึงวันจะเห็นพระราชสาส์นเข้ากรุง ราช
 ทศกัศพระให้เป็นเกียรติยศยิ่งขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง คราวนั้นให้ขาดหลวง
 เกอซัวซ์ (ซึ่งเตรียมมาจะให้ป็นราชครูผู้สอนคฤศศาสนาดวายสมเ็จ
 พระนารายณ์) เข้าไปยืนอยู่ด้วย เมื่อขุนนางไทยเข้าไปถวายบังคม
 พระราชสาส์นแล้ว ราชทูตไม่ให้ไทยเชิญพระราชสาส์น ให้ขาดหลวง
 เกอซัวซ์ เชิญพานพระราชสาส์นเค็นมากับราชทูต เข้าในเงาพระกลศที่
 กันพระราชสาส์นมากด้วยกัน หวังจะให้ไทยนับถือว่ามีบันคาศักดิ์สง มา
 ส่งพระราชสาส์นให้ไทย ต่อเมื่อถึงเรือขยบขงจ๊กลงมารับพระราชสาส์น
 การที่คิดเล่ห์กลให้ไทยถวายบังคมราชทูตด้วยไ้ ในครั้งนั้น ทุเป็น
 ที่พอใจของราชทูตมาก

ประเพณีการทูตตามแบบโบราณ นอกจากข้อที่กล่าวมาแล้วยังมี
 อย่างอื่นอีก จะลองเรียบเรียงลงไว้ต่อไป นี้ ตามที่ได้พบในจดหมายเหตุ
 เก่า คือ

ว่าด้วยพระราชสาส์นตามแบบโบราณ ต้องจากกลงในแผ่นสุพรรณ
 บัชร เขียนจำลองลงแผ่นกระดาษแต่สำเนาซึ่งส่งไปก็บุกรอกอักษรของ
 เสนายก การที่จากกลงแผ่นทองถือว่าเป็นเครื่องหมายแห่งไมตรี
 แม้หนังสือสัญญาทางไมตรีที่มีต่อกันในระหว่างประเทศ ก็ใช้จาก
 ในแผ่นสุพรรณบัชร แลการที่หมายสำคัญใช้ประทับยอกหัวแหวน
 กกรอยไว้ ในแผ่นทองแทนประทับตรา ด้วยเหตุนี้จึงเป็นคำพ้องกันว่า
 “เป็นทองแผ่นเดียวกัน” แล “เป็นสุพรรณบัชรพ้องกัน” มาแต่
 โบราณ ประเพณีอันนี้ไม่มีในประเทศฝรั่งแลประเทศจีน

(๘)

ว่าด้วยทูตที่จำทูลพระราชสาส์น ประเพณีของไทยเราแต่โบราณ ถ้าหากมีพระราชสาส์นแล้วจำต้องแต่งทูตานุทูตเชิญไป ที่จะส่งพระราชสาส์นไปด้วยประการอย่างอื่น แม้แต่จะมอบให้ราชทูตต่างประเทศที่เชิญพระราชสาส์นมาเชิญกลับก็ไม่ได้อีก ถ้าหากจะไม่แต่งทูตานุทูตไป ก็ไม่มีพระราชสาส์นที่เคี้ยว ถ้าเช่นนั้นให้เสนาบดีมีศุภอักษรไปถึงเสนาบดีประเทศโน้นให้เฝ้ากระแสรีบสั่งขันทูลศุภอักษรนั้นมอบให้ทูตต่างประเทศถือกลับไป หรือส่งไปอย่างไรก็ได้ ความที่กล่าวในชั้นนี้จะเห็นตัวอย่างได้ในเรื่องราชทูตไทยไปลังกาเมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งพิมพ์อยู่ในเรื่องประวัติฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาที่เขียนเหมือนกัน คือ เมื่อส่งพระยาปลื้ม พระอริยมุนี ไปกับคณะสงฆ์คราวแรก มีราชทูตเชิญพระราชสาส์นไปด้วย ต่อมาคราวส่งพระวิสุทธิกษัตริย์ พระวรรณมุนี กับคณะสงฆ์ไปเปลี่ยนคณะสงฆ์ชุดก่อน ก็มีราชทูตเชิญพระราชสาส์นไปด้วย คราวนั้นเมื่อพระเจ้าเกียรติศิริราชสิงหะให้ราชทูตลังกาเชิญพระราชสาส์นพาพระอริยมุนี กับคณะสงฆ์ไปคราวแรกกลับมาสั่ง ข้างกรุงศรีอยุธยาจะไม่แต่งทูตไปลังกาอีก จึงมีแต่ศุภอักษรเสนาบดีไทย ให้ราชทูตลังกาถือไปถึงเสนาบดีในลังกาที่เขียนให้ทูลกระแสรีบสั่งทอบพระราชสาส์นแก่พระเจ้าเกียรติศิริราชสิงหะ

แต่ประเพณีฝรั่งในเรื่องมีพระราชสาส์น เขาไม่ถือว่าจำเป็นจะต้องมีราชทูตเชิญไป ด้วยเหตุนี้ในครั้งกรุงเก่าเมื่อแรกสมัยที่ฝรั่งต่างชาติเข้ามาค้าขายที่กรุงศรีอยุธยา มักจะทูลขอให้พระเจ้าแผ่นดินประเทศของตนมีพระราชสาส์นทรงฝากฝัง ขอให้พวกพ่อค้าค้าขายได้ โดยสะดวก

พระเจ้าแผ่นดินก็มีพระราชสาส์นให้พวกพ่อค้าของบริษัทถอมมา ฝ่ายไทย
เราเคารพนับถือพระราชสาส์นเป็นสำคัญ เมื่อรู้ว่าพระราชสาส์นมาแต่
พระเจ้าแผ่นดินต่างประเทศ ก็รีบรองแท่นแทนพระราชสาส์น แลรีบรอง
พ่อค้าซึ่งเป็นผู้เชิญพระราชสาส์นให้เข้าเฝ้าแทนได้ จนเลยเข้าใจกัน
ในพวกฝรั่งทั่วไปในครั้งนั้นว่า ถ้าจะให้ไทยรับรองให้ ก็แล้วจำต้องมี
พระราชสาส์นถอมมาด้วย ด้วยเหตุนี้เมื่ออยากหลวงฝรั่งเศสจะเข้ามาตั้ง
สิ่งสอนศาสนาทุกที่ จึงทูลขอพระราชสาส์นพระเจ้าหลุยส์ ๑๔ แลมหา
สมณะสาส์นของโป๊ปเชิญมา อันเป็นต้นเหตุอย่าง ๑ ซึ่งจะแต่งทูตไทย
ออกไป ประเทศฝรั่งเศส แลกรุง โรมเมื่อ ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์
มหาราช

ว่าด้วยพาหนะที่รับพระราชสาส์นไปยังต่างประเทศ เพราะประเพณี
ไทยแต่โบราณถือว่าพระราชสาส์นเป็นต่างพระองค์ก็กล่าวมาแล้ว ก็จำ
ต้องไปด้วยพาหนะของหลวงในประเทศนี้ จนถึงอาณาเขตของประเทศ
โน้น พอเข้าในอาณาเขตแล้วเจ้าของประเทศก็ต้องเป็นอรรค์รับรองแทน
ทูลไปให้สมเด็จพระเกียรติยศ ด้วยเหตุนี้ถ้าหากว่าทุกเชิญพระราชสาส์นไป
ทางเรือต้องไปด้วยเรือหลวง จะโดยสำราญเรืออื่นไปนั้นไม่ได้ ความชอบ
เมื่อครั้งกรุงเก่าแต่แผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถมาจนแผ่นดิน สมเด็จพระ
นารายณ์มหาราช มีเรือกำปั่นหลวงไปค้าขายถึงต่างประเทศเสมอ
เรือกำปั่นหลวงเหล่านั้นเคยรับทูตไทย ไปจนถึงประเทศยิบแลเปอเซีย
แลประเทศอื่น ๆ ที่ยังเป็นอิสระอยู่ในอินเดียเอง ๆ แต่ไม่มีเรือกำปั่น
หลวงเคยออกไปถึงยุโรป เมื่อจะแต่งราชทูตออกไปยุโรปในแผ่นดินสมเด็จพระ

พระเอกาทศรถ จึงต้องคิดเป็นวินัยกรรม ให้ราชทูตเชิญพระราชสาส์น
ไปเรือกำปั่นหลวงจากกรุงศรีอยุธยาเพียงถึงเมืองบันทึม (ใกล้กับที่เมือง
เขคาเวียทุกวันนี้) อันเป็นหัวเมืองใหญ่ของฮอลันดาในครั้งนั้น โดยถือว่า
เข้าไปในอาณาเขตของฮอลันดาแล้ว แแต่ันรัฐบาลฮอลันดาเขาเรือรบรักษา
ไทยไปจนถึงยุโรป มาถึงแผ่นดินพระนารายณ์มหาราช เมื่อกทไทยเชิญ
พระราชสาส์นไปเมืองฝรั่งเศสคราวแรก เข้าใจว่าก็คงไปด้วยเรือกำปั่น
หลวง ไปจากเมืองมะริดจนถึงเมืองยอนกีเจอร์อันเป็นหัวเมืองขึ้นของ
ฝรั่งเศส ซึ่งมีอยู่ในอินเดียนแล้ว จึงส่งเรือกำปั่นของฝรั่งเศสแต่นั้นไป
กำปั่นนั้นไปแตกที่เกาะมะตะเคียคากังกล่าวมาแล้ว แต่เมื่อโกษาปานจะ
ไปเมืองฝรั่งเศสได้ลงลงมาอีกชั้นหนึ่ง เพราะมีเรือรบของประเทศโน้น
มารีบ จึงให้ทศไปในเรือรบฝรั่งเศสตั้งแต่ออกจากอ่าวสยามไป ต่อมาถึง
แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เมื่อกทไทยไปลังกาคราวแรก
ก็ไปด้วยเรือกำปั่นหลวง เรือลำนั้นไปซำรุกทหน้าเมืองนครศรีธรรมราช
ทุกกับพระอภัยคองกลับเข้ามากรุงศรีอยุธยาเสียคราว ๓ จะไปอีก
คราวนี้ ที่จริงไปในเรือกำปั่นของพ่อค้าฮอลันดา แต่ถือว่าเพราะเจ้าของเรือ
รับอาสาพาทศไปส่งเมืองลังกาเหมือนอย่างทศลังกามาประเทศนี้ มิใช่
อาสาโดยสรวไปก็ไม่เสียประเพณี แต่ทศที่ไปเมืองจันทน์ หรือเมือง
ญวนนั้นก็ ยังคงไปเรือหลวงตลอดมาจนในชั้นกรุงรัตนโกสินทร

ว่าด้วยยศราชทูตที่ไปเจริญทางพระราชไมตรีกับต่างประเทศประเพณี
ฝรั่งกับประเพณีไทยในชั้นนี้ต่างกัน คือที่ฝรั่งถือว่าทศเป็นผู้ไปแทน
พระองค์ ไทยถือว่าทศเป็นแต่ผู้เชิญพระราชสาส์นไป ตำแหน่งแลหน้าที่

ทุกของฝรั่งกับของไทยจึงต่างกัน ตำแหน่งทุกของฝรั่งมียศเป็น ๓ ชั้น
ชั้นสูงสุดเป็นเอกอรรคราชทุก ชั้นที่ ๒ เป็นอรรคราชทุก ชั้นที่ ๓ เป็น
ราชทุก การที่ฝรั่งจะแต่งตั้งไปต่างประเทศ ถือเอาการที่ไปหรือประเทศ
ที่ไปเป็นสำคัญ ถ้าสำคัญอย่างยิ่ง ทูตที่ไปก็เลือกสรรบุคคลชั้นสูงให้
เป็นตำแหน่งเอกอรรคราชทุก ถ้าสำคัญไม่ถึงอย่างขิง ทูตที่ไปก็เป็น
แค่เพียงชั้นอรรคราชทุกหรือราชทุก ความสมควรแก่การแต่ละประเทศที่
ไปนั้น จะยกตัวอย่างเช่นราชทุกฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาเมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระ
พระนารายณ์มหาราช เซเวเลียมเคอไซมอง ที่เข้ามาคราวแรกมียศเป็น
เอกอรรคราชทุก แต่มองสิเออร์ลาอูแบร์ ที่เข้ามาคราวที่ ๒ มียศเป็น
แค่เพียงอรรคราชทุก เพราะการที่ทูตเข้ามาครั้งที่ ๒ ไม่สำคัญเหมือนทูต
ที่เข้ามาคราวแรก แต่ถึงยศจะเป็นชั้นใดทูตฝรั่งคงเป็นตัวทูตแต่คน
เดียว ผู้ที่มากด้วยเป็นแต่บริวารของทูต เช่นเป็นเลขานุการเป็นคน

ส่วนประเพณีที่ทูตไทยที่ไปจำทูลพระราชสาส์นยังต่างประเทศ
แต่โบราณยศราชทุกไม่มีชั้นสูงต่ำอย่างแบบฝรั่ง ทูตคงไปเป็นคณะ
๓ คนเหมือนกันทุกคราว เรียกว่าราชทุกคน ๓ ออุปทุกคน ๓ ครุฑทุกคน ๓
นับเป็นทูตด้วยกันทั้ง ๓ คน บันฑาศักดิ์ราชทูตตามที่ปรากฏในจดหมาย
เทศุ์กรักรุงเก่า เป็นชั้นออกพระเป็นอย่างสูง เพียงบันฑาศักดิ์ก็เป็นออก
ขุนเป็นราชทุกก็มี พิเคราะห์ที่คามราชทินนามของทูตตามทูตที่ปรากฏ เช่น
คราวโกษาปานราชทุกเป็นออกพระวิสุทธสุนทร ออุปทุกเป็นออกหลวง
ศรีวิสารวาระ ครุฑทุกเป็นออกขุนกัลยาณราชไมตรี ทูตไทยไปเมืองจีน

ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ราชทูตเป็นทูตออกขุนศรีราชไมตรี
 ค้อมมาในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ราชทูตไปลังกาคราวแรก
 เป็นที่พระศอรรณไมตรี อยุ่ทศเป็นชนวาทีพิจิตร ตรีทศเป็นหม่นพิพิงเสนา
 ราชทินนามทศลาวมานั้นเห็นได้ว่าล้วนเป็นนาม แต่งขึ้นสำหรับผู้เป็นทศทั้ง
 นั้น จึงเข้าใจว่าประเพณีเก่า เมื่อเลือกสรรผู้ที่จะเป็นทศานทศแล้ว จึง
 ทรงตั้งราชทินนามสำหรับไปรับราชการในคราวนั้น เมื่อไปราชการ
 ทศมีข้าเห็นใจความชอบกลียมากก็ไต่เลอบนขนิศนาคาศักกศสูงขึ้นไป ทั้งเช่น
 โภยาปานเป็นทูตออกพระวิสุทธสุนทรราชทูตไปเมืองฝรั่งเศส กลียมา
 ก็ไต่เลอบนพระยาโภยาธิปัตย์ จตสคมภกรมพระคลัง เมื่อก่อนสมเด็จพระ
 นารายณ์มหาราชสวรรคตเพียงสักสองสามเดือนเท่านั้น

ว่าทวยอำนาจของราชทูตที่ไปต่างประเทศ ประเพณีฝรั่งกับไทย
 ก็ผิดกันเป็นข้อสำคัญ ข้างประเพณีฝรั่ง การที่ทศจว่าชานอย่างใดในกิจ
 ที่ไปนั้น มอຍไปในราชทูตเสร็จ แจ้งไปในพระราชสาส์นแต่ว่า
 ถ้าราชทูตจะพุกจว่ากล่าวประการใด ขอให้ถือว่าเหมือนเป็นพระวาจาของ
 พระเจ้าแผ่นดินประเทศโน้นทวีติ เชื่อฟังใค้ดจกัน แต่ฝ่ายประเพณีทศของ
 ไทยก็จการอันใดที่จะว่ากล่าวกับประเทศโน้น เสนาบดีก็มีศกอุกยรให้ราช
 ทูตถือไปถึงเสนาบดีประเทศ โน้น ในคราวเดียวกับที่ทศเชิญพระราชสาส์น
 ไป ทศเป็นแต่ผู้จะพุกจแจ้งใจข้อความตามศกอุกยรนั้น ความที่กล่าว
 ในข้อนี้จะเห็นตัวอย่างไค้ ในสำเนาพระราชสาส์นแลศกอุกยรเสนาบดี ซึ่ง
 มีไปมาในระหว่างกรุงธนบุรีกับกรุงศรีสัตนาคนหุต อันพิมพ์อยู่ในหนังสือ
 พระราชวิจารณ์

ว่าด้วยประเพณีการรับทูตต่างประเทศ ตามที่สังเกตเห็นใน
 รศหมายเทศการกรุงเก่า ตั้งแต่ทศเข้ามาถึงพระราชอาณาจักร การกิน
 อยู่เลี้ยงดูเป็นของหลวงทั้งสิ้น เห็นจะเป็นด้วยเหตุนี้จริงเรียกว่าแขกเมือง
 เมื่อมีทูตเข้ามาถึง โดยฉะเพาะที่เป็นราชทูตจำทูลพระราชสาส์น จำต้อง
 ให้ทักพักรออยู่ที่ปลายแคว้นก่อน เพื่อเตรียมการรับรองหลาย ๆ วัน
 ถ้าทูตมาทางทะเลก็ต้องคอยอยู่ที่ปากน้ำ เพราะทางในกรุงจะต้องพักเรือ
 กระบวนลงไปแก่พระราชสาส์นแล้วรับทักตามทูตขึ้นมา ทั้งจะต้องจัดหอพะ
 ราชสาส์น แลทักตามทูตตามระยะทาง คือ ท้องเมืองสมุทรปราการแห่ง ๓
 ท้องเมืองพระประแดงแห่ง ๓ ท้องเมืองอินทรีแห่ง ๓ ท้องเมืองนนทบุรีแห่ง ๓
 ท้องเมืองประทุมธานีแห่ง ๓ ท้องอนหลวงที่วัดโคกไปรษณีย์แห่ง ๓ ใน
 เวลาที่ทักคอยอยู่ที่ปากน้ำนั้น มีเจ้าพนักงานลงไปเยี่ยมเยียนแลส่ง
 สิ่งของเสบียงอาหารไปเลี้ยงดู ครั้นเมื่อรับเข้ามาถึงที่ด่านกตามระยะทาง
 ก็มีข้าราชการไปต้อนรับทักทายทักกระวะ จนถึงอนหลวงที่วัดโคกไปรษ
 ณีย์ ถึงนั้นแล้วก่อนจะเข้าไปในกรุง ทักต้องคอยอยู่ที่อนหลวงอีก
 หลายวัน เพราะต้องแปลพระราชสาส์นแลศรัทธาอักษร ครอบทำยานุ
 สัตว์ของเครื่องราชบรรณาการ แลเตรียมตักแต่งถนนหนทางใน
 พระนครรับแขกเมือง แลหาฤกษ์วันที่จะเสด็จออกรับแขกเมืองด้วย เมื่อ
 ถึงกำหนดจึงจัดกระบวนแห่พร้อมด้วยเรือข้าราชการเป็นกระบวนใหญ่
 ลงมารับพระราชสาส์นทั้งทักตามตักแลเครื่องราชบรรณาการ แห่เข้า
 พระนครไปขึ้นที่ท่าประตูไชยอยู่ตรงวัดพุทธไสสวรรคัม เขิญพระราชสาส์น
 ขนราชรถ ทักตามทักขึ้นเสด็จย่าง คานหามย่าง ชม้าย่าง คามควรวแก่

ยัคนาคักก็ มีกระบวนช้างม้าแลพลเดินเท้าแท้ไปยังพระราชวัง ให้ราชทูต
 พักคอยเฝ้าที่ศาลาลูกขุน ทูลตั้งถ้อยว่าเวลาเมื่อทศกคอบอยู่ศาลาลูกขุนมี
 เจ้าพนักงานนำดอกไม้มังคุดมาพระราชทานราชทูต แต่ทศฝรั่งหาปรากฏ
 ว่าไม่มี การเสด็จออกกรีบแขกเมืองถวายพระราชสาส์น เป็นการเต็มยศ
 ใหญ่ มียัคนางค์ ยัคนีมา แลทหารนั่งกลียาตที่สนามในพระราชวังหลาย
 กอง จำนวนคนนับพัน แม้ชาวต่างประเทศ แขก ฝรั่ง จีน งาม
 ที่เข้ามาฟังพระบรมโพนธิสมภาร ก็ยาวร้องไห้แข่งกันเป็นสง่าราญ พวกนี้
 มาประชุมที่สนามในตอกรับแขกเมืองด้วย แต่ที่เสด็จออกกรีบแขกเมือง
 นั้นต่างกันเป็น ๒ อย่าง เสด็จออกสัหัชญูซรีให้แขกเมืองเจ้าเฝ้าในท้อง
 พระโรงอย่าง ๑ เสด็จออกมุขเด็จให้แขกเมืองเฝ้าที่ศาลาหน้าพระที่นั่ง
 อย่าง ๑ เมื่อทศฝรั่งเสด็จเข้ามาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
 ทศเจ้าเฝ้าในท้องพระโรง แต่เมื่อทศลังกาเข้ามาเมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ความทักกล่าวพรรณนาไว้ในจดหมายเหตุของ
 ราชทูต ปรากฏว่าเสด็จออกมุขเด็จพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท ราชทูต
 เฝ้าที่ศาลาหน้าพระที่นั่ง

อันลักษณะเสด็จออกกรีบแขกเมืองเป็น ๒ อย่างนี้ อธิบายไว้ใน
 หนังสือระยะทาง เซวะเลียเคอไซมของราชทูตฝรั่งเศสว่า ถ้าเป็น
 ราชทูตมาแต่ประเทศใหญ่ เช่นราชทูตจีน แลราชทูตเปอเซีย เป็นต้น
 ให้เจ้าเฝ้าในท้องพระโรง ถ้าราชทูตมาแต่ประเทศน้อย เช่นทศกตังเกีย
 ทศอ๊กแก แลทศกรงศรีสัตนาคนหุต ทศเซียงใหม่ เสด็จออกทศมุขเด็จ
 ความทักกล่าวว่าจะถูกผลอย่างไรไม่พบหลักฐานที่จะสอบสวน

ว่าด้วยกิริยาที่แขกเมืองเข้าเฝ้า มีกล่าวไว้แจ่มแจ้งไว้ในหนังสือ
จดหมายเหตุราชอาณาจักรฝรั่งเศสเข้ามาครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ละเอียดละออ ทั่วว่าเมื่อทศวรรษฝรั่งเศสเข้ามาครั้งแรก เวลาพักรออยู่ที่
ขอนแก่นหลวงราชทอดตามลงขนบธรรมเนียมที่จะเข้าเฝ้า เจ้าพนักงาน
กำกับทูลชี้แจงให้ฟัง ราชทูตฝรั่งเศสไม่พอใจในขนบธรรมเนียมของ
อย่างร้องขอให้แก้ไข จึงโปรดให้เจ้าพระยาวิชเยนทร์ไปปรึกษาราชการกัน
แล้วราชทูตฝรั่งเศสจึงได้เข้าเฝ้า

ประเพณีที่เข้าเฝ้าอย่างเดิม ตามที่ทศวรรษฝรั่งเศสพรรณนาไว้ใน
เมื่อทศไปดั่งพระราชวังแล้ว พักคอยอยู่ที่ศาลาลูกขนใน ควันจวน
เสด็จออก เจ้าพนักงานกรมวังก็ขมวดมาพาทูกเข้าไปพักอยู่ที่ทิมคาย
แห่ง ๑ ในบริเวณพระมหาปราสาท เจ้าประเทศราชแลขนนางผู้ใหญ่
เข้าไปคอยเฝ้าอยู่ในท้องพระโรงหมอยเป็น ๒ ฝ่าย ทั้งเครื่องยศสำหรับ
ตัวทุกคน ขนนางชั้นรองลงมาหมอยอยู่ที่ทิมคคหน้าพระมหาปราสาท
ครั้นเวลาเสด็จออกพอเสด็จเสวยประโคมแล้ว เจ้าพนักงานจึงมาพาทูกไป
เมื่อทศคดงหน้าพระมหาปราสาท ทศคคองคูกเข้าลงถวายบังคมที่ศาลา
หน้าพระมหาปราสาท ๓ ครั้ง แล้วคคานขันยืนโศพระมหาปราสาท
คคานเข้าในพระทวารถึงหน้าท่งในท้องพระโรงคคองถวายบังคมอีก ๓ ครั้ง
แล้วคคานขันไปดั่งทคคานแห่งเฝ้าจึงถวายบังคมอีก ๓ ครั้ง ถ้าทศเฝ้า
ที่ศาลาหน้ามุขเค็ด ขนนางผู้ใหญ่หมอยเฝ้าที่ทิมคค ขนนางผู้น้อย
หมอยเฝ้าในศาลา ทศเข้าไปจากศาลาลูกขนถึงหน้าคคานถวายบังคม
๓ ครั้ง แล้วคคานเข้าไปในศาลาตรงหน้าพระที่นั่งถวายบังคมอีก ๓ ครั้ง

ขึ้นไปตั้งตำแหน่งเผ่าดววยยังคมอีก ๓ ครั้ง เสด็จทอดววยยังคมตามท
 ถ้าวานพิเคราะห์ทุกเห็นว่ กวียาแสดงความนอบน้อมของชาวประเทศ
 ทางคว้นออกเป้นทำนอ เรียบวกันทุกประเทศ คือคงอยู่ในคุกเข้าลงกัม
 กรวย นับว่เป้นอันดววยยังคมเหมือนกัน แต่กวียานอบน้อมของฝรั่ง
 ทัชนค่านับน้ณลิกกันไกล ทูตฝรั่งเข้าเฝ้าเป้นสามัญีครั้งกรุงเก่าจะให้
 ทำอย่างไรยังหาพหุอธิบายไม่ ได้พหุแยแชนแค้นในกรุงรัตนโกสินทรน
 แชนเมืองฝรั่งเข้าเฝ้าไม่ตองหมอบคลาน ยอมให้เค้นเข้าไปถึงทควร
 ดววยยังคมแล้วนั่งลงยกมือขึ้นดววยยังคม ๓ ครั้ง เข้าใจว่ในครั้ง
 กรุงเก่าก็จะอย่างเดียวกัน

แยแชนทางเมืองพม่า ในเรื่องทูตฝรั่งเข้าเฝ้า มีในจดหมายเหตุ
 ของนายพันเอกยูล ซึ่งเป็นเลขานการทออังกฤษ ควรวเซอฮาเออแพร์
 ไปเฝ้าพระเจ้ามินทง เมื่อกฤศศก ๑๗๕๕ พรรณาไว้ว่วันถ้พอใช้
 ปรากฏว่ ทูตอังกฤษเกียงไม่ยอมไปนั่งคอบทศาลาลูกขุน พม่าจึงให้
 ทูตอังกฤษเข้าไปคอบขอยในท้องพระโรงแต่ก่อนเสด็จออก ทำนองจะ
 เกียงกันค้วยเรื่องพม่าจะให้คลานเข้าไปน้ณเอง ฝรั่งไม่ยอมคลาน พม่า
 ก็ไม่ยอมให้เค้น จึงตกลงเป้นผ่นผ่นให้เข้าไปคอบขอยก่อน แต่ตอง
 ดววยยังคมเหมือนกัน

ลักษณะดววยพระราชสาส์น โดยปรกคินั้นทคไม่ได้อววยต่อ
 พระหัตถ์ เวลาทคเข้าเฝ้าตั้งพระราชสาส์นกับเครื่องราชขรรณาการ
 ไว้ข้างหน้าทค ครันทคเข้าไปถึงที่เฝ้า ถ้าเป้นทคจีน แลชน ฝรั่ง
 โภษาธิษคัทลเขิก ถ้าเป้นทคลาว จะเป้นมทาทไทยหรือโภษาธิษคัทล
 เขิกชอนส่งสยอยู่ เมื่อกูลเขิกแล้วจึงมีพระราชปฏิสันธวาร

ลักษณะพระราชปฏิสันถารทุก ก็มีแบบโยราวดว่าทรงปฏิสันถาร
 ๓ นักเป็นธรรมเนียม แลเป็นธรรมเนียมลงไปจนถึงข้อความของพระ
 ราชปฏิสันถาร คือคำรับสั่งตามว่า พระเจ้าแผ่นดินฝ่ายโน้น ก็ทั้งพระ
 ราชวงศ์ทรงสยบก้อยหรือหนัก ๓ ว่าทนายทศเดินทางมาสภาก้อยหรือ
 เดินทางมาช้านานเท่าใดจึงมาถึงนัก ๓ ว่าประเทศโน้นฝนฟ้าตกต้องตาม
 ฤดูกาล บ้านเมืองมีความสุขสมบุรณ์ ไพร่บ้านพลเมืองมีความสุขอยู่
 หรือหนัก ๓ แยกพระราชปฏิสันถารอย่างนั้นเข้าใจกันชมทราชมามาก่อน
 จนอาจจะแต่งตั้งเป็นบทเสภา เมื่อสมเด็จพระพันวษาเสด็จออกกรีบทศ
 ลานข้างใต้คังนี้

๑ ครานั้นพระองค์ผู้ทรงเกษ	ข้าเลื่องพระเนตรผายผัน
เห็นราชทูตมาถวายบังคมคัล	ก็ทั้งเกรงสุวรรณบรรณา
จึงตรัสประภาษปราไส	มาในยาไม้ ไชยหนา
กวันจงดังพระภาวา	มรรคายากง่ายประการใด
อนงกรุงนาคบุรี	เข้ากล้านาคหรือโตน
หรือฝนแดงเข้าแพงมีภย	ศึกเสอเห็นอโคสังขติ
ทั้งองค์พระเจ้าเวียงจันท	ทรงขรรคมเป็นสุขเกษมศรี
ไม่มีโรคาบายั	อยู่ดีหรืออย่างไรในเวียงจันท ๑

แบบแผนทางเมืองพม่ายังหนักมีออกไป ถึงพระเจ้าแผ่นดินไม่ต้งมี
 รับสั่งว่าอะไร เพียงพยักพระพักตร์เท่านั้น ผู้สนองพระโอรุก็รับสั่งมา
 แจ้งพระราชปฏิสันถารแก่ทุกคามาข้อความที่กล่าวมา

เมื่อมีพระราชปฏิสันถารนัก ๓ โภยาธิบดีก็รับพระราชโองการ
มาบอกแก่กรมท่าชาวหรือซ้าย อันเป็นเจ้าหน้าที่ ๆ ขอกล้าม ๆ แปร
บอกทศ ทศกระรยทลว่ากระไรก็ตั้งยอนกลัษโดยนัยอันเดียวกัน แล้ว
มีพระราชปฏิสันถารนักที่ ๒ ที่ ๓ ต่อไป ครั้นมีพระราชปฏิสันถาร
แล้ว เจ้าพนักงานจึงยกพานหมากก็ยเลือกมาตั้งพระราชทานทศานทศ
เป็นสัญญาว่าเสร็จการเฝ้า พอดีพานหมากแล้วไม่ช้าก็ขีตยานพระมัญชร
เสด็จขึ้นมประโคม แลข้าราชการก็ทศานทศถวายบังคมอีก ๓ ครั้ง
แล้วทศจึงออกจากห้องพระโรง เมื่อทศออกมาจากเฝ้าแล้ว เจ้าพนักงาน
พาไปคูลิ่งสำคัญในพระราชวัง คือพระยาข้างเลือกเป็นต้น ปรากฏ
เหมือนกันทั้งคราวราชทศฝรั่งเศสแลราชทศลังกา แล้วจึงพาทศกลับ
ไปพัก เมืองพม่าก็เหมือนกันอย่างนี้

การที่ขอร้องแก้ไขในครั้งเมื่อทศฝรั่งเศสเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์
มหาราชนั้น คือ

ข้อ ๓ ขอให้ขุนนางนายเวอรบกับพวกแขกหลวงใต้เฝ้าด้วย ใต้รับ
อนุญาตให้พวกนั้นเข้าไปนั่งคอบเฝ้าอยู่ในห้องพระโรงกับขุนนางไทยตั้งแต่
ก่อนเสด็จออก ไม่ใค้เข้าไปพร้อมกันทุก เพราะตำแหน่งไม่นับว่า
เป็นทศ

ข้อ ๒ เรืองถวายพระราชสาส์น ทศขอถวายเองต่อพระที่ดัด จึงเอา
พระราชสาส์นไว้ ให้แขกหลวงเคอชวีชเชิญเข้ามากับตัวทศ ครั้นถึง
ในห้องพระโรงราชทศจึงรับพานพระราชสาส์นถือเข้าไปถวายทศพระมัญชร
ปรากฏในเทศหมายเทศของทศว่า พระมัญชรสูง ทศส่งถวายไม่ถึง

สมเด็จพระนารายณ์ต้องชังโลกพระองค์ออกมารัยพระราชสาส์น ทั่วย
ไม่เคยมีประเพณีถวายพระราชสาส์นเช่นนั้นมาแต่ก่อน

ข้อ ๓ กิริยานอบน้อม ยอมให้ถวายคำนับอย่างฝรั่ง ไม่ต้องถวาย
บังคม ข้อนี้พรรณนาไว้ในจดหมายเหตุทุกฝรั่งเศสว่า เมื่อเซเวเล็ย
เคอโซมองเข้าเฝ้านั้น เจ้าพระยาโกษาธิบดีเจ้าพระยาวิเชียรขจรเป็นผู้นำ
ท่านทั้ง ๒ นั้นคลานเข้าไปถวายบังคมที่ใดทักก็ถวายคำนับ ก็มีศีรษะ
ลงอย่างคำทักแล้วเกินต่อไปจนถึงทเฝ้าจึงนั่งลงแล้วใส่หมวก กิริยา
ทักใส่หมวกเฝ้าในท้องพระโรงทักแล้ว ๓ ขอรอบขนางไทยที่เข้าเฝ้า
จะสวมลอมพอก ทุกจึงทำตาม ความทักแล้วชวนสมศัวยรูปโกษาปาน
เข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ ๓๔ ในเวลานั้นพวกทักไทยก็สวมลอมพอกทั้งนั้น
ที่เมืองพม่า เสกขอกแซกเมืองขนางก็สวมลอมพอกเข้าเฝ้าเหมือนกัน

ยังมีความอีกข้อ ๓ ซึ่งปรากฏในครั้งทุกฝรั่งเศสแรกเข้ามาในกรุง
รัตนโกสินทรณ ข้อนี้ไม่เคยยอมให้ทักขกักระยแลสวมรองเท้าเข้าเฝ้า
ประเพณีอันนี้เห็นจะมีมาแต่ครั้งกรุงเก่า เมืองพม่าก็ห้ามอย่างเดียวกัน
ทั่วยเป็นการฝ่าฝืนประเพณีอันเมืองในสมัยนั้น เข้าใจว่าพวกทุกฝรั่งเศส
จะใคร่ขยอกเวณชวนทั่วย อีกประการ ๓ เสอผ้าที่สมเด็จพระนารายณ์พระ
ราชทานทุกฝรั่งเศสนั้น กล่าวในจดหมายเหตุของทุกที่ว่า ครั้งนั้นไปรคให้
ยักเยื้องธรรมเนียมเก่า คือทักเฝ้าแล้วจึงให้ข้าราชการนำแพรแลผ้า
อย่างก็ไปพระราชทานยังทัก เจ้าพนักงานแจ้งกระแสร้อยล้งว่า ทักมา
แก่เมืองหนาว มาถึงเมืองนั้นเป็นเมืองร้อน จึงไปรคให้นำแพรผ้ามา
พระราชทานให้ทำเครื่องแก่งตัวให้สยหาย ครั้นระตักทำเป็นเครื่องแต่ง

ตัวมาให้เสรีก็เกรงจะไม่ถูกใจทศ ให้ทำเอาตามสบายใจเถิด ความ
ความที่ปรากฏก็กล่าวมานี้เข้าใจได้ว่า เสือเผ่าที่พระราชทานแขกเมือง
ซึ่งยังมีเป็นธรรมเนียมมาจนกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งจึงเป็นของพระ
ราชทานให้แขกเมืองใช้เวลาแขกเมืองอยู่ในกรุง ฯ มิใช่พระราชทานให้
ไปใช้สอยในบ้านเมืองของตน

การที่ราชทูตเข้าเฝ้านั้น เฝ้าเสด็จออกเต็มยศใหญ่แต่ ๒ คราว
คือเฝ้าเมื่อมาถึงกรุงพระนครมาแล้วคราว ๑ เฝ้าเมื่อทูลลาจะกลับไปบ้าน
เมืองอีกคราว ๑ แต่ในเวลาทศพักอยู่ในกรุง ฯ ยังได้เข้าเฝ้าเวลาอื่นอีก
ตามแต่กิจที่จะไปทศให้เข้าเฝ้าเป็นพิเศษ เช่นทศลังกาได้เข้าเฝ้าที่พระ
ที่นั่งทรงบน เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเสด็จออกทอดพระเนตร
เครื่องราชบรรณาการที่จะจัดส่งไปยังกานันเป็นต้น ราชทูตฝรั่งเศสเข้า
มาคราวแรกครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ก็ได้เข้าเฝ้าในกรุงศรีอยุธยา
อีกคราว ๑ เฝ้าแล้วมีการเลี้ยงพระราชทาน แต่เลี้ยงลับหลังพระ
ที่นั่ง แล้วตามเสด็จขึ้นไปเมืองลพบุรี ได้เฝ้าที่พระราชวังแลที่ตำ
หนักทเลชยุศรีอีกหลายครั้ง ลักษณะที่ทศเข้าเฝ้าในตระโหฐานครั้งแผ่นดิน
สมเด็จพระนารายณ์นั้น ก็ว่าเสด็จออกที่พระบัญชา ทุกครั้งเฝ้า
ข้างนอก ความที่กล่าวมานี้ เมื่อไปพิจารณาที่ประทีปของสมเด็จพระ
นารายณ์ที่พระที่นั่งสุทธารสวรรคย์ในพระนารายณ์ราชนิเวศน์แลที่ตำหนัก
ทเลชยุศรีเห็นแผนที่เป็นอย่างเดียวกัน คือ ห้องในซึ่งเป็นห้องเสด็จอยู่
อยู่ในหลังขวาง อย่างพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ห้องพระโรงเป็นมุขอย่าง
พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แต่พื้นเสมอกัน แลพระที่นั่งของสมเด็จพระ

นารายณ์เล็กกว่ามาก ทรงผนังหลังขวางค่อท้องพระโรง มีพระบัณเฑียร
อยู่เทียบ ๆ พอดั่งพระแท่นที่ประทับข้างใน เข้าไ้ว่าโดยปรกติถ้าเสด็จออก
ให้ขุนนางเฝ้าในท้องพระโรงคงประทับที่พระบัณเฑียรนี้ ทรงสุกมขไปข้าง
หน้าท้องพระโรงยังมีพระบัณเฑียรที่เสด็จออกมุขเด็จอีกแห่ง ๓ ให้ข้าราชการ
การเฝ้าในศาลาหน้าพระลาน การที่ราชทูตฝรั่งเสด็จเข้าเฝ้าที่ลพบุรีถึง
พรรณานั้น ก็คือเฝ้าอย่างเสด็จออกในท้องพระโรงเช่นสามัญนั่นเอง ไม่
ได้รักษาการพิเศษอย่างใด

ทูตเข้าเฝ้าแล้ว จึงกำหนดวันไปเฝ้าพระมหาอุปราช แลไปหา
ขุนนางผู้ใหญ่อย่างคนแต่ที่เป็นหัวหน้าในราชการ เพราะต้องมิชของถวาย
แลของกำนัลไปให้ทุกแห่ง ลักษณะที่พระมหาอุปราชเสด็จออกวันแขก
เมือง ก็จำลองแบบวังหลวงทุกอย่าง แม้ที่สถกนข้อที่ทรงปฏิสนธิฐาร
ก็เป็นอย่างเดียวกัน ฝ่ายลักษณะที่ขุนนางผู้ใหญ่วิบุต ถ้าทศเป็น
ผู้น้อย เช่นทศถึงกาที่เข้ามาขอสงฆ์ไปหาเจ้าพระยาชำนาญวิวิทย์ ๆ
นั้นก็เชิงให้ทศนึ่งกับพนักขัตติราชการผู้ใหญ่ในกรมทำด้วยกัน ถ้าทศ
เป็นฝรั่งแต่มียศสูง เช่นเซวะเลียเคอไซมองไปหาเจ้าพระยาพระคลัง
จักตั้งโต๊ะเก้าอี้อย่างฝรั่ง เมื่อทศทหายปราสาทกันแล้ว จึงเลี้ยงอาหารทศ
บางแห่งก็มีระบำกาศตรีทวิย ประเพณีทางเมืองพม่าก็อย่างนเหมือนกัน
นายพันเอกยูลว่า เมื่อเซออาเออแพรเป็นทูตอังกฤษไปเมืองพม่า ไปหา
ขุนนางผู้ใหญ่ในวันเดียวกัน ต้องกินเลี้ยงในคอนเช้าวันนั้นถึง ๕ ครั้ง
เมื่อเสร็จการเฝ้าแทนหาสูกังกล่าวมากก็เป็นเสด็จวิบุตก่อนนี้ทุก

ไปทุกสถานต่างๆ แลถ้ามีการแต่งตั้งเจ้าพนักงานก็พาไปดู แต่มีได้เข้า
เข้าแทนในการพินัน

เมื่อทุกเข้าเฝ้าทูลลาจะกลับไป เป็นเวลาที่ใต้พระราชทานบำเหน็จ
บำเหน็จพระราชทานต่างกันตามชั้นยศผู้ที่เป็นทูลานทศ เซวะเลียเคอ
โซมองราชทูตฝรั่งเศสใต้พระราชทานพานทองเครื่องยศกับของอื่น ๆ อีก
หลายสิ่ง คราวทูลลาใต้พระราชทานสิ่งของต่าง ๆ มีพรณาไว้
ในศุภอักษรหลายสิ่ง แต่มิใช่เป็นเครื่องยศขุนนางชั้นสูง

ลักษณะการแต่งทูลแลรับทูตแต่โบราณ ตามที่ปรากฏในหนังสือ
สือเก่า ตรววิไกเนอความถึงพรณามา

มาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร เมื่อในรัชกาลที่ ๓ เป็นเวลาที่มีศึก
สงครามวุ่นวายในยุโรป ตั้งแต่เกิดกลางในประเทศฝรั่งเศสติดต่อกมา
จนรบกับเอมเปอเรอเนไปเดือนที่ ๓ ทางข้างประเทศนี้ก็รบกับพม่า
ติดพันกันอยู่ ทูตฝรั่งเศสมีเข้ามาต่อเมื่อในรัชกาลที่ ๒ ก็เป็นแต่ทูต
ของขุนนางผู้สำเร็จราชการหัวเมืองขึ้นของประเทศโปรตุเกสแลอังกฤษ
ต่างมา ไม่มีขัญหาที่ระบองแต่งราชทูตไปจำทูลพระราชสาส์นตอบแทน
ทูตฝรั่งเศสผู้เป็นใหญ่ในประเทศต่างมา ในกรุงรัตนโกสินทรมีเข้ามา
ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๓ เมื่อประธานาธิบดีของประเทศยูไนติคเศเตค
อเมริกา แต่งให้นายเอกมอนค รอเบิก เป็นทูตเชิญอักษรสาส์น
กับเครื่องบรรณาการเข้ามาถวาย ขอทำหนังสือสัญญาทางพระราช
ไมตรีเมื่อขมะโรง พ. ศ. ๒๓๘๕ ในคราวนั้นท่านองจะคิกเห็นกันว่า

ประธานาธิบดีเป็นผู้ซึ่งราษฎรเลือกขึ้นตั้งเป็นหัวหน้าอยู่ชั่วคราว มิใช่
พระมหากษัตริย์เสวยราชย์ตามราชประเพณี ประกอบกับที่ประเทศ
อยู่ในทิศตะวันตกอยู่ห่างไกลสุดหล้าฟ้าเขียว พันวิสัยที่จะแต่งตั้งไป
เจริญทางพระราชไมตรีได้ ก็มีใ้มีทูตไทยไปคอยแทน จึงยุติไว้ว่า
ตั้งแต่สิ้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมา ตลอดเวลากว่า ๑๖๐ ปี
ไม่ใ้มีทูตไทยออกไปตั้งยุโรปอีกเลย จนถึงรัชกาลที่ ๔ กรุงรัตน
โกสินทร์ จึงใ้มีทูตไทยไปยุโรปอีก เมื่อขอมเสง พ.ศ. ๒๔๐๐ ตรงกับ
คฤศทศก ๑๘๕๗

เรื่องราวอันเป็นเหตุที่ทูตไทยจะไปยุโรปครั้งแรกเมื่อในรัชกาลที่ ๔
นั้น ใ้ขวยเมื่อยเกาะ พ.ศ. ๒๓๘๘ สมเด็จพระราชินีวิกตอเรียพระเจ้า
แผ่นดินอังกฤษ ทรงแกลงใ้เซอชอนเขาริงเป็นราชทูตเชิญพระ
ราชสาส์นแลเครื่องราชบรรณาการ เข้ามาถวายพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ชวนใ้กรุงสยามทำหนังสือสัญญาตามแบบอย่างทาง
พระราชไมตรี ในระหว่างต่างประเทศที่มีอิสระเสมอกัน ทูตอังกฤษเข้า
มาคราวนั้น เข้าใจใ้ขวยกันทั้งฝ่ายไทยแลฝ่ายอังกฤษ ว่าเป็นการ
สำคัญกว่าทูตที่เคยเข้ามาคราวก่อน ๆ ใ้ขวยเป็นครั้งแรกที่เป็นราชทูต
เชิญพระราชสาส์นของพระเจ้าแผ่นดินอันเป็นมหาประเทศ ๑ ในยุโรป
เข้ามาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
พระราชดำริที่เห็นว่า เซอชอนเขาริงเข้ามาคราวนั้นเป็นอันใ้ขวย
กับราชทูตฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีเมื่อแผ่นดินสมเด็จพระ
นารายณ์มหาราชครั้งกรุงเก่า จึงโปรดใ้จัดการรับรองตามแบบ

อย่างครึ่งสมเด็จพระนารายณ์รัชกาลที่ ๖ ฝ่ายข้างเซอยอนเขาวัง
ที่เข้ามานั้นก็ปรารถนาจะให้ไทยรับรองให้เกียรติยศสูงกว่า เมื่อยอนนคร
เพ็ค แลเซอนวีเขอวัน เป็นทูตของผู้สำเร็จราชการหัวเมืองอินเดียนของ
อังกฤษเข้ามาแต่ก่อน เคารพมาทักทายเหตุครึ่งสมเด็จพระนารายณ์
รัชกาลที่ ๖ เข้ามาไว้สอยทานการที่ไทยรับรอง เมื่อเห็นว่าการ
รับรองเป็นทำนองเดียวกันก็พอใจ ก็กล่าวความอันนี้ไว้ในจดหมายเหตุ
ของเซอยอนเขาวังก็เข้ามาในคราวนั้น

ความปรากฏในจดหมายเหตุของเซอยอนเขาวังว่า เมื่อพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เข้าเฝ้าในกระโหลกฐาน ได้มีรับสั่ง
ปรารภว่า มีพระราชประสงค์จะทรงแก้ทุกขทุกข์ไปเจริญทางพระราช
ไมตรีคอบแทนถึงเมืองอังกฤษ แลยังชักชวนอยู่ด้วยไม่มีเรือที่จะไป
ยุโรป แลทรงทราบเซอยอนเขาวังถึงลักษณะพระราชสาส์นแลเครื่อง
ราชบรรณาการที่จะส่งไปถวายสมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย ว่าอย่างไรจะ
สมควรในสมัยนั้น เซอยอนเขาวังทูลว่า พระราชสาส์นนั้นถ้าทรงพระราช
นิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษเห็นจะดี ด้วยยังไม่มีพระเจ้าแผ่นดินประเทศใด
ในทิศตะวันออก นอกจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะได้
ทรงศึกษาทราบภาษาอังกฤษ สมเด็จพระราชินีวิกตอเรียคงจะทรงยินดี
ที่จะไต่รับพระราชสาส์นนั้น ส่วนเครื่องราชบรรณาการนั้น เห็นว่าถ้า
ให้เป็นของฝีมือไทยทำเป็นสิ่งของเครื่องใช้สอยตามประเพณีในกรุงสยาม
จะสมควรกว่าอย่างอื่น ก็ความตามจดหมายเหตุของเซอยอนเขาวัง
จึงกล่าวมานี้

ต่อมาอีกปี ๓ ถึงขมระโรง พ.ศ. ๒๓๘๗ คฤศคศก ๑๗๕๖ นายพล
 แยกสันประธานาธิบดีอยู่ในคึกคะเทศอเมริกา แต่งให้นายเตาวนเซนต์
 แฮวิสเป็นทูต สมเด็จพระเจ้านะโปเลียนที่ ๓ เอมเปอเรอฝรั่งเศส
 แต่งให้นายมองคิกันเป็นราชทูต เข้ามาชวนทำหนังสือสัญญาทาง
 พระราชไมตรีอย่างเดียวกับประเทศอังกฤษ ในส่วนทางประเทศอเมริกา
 จะมีเรื่องราวเป็นสาขาความอย่างไรข้างข้าพเจ้ายังหาทราบไม่ แต่ทาง
 ข้างฝรั่งเศสนั้นเข้าใจว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคงจะได้
 คำรับปรารภกับราชทูตฝรั่งเศส ถึงพระราชประสงค์ที่จะใคร่แต่งราชทูต
 ไทยไปเจริญทางพระราชไมตรีคอบแทนถึงประเทศฝรั่งเศส ราชทูตทูล
 ความนั้นไปยังเอมเปอเรอนะโปเลียนที่ ๓ ความปรากฏว่าเอมเปอเรอมี
 รัชสั่งให้รัฐบาลฝรั่งเศสบอกมายังเสนาบดีว่า ถ้าพระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงแต่งราชทูตไปประเทศฝรั่งเศส เอมเปอเรอ
 ก็จะทรงยินดีที่จะให้เรือรบฝรั่งเศสมารับราชทูตไป แลให้กลับมาสั่ง
 เหมือนอย่างครั้งพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๕ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบพระประสงค์ของเอมเปอเรอนะโปเลียนที่ ๓ ทรง
 พระราชดำริเห็นว่า อังกฤษได้มาเจริญทางพระราชไมตรีก่อน จะแต่งทูต
 ไทยไปเจริญทางพระราชไมตรีคอบแทนประเทศฝรั่งเศส ไม่บอกให้
 อังกฤษทราบเสียก่อนหาควรไม่ จึงโปรดให้เสนาบดีออกไปยังรัฐบาล
 อังกฤษว่า เกิมมีพระราชประสงค์จะแต่งราชทูตไปเจริญทางพระราช
 ไมตรียังประเทศอังกฤษ การชักข้ออยู่ด้วยเรื่องเรือที่ทูตจะไป จึงยังหา
 ได้แต่งทูตไปไม่ บัดนี้ไทยได้ทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศ

ฝรั่งเศส ๆ จะให้เรือรบมาช่วยราชทูตไทยไปเจริญทางพระราชไมตรีต่อกับ
 แทน จึงโปรดให้แจ้งความมาให้ทราบ เพราะมีพระราชประสงค์ในทาง
 พระราชไมตรีต่อประเทศอังกฤษเหมือนกัน ถ้าหากว่ารัฐอังกฤษส่ง
 เรือมาช่วยราชทูตไทยเหมือนอย่างฝรั่งเศส ก็จะทรงยินดีที่จะแต่งราชทูต
 ไทยไปยังประเทศอังกฤษอย่างเดียวกัน รัฐบาลอังกฤษยอมมาว่า
 สมเด็จพระราชินีวิกตอเรียทรงยินดีที่จะให้เรือรบมาช่วยแลส่งราชทูตไทย
 แลจะต้อนรับราชทูตไทยให้สมควร แก่พระเกียรติยศด้วย ประการที่ล่วง
 ไปด้วยเหตุนี้จึงโปรดให้พระยามนตรีสุริยวงศ์ เป็นราชทูต เจ้าหมื่นสรรพ์
 เพ็ชรภักดี เป็นอุปทูต หมื่นมณฑลเจ้าบริพัตร เป็นตรีทูต^(๑) เชิญพระ
 ราชสาส์นแลเครื่องราชบรรณาการ ไปถวายสมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย
 เจริญทางพระราชไมตรีต่อกับประเทศอังกฤษ เมื่อขมมะเสง พ.ศ. ๒๔๐๐
 ส่วนประเทศฝรั่งเศสในขณะนั้นพระเจ้าเนโปเลียนมีการสงคราม จึงต้อง
 รอมานับวอก พ.ศ. ๒๔๐๓ โปรดให้พระยาศรัยพิพัฒน์ เป็นราชทูต
 เจ้าหมื่นไวยวรนาถ เป็นอุปทูต พระณรงค์วิจิตร เป็นตรีทูต เชิญพระ
 ราชสาส์นแลเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าเนโปเลียนที่ ๓ เอม
 เปอเรอฝรั่งเศส เจริญทางพระราชไมตรีต่อกับประเทศฝรั่งเศส
 หม่อมมาโชทัย กระต่าย ได้เป็นตำแหน่งล่ามในคณะทูตที่ไป
 ประเทศอังกฤษ เมื่อขมมะเสงนพศก คราวพระยามนตรีสุริยวงศ์เป็น
 ราชทูตนั้น จึงแต่งจดหมายเหตุนั้นที่พิมพ์ต่อไปในสมุดเล่มนี้

(๑) ราชชื่อผู้ไปในราชการทุกครั้งนั้นได้สืบมาพิมพ์ไว้ข้างท้ายจดหมายเหตุ

ท่านทั้งหลายผู้อ่านเรื่องราวชกชกไทยไปเมืองลอนดอนที่หม่อมราโชทัยแต่ง โดยเฉพาะผู้ที่เป็นักเรียนภาษาต่างประเทศในชั้นหลัง ถ้าไม่รู้ฐานะของหม่อมราโชทัย น่าจะไม่เห็นราคาตามสมควรของหนังสือเรื่องนี้ บางทีถึงอาจจะมีผู้มึนเมาว่า หม่อมราโชทัยช่างไปคนเขาของจิต ๆ เช่นละคอนม้า แลทางรถไฟสายโทรเลข มาแต่งพรรณาเป็นวิจิตรพิสดารไปด้้วยความพิศวง รวาก็ทั่วเสนาภูกุเข้าเมือง ผู้ที่จะคิดเห็นเช่นกล่าวมานี้ คืองนกลงฐานะของหม่อมราโชทัยว่าเมื่อแต่งหนังสือเรื่องนี้ เป็นเวลาแรกที่ไทยจะได้ไปพบเห็นของเหล่านั้น จึงแต่งพรรณาโดยตั้งใจจะเล่าให้ไทยซึ่งยังไม่มีใครเคยเห็นเข้าใจว่าของเหล่านั้นเป็นอย่างไร ถ้าอ่านด้้วยฐานะเช่นว่านี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่าคงจะยอมเป็นอย่างเดียวกันทุกคน ว่าหม่อมราโชทัยแต่งพรรณาให้มีใช้น้อย ยกตัวอย่างแม้แต่ตรงว่าด้้วยละคอนม้า ชาวเราที่โค้ละคอนม้าในชั้นหลัง อ่านหนังสือเรื่องนี้คงจะริบเป็นพยาน ว่าที่หม่อมราโชทัยพรรณาเข้าใจได้ซ้่มทรายเหมือนกับจะหลับตาเห็นละคอนม้าที่หม่อมราโชทัยโค้ด้ทุกอาการที่เล่น ถึงพวกที่เคยได้ไปด้ยประเทศอังกฤษ หรือแม่ที่เคยอ่านเรื่องราวแถมธรรมเนียมอังกฤษ ถ้าอ่านตรงหม่อมราโชทัยพรรณาถึงสถานที่ หรือการพิธีเช่นลขณะที่อัยโยเค้ลล็กคิ หรือพิธีเบ็ดปาร์เลย์เมนต์กคิ เมื่อคิดเทียบด้กัด้ยที่คนรู้ก็จะเห็นได้ว่า หม่อมราโชทัยพรรณาด้เพียงใด เช่นแต่ใช้ถ้อยคำอย่างเก่า ๆ เพราะคำใหม่ที่เราใช้กันยังไม่เกิดในเวลานั้น ยังมีความสำคัญอีกซ้ ๓ ซึ่งยากที่นักเรียนในเวลานี้จะเข้าใจได้ ว่าผู้ที่ไ้เรียนรู้ภาษาอังกฤษถึงสามารถจะไ้

เป็นล่ำมไปในราชการทูต แลอาจจะแต่งหนังสือเล่าถึงกิจการของฝรั่ง
ไต่กังหม่อมราโชทัยแต่งหนังสือเรื่องนี้ ในสมัยนั้นหายากสักเพียงใด
เว้นแต่ระโตโคโยทราญเรื่องตำนานการที่ไทยเรียนภาษาฝรั่งกันแต่ก่อนอัน
เป็นเรื่องน่ารู้ยิ่งยั้ง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจะลองสาธกแก่ท่านทั้งหลาย
ตามทไต่สัคัยมา.

ความจริงในชั้นกรุงรัตนโกสินทรนี้ พงมีไทยเรียนรูภาษาอังกฤษ
มาไม่ช้านัก เมื่อในรัชกาลที่ ๒ มีแต่พวกฝรั่งกฏิจนซึ่งเป็นเชื้อสาย
ไปกุเกศกรักรุงเก่าซึ่งเรียนรูภาษาไปตเทศอยู่ยั้ง คนพวกนี้ทรวัย
ราชการในตำแหน่งเรียกว่า " ล่ำมฝรั่ง " ในกรมท่ามีอัคราในยานุช
ชัยหวัค ๕ คน ก็เป็นหัวหน้าล่ำมเป็นทชนเทพวจา รวยชัยหวัคยละ ๘
คำล้ง พวกล่ำมฝรั่งเหล่านี้จะมีความรักนถลลสักเพียงไรทราญไม่ไต่ แต่
รูภาษาไปตเทศเท่านั้น หน้าที่ก็ไม่สู้มีอินโคนิก เพราะราชการทเกี่ยว
ข้องกับไปตเทศมีแต่การค้าขายทางเมืองมาเก๊า นาน ๆ เจ้าเมือง
มาเก๊าจะมีหนังสือมาลลคครั้งหนึ่ง ส่วนภาษาอังกฤษถึงแม้ว่ามเรือกำปั่น
อังกฤชไปมาค้าขายอยู่ในสมัยนั้นยั้ง นายเรือรู้ว่าไม่มีใครพูดภาษา
อังกฤชไต่ ในเมืองนี้ ก็หาแขกมลายูเข้ามาเป็นล่ำม เพราะฉะนั้นการ
ที่ไทยพทากกับอังกฤชที่เข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ ก็คื หรือพทาทาทางราชการ
ที่เกี่ยวข้งกับอังกฤชที่เมืองเกาะหมากแลลลิงคไต่ก็คื ใช้พทากัน
แก่ก้วยภาษามลายู แม้จนมีอผู้สำเร็จราชการอินเต็ชของอังกฤชให้
หมช ยอน ครอบเพค เป็นทูตเข้ามายังกรุงรัตนโกสินทรเม็ชยมะเสง
พ.ศ. ๒๓๖๔ ทรงกัยคฤศคคค ๑๘๒๓ ในตอนปลายรัชกาลที่ ๒ ก็คือ้ง

พุทธการราชการกบฏไทยทางภาษามลายู ความปรากฏในจดหมายเทศก
 ครอบพิศแต่ตั้งไว้ว่า การที่พุกจากบับรัฐบาลไทยครั้งนั้น ทูตต้องพูด
 ภาษาอังกฤษแก่ล่ามที่เขามาด้วย ล่ามต้องแปลเป็นภาษามลายูออก
 หลวงโกษาธิบดีทัก ๆ แปลเป็นภาษาไทยเรียนเจ้าพระยาพระคลัง ๆ
 ทอว่าอะไรก็ต้องแปลย้อนกลับไปเป็นข้อ ๆ อย่างเดียวกัน ครั้นต่อมา
 มาเมื่อครอบพิศกลับไปแล้ว ได้ไปเป็นเวสตีเคนต์อยู่ที่เมืองสิงคโปร์
 อังกฤษเกิดรบกับพม่าครั้งแรกเมื่อปลายรัชกาลที่ ๒ ครอบพิศจะบอกข่าว
 การสงครามมาให้ไทยทราบ ต้องให้แปลหนังสือพิมพ์ข่าวภาษาอังกฤษ
 เป็นภาษาไทยเทศกเสียก่อน แล้วจึงส่งเข้ามายังกรุงเทพฯ เพราะ
 ภาษามลายูด้อยค่ามันน้อย ไม่พอจะแปลความในหนังสือพิมพ์ข่าวภาษา
 อังกฤษให้เข้าใจได้แจ่มแจ้ง ครั้นต่อมาถึงต้นรัชกาลที่ ๓ ผู้สำเร็จ
 ราชการอินเดียของอังกฤษให้เฮนรีเบอนัวเป็นทูตเข้ามาขอทำหนังสือสัญญา
 เมื่อขระกา พ.ศ. ๒๓๖๘ ตรงกับศฤศศศก ๓๘๖๕ การที่พุกจากบับ
 ไทยสทกวกขึ้นกว่าครั้งครอบพิศหน้อยหนึ่ง ด้วยเขรวันพูดภาษามลายูได้
 ถึงกระนั้นหนังสือสัญญาที่ทำก็ต้องใช้ภาษาต่าง ๆ ถ้าด้วยกันถึง ๔ ภาษา
 คือภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาไปเทศก และภาษามลายู
 เพราะไม่มีภาษาใดที่จะเข้าใจได้ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย.

ในรัชกาลที่ ๓ นั้น เมื่อขระก พ.ศ. ๒๓๗๓ ตรงกับศฤศศศ
 ศก ๓๘๖๘ พวกมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาตั้งในกรุงเทพฯ เป็นที่แรก
 อันเป็นต้นเหตุที่ไทยจะได้เรียนภาษาอังกฤษเป็นแถมมา ด้วยลทธิ

ของพวกมิชชันนารีอเมริกันไม่ได้ตั้งตัวเป็นสมณะเหมือนพวกบาทหลวง
วางตนเป็นแต่เพียงมิตรสหาย ใช้การสงเคราะห์ เป็นกันที่ช่วย
รักษาโรคแลช่วยบอกกล่าวสั่งสอนวิชาการต่าง ๆ ให้แก่ผู้อื่นเป็นเบื้อง
ต้นของการสอนศาสนา เพราะฉะนั้นเมื่อคนทั้งหลายรู้จักคุ้นเคยจึงชอบ
สมาคมคบหากับพวกมิชชันนารีอเมริกันมาแต่แรก.

ในสมัยนั้นผู้มิสสิกัญญาที่เป็นชั้นสูงอยู่ในประเทศนั้นแลเห็นอยู่แล้ว
ว่าการสมาคมเกี่ยวข้องกับฝรั่งต่างประเทศคงจะต้องมีขงชนกว่าแต่ก่อน
แลภาษาอังกฤษจะเป็นภาษาสำคัญทางประเทศวันออกนี้ มีเจ้านาย
บางพระองค์แลข้าราชการบางคนปรารถนาจะศึกษาวิชาการแลขนบธรรมเนียม
นิยมของฝรั่ง แลจะเล่าเรียนให้รู้ภาษาอังกฤษ จึงพยายามเล่าเรียน
ศึกษากับพวกมิชชันนารีอเมริกันตั้งแต่เมื่อในรัชกาลที่ ๓ ที่สำคัญคือ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เวลานั้นยังทรงผนวชเป็นพระ
ราชาคณะอยู่พระองค์ ๓ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ องค์ ๓ เวลา
นั้นยังเป็นเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์พระองค์ ๓ สมเด็จพระเจ้าพระยา
บรมมหาศรีสุริยวงศ์ เวลานั้นยังเป็นหลวงสิทธิินายเวรมหากษัตริย์
แล้วได้เลื่อนเป็นจมื่นไวยวรนาถอีกองค์ ๓ แต่สมเด็จพระเจ้าพระยาทาง
ภาษารู้แต่พอพูดอังกฤษได้บ้าง ไม่เชี่ยวชาญเหมือนพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ องค์ ๓ แต่
ท่านทั้ง ๓ ทักกล่าวมานศึกษาใ้กับความรู้การฝรั่งต่างประเทศ ท่านได้
ใช้วิชาช่วยราชการมาแต่เมื่อในรัชกาลที่ ๓ เพราะเมื่อจอช พ.ศ. ๒๓๘๓
ตรงกับคฤศศก ๓๘๕๐ รัฐบาลอังกฤษให้เซอร์แซมสเบรูกเป็นทูตมา

กล้วยเรือรบ ๒ ลำ จะเข้ามาขอแก้หนังสือสัญญาที่เยอรมันได้มาทำไว้ เซอ
 เซมสเตอร์กเข้ามาครั้งนั้นไม่เหมือนกับคราวเพ็ค แลเยอรมันที่มาแต่ก่อน
 กล้วยเป็นทูตมาจากประเทศอังกฤษ การที่มาจากแลหนังสือที่ม
 มาถึงรัฐบาลไทย ใช้ภาษาอังกฤษ กิริยาอาการท่าทีทงของอา
 ฝักก็ขัดแต่ก่อน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระราช
 คำรึห์ทำผู้ที่สันตทศอย่างธรรมเนียมฝรั่ง ให้พอกัจะรับรอง โต้ตอบกับ
 เซอเซมสเตอร์กได้ ความปรากฏในจดหมายเหตุกระแสรบสิ่งในเรื่อง
 เซอเซมสเตอร์ก (ซึ่งหอพระสมุดพิมพ์ เมื่อ ร.ศ. ๓๒๘ พ.ศ. ๒๔๕๓) ว่า:-
 “ทรงพระราชคำรึห์ * * * เห็นว่าผู้ใดมีสติปัญญาก็ควร
 จะเอาเข้ามาเป็นที่ปรึกษากล้วย การครั้งนั้นเป็นการฝรั่ง สมเด็จพระ
 เจ้าอนงยาเซอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ทราวยอย่างธรรมเนียม
 ฝรั่งมาก ควรจะเอาเป็นที่ปรึกษาใหญ่ได้ แต่กัก็คิดประจําขึ้นอยู่ที่
 เมืองสมุทรปราการ (กล้วยครั้งนั้นไม่ไว้พระทัย เกรงอังกฤษจะเอา
 อำนาจมายังค้ำให้แก้หนังสือสัญญาอย่างทำแก่เมืองจีน จึงให้ตระ
 เควียมรักษาข้อมคู้ให้มั่นคง) จมนไวยวรรณาด (คือสมเด็จพระเจ้าพระยา
 ยรมมหาศรีสุริยวงศ์) ก็เป็นคนสันตทศหนักในอย่างธรรมเนียมฝรั่ง กัลง
 ไปปรึกษาเมืองสมุทรปราการอยู่ ให้พระยาศรีพิพัฒน์ (คือสมเด็จพระเจ้า
 พระยาบรมมหาพิชัยญาติ เป็นผู้รับราชการกรมท่า กล้วยเจ้าพระยา
 พระคลังลงไปสักเลขอยู่ที่เมืองชุมพรในเวลานั้น) แต่งคนก็มีสติ
 ปัญญาเข้าใจความ เชิญกระแสรบพระราชคำรึห์ลงไปปรึกษา” แลการ
 ทัมหนังสือโต้ตอบกับเซอเซมสเตอร์กครั้งนั้น ปรากฏว่าหนังสือที่

มีมาเป็นภาษาอังกฤษ ให้หมอยอน (คือหมอยอน เตเลอ โยเนส
 มิซซันนาร์อเมริกัน) แปลเป็นภาษาไทยกับล่ามของสมเด็จพระยา
 อีก ๒ คน เรียกว่า โยเซฟ เป็นฝรั่งยูเรเซียนคน ๑ เรียกว่าเสมียนยัม
 (คือ เซมส์ เซ) อังกฤษอีกคน ๑ ส่วนหนังสือที่ไทยมีตบเซอเซม
 สะบรกันนั้น ร่างในภาษาไทยถวายทรงแก้ไขก่อน แล้วให้หมอยอนกับ
 ล่ามช่วยกันแปลเป็นภาษาอังกฤษ แล้วส่งไปถวาย “ทูลกระหม่อมพระ”
 คือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง เพราะ
 ในทางภาษาอังกฤษทรงทราบดีกว่าผู้อื่นที่เล่าเรียนด้วยกันในครั้งนั้น
 ไทยที่ศึกษาวิชาความรู้กับมิซซันนาร์อเมริกัน เมื่อในรัชกาลที่ ๓
 ยังมีอีกแต่ไปเรียนทางวิชาอื่น เช่นกรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงกำกับ
 กรมหมอยอนในเวลานั้น ทรงศึกษาทางวิชาแพทย์ฝรั่งจนได้ประกาศ
 นียบัตร ถวายเป็นพระเกียรติยศมาจากมหาวิทยาลัยแห่ง ๑ ใน
 ประเทศอเมริกา กรมหลวงมหิศวรินทรากรมเรศอีกพระองค์ ๑ ว่า
 ทรงศึกษาการช่างฝรั่ง แต่จะทรงศึกษากับใครแลทรงสามารถเพียงใด
 หาทราบไม่ ยิงนายโหมค อมาตยกุล ที่ได้เป็นพระยากระสาปนักจโกศล
 เมื่อในรัชกาลที่ ๕ อีกคน ๑ ได้ศึกษาเรื่องเครื่องจักรแลวิชาประสมธาตุ
 จากพวกมิซซันนาร์อเมริกัน แลหักซีกูรป่ากขาดหลวงหลยลานอก
 ฝรั่งเศส แต่เมื่อยังด้อยด้วยแผ่นดินเงิน เป็นผู้เรียนรู้วิชาฝรั่งมีชื่อเสียง
 มาจจรัชกาลที่ ๕ แต่ผู้ที่เล่าเรียนแต่ทางวิชาช่างไม่สู้จะเอาใจใส่ในทาง
 ภาษาจึงไม่มีใครรู้ภาษา ถึงสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ก็เพราะ
 เอาใจใส่ในวิชาต่อเรือกำปั่นเสียมาก จึงไม่มีใครสนทนากันทางภาษาอังกฤษ

ผู้ที่เล่าเรียนรู้อังกฤษในเมืองไทยเมื่อในรัชกาลที่ ๓ นอก
 จากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า
 เจ้าอยู่หัว มีปรากฏอีกแค่ ๒ คน คือหม่อมราโชทัยผู้แต่งหนังสือ
 เรื่องนี้คน ๓ เกิดในรัชกาลที่ ๒ เมื่อขบถเจ้าสุโขทัย พ.ศ. ๒๓๖๒
 เค็มเป็นแต่หม่อมราชวงศ์กระต่ายบุตรหม่อมเจ้าช่อม ในเจ้าฟ้ากรมขุน
 อิศรานรัถย์ เป็นข้าหลวงเค็มในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เพียรเรียนตามเสด็จจนรู้ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ หม่อมเจ้าช่อมได้เป็น
 กรมหมื่นเทวานรัถย์ หม่อมราชวงศ์กระต่ายได้เป็นหม่อมราโชทัย
 แล้วจึงได้เป็นตำแหน่งล่ามไปเมืองอังกฤษกับพระยามนตรีสุริยวงศ์ ชุ่ม
 ยูนาค เมื่อทูตไทยไปคราวแรกนั้น ครั้นกลับจากราชการทูต ทราบว่าได้
 พระราชทานพานทองเล็ก แล้วได้เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลต่างประเทศ
 คนแรก อยู่มาจนอายุได้ ๔๘ ปี ถึงอนิจกรรมในปลายรัชกาลที่ ๔ เมื่อ
 ขบถ พ.ศ. ๒๔๓๐ อีกคน ๓ ชื่อนายทิศ เป็นมหาดเล็กข้าหลวงเค็มใน
 พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ฝึกหัดวิชาเค็มเร็ว แลเรียน
 ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศสเรียกกันว่า "กัปตันติก" มีชื่ออยู่ในหนังสือ
 เซอฮอนเขาริงแต่งเรื่องเมืองไทย คนในรัชกาลที่ ๔ ได้เป็นที่ขุนปรีชา
 ชาญสมุท เป็นล่ามของหม่อมมณเฑียรพิทักษ์ศิริทูตไปเมืองอังกฤษด้วย
 ต่อมาได้เป็นที่หลวงสุวิเศษ เป็นครูสอนภาษาอังกฤษแก่พระเจ้าลูกเธอ
 ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวมาแทบทุกพระองค์ อยู่มาใน
 รัชกาลที่ ๕ ไทยที่เรียนรู้อังกฤษในเมืองไทยเมื่อในรัชกาลที่ ๓
 มีปรากฏแค่ ๔ ค้วยกันถึงกล่าวมานี้ ยังมีไทยที่ได้ออกไปเล่าเรียน

ถึงยุโรปเมื่อในรัชกาลที่ ๓ อีกคน ๓ ชื่อ นายคุณ เป็นคนที่สมเด็จพระเจ้า
 พระยาฯ เลียงมา เห็นว่าฉลาดเฉลียวจึงฝากกับกัปตันเรืออังกฤษออกไป
 ฝึกหัดวิชาเดินเรือกำปั่น ได้ ไปเรียนอยู่ในเมืองอังกฤษจนได้ประกาศนียบ
 ัตรเดินเรือทะเลได้แล้วจึงกลับมา (เข้าใจว่าเมื่อในรัชกาลที่ ๔) ได้
 เป็นที่ขุนจรเจนนทะเล แลได้เป็นล่ามของพระยามนตรีสุวิวงศ์เมื่อไปเป็น
 ราชทูตด้วย ต่อมาถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เป็นหลวงชลธารพินิจชัย ตำแหน่ง
 เจ้ากรมคลอง แล้วเลื่อนเป็นพระชลธารพินิจชัย

ถึงรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็น
 พระราชธุระบำรุงการเล่าเรียนภาษาฝรั่ง มาแต่แรกเสด็จเถลิงถวัลยราช
 สมบัติ เรืองนามภายใต้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศ
 วิทยาลัยการณศาตร์ว่า “ ในรัชกาลที่ ๓ ใครแข่งแรงในการศึกสงคราม
 ก็เป็นคนโปรก ในรัชกาลที่ ๒ ใครแต่งบทกลอนก็ก็เป็นคนโปรก ใน
 รัชกาลที่ ๓ ใครศรัทธาสร้างวัดก็ก็เป็นคนโปรก แลในรัชกาลที่ ๔ ถ้า
 ใครเรียนรู้ภาษาฝรั่งก็เป็นคนโปรก ” ทั้งนี้ แต่ในสมัยเมื่อราชทูตไทย
 ออกไปประเทศอังกฤษเมื่อคราวขอมระเส็ง ผู้ที่เริ่มเล่าเรียนภาษาฝรั่ง
 ขึ้นในรัชกาลที่ ๔ ยังอยู่ในเวลาเล่าเรียน หรือพอเริ่มจะเข้ารับราชการ
 ในตำแหน่งตำแหน่ง ยังไม่มีผู้ใดซึ่งเป็นข้าราชการชั้นสูงจะสามารถรับ
 หน้าที่ทำการได้อย่างหม่อมราโชทัย ด้วยเหตุทั้งปวงดังกล่าวมานี้
 จึงควรนับว่า จุดหมายเหตุของหม่อมราโชทัยเป็นหนังสือแต่งตั้งก็แลหน้า
 อานด้วยประการทั้งปวง.

๑๗.

ตอนที่ ๑

แต่ราษฎรที่ออกจากกรุงเทพฯ จนถึงเมืองสิงคโปร์

ข้าพระพุทธเจ้า หม่อมราชวงศ์ไทย กระต่าย ได้รับพระราชทาน
จดหมายรายเรื่องความ ตามระยะทางที่พวกราษฎรทูลกราบถวายบังคมลา
ออกจากกรุงเทพมหานคร ไปจำเวณียงทางพระราชไมตรีพระเจ้ากรุง
ลอนดอน ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย

ใจความว่า ณวันศุกร์ เดือน ๘ ขึ้น ๓ ค่ำ รุศคักราช ๑๒๑๘
มีมะเสงนพศก (พ.ศ. ๒๔๐๐) เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระยามนตรี
สุริยวงศ์ ราชทูต เจ้าหมื่นสรรเพธภักดิ์ อภัยทูต จมื่นมณฑลเจ้าขจร
พิทักษ์ ตรีทูต หม่อมราชวงศ์ไทย ล่าม จมื่นราชามาตย์ นายพิจารณ
สรรพกิจ ผู้กำกับเครื่องมงคลราชบรรณาการ^(๑) พร้อมกันในพระบรม
มหาราชวัง เชิญพระราชสาส์นขึ้นใส่พระยานมาศให้ไปถึงท่าพระ แล้ว
เชิญลงเรือพระที่นั่งชลพิमानไชย ล่องลงไปเมืองสมุทรปราการ

วันเสาร์ เดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ ย่ำรุ่งแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอ
กรมหลวงวงศาธิราชสนิท กับเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ สมันตพงศ์พิสุทธ
มหาบรยรัตโนคม ว่าที่สมุหพระกระลาโหม ให้เชิญพระราชสาส์น
แลรับเครื่องราชบรรณาการ ลงเรือพระที่นั่งกลไฟสยามอรสมพลเสด็จ

(๑) บัญชีผู้ที่ไปราชการทูตครั้งนั้น ทั้งบัญชีสิ่งของเครื่องราชบรรณาการ แล
ของซึ่งส่งไปพระราชทาน มีรายละเอียดแจ้งอยู่ในใบเพิ่มข้างท้ายหนังสือนี้

เวลาเช้าโมงหนึ่ง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท
 เจ้าพระยาศรีสวัสดิ์วงค์ แลพวกขุนนางทั้งผู้มีชื่อซึ่งจะไปด้วยราชทูตนั้น
 รวม ๒๗ คน ลงในเรือแล้วให้ใส่ไฟใช้จักรออกไปถึงเรือรบซึ่งถูกยุเป็น
 เรือกลไฟชื่อ เอนกวนเตอ จักรท้ายยาว ๒๓๔ ฟุต กว้าง ๓๓ ฟุต กินน้ำ
 ลึก ๑๘ ฟุต ถ้าจะคิกอย่างไทย ฟุตหนึ่ง ๑๕ นิ้วกับ ๓ กระเชือกใหญ่
 ยาว ๒๓๔ ฟุต คือก ๓ เส้น ๓๒ วา ๓ ศอกคิกกับกินว กว้าง
 ๓๐ ฟุต คือก ๕ วา ๖ นิ้วกับ ๓ กระเชือก กินน้ำลึก ๑๘ ฟุต คือก
 ๑๑ ศอกกับกินว ก้ำถึง ๓๖๐ แร่งม้า คนในเรือก็ขึ้น ๓
 อลไฟชื่อ ๒๐ ลูกเรือทหารคนใช้รวม ๑๘๖ คน เป็นเรือวัน^(๓) โปรกให้
 มารับพวกราชทูต เวลาเช้า ๓ โมงครึ่งก็ขึ้นกับขุนนางนายทหาร จัก
 ทหารดอยนย่นเรียงเคียงกันค้ำบพระราชาสันสองแถว ๆ ละ ๖ คน มี
 คนคักสองคน ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เจ้า
 พระยาศรีสวัสดิ์วงค์ จึงขึ้นไปบนเรือเอนกวนเตอก่อน แล้วให้หม่อม
 วาไซไทยเชิญพระบรมราชสาส์น ฆมนมณเจ้ายวพิทักษ์ เชิญพระยว
 ราชสาส์นขึ้นไปค้อภายหลัง ก็ขึ้นขุนนางแลทหารค้ำบพระราชาสัน
 แล้วให้ทหารยิงปืนใหญ่สลุตราชทูต ๓๘ นัด แล้วให้เชิญพระราชาสัน
 ขึ้นไว้บน ไค้ในห้องข้างท้าย เป็นทพวกราชทูตอยู่ ครั้นจนเครื่อง
 ราชยวรณาการขึ้นบนเรือเอนกวนเตอเสร็จแล้ว เวลาบ่ายโมงหนึ่ง
 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เจ้าพระยาศรีสวัสดิ์วงค์
 ก็ลงเรือพระที่นั่งสยามอรสมพลกลัยเข้ามากรุงเทพฯ เวลาบ่ายโมงเศษ
 ก็ขึ้นโอแกแลแลน ให้ใส่ไฟใช้จักรออกจากททอคสมอนอกสันคอน

---

(๓) กือสมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย

พอเวลาสว่างจนเป็นวันอาทิตย์ เกือบ ๘ ขน ๕ คำ ถึงหน้าเขา
สามร้อยยอด เวลาพลบถึงเกาะอ่างทองได้ลมก็ กีบคันให้เขาจักรจน
แล่นไยไย

วันจันทร์ เกือบ ๘ ขน ๖ คำ เวลาย่ำรุ่งถึงเกาะพัง ครั้นเวลา
สายซีกลมเรือไม่เดิน บางทีก็ถอยหลัง บางทีเดินไปสักหน่อยจนถึงย่ำ
๒ โมงจึงมีลม แล่นออกไปได้ถึงแหลมกลุมพอกพลบ

วันอังคาร เกือบ ๘ ขน ๘ คำ สว่างที่อ่าวบาง ครงเกาะกระ^(๓)
ขณะนั้นซีกลม จนย่ำ ๒ โมงเศษจึงได้ลมแล่นต่อไป พ้นเกาะกระ
ประมาณ ๒๕ ไมล์ คือ ๑๑๒๕ เส้น พอสำ

วันพุธ เกือบ ๘ ขน ๘ คำ มาสว่างตรงแหลมหน้าเมืองคาน
เวลาพลบถึงหน้าเมืองถลันคั้น ลมทวนหน้า กีบคันให้ ใสไฟใช้จักรต่อไป

วันพฤหัสบดี เกือบ ๘ ขน ๘ คำ มาสว่างที่หน้าเมืองศรีลังกา
พ้นอ่าวศรีลังกาออกไปมีเกาะซอกเกาะฝาย เรือทวนน้ำทวนลม จนเวลา
ค่ำถึงเกาะตั้งโกรัน พวกจีนเรียกเกาะเต่า เป็นแขวงเมืองศรีลังกา
กีบคันให้เขาจักรจน ใส ไยไย

วันศุกร์ เกือบ ๘ ขน ๓๐ คำ สว่างพ้นเกาะตั้ง โกรันออกไปประมาณ
๒๕ ไมล์ คือ ๑๑๒๕ เส้น เรือทวนน้ำทวนลมก้าวไม่ออก กีบคัน
ให้ทหารที่ขยับใหญ่ทำท่ารบต่าง ๆ ให้อำชุกตูกู เวลาบ่ายโมงหนึ่ง
ให้เขาจักรลงที่ แล้วใสไฟใช้จักรต่อไป เวลาทุ่มเศษถึงหน้าเมือง
ปะหัง

(๓) เกาะกระอยู่หน้าเมืองนครศรีธรรมราช

วันเสาร์ เดือน ๗ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลาบ่ายถึงเกาะหม้อใต้เมือง
ปะทังหน้อยหนึ่ง เวลาบ่ายถึงเกาะนาก พวกจีนเรียกแต่ยิว

วันอาทิตย์ เดือน ๗ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เวลาสว่างถึงศิลาขาว ที่ศิลา
ขาวนั้น เป็นศิลาออกซันพื้นน้ำข้าง อยู่น้ำข้าง เป็นที่น้ำกลวเรือเข้า
เรือออกจะโดนก็จะเป้นอันควาย จึงก่อหอคอบสูงยุคโคมไว้บนนั้น เรือ
เข้าออกจะไ้เห็นเป้นที่สังเกต มีคนผลัดเปล่ลบนกันรักษาอยู่ที่นั่นเป้นเนิจ
เวลาเช้า ๕ โมงถึงเมืองสิงคโปร์ รวม ๗ วัน

ก็ยกทัพให้ชักธงพระจอมเกล้าขึ้นบนปลายเส้ากระโถงหน้าแล้วให้ทช
สมอลง ก็ยกทัพถึงเรือโยคซันไปหาอนเนอ เรบล์ บลันแคล เจ้าเมือง ๆ
ให้มีศเคอร์แมกเนียลงมากักตามข่าวราชทูตที่ในเรือรบ มีศเคอร์แมกเนีย
บอกว่าเจ้าเมืองสิงคโปร์ให้มาแจ้งความแก่ท่านราชทูตว่า ไ้ยินข่าว
ราชทูตจะออกมาแล้ว เจ้าเมืองสิงคโปร์ตั้งใจคอบอยู่ทุกวันมิไ้ชัก
แต่วันราชทูตมาดั่งเป้นวันอาทิตย์ เจ้าเมืองเสียใจนัก ค้วยจะจักแจ้ง
เชื้อเชิญแลขังสลครบยั้งไม่ไ้ ขอเชิญพักอยู่ในเรือรบสักคนหนึ่งก่อน
ต่อรุ่งขึ้นวันจันทร์จงจะจักทหารคังกระบวนรับราชทูต ให้เป้นเกียรติยศ
แก่พระเจ้าอยู่หัวกรุงสยาม ราชทูตคอบว่าชอบแล้ว เมือเรือกลไฟ
เข้าไปถึงกรุงเทพ ฯ พระเจ้าอยู่หัวแลท่านเสนาบดีผู้ใหญ่ไ้ได้จักแจ้ง
ให้เรือออกมา เราก้มีความปรารถนาจะออกมาให้ถึงไทยเร็ว จะไ้ใคร
พบรู้จักกับเจ้าเมืองแลขุนนางค้วย แต่วันนั้นเป้นวันอาทิตย์จะของก ต่อ
เวลาพรุ่งนี้จงจะจักแจ้งรับทาดานทคนั้น ตามแต่เจ้าเมืองสิงคโปร์จะจัก
แจ้งให้สมควรแก่พระเกียรติยศเล็ก พุคกันเท่านั้นแล้วมีศเคอร์แมกเนีย
ก็ลากลับไป

วันจันทร์ เดือน ๘ ขึ้น ๓๓ ค่ำ เวลาเช้าโมงครึ่ง เจ้าเมือง
 สิงคโปร์ให้จกเรือโยคลำหนึ่ง ทหารเรือยกของพระจอมเกล้า ท้ายเรือของ
 อังกฤษ มีขนนางฝ่ายทหารชกกระบอกยี่หน้าเรือคน ๑ อยู่ท้ายเรือ
 คน ๓ คนตักกระเชียง ๓๐ เล่ม คนถือขอดอ้งามคอยรับเรือ ๒ คน
 คนถือหางเสือคน ๑ รวมอังกฤษ ๓๕ คน ออกมารับราชทูตที่เรือรบ
 พวกราชทูตทั้ง ๖ คนแต่งทิวใส่หมวกยอดทอง ใส่เสื้อเข็มชาย นุ่งผ้า
 ยกทอง ใส่สนับเพลา คากเข็มชกวาคคด ใส่ถุงเท้ารองเท้า^(๑) เมือ
 ราชทูตจะลงเรือขึ้นไปในเมืองนั้น ทเรือเอนกวนเคอ มีทหาร ๑๒ คน
 ถอยยืนปลายทอกยื่นค้ำยี่ส่ง ครั้นพวกราชทูตทั้ง ๖ คนลงเรือโยคออก
 ไปห่างกำยี่ประมาณ ๓ เส้นเศษ ทเรือรบยิงปืนใหญ่ขึ้นคันทง ให้
 ขุนนางทขนมเมืองรู้เป็นสัญญาณว่าราชทูตลงเรือมาแล้ว เมือราชทูตลงทำ
 หน้าเมือง มีศเคอรแมกแกนซ์ ก็สองเจ้าเมือง ก็มีศเคอรแมกแกนซ์
 แลจันถิมจึง เปนที่พระพิเทศพานิชสยามพิชิตถักกั^(๒) ทำราชการ
 ถลองพระเศษพระคุณ เปนผู้ช่วยคแล้วกล่าวในທกงสุลไทยอยู่ที่เมือง
 สิงคโปร์ ลงมายืนคอยรับราชทูตอยู่ เมือพวกขนนางไทยจะขึ้นจากเรือนั้น
 มีศเคอรแมกแกนซ์ ลงมายืนถกกรมเรือ แล้วยืนเมือให้ราชทูตแล
 ขุนนางไทยจับประคองขึ้นไป ครั้นขึ้นไปจนถลิ่งพร้อมกันแล้ว มีศเคอร
 แมกแกนซ์บอกว่ เจ้าเมืองก็ลงมากอยรับยี่ต่่วย แต่ยี่ก็ให้สาสูสยายไม่
 ขอลาขึ้นไปก่อน ให้ข้าพเจ้ากับมีศเคอรแมกแกนซ์ คอยรับราชทูตแทน

(๑) สมัยนั้นยังไม่ใช้รองเท้าถักกันในกรุง ฯ จึงกล่าวนับเข้านเครื่องแต่งตัวทูต
 (๒) ต่อมาได้เป็นที่พระยาอัยภักคทศรักษา ผู้ว่าราชการเมืองกระบี่ ครั้นในรัชกาล
 ที่ ๕ เดือนแปดพระยาอนุฤคชยามภิง กงสุลเขเนรลสขามที่เมืองสิงคโปร์

หอสมุดกลาง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ครนพกกันเท่านั้นแล้ว นายทหารก็เข้าแตรสัญญา ให้ทหารขึ้นใหญ่
 หนาย้อม ๔ กระบอกยิงสลุต ๑๘ นัด ทหารใหญ่นั้นมีทหารรักษาอยู่กระบอก
 ละ ๕ คน ๔ กระบอกรวมทหาร ๒๐ คน ทางพระราชทูตขึ้นมีทหาร
 ขึ้นปลายหอกยืนค้ำไม้ข่อยสองแถว ๆ ละ ๖๕ คน สองแถว ๑๓๐ คน
 มีคนเข้าแตรตักลงก็ฉายอีก ๒๔ คนมาตามสั่งราชทูตด้วย รถม้ารับ
 พวกราชทูต ๕ รด แตรรถราชทูตอยู่ทศรถหนึ่ง เป็นรถมีประทุน
 เทียมด้วยม้าเทศคี่หนึ่ง ครนมาดงตกทพิก ซอเวศเข็ชเรนศโศเคล
 เป็นตึกสำหรับเสวย นายห้างขุนนางคนไปมาเข้าอาศรัย เจ้าเมือง
 สิงคโปร์รักษาการแห่งควัดขึ้นปลายหอกผลัดเปลี่ยนกันเคียนยาม ตรวจ
 ครนรักษาพวกราชทูตทั้งกลางวันกลางคืน ๓๐ คน มีรถประจำอยู่
 สำหรับให้ใช้ ๓ รด ในตึกนั้นมีเตียงนอนครบทุกนาย แล้วเวลาเช้า
 ๓ โมงเสียงเข้า เทียงเสียงนำชา มีขนม นมโต น้ำตาลทราย
 ผลไม้ต่าง ๆ บ่าย ๓ โมงเสียงเข้าเย็น เวลา ๒ ทุ่มเสียงนำชา มีของ
 เหมือนเสียงกลางวันอีกครั้งหนึ่ง มีเครื่องสำหรับใช้ต่าง ๆ เป็นอันมาก
 เจ้าเมืองสิงคโปร์ให้มีศเคอรแมกเนย มาเยี่ยมเยียนถามข่าวอยู่เนื่อง ๆ
 แลชนางอินก็ไปมามีโต๊ะชา

วันอังคาร เดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลาเช้า ๓ โมงเศษ เซอรแมก
 กอสแลนก็ เป็นชนางสำหรับทักสินความในเมืองสิงคโปร์มาเยี่ยม
 ราชทูตดงตกทอยู่ เมื่อนานนแต่งตัวใส่เสื้อสักหลาดแดงกรอมลงไป
 ดงเท่า มีคนดอกกระของหุ้มเงินนำหน้าคี่หนึ่ง เวลา ๔ โมงเช้ามีศเคอร
 แมกเนย เขารด ๖ รดมาเชิญพวกราชทูตไปบ้านเจ้าเมือง พวกราชทูต

๗
ทั้ง ๖ คน แต่งตัวเหมือนเมือแรกขึ้นมาจากกำปั่นเสร็จแล้ว มีศ็เคอร
แมกเน็ย ก็เชิญให้ ขันรดพาไปบ้านเจ้าเมืองบนยอดภูเขา เมื่อดงนั้น
มีทหารขึ้นปลายทอกยืนอยู่หน้าบันไคสองแถว ๆ ละ ๖ คน คนหนึ่งผลัด
เปลี่ยนกันเดินดอกล้องส่องคอยกเหตุการณซึ่งจะมีมาในท้องทะเลจะได้รู้
โดยเร็ว ครั้นรดประทัยหน้าบันไคแล้ว พวกราชทูตก็พากันขึ้นไปหา
เจ้าเมือง ต่างทักทายปราสาไถกันตามธรรมเนียม แล้วลาเจ้าเมืองไป
บ้านพระพิเศกพานิช อยู่นั้นประมาณครึ่งชั่วโมงจึงกลับมาตักที่สำนัก

วันพอ เดือน ๘ ขน ๑๕ คำ เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เจ้าเมืองมา
เยี่ยมราชทูตถึงที่อยู่ พุดจากนั้นก็ลากลับไป ประมาณ ๑๐ นาทีรอง
เจ้าเมืองชื่อ มีศ็เคอร แมกเน็ย มาหาราชทูต ถามข่าวสุขทุกข์กัน
ตามธรรมเนียม

รุ่งขึ้นวันพฤหัสบดี เดือน ๘ แรมค่ำหนึ่ง เวลาเช้า ๔ โมง
มีศ็เคอร แมกเน็ย มาเชิญพวกราชทูตไปเที่ยวดูถิ่นฐานบ้านเมืองแลไป
หา เซอแมกกอสแลนคผู้ชำระความ แล้วกลับมาตักที่พัก ย้ายโมง
หนึ่งพวกกงสุลหลายชาติมาเยี่ยมราชทูต เวลาบ่าย ๔ โมงพวกราชทูต
ไปหา มีศ็เคอรแมกเน็ย เวลาทุ่มหนึ่งพระพิเศกพานิชเชิญพวกราชทูต
๖ คนไปกินโต๊ะ เลียงอย่างอังกฤษ มีอังกฤษ ๑๑ คน ไทย ๖ คน
จีน ๒ คน แหกคน ๓ รวมกัน ๒๐ คน

วันศุกร์ เดือน ๘ แรม ๒ คำ เวลา ๔ โมงเย็น จึงจงชวค
นายห้างพระยาพิเศกศุภผล (๓) เชิญราชทูตไปกินโต๊ะเลียงอย่างจีน มี

(๑) พระยาพิเศกศุภผล (จีน)

ไทย ๖ คน จีน ๒ คน รวม ๘ คน เวลา ๒ ทูม กัปตันกิมเสง^(๑) จีน
 เชิญพวกราชทูตไปกินโต๊ะที่บ้านเขนยอกกุเขา เมื่อไปนั้นจมนมดเคี้ยว
 พิทักษ์ จมนราชามาตย์ไปรดเคียวกัน รดนั้นล่าหลัง คนซัยรดพาหลง
 ทางไปไม่ถูกกักตยคนที่สำนัก ทักัปตันกิมเสงเสียงโต๊ะมีขพาทยอย่าง
 อังกฤษวงหนึ่ง ๒๘ คน มีพวกอังกฤษว่าเท้าผู้ชายผู้หญิงเดินเป็นคักัน
 ประมาณ ๓๐ คน^(๒) พวกอังกฤษที่ไปกินโต๊ะประมาณ ๓๕๐ เศษล้วน
 แต่ผู้คทงสน พวกราชทูตไทย ๔ คน จีนประมาณ ๒๐ เศษ แหกเทศ
 ๗ คน แหกมะลายู ๓๕ คน พวกราชทูตอังกฤษว่าเท้าย่น ๕ ทูม
 เศษจิงกินโต๊ะ ครนเสร์จัพคอยู่สัก ๒๐ นาชาที่กักตยมาคทกอยู่

(๑) ที่ชื่อกัปตัน เป็นยศหัวหน้าจีน

(๒) เป็นกรมับอล เสียงโต๊ะ คือ ซัปเปอ

ตอนที่ ๒

ว่าด้วยราชทูตออกจากเมืองสิงคโปร์
ไปถึงเมืองโกโร แคว้นแคว้นชายขอบโต (๑)

วันเสาร์ เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ มีคนอังกฤษผู้เข้ามาเยี่ยมราชทูต
หลายคน จนถึงเวลาบ่าย ๕ โมงเศษพวกราชทูตก็ขึ้นรถพร้อมกันออก
จากที่สำนักไปลงเรือที่ท่า มีทหารดอยบนขนค้ำขึ้นสองแถว ๆ ละ ๖๐ คน
มีทหารเข้าแถวเป็นสัญญาณบอกให้ทหารขึ้นใหญ่ ๓ กระบอกยิงสลุต ๑๘ นัด
มีสีเคอร์แมกแกนซี ๓ มีสีเคอร์แมกเนียบ ๓ เซอร์แมกกอสแลนค ๓
พระพิทักษ์พานิช ๓ ขุนนางอังกฤษฝ่ายกรมท่า ๓ ลงมาส่งที่เรือ ในเรือ
นั้นมีขุนนางฝ่ายทหารกำกับเรือคน ๓ คนถือขอดั่งอ่ามคอยรับเรือ ๒ คน
คนตีกระเชียง ๓๐ คน พวกราชทูตก็ลงเรือมาดิ่งเรือกลไฟแล้วก็ขึ้นแจ้ง
บอกว่าคนไปค้างอยู่ณเมืองสิงคโปร์ ๘ คน ยังให้ไปคามาหาอยู่ ใน
เวลานี้ยังจะไปมีไ้ แล้วเดือนก็มีคนก็ ต่อเกือบสว่างจึงค่อยไป ถึง
เวลา ๓๓ ทุ่มจึงให้ถอนสมอใช้จักรไปสว่างที่ในอ่าวเรือ (๒)

วันอังคาร เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ เวลา ๕ โมงเช้าถึงเกาะแคสยา
บ่ายโมงเศษถึงเกาะเมนกันอยู่ข้างซ้ายมือ พันออกไปข้างขวามือ
หันอ้นหนึ่งมือ ๒ เกาะ เร็วเกาะเหนือเกาะใต้ ดัก ๒ เกาะออกไป
มือเกาะหนึ่งชื่อเตยละ

(๑) คือ อิบปีห์ ที่บกอายขอบโต ตามในหนังสือใบเบลท์ที่พวกมิชันนารีแปล

(๒) ไปหนทางเรือแต่ในใบแต่ก่อน ต้องไปทางเกาะชะวา

วันพอ เกือบ ๘ แรม ๘ ค่ำ เข้าโมงเศษถึงเกาะชิวาตเซอ
 ย้าย ๒ โมงถึงช่องขะกะตรา (๓) ย้าย ๔ โมงถึงแหลมแอนเชอ กัปตัน
 ให้ทอกลสมอลงตรงหน้าขอม ขอมนั้นเป็นด่านเมืองขะกะตรา มีบ้านเรือน
 อยู่ไม่มากนัก ทั้งคกทั้งโรงประมาณ ๒๐๐ หลัง ที่ได้ขอมลงไปมี
 หอกอัยสงรุกโคมขนยอก สำหรับให้เรือเข้าออกเห็นแป้นสำคัญ ทหน้าขอม
 มีกำบังอะเมริกันเทียวหาปลาวาฬเข้าไปทอกลพักอยู่ ๒ ลำ เมื่อเรือกลไฟ
 เอนแถวแตกทอกลสมอลงแล้ว มีเรือลุดค้าแล่นใบข้าง เรือกระเชียงข้าง
 เขาผลไม้เผือกมันแลสัตว์มีชีวิต คืออวนแฉกเป็ดไก่สัตว์อื่นอีก
 หลายอย่างออกมาขายเป็นหลายลำ แล้วมีเรือโยตคากผ้าตกระเชียง
 ออกมาลำหนึ่ง ถึงจอดเข้าข้างเรือกลไฟ แล้วตัวนายจีนมายอกแก่
 ขุนนางที่ในเรือ ว่าเราเป็นเจ้าของท่าจะมากากัปตัน ขุนนางในเรือจึงเข้าไป
 บอกกัปตันว่า นายเจ้าท่ามาหาท่าน กัปตันก็สั่งให้เข้ามา ครั้นนายเจ้าท่า
 มาถึงแล้วคำนับพวกลำไปตามทามการ สักครู่หนึ่งก็ลาไป กัปตันจึงให้
 ชักองวิลันทากาขนขนปลายเส้าหน้า แล้วยิงปืนใหญ่สุด ๒๓ นัด ฝ่าย
 ข้างขอมขอมก็ยิงตอบ ๒๓ นัด แล้วกัปตันจึงเชิญพวกราชทูตลงเรือโยต
 คกระเชียงไปตั้งท่า แล้วพาเดินขึ้นไปใกล้เรือนนายเจ้าท่า ฝ่ายนาย
 เจ้าท่ารู้ก็ออกมาขานเชิญให้เข้าไปในตึก แล้วกัปตันกับนายเจ้าท่าจึงนำ
 ราชทูตไปเที่ยวเดินตักน้ำตามทางประมาณชั่วโมงหนึ่ง แล้วนำไป
 ที่โรงอาบนํ้า นํ้านั้นไหลลงมาจากภูเขาเย็นใสสะอาดนัก ครั้นพวกราชทูต
 อาบนํ้าแล้ว แวะไปนั่งอยู่ที่คกเจ้าท่าครู่หนึ่ง พอค่ำก็ลากลับมาเรือ เรือ
 ยังทอดค้างอยู่หน้าค่านคนหนึ่ง

(๓) ชื่อเมืองขะกะตรา เป็นชื่อเก่าของภูมิลำเนาที่ตั้งเมืองเบตาเวีย ที่เกาะชวา

รุ่งขึ้นวันพฤหัสบดี เกือบ ๘ แรม ๘ ค่ำ เวลา ๔ โมงเช้าจึงถอนสมอ
ใช้จักรออกจากที่นั้น ไปจนเย็นยังหาพินเกาะยะกะตราไม่ เกาะนั้นอยู่
ซ้ายมือเมือออกไป ข้างขวามือแลเห็นภูเขาที่เกาะสุมาตรา เวลาค่ำลง
ลมก็ กัดันให้เอาจักรขึ้น ใช้ไป

วันศุกร์ เกือบ ๘ แรม ๘ ค่ำ ไม่แลเห็นฝั่งเห็นเกาะเห็นภูเขาเลย
วันอาทิตย์ เกือบ ๓๐ ขึ้น ๔ ค่ำ เวลาเที่ยง ตันหันวัดแต่เคยคิดว่าเรือเรา
เกือบตรงเกาะลังกาแล้ว แต่ไกลนักแลไม่เห็น วันพฤหัสบดี เกือบ ๓๐
ขึ้น ๘ ค่ำ เวลาค่ำซีกลมเรือไม่เค้น ราชทูตให้ถามกัปตันว่าเราซีกลม
กัปตันถ้าจะใช้ไฟไม่ใ้ถูก กัปตันตอบว่าถ่านมันน้อย ถ้าใช้ไฟถ่าน
จะหมดเสีย เปลือกเป็นเหตุการณไปข้างหน้าเราที่จะได้ความซีกสน
ประการหนึ่งถ่านหมดเรือก็จะโคลงนั้

วันเสาร์ เกือบ ๓๐ ขึ้น ๓๐ ค่ำ เวลาค่ำจึงได้ลมก็ วันอาทิตย์
เกือบ ๓๐ แรม ๓ ค่ำ เวลา ๒ ยามเศษ เกิดลมสลาตันจักันัก คลื่นใหญ่
สูงกว่าเรือ พัดเสมออยู่จนถึงวันจันทร์ เกือบ ๓๐ แรม ๔ ค่ำ เวลาค่ำ
ตันหันบอกว่า พรุ่งนี้พอสว่างจะเห็นฝั่งข้างแหลมแอฟริกา ครั้น
รุ่งขึ้นเวลาสว่างก็เห็นฝั่ง ฝั่งนั้นมภูเขาทรายสูง เรียกที่นั้นชื่อว่า
เกาะคาฟูม เปนปากทางที่จะเข้าในทะเลแดง ขณะนั้นลมสลาตันยัง
พัดก็ค่อย เวลาเช้า ๒ โมงเศษเห็นกำปั่น ๒ เสาครึ่ง เปนเรือฝรั่งเศส
แล่นตามเรือแอนทวนเคอเข้าไปลำหนึ่ง เรือแอนทวนเคอ แลเรือฝรั่งเศส
นั้นต้องลภัย เขาแต่ไขขันคนไว้ก็ด้วยลมแรงนัก มีเคเตอร์เรมันต์กัน
บอกว่ายังมีอีก ๒-๓ ชั่วโมงทะเลก็จะวายไม่มีคลื่น ครั้นแล่นไปจนเวลา

๔ โมงเช้า ก็ยกขึ้นให้เอาจักรลง ใช้ไฟไปสักชั่วโมงหนึ่งลมก็สงบ
คลื่นเรียบเสมอเหมือนน้ำในแม่น้ำ เวลาบ่ายโมงเศษแลไม่เห็นฝั่งแล
เกาะเลย

วันพฤหัสบดี เดือน ๓๐ แรม ๗ ค่ำเวลารุ่ง แลเห็นฝั่งเอเคนอยู่
ฝั่งปากแผ่นดินอาหรับ เข้าโมงเศษถึงหน้าข้อม ข้อมนั้นไม่ใหญ่
ไม่โชนก ตั้งอยู่บนภูเขา เมื่อกำหนดเขนกวอนเคอเข้าไปใกล้แล้ว ฝ่าย
ข้างบนข้อมชักรองขมวี่ แล้วยิงขึ้น ๔ นัด ก็ยกขึ้นส่งให้ทอกลสมอลงตรง
หน้าข้อม ประมาณ ๒๐ นาทีมีแขกเป็นเจ้าท่าลงเรือโยกเล่นใบออกมาถึง
กำบัง แล้วบอกยกขึ้นว่าที่นี้ไม่กัก ให้ไปทอขว้างเขาบ้านวันตกเด็ก
ยกขึ้นให้ถอนสมอ ยิงขึ้นใหญ่ขึ้นนัดหนึ่ง แล้วบนข้อมก็ยิงขึ้นนัดหนึ่ง
เรือเขนกวอนเคอก็ใช้จักรแล่นอ้อมภูเขาไปทางทิศใต้ แล้วเลี้ยวไปข้าง
วันตก เวลาเช้า ๓ โมงเศษถึงทอกลสมอ ในอ่าวทอกลสมอนั้น
มีเรือกลไฟเรือโยทอกลอยู่ประมาณ ๓๐ เศษ ครั้นบ่าย ๓ โมงพวก
ราชทูตพากันไปเที่ยวเล่นบนบก ก็บนบกมีไฮเทล คือตกสำหรับให้คน
เข้าอาศัยแลขายข้าวปลาอาหาร มีรถมีม้ามีฟ้าสำหรับให้คนเดินทาง
เข้าขี่ มีเรือให้เข้าบรรทุกของ คนในประเทศนั้นเป็นคนคำฉมหยิก
ซุ่มมาก ใจก็ร้าย ยากจนนัก เมื่อกำหนดทอกลทำแล้วมีพวกเด็ก
มาว่ายน้ำอยู่ตามข้างเรือ ว่ายน้ำท่วงทีก็ผิดกับไทย ว่ายน้ำอยู่ในน้ำ
ถึง ๓-๔ ชั่วโมง คนบนกำบังเอาเขยทองแดงทิ้งลงไปในทะเล ไม่ทัน
จมลงไปถึงพื้นดิน เด็กพวกนั้นก็แย่งชิงกันดำเอาได้ ไม่มีสูญเลย ที่
ประเทศนั้นร้อนนักควยฝนน้อย บางที ๓ บังจะทำตักกรวดหนึ่ง บนภูเขา

ต้นไม้แก๊สสักหนึ่งต้นไม่มี ที่เขเคนนั้นอีกรกดยค้เอาไว้เป็นที่สำหรับไว้
 ด้านค้ลาใช้ในการเรือกดไฟ ที่เขเคนมีข้อมอยู่หลายข้อม มีทหาร
 แลขันใหญ่่น้อยไว้รักษาเขทรวงแดน ที่แกนต่อแกนให้เอาค้ลาทำอ้าแกงกัน
 ไว้ ถ้าคนซาค้อนพลค้อออกไปนอกอ้าแกงพวกคนค้าเห็นก้ฆ่าเสีย เกษ
 เอาผ้าเอาของไป เรือเอนกวนเคอทอดค้าวัยด้านข้อยที่เขเคน ถึงฉวันเสาร์
 เกอน ๓๐ แรม ๘ ค้า เวลา ๒ ทุ่มจึงให้ ไล่ไฟใช้จักรออกจากที่ รุ่งขึ้น
 เวลาบ่าย ๔ โมงถึงที่ช่องแคบซ้อแซยเฮลแมนเคย ในทางทะเลแกงนั้น
 มีบ้านแห่ง ๆ เมื่อเรือเอนกวนเคอใช้ไฟไปแลเห็นฝั่งข้างแลไม่เห็นข้าง
 ข้างก็แลไม่เห็นฝั่งถึง ๒ วันข้าง ๓ วันข้าง

วันพอม เกอน ๓๐ แรม ๓๓ ค้า ลมเป็นพักตกลงทวนหน้าก
 ก้ป้กันให้ล้กเสาเพลิงลงเสียซ้นหนึ่ง เณฉวันเค้กรเกอน ๓๐ แรม ๓๕ ค้า
 ลมบังพักกลางวัน เรือเคนเคนเค้โมงละนอกหนึ่งข้างครงนอกข้าง นอกหนึ่ง
 ค้อ ๔๕ เส้น ก้ป้กันจึงให้เอาเสากระโคงซ้นทแล่นก้าวไป ลมจัก
 ทนแกซ้นแกวัน บางทีโยซากเซอชาก เณฉวันจันทร์เกอน ๓๑ ซ้น ๓ ค้า
 เวลาเข้าก่อนเที่ยงเรือเอนกวนเคอแล่นก้าวเข้าไป พอแลเห็นภูเขาค้
 ข้างขวามือเห็นเรือโยหลายลำ ลำหนึ่งยาวประมาณ ๕ วา ๖ วา มี
 พวกแขกในลำเรือประมาณลำละ ๓๐ คน ๔๐ คนแล่นครงออกมา ครั้น
 ใกล้ก้าขึ้นแลวก้ชกโยกลบไป ขณะนั้นด่านในเรือยังเหลือข้อยน้อยไม่พอ
 ใช้รันถึงท่าสเอค ก้ป้กันจึงปรกษาพวกขนนางอังกดยเห็นพร้อมกันว่า
 จะแวะเข้าค้ยานเวช (๑) วันอังคารเกอน ๓๑ ซ้น ๔ ค้าจึงให้ขายเรือ

(๑) บ้านนี้อยู่ในแดนอาหรับ จีนเตอร์ก

เข้าที่ตรงอ่าวบ้านเวช เวลาบ่ายโมงเศษถึงเกาะอยู่ตรงปากอ่าวเวช บ่าย
 ๕ โมงถึงท่าหน้าบ้านเวช ก็ปีนให้ทอดสมอลงข้างคลังประมาณ ๔ เส้น
 ตรีมฝั่งมีเรือนนายบ้านชาวบ้านประมาณ ๒๐ เรือน เรือนนั้นก่อด้วย
 ก้อนศิลา เอาหินทำเป็นใบสอ สันฐานเหมือนเสาที่เผาหม้อเผาอิฐไม่มี
 หลังกา เอาแต่ใบไม้เลหัดมาขึ้นคลุมไว้พร้อมแคต ในประเทศนั้นฝนแล้ง
 บางคนว่า ๔ บ้าง ๕ บ้าง จะตกสักครึ่งหนึ่ง คนที่นั่นใช้ธนูมาแลฟ้า
 เป็นพาหนะสำหรับขลุ่ยบรรดกของ ของที่นั่นแพงนัก ฟองไก่ ๓๔ ฟอง
 เป็นเงินربعหนึ่ง คีตกเป็นเงินไทย ๓ สลึง คนอยู่ที่นั่นยากจนเข็ญใจ
 ด้วยเป็นประเทศแล้ง มีแต่ป่าข้างตกมาก รุ่งขึ้นเวลาเช้าก็ปีนแจ้ง
 ขึ้นไปภูพินชนเขกสักครึ่งชั่วโมงแล้วกลับมารเร็ว เวลาสายแขกพวกตรเก
 เป็นนายทหารลงมาทักปีน แล้วถามว่ากำนันจะไปข้างไหน ก็ปีน
 คอยว่าจะไปทำสอศ นายทหารจึงว่ามีคนอยู่ที่นั่นสัก ๓๐๐ เศษ จะขอ
 โขยสานไปทำสอศด้วย จะให้เงินค่าโขยสานคนละ ๓๐ เหรียญ ก็ปีน
 คอยว่าจะให้ ไปไม่ได้ ด้วยเรือนเป็นเรือหลวง แขนกนายทหารจึงถามว่า
 ท่านมานี่จะประสงค์สิ่งใด ก็ปีนคอบว่าเรามาจะก้องการชอนาชอพน
 นายทหารรับว่าไคแล้วักลาไป ประมาณสักครึ่งชั่วโมง มีเรือบรรดกนำ
 บรรดกพันลงมาส่งที่กำนัน นำนันใส่ในหนึ่งแพะ หนึ่งแพะนั้นลอกออก
 จากกำแพะ แล้วเอามาเย็บเป็นรูปย้อยเหมือนกับกำแพะ เมื่อจะใส่
 เอากรอกลงไปทางควแล้วเอาเชือกผูกเสียบ พันทไตมานอนนัก หาชอ
 อีกก็ไม่ได้ ก็ปีนจึงว่าจะค้องไปทเมืองโกไซอีกจึงจะไคด่านไคพันพอใช้
 รุ่งขึ้นณวันพฤหัสบดี เดือน ๓๓ ขึ้น ๖ ค่ำเวลาเช้า ๔ โมงเศษ ก็ปีนให้
 ไล่ไฟใช้จักรออกจากบ้านเวช

วันศุกร์ เดือน ๓๓ ขึ้น ๗ ค่ำ เวลาเช้า ๓ โมงถึงเมืองโกโซเช่น
เมืองชนแก่ครุเก เรือเอนกวนเตอทอดสมอลงห่างคลังประมาณ ๔ เส้น
แล้วมีพวกครุเกเป็นนายกำน ดงเรือโขดมีธงทิวเกยักท้ายเรือมา ตาม
กัปตันว่าท่านมานะประสงค์สิ่งใดๆ กัปตันโอแกแลแซนตอบว่า กวัน
รับสั่งให้เรารับราชทูตไทยไปส่งถึงท่าสเอศ ยักันด่านหมกลองเราจึงแวะมา
ปรารภนาระชื้อด่านคีลา นายกำนรับว่าไค้แล้วก็ลากลับไป กัปตันจึงให้
ขุนนางอังกฤษขึ้นไปคุยด่านแล้วให้บอกเจ้าเมืองว่า กัปตันโอแกแลแซน
สั่งมาว่าทเรือรบจะยิงสลุดค่านับของครุเก เจ้าเมืองจะสลุดค่านับตอบๆ
ไม่สลุด เจ้าเมืองจึงตอบมาว่าจะค่านับตอบ ขุนนางอังกฤษก็กลับ
แจ้งแก่กัปตันตามคำเจ้าเมืองว่า กัปตันจึงให้ทหารบนเรือยิงสลุด ๒๐ นัด
ฝ่ายเจ้าเมืองโกโซก็ให้ยิงตอบ ๒๐ นัดเหมือนกัน ถึงเวลาบ่าย ๔ โมง
พวกราชทูตพากันไปเที่ยวเล่นบนบก ครั้นเย็นค่ำแล้วก็กลับลงมากำขึ้น
รุ่งขึ้นเจ้าเมืองให้มาเชิญพวกราชทูต ๖ คน กัปตัน โอแกแลแซน ๓
มีศเคอรรมัน ๓ คนเห็นใหญ่ ๓ มีศเคอรฟอเรอคีลเป็นขุนนางวัคแคคใน
กำขึ้นรบ ๓ รวมไทยกับอังกฤษ ๘ คน ขึ้นไปกินโต๊ะที่ขานเจ้าเมือง
กับเข้าเลี้ยงนั้นตามธรรมเนียมของพวกครุเก คล้ายๆ กับเข้าแขกที่มา
อภัยในเมือไทย ของมีหลายสิ่ง แต่ยกมาตั้งโต๊ะสิ่ง ของนั้นล้วนแล้ว
ไปก็ด้วยเนื้อแพะแ่งเนื้อแกะ ครั้นกินแล้วพวกคนทริยไซ้จึงเอากล้อองใส่ยา
รุกไฟเข้ามาค่านับส่งให้คนละอัน นำกาแฟคนละถ้วย เมือสำเร้งแล้ว
เจ้าเมืองให้พาพวกราชทูตกับอังกฤษไปเที่ยวดูข้อมแลดูบ้านเมือง
ข้อมนั้นก่อด้วยศิลาแต่ไม่แน่นหนาแก้วบียงนัก ทัชข้อมมีบันใหญ่

กระสุน ๓ นิ้ว ๘ กระบอก กระสุน ๒ นิ้วกึ่งกระบอก ๑ ขนกระสุนแตก
 กระบอก ๑ ขนประคูป้อมหุ้มเหล็ก ครั้นทุบไปแล้วก็พากันลงจากป้อม
 ไปเที่ยวคุกคามตลาด บ้านเรือนชาวบ้านชาวเมือง ทำสัณฐานคล้าย
 เรือนอังกฤษ ก่อด้วยศิลา เขาทรายกับหินถือต่างปูนข้าง ถือปูนข้าง
 แต่ไม่มีหลังคา เขาแต่สิ่งซึ่งบังแดดได้ ชนยังไว้ ที่เรือนเจ้าเมืองนั้น
 เขาไม่พาคำขอให้ถนัดแล้วก็เอากันอินตะผาลำเรี่ยยให้ ชิค เขากินปน
 ทรายคาบข้างบน ขนหน้าค่างทำด้วยกระจก พินักคาคกินปนทราย
 เหมือนอย่างหลังคา ในประเทศนั้นคนตาบอดแลเจ็บตามาก ด้วยเป็น
 เหตุเพราะเจ้าเมืองเกียเอาผู้ชายไปหัดขืนเป็นทหาร ถ้าคนยากจนมีบุตร
 เป็นชายแล้ว ก็เอาของทวายแรงหยอกตาข้างขวาของบุตรให้บอดเสีย
 ะไ้ไม่ต้องเป็นทหาร ด้วยตาข้างขวาบอดเล็งकुสนียขืนไม่ได้ ครั้น
 เทียวภูบ้านช่องทั่วแล้วก็กลับมาลาเจ้าเมือง เจ้าเมืองจึงส่งมาส่งถึง
 ประคูป้าน ต่างค้ำันกับกันทั้งสองฝ่ายแล้วก็กลับมากำปั่น

วันอาทิตย์ เดือน ๑๓ ขึ้น ๘ ค่ำ ย่ำ ๒ โมงได้ดำเนินศิลาบรรทุก
 แล้ว ก็ปีนให้ถอนสมอใส่ไฟใช้จักรไปตามทางในทช่องแคบ แลเห็น
 ผังทั้งสองข้าง พวกอังกฤษว่าบางแห่งแคบที่เดียวเพียง ๘ ไม้ คือ
 ๓๐๐ เส้น ทักว่างก็เพียง ๑๕ ไม้ คือ ๖๗๕ เส้น

วันพุธ เดือน ๑๓ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ย่ำรุ่งแล้วถึงท่าเมืองสุเอศ เปน
 เมืองขนแก่โกโรชาติกรเก ก็ปีนให้ทอศสมอลงหน้าเมือง แล้ว
 ชักธงพระจอมเกล้าขึ้นบนปลายเสาหน้า ประมาณไม่ถึงชั่วโมง รอง

กงสุลอังกฤษให้จ้กเรือกลไฟเล็กลำหนึ่ง ออกมารับพวกราชทูตแลเครื่อง
 ราชบรรณาการ ตัวของกงสุลก็ลงเรือโยคตามมากับย และแจ้ง
 ความว่าข้คนกงสุลมีจะขึ้นไปเมืองลอนดอน แต่ได้สั่งข้าพเจ้าไว้ว่า
 ถ้าราชทูตมาถึงเมื่อไรให้ข้าพเจ้าจ้กแจ่งวีย์ ของทางรถไฟที่ท่ามาแต่
 เมืองฮาเลกซ์ตันเดอก็ยังไม่แล้ว จะต้องจ้กวดเทียบม้าแลอูฐ บรรทุก
 เครื่องราชบรรณาการไปส่งจนถึงทางรถไฟ ทางสัก ๕๕ ไมล์ คือ
 ๓๓๒๕ เส้น ถึงแล้วจึงจะได้บรรทุกรถไฟต่อไป ข้าพเจ้าให้จ้กวด
 แลอูฐเตรียมไว้พร้อมแล้ว ก็ย้กันโอแกแลแซนจึงให้ย้ิง สลุต
 ๒๓ นึก เจ้าเมืองสูเอศก็ให้ย้ิงค่านับคอบ ๒๓ นึกเหมือนกัน เวลา
 เช้า ๔ โมงครึ่งพวกราชทูต ก็ย้กันโอแกแลแซน พร้อมกันลงในเรือ
 กลไฟเล็ก หน้าเรือย้กของพระจอมเกล้า ท้ายย้กของตรเก ออกจาก
 เรือรยเอนกวนเคอ ที่เรือรยเอนกวนเคอเส้าหน้าย้กของข้างเผือก เมื่อ
 เรือห่างกันออกมายประมาณ ๔ วา ทหารที่เรือเอนกวนเคอย้ิงสลุตส่ง
 ราชทูตอีก ๓๗ นึก เรือไฟเล็กใช้จ้กกรมมาตามร่องนำคคคช้มวงเวียน
 ประมาณครึ่งชั่วโมงถึงท่าซอก เมื่อจะขึ้นย้กมีคนดอร์มชาวคันยาวกัน
 ให้ราชทูตคันหนึ่ง อปทุกค้หนึ่ง รองกงสุลเชื้อญพวกราชทูตคันพัก
 ขนโซเค็ด จ้กแจ่งเลียงก็สำเร็จแล้ว ย้ายเกอຍโมงร่องกงสุลจ้งเชื้อญ
 พวกราชทูตทั้งนายแลไพรช้แรด ๖ รด เทียมม้ารดละ ๔ ม้ามาตาม
 ระยะทางชั่วโมงหนึ่งก็ยกเป้นทาง ๕ ไมล์ คือ ๒๕๕ เส้น มัดก
 ทพิกเปลย้นม้าครั้งหนึ่งเปลย้นทุกชั่วโมง เมื่อถึงก็เปลย้นม้าค้รบ ๔

เวลาบ่าย ๕ โมง ก็ปิดันโฮแกแลแซนจึงเชิญพวกราชทูตหยกพักด้วย
 อาหาร^(๑)ในโฮเต็ล เสร็จแล้วออกจากที่นั่นไปทางออกพักม้าหนึ่งถึง
 ทางรถไฟพอดำ เมื่อถึงนั้นรถไฟไปเสียก่อนแล้ว ต้องหยุดพักคอย
 อยู่ในเรือนผ้าขนามเคจรดไฟกลบมาถึง ก็ปิดันโฮแกแลแซนจึงเชิญ
 พวกราชทูตขึ้นรถไฟไป จนเวลา ๕ ทุ่มเศษถึงเมืองโกโร เปนเมือง
 อุปราชของเมืองตรูเก เจ้าเมืองโกโรชื่อ มซัหมัก ซาอิกปาซา^(๒)
 ให้ขันนางเฮารด ๘ รดมากอบรับราชทูต มีคนถือกระบะของหุ้มเงินหุ้ม
 นำหน้ารดม้า ๓ ทหารซัดค้ายหุ้มม้า ๓ คนเดินถือคบไฟนำหน้า
 ๒ คู่ หลังคู่ ๓ คนถือโคมนำหน้ารด คู่ ๓ รดต่อลงมามีคนถือคบ
 ไฟรดละคู่ ไปจากรดไฟถึงที่โฮเต็ลชื่อ โฮเรียนแกล จักแจงให้พัก
 อยู่ที่นั่น

รุ่งขึ้นเจ้าเมืองโกโรให้ขันนางเฮารดเทียบม้าเทครดละคู่ ๓ รดมา
 เชิญพวกราชทูตไปเที่ยวชมวัดแลวังเปนที่อยู่เปลี่ยนฤๅ วิกนั้นใหญ่
 ไทระโหฐานนัก เสาในโถดส์ทำด้วยศิลาโมราทั้งแท่งใหญ่ประมาณ
 ๖ กำ ยาวประมาณ ๔ วา พื้นแลผนังทาสีลาโมราแผ่น ๓ บาวคอกคียบ
 กว้างคอกคียบ โถดส์นั้นทำด้วยฐานกลมคล้ายวัดชลบทตะเกีย กว้าง
 ประมาณ ๓๐ วาเศษ ทิวักใหญ่กว้างสนกงงาม เปนที่อยู่ตาม

(๑) ควรสังเกตพรรณานี้ว่า คำ "รับประทานอาหาร" ซึ่งคนชอบพูดกันชุมเมื่อในปลาย
 รัชกาลที่ ๕ อยู่คราว ๑ ไซ้มาแต่ในรัชกาลที่ ๔ แล้ว แต่ที่ไซ้เก่าก่อนที่สุดนั้น ได้เคย
 เห็นในหนังสือเสภาแต่งในรัชกาลที่ ๓

(๒) เฝิ่งเห็บว่า เสตปาซา ที่อนุญาทให้ชุดคลองสุเอศ

ฤๅษีร่อนแลดูภูหนาว ราชทูตเที่ยวคุรุษแล้วก็กลับมากัอยู่ที่ เวลาบ่าย
 ๓ โมงเจ้าเมืองโกโรให้ขุนนางเอารถ ๓ รถมาเชิญพวกราชทูตไปเฝ้า
 ที่ในวัง เจ้าเมืองโกโรแต่งรับราชทูตที่ประตูมัททวารขึ้นมาใส่เสื่อเกราะ
 ทองเหลืองตะพายขึ้นดอกลายขึ้น ๒ แถว ๆ ละ ๖๐ ม้า ประตงขึ้นใน
 ดอกลายตะพาย ๒ แถว ๆ ละ ๖๐๐ คน ขีพาทย์สำหรับทหารขยับลาย
 หอก ๒๔ คน ที่สนามในมัททวารขนาดใหญ่ขึ้นมาประจำอยู่กระบอกละ ๒๔
 ม้า ขันใหญ่ ๖ กระบอก รวมทหาร ๓๕๕ ม้า ขีพาทย์สำหรับ
 ขันใหญ่ ๒๔ คน พวกราชทูตเข้าไปถึงชั้นโหนด ทหารก็คำนับตาม
 ขรรณเนียมทุกชั้น ครั้นถึงที่เจ้าเมืองโกโรออกขุนนาง พวกราชทูต
 พร้อมกันลงจากรถ แล้วมีขุนนาง ๓ คนออกมาเชิญให้เข้าไปข้างใน
 ขณะนั้นเจ้าเมืองโกโรออกมานั่งอยู่บนที่ ครั้นเห็นราชทูตเจ้าเมืองโกโร
 ลกขนิชรับ แล้วเชิญพวกราชทูตให้นั่งบนที่อันเดียวกันกับเจ้าเมืองโกโร
 แต่ที่เจ้าเมืองโกโรนั่งเบาะหมอนทำด้วยไหมเทศ ที่พวกราชทูตนั่งเบาะ
 หมอนทำด้วยแพรทองอย่างหนาเป็นแพรฝรั่งเศส เจ้าเมืองโกโรให้เอา
 กล้องมาให้พวกราชทูตสับคนละคัน น้ำกาแฟคนละถ้วย แล้วพุดจา
 ปร่าใส่กันอยู่ครู่หนึ่งราชทูตก็ลาออกมาภายนอก ขุนนางนายทหารจึง
 สั่งทหารให้เดินกระบวนต่าง ๆ ให้พวกราชทูต เสรีแล้วพวกราชทูต
 ก็ลามาจากวัง ขุนนางจึงนำไปที่สวนแห่งหนึ่ง มีที่นั่งสำหรับ
 เจ้าเมืองโกโรประพาสหลายแห่ง มีสระน้ำสระหนึ่ง กว้างประมาณ
 ๒ เส้น มีเกาะกลาง ความชอบสระก่อด้วยศิลาอ่อนทำเป็นรางน้ำ
 ไหลไคร้อย ในพจนวรางจำหลักเป็นรูปสัตว์น้ำต่าง ๆ แล้วก่อระเบียง

รอยสระกว้างประมาณ ๓ วา ทิศตะวันตก ทิศตะวันออก ทิศเหนือ
ทิศใต้ ทั้ง ๔ ทิศ ทำเป็นมุขสำหรับเจ้าเมืองโกโรประทัย มีที่นั่งหิน
พร้อมทุกแห่ง พวกราชทูตเที่ยวดูรอยแล้วก็ลากลับมาที่สำนัก

วันศุกร์ เดือน ๓๓ ขึ้น ๓๔ ค่ำ เวลา ๔ โมงเช้าราชทูตออกจาก
เมืองโกโรไปขึ้นรถไฟ เจ้าเมืองโกโรให้ขุนนางเจ้าพนักงานตามมาส่ง
ด้วย ๒ คน ย่ำโมง ๓ ถึงที่พัก เจ้าพนักงานจึงเชิญพวกราชทูต
แลกษัตริย์โกลแลแซนขึ้นเที่ยวอาหาร^(๑) บนโต๊ะเล็กกลางทางเสร็จแล้ว
ก็ขึ้นรถไฟต่อไป ย่ำ ๓ โมงก็ถึงแม่น้ำไนล์ น้ำท้นลึก ๓๗ วากว้าง
๒๐๐ วา รถไฟไปลงริมฝั่งมีสะพานเลื้อยรถลงแพเหล็กชักข้ามฟาก
ไปตามสายโซ่ที่ขึงไว้ ครั้นถึงท่าฟากข้างหนึ่งแล้วก็เลื้อยรถขึ้นจากแพ
ไปตามทาง จนย่ำ ๕ โมงเศษถึงเมืองชายทะเลเป็นท่ากำบังนอก ชื่อ
เมืองฮาเล็กซันเคอ เป็นเมืองขึ้นแก่เมืองโกโร ขุนนางเจ้าเมืองโกโร
จึงเชิญพวกราชทูตเข้าพักอยู่ในวัง ซอมแซเพยซอเนอ ฮาเล็กซันเคอ
เป็นวังที่ประทับของเจ้าเมืองโกโร รุ่งเช้าเวลาเช้าขุนนาง ๓ นายจึงนำ
ราชทูตไปทวงอีกแห่งหนึ่งอยู่ริมชายทะเล มีตึกใหญ่หลังหนึ่งเป็น
ห้องเล็กห้องใหญ่ประมาณ ๒๐ ห้อง พนักในห้องอยู่ด้วยไม้ลายต่าง ๆ
บางห้องก็ฝังทองเหลืองเป็นลวดลาย บางห้องก็ประดับศิลาอ่อน บางห้อง
ก็ปูพรม เครื่องแต่งห้องต่าง ๆ กัน คือ เก้าอี้ เก้าอี้หิน โต๊ะ เคียง

(๑) ทรงน้ไขว่า "รับประทานอาหารอีก" เห็นจะเป็นเพราะคำที่พูดกับผู้ตีพิมพ์คำว่า รับประทานอาหารหรือรับประทาน เมื่อมีไข่ของพระราชทานหรือของประทานคัดค่อนนั้นออก
เสีย จึงคงแต่คำ "รับ"

บางที่เป็นทองเหลือง บางที่เป็นไม้ลาย บางที่ทำด้วยศิลาตาย แต่
 เคียงนอนของเจ้าเมืองโกโรนั้นทำด้วยเงิน กว้าง ๔ ศอก ยาว ๕ ศอก
 มีงูแพรขี้กทอง ที่นอนเขี้ยวคล้ายเขี้ยวระบี่ ของทั้งปวงที่ใช้ ในวังนั้นเป็น
 ของฝรั่งเศษบ้าง เป็นของอังกฤษบ้าง พวกราชทูตที่เขวคู้ทั่วแล้วก็กลับ
 มาที่อยู่

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ ๓

ว่าด้วยราชทูตออกจากไทโรไปถึงเกาะมอดตา
เมืองยิบรอลเตอ, เมืองไวโค, เมืองปอร์ตส์มัท
ในอิงแคลนคั

วันอาทิตย์ เดือน ๑๑ แรมค่ำ ๑ บ่าย ๒ โมง ทูตานุทูตพร้อม
กันมาลงกำปั่น ขณะนั้นก็ยกทัพเรือแกลแลแลมาส่งราชทูตตั้งท่าแล้ว
ก็ลาคนหลังยังเรือกลไฟเอนกวนแคอ กลับมาทางทะเลแดงอ้อมแหลม
คุกไซโยไปเมืองอิงแคลนคั คือเมืองอังกฤษ แต่กำปั่นที่มาคอยรับ
ราชทูตมี ๒ ลำ ลำ ๑ เป็นกำปั่นรบ ชื่อเคเคเปอเรต ลำ ๑
เป็นเรือเร็วสำหรับเจ้าแลขนนางผู้ใหญ่^(๑) ชื่อกาเรตอก ต่อด้วยเหล็ก
เดินเร็วถึงชั่วโมงละ ๓๒ นอศ คือ ๕๕๐ เส้น ห้องที่อยู่ถึงกงาม
ราชทูตเลือกเอาเรือกาเรตอก เรือนี้จักรช่างยาว ๓๒๐ ฟิต คือ ๑๘ วา
ศอกคืบ ๖ นิ้ว ยากกว้าง ๒๕ ฟิต คือ ๓ วา ๓ ศอก ๘ นิ้ว
กัย ๓ กระเชยค กั้นนาถิก ๘ ฟิต คือ ๔ ศอกคืบ ๓๐ นิ้ว ก้ำลัง
๓๕๐ แรมม้า มีขนนางอยู่ในเรือ ๓๐ นายทั้งกำปั่น คนเลว
๕๕ คน รวม ๖๕ คน ราชทูตแลคนใช้ลงในเรือกาเรตอกพร้อมแล้ว

(๑) เรืออย่างนี้เรียกว่าเคสแปคไซโยค

กัปตันเกลเวอริง^(๑) ก็ให้ใส่ไฟใช้จักรออกจากท่าเมืองฮาเล็กซ์ันเคอ ไปตามทะเลซอเมตคิเคอวานเนียน

วันพฤหัสบดี เกอน ๓๓ แรม ๓๕ คำ เวลา ๘ ทุ่มครึ่ง ถึงเมืองเกาะมอลตาซันแก่อังกฤษ รุ่งขึ้นเวลาเช้า ๕ โมงอังกฤษเจ้าเมืองซอเซอวิลเลียมวิก ให้เอาเรือโยก ๓ ลำมารับพวกราชทูตขึ้นไปบนตลิ่ง แล้วที่ข้อมหน้าเมืองก็ยิงสลุตรับ ๓๘ นัด พวกราชทูตก็ขึ้นรถไปที่บ้านเจ้าเมือง พูทหาไต่ถามทุกข์สุขกันแล้ว เจ้าเมืองจึงพาให้พวกข้าหลวงเที่ยวไปในเรือนทุก ๆ ห้อง แล้วรักษาเชิญราชทูตไปสำนักอยู่ที่ไฮเท็ด

วันศุกร์ เกอน ๓๓ แรม ๖ คำ เวลาเช้า ๕ โมง เจ้าเมืองให้มาเชิญพวกราชทูตไปกุ๊กทหาร ๆ ที่หัดวันนั้น ๒๐๐๐ คน กุ๊กทหารแล้วเลยไปค่อ จนบ่าย ๕ โมงเจ้าเมืองให้มาเชิญพวกราชทูต ๖ คนไปกินโต๊ะกับชนนางอังกฤษ ๓๕ คน

วันจันทร์ เกอน ๓๓ แรม ๘ คำ เวลาเที่ยง พวกข้าหลวงพร้อมกันไปลงเรือกาเรคอก บนข้อมหน้าเมืองจึงให้ยิงสลุตส่งราชทูต ๓๘ นัด กัปตันเกลเวอริงก็ให้ใส่ไฟใช้จักรไปจากเกาะมอลตา

วันศุกร์ เกอน ๓๓ แรม ๓๓ คำ เวลา ๕ ทุ่มถึงเมืองบิรชเคอ รุ่งขึ้นเช้า ๕ โมง กัปตันเกลเวอริงให้ชักธงพระจอมเกล้าขึ้นเสากลาง ธง

(๑) นาอนาวตรี เกลเวอริง รับทูตไปคราวนี้เป็นเหตุให้ค้นเคาะขอบพอดันมาก เมื่อไปถึงเมืองอังกฤษ หุคซอต่อรัฐบาลให้มาเป็นผู้อยู่กับทูตอีกคนหนึ่ง

พระชนกเถาจีนเส้าหน้า ขนบ้อมหน้าเมืองก็ยิงปืนสลุดค้ำับ ๒๓ นัด
 อยู่ประมาณ ๓๕ นาที อังกฤยเจ้าเมืองซอเซอแบมส์เฟอรคักซอน ให้อรด
 ๓ รดมารัยพวกราชทูตจีนขนยก พวกราชทูตแคงตัวนึ่งท่มเหมือน
 ขนทเมืองสิงคโปร์แล้วลงจาก ก่าขึ้นไปชนรด เมื่อราชทูตจะขึ้นรด
 มีทหารยืนปลายหอกยื่นค้ำับ ๒ แถว ๆ ละ ๕๐ คน บัพาทย์สำหรับ
 ทหาร ๔๐ คน ครั้นขึ้นรดพร้อมกันแล้วคนขับรดก็ขับรดไปถึงบ้านเจ้าเมือง
 เจ้าเมืองจัดแจงต้อนรับตามธรรมเนียม พุดจากันเสร็จแล้วราชทูตก็ลา
 มาไซเคิลที่พัก ย่ำ ๒ โมง เจ้าเมืองให้ออรดมา ๓ รดเชิญพวก
 ราชทูตไปคุยบ้อม บ้อมนั้นมั่นคงแน่นหนานักด้วยเปนภูเขา ข้างใน
 ภูเขาเจาะรูวงเปนอุโมงค์รอยไป ที่ในอุโมงค์กว้างประมาณ ๗ ศอก
 สูงประมาณ ๖ ศอก แล้วเจาะช่องยื่นเป็นระยะห่างกันประมาณ ๓ วา
 ถึงซาคักจะยิงข้างก็ไม่ถูกทหารขนบ้อมด้วยภูเขานั้นสูง ยิ่งก็จะเคล็ด
 ขนไปข้างบน ฝ่ายข้างบนยังยกปลายขนลงมาได้ถนัด ราชทูตก็บ้อม
 แล้วไปคุยทักทหาร ๆ ทักัน ๒๐๐๐ คน ทักับรอกเคออยู่ข้างแผ่นดิน
 สะเปน แต่เป็นเมืองจีนแก่อังกฤย ตั้งอยู่ปากช่องทะเลแขวงแวง
 คัยขัน มีทหารอยู่รักษาทุกถถนนพร้อมคักด้วยคัสตราวช
 วันอาทิตย์ เดือน ๓๒ ขึ้นค่ำ ๓ เวลาเช้า เจ้าเมืองมาเขียนราชทูต
 ที่ไซเคิล ใต้อตามสุขทุกขแล้วก็ลากลับไป รุ่งขึ้นเช้า ๔ โมงครึ่ง เจ้าเมือง
 ให้อรด ๕ รดมารัยพวกราชทูตไปส่งถึงท่าทัก่าขนจอก เมื่อไปถึงท่าเมือง
 มีทหารยืนค้ำับคอยส่งอยู่ ๒ แถวประมาณ ๓๐๐ คน มีบัพาทย์ของท่ง

นายทหารใหญ่กับขุนนางลงมาส่งถึงกำนันหลายคน ครั้นราชทูตลง
ในกำนันแล้ว ทหารบนข้อมก็ยิงสลุต ๓๑ นัด กับทันเกลเวอริงจึง
ให้ถอนสมอออกจากเมืองบิรรอเทอไป

รุ่งขึ้นเช้ายังมีเกิดลมใหญ่พัดแรงจักไปไหนก็ก เหลือกำลัง จักร
ข้อเสือเครื่องไฟหักออกไป กับกันให้เอาโซ่ขันเข้าไว้มั่นคง แล้วก็ใช้
ไฟต่อไป

วันพฤหัสบดี เกือน ๓๒ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลาบ่ายโมงเศษถึงเมือง
ไวโค^(๑) อยู่ปากฝรั่งเศสแต่ขึ้นแก่เมืองไปทุกถล กับทันเห็นลมพัดกล้า
อยู่จึงให้แวะเข้าทอสมอพักอยู่ที่หน้าเมือง แล้วจะไ้เอาด่านศิลาเติม
ท้วย เมื่อกำนันเข้าพักอยู่เจ้าเมืองแลขุนนางฝ่ายทหารพลเรือนก็ลงมา
เยี่ยมราชทูตลงในกำนัน

วันเสาร์ เกือน ๓๒ ขึ้น ๗ ค่ำ เวลา ๔ โมงเช้าออกจากเมืองไวโค

วันอังคาร เกือน ๓๒ ขึ้น ๓๐ ค่ำ เวลายามหนึ่งถึงท่าเมือง
ปอรัสมัท เป็นท่าขนที่จะไปลอนคอน แต่เรือยังไม่ได้เข้าประเทียบท่า
ท้วยเป็นเวลากลางคืน กับกันให้ทอสมอลงห่างคั้งประมาณ ๓๕ เส้น
รุ่งขึ้นเวลาเช้ากับทันเกลเวอริงให้ชักของพระจอมเกล้าขึ้นเสากลาง ของ
พระชั้นเกล้าขึ้นเสากลาง องชิงกฤษอยู่ข้างท้าย ประมาณครึ่งชั่วโมง

(๑) เมืองไวโค เป็นเมืองท่าแห่งหนึ่งในโปรตุกอล อยู่ทางฝรั่งเศส

แอกมิวล์แม่ทัพเรือ (๓) จึงลงมาเยี่ยมถามข่าวราชทูตที่ในกำปั่น แล้ว
 แจกความว่า กวินมิวส์สั่งมาว่า ถ้าราชทูตไทยมาถึงเมื่อไรก็ให้จัดแจง
 รัยไทยอย่างยิ่ง จะไปเป็นพระเกียรติยศแก่พระเจ้ากรุงสยาม ด้วย
 พระเจ้ากรุงสยามกับพระเจ้ากรุงลอนดอนนี้ มีพระทัยรักกันเหมือน
 พระญาติพระวงศ์อันสนิท แต่จะรัยให้เหมือนไทยนั้นไม่ได้ ด้วยของ
 ที่ใช้แลเครื่องແທ່แทนไม่เหมือนกัน จะต้องรัยตามธรรมเนียมข้างยุโรป
 แล้วแอกมิวล์เล่าความว่า กวินมิวส์ให้ประกาศว่า ที่ทางแห่งใด ๆ
 ซึ่งเป็นที่ของห้ามแลเป็นที่ต้องเสียเงินจึงจะไปได้ ถ้าพวกราชทูตไทย
 ยปรารถนาจะดูก็ให้ดูได้ โดยสะดวก อย่าให้ห้ามปรามขัดขวางเลย แล้ว
 แอกมิวล์ก็ลากลับไป ก็คืนเกลเวอริงจึงให้ปล่อยกำปั่นเข้าไปเทียบท่า
 ทหารบนข้อมก็ยิงปืนใหญ่สลุต ๑๘ นัด เวลาเช้า ๔ โมง แอกมิวล์จึง
 พาอังกฤษคนหนึ่งลงมาราชทูตแล้วบอกว่า เลอรัทกดาเรนคอน ให้
 ข้าพเจ้านำคนนี้ ซอมิคเตอร์เฟาล์ (๒) มาอยู่ด้วยท่าน จะได้ปรนิบัติรัย
 กิจการธุระทั้งปวง ด้วยคนนี้รัยธรรมเนียมข้างอินเดีย ได้เคยไปอยู่
 เมืองพม่าถึง ๑๘ ปี บอกท่านนั้นแล้วแอกมิวล์ก็ลากลับ สั่งให้
 ทอดตะพานปูม้าแดงมีราวสองข้างลงมาจนถึงกำปั่น เวลาเช้า ๔ โมงเศษ

(๑) นายพลเรือเอก เซอชอซสั่มว เป็นผู้บัญชาการทหารที่เมืองปอร์ตสมัท

(๒) มิสเตอร์ เอควาดเฟาล์คนนี้ เคยเคยอยู่ทางประเทศพม่า รัยบาลอังกฤษหา
 คนสันตธรรมเนียบไทยให้มาอยู่กับทูตไม่ได้ จึงเลือกมิสเตอร์เฟาล์ ซึ่งเข้าใจขนบธรรมเนียม
 พม่า ด้วยเข้าใจว่าธรรมเนียมพม่าก็จะคล้าย ๆ กับไทย ด้วยเป็นประเทศใกล้ชิด
 กัน มิสเตอร์เฟาล์นี้ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ ได้เป็นหลวงสยามานุเคราะห์ ตำแหน่งกงสุล
 สยามณเมืองร่างกุ้ง อยู่มาจนรัชกาลที่ ๕

ราชทูตได้เชิญพระราชสาส์นชนจากกำยานกาเรคอก แอคมิรัลให้ขัง
 สลุดค่านับของพระจอมเกล้า ๒๓ นก มีทหารถือขนิยน ๒ แถว ๆ ละ
 ๖๐ คน ยี่พาทยวงหนึ่ง ๒๐ คน พวกราชทูตพร้อมกันทั้ง ๖ คน
 ขึ้นรถไปบ้านแอคมิรัล ๆ จึงเชิญพวกราชทูตกินโต๊ะกับขุนนางอังกฤษ
 ๓๗ คน แล้วให้พวกราชทูตไปอยู่ที่โฮเตลคนหนึ่ง (๓)

(๑) ในหนังสือพิมพ์อังกฤษว่า เมื่อแอคมิรัลถึงกลางวันแล้ว พาทูตไปด
 อยู่กำบันหลวงแล้วจึงไปส่งที่โฮเตลชื่อซอซ เวลาค่ำวันนั้นจัดให้ทูตไปดูละคอนพูดที่โรง
 ชื่อว่า ทีเอเคอโรแซก เล่นเรื่องชีวเวส

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ ๔

ว่าด้วยราชทูตไปจากเมืองปอร์ตสมัท
ถึงเมืองลอนดอนคอนคูการเล่นต่าง ๆ

วันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมง มิคเทอร์เฟาล์
จึงเชิญพวกราชทูตขึ้นรถเทียมม้าไปท่รถไฟ แล้วเชิญพระราชสาส์น
แลทูลานทกยบัลลังก์ของเคอร์ราชชยรรณการทั้งปวงขึ้นรถไฟต่อไป ทน
ทางแต่เมืองปอร์ตสมัทเป็นท่าขึ้นจนถึงเมืองลอนดอน เป็นทาง ๘๕ ไมล์
ครึ่ง คือ ๔๒๕๒ เส้น เวลาบ่าย ๒ โมงถึงเมืองลอนดอน (๑)
มีทหารขีมาดอคาบมาคอยรับอยู่ ๓๒ ค่ำ เจ้าพนักงานจักรดมาคอย
รับ ๕ รด เทียมม้า ๖ ๑ คู่ แต่เป็นรถอย่างก็ ๒ รด รดที่ ๓
ราชทูตอยู่ทุกนั้น มีสักหลาดคลุมหน้ารถ ยัดไหมทองเป็นตรา
พระจอมเกล้า ที่ประตูรถเขียนเป็นธงช้างเผือก มีคนแต่งตัวใส่หมวก
ทึบสายแถบทองขึ้นท้ายรถคนหนึ่ง รดที่ ๒ ทีวีทกยบัลลังก์มาไซไทย
มีสักหลาดคลุมหน้ารถยัดไหมเงินเป็นตราพระจอมเกล้า ที่ประตูเขียนธง
ช้างเผือก มีคนแต่งตัวขึ้นท้ายรถคนหนึ่งเหมือนกัน (๒) แต่รถคนนั้น

(๑) ไปรถไฟพิเศษ รถสายวันตกเฉียงใต้ ลงที่สถานีว็อดเคอเมืองลอนดอน

(๒) ทหารม้าชุดชาติ ๑๑ แห่ง รถนั้นรัฐบาลให้ห้างแอสเคมิกทำขึ้นใหม่

เป็นรถธรรมดา พวกราชทูตชนรถพร้อมกันแล้ว คนขับรถก็ขี่ม้า
พาไปส่งถึงโฮเต็ล ๆ ที่ราชทูตอยู่นั้น ซ็อกลาริชโฮเต็ล เป็นที่ที่อยู่ใน
เมืองลอนดอน ไม่มีโฮเต็ลอื่นคึกคักไปกว่านี้

รุ่งขึ้นวันศุกร์ เดือน ๓๒ ขึ้น ๓๓ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมง เลอว์ก
แซลตัน เป็นที่ ๒ รองเลอว์กักลาเรนคอนมาเขียนราชทูต ได้ถาม
ทุกข้อแล้วก็กลับไปแล้ว ย่ำโมงหนึ่งราชทูตทั้ง ๓ หม่อมราชโอรสไทย
จนนราขามาศย์ นายพิจารณสรพกิจ พร้อมกันขึ้นรถ ๓ รถไปหา
เลอว์กักลาเรนคอน ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการข้างฝ่ายต่างประเทศ พูคา
ปราไสกันตามธรรมเนียมแล้ว ราชทูตก็ลามาโฮเต็ล พอย่ำ ๕ โมง
เลอว์กักลาเรนคอนมาเขียนราชทูตแล้วบอกว่า ถ้าท่านจะไปเที่ยวดู
บ้านเมืองแลของสิ่งใด ๆ ข้าพเจ้าสั่งมีคเตอร์เฟาล์ไว้ว่า ให้พาไปเที่ยวดู
ตามชอบใจ^(๑)

ครั้นเวลาค่ำ มีคเตอร์เฟาล์เชิญให้พวกราชทูตไปดูละครคอน^(๒)
ละครคอนนั้นเล่นเรื่องอังกฤษรบกับพวกแขก และมีผู้หญิงคนหนึ่งออกมา
ขี่ม้า แต่แรกนั้นขี่ก่อน แล้วก็ขี่ให้ม้าหิววิ่งไปในสังเวียน พอม้าหือ
เต็มลเท่าหญิงนั้นจึงลุกขึ้นขึ้นเมือกำลังมาหือมีได้หยุด แล้วยืนแค้นตัว
เปลี่ยนเสื้อเก่าออกทิ้งเสียใส่เสื้อใหม่ บางทียืนบนหลังม้าเท่าเดียว
แล้วเดินเป็นฝรั่งแท้ เปลี่ยนท่าทางยกโขงต่าง ๆ บนหลังม้าเมื่อ

(๑) ในหนังสือพิมพ์อังกฤษว่า ในวันนี้ลอร์ดแมเมืองลอนดอนมาหาราชทูต ขอ
เชิญไปในการเลี้ยงที่แมนชันเฮาส์ ในการถวายพระแสงดาบแก่เจ้าทิวดอर्फเคมบริช

(๒) ละครคอนโรงนี้ชื่อ แอสทลีย์ แอมฟิเธเอต จัดให้ทูลนังดูในบอคส์หลวง

กำลังหือ บางทียนเอนควลงมาข้างมากเหมือนจะตกแต่ว่าไม่ตก ฮาน
 ทชทำเหมือนแผ่นกระดานแล้วจึงหือผา ครั้นหญิงนั้นชสนกระบวนแล้ว
 ก็กินเข้าโรง ชายคนหนึ่งจึงเปลี่ยนมาควอนชออกมาก ให้มำว่าเท้
 ก้าวข้างละ ๒ ทีเหมือนอย่างท่าคนทรำเท้ ถ้าคนข่งเยหน้า มาก
 เยหน้าชนด้วย คนก้มลงมาก็ก้มตาม คนเอนตัวไปซ้ายแลขวา
 มำก็เอนตัวไปคาม แต่ทำท่าทางขักย้ายหลายอย่างแล้วจึงลงจากหลัง
 มำก็วิ่งกลับไปจะเข้าโรง เมื่อมำจะเข้าโรงมีชาย ๒ คนยกไม้คนละข้าง
 สูงพื้นดินประมาณ ๒ ศอกค้ำขวางหน้ามำไว้ มำก็กระโดดข้ามไม้เข้า
 ในโรง แล้วมีหญิงคนหนึ่งชมาควอนออกมาทำท่าทางข่งข้างยืนข้าง
 ฝึกนักก็หญิงคนก่อนหลายอย่าง แล้วก็กลับเข้าโรง ยังมีชายอีก
 ๒ คนชีมำค้เคียงกันออกมา แล้วชีมำให้หือชานหน้าเสมอกันไป
 แล้วเขามอเกยวงกลกชนย่นรำเทายนหลังมำ บางทีคนหนึ่งขทง ๒ ตัว
 เท้าซ้ายยืนบนหลังมำควอน เท้าขวายืนบนหลังมำควอนโนน อีกคนหนึ่ง
 ชนไปหกคกเมนชนศรัษะ บางทีคนหนึ่งชนเหยยชเข้าคนหนึ่งไว้แล้วทำ
 เอนตัวชอกไปข้างมำ บางทีกระโดดเปลี่ยนท่าไปมาค่าง ๆ แต่มำ
 นั้นหืออยู่เสมอมิไคหือชนสนกระบวนแล้วก็กลับเข้าโรง ยังมีชาย
 คนหนึ่งชีมำหลังเปล้าออกมาชีมำให้หือไป แล้วจึงลกลกชนย่นข้าง น่ง
 ลงข้าง หินหลังชียง บางทีเท้าซ้ายเหยยชศรัษะมำ เท้าขวาเหยยชไหล่
 บางทีหือไปแล้วมีคนลชท่วงขวางหน้าอยู่ คนที่ชีมำก็โคกลชท่วง แล้ว
 กลับไปยืนบนหลังมำไคถึงเก้า บางทีก็ทำพลคคก แต่ลงมำชนอยู่
 หาคไคเรยช่าไม แล้วกระโดดชนชอกในขณะมำยังกำลังหือมิไคหือช

ยางที่เขาผ่าแพรวให้คนยืนถืออยู่ ๒ ข้างเป็น ๓ ระยะเวลา เมื่อมาถึงก็ไปถึง
 แพรวที่ขวางอยู่คนนั้นก็กระโดดข้ามไต่ทุกระยะ ทำต่าง ๆ เป็นน้ำอศิวร
 นก แล้วก็ขึ้นเข้าโรง ยังมีชายอีกคนหนึ่ง ชื่อมีศเคตถก เป็นคน
 ชำนาญในการหักม้า แต่อายุยังไม่ถึง ๓๐ ปี มีถือธนูอันหนึ่ง
 เค็นำหน้า ม้าเดินตามหลังออกมา แล้วว่าให้ม้าเค็น ๒ เท้า ม้าก็เค็น
 ตามคำ ว่าให้มันนั่งลง ม้าก็นั่งตามสั่ง ว่าให้มันนอน ม้าก็
 ลงนอนตะแคงนั่งอยู่ ชายตลกคนหนึ่งวิ่งเข้าไปนอนในหว่างอกม้า
 แล้วยกเท้าม้าให้กอดตัวไว้ ม้าก็ทำตามทุกอย่าง คนตลกนั้นจึงลุกขึ้น
 แต่ม้ายังไม่ยอม มีศเคตถกจึงสั่งม้าว่า ลูกขี้เด็ก ม้าก็ลุกขึ้นชน
 ชายตลกจึงพูดกับมีศเคตถกว่า ถ้าท่านก็แล้วจงว่าให้ม้ากลับเข้าโรง
 ให้ ไค้เด็ก เพราะห้ามไว้ให้หยุก มีศเคตถกจึงว่าก็แล้ว ๆ จึงร้องสั่ง
 ม้าว่ากลับไปโรงเด็ก ม้าก็วิ่งไปตามสั่ง เมื่อมาถึงประตูโรง
 ชายตลกจึงร้องว่าอย่าเข้าไป ม้าก็หยุดชงักอยู่ มีศเคตถกจึงเรียก
 ม้าให้กลับมารอบหน้าหลังแล้ววิ่งกลับไปโรงเด็ก ม้าก็วิ่งกลับไปอีก
 คนตลกก็ห้ามไว้ถึง ๓ ครั้ง แล้วจึงว่ากับมีศเคตถกว่า ท่านให้ไป
 เด็กควานเราไม่ห้ามแล้ว มีศเคตถกก็สั่งให้ม้ากลับไป ม้าก็วิ่งเข้าโรง
 พวกคนชายหญิงไปกู่อยู่ที่นั่นประมาณ ๕๐๐ เศษ ก็ชวยใจคมมือชน
 พร้อมกัน^(๑)

(๑) ผู้อ่านในสมัยนี้จะเข้าใจได้ว่าลักษณะและคอนที่พรรณานี้ คือเชือกดีสะคอนม้านั้นเอง บางคนจะเห็นว่าคั้น พรรณาของจิต ๆ แต่ที่จริงสมัยนั้นเชือกดียังไม่เคยมีมาทางประเทศนี้ เป็นแรกที่ไทยจะได้เห็น ควรชมว่าพรรณาดี อ่านเข้าใจซึมซาบเหมือนกับตาเห็น

ที่ในเมืองอิงแคลนก็มีละครอยู่หลายแห่ง ล้วนวิเศษต่าง ๆ กัน
 บางเรื่องมีหญิงรูปงามแต่งเป็นเทวดาฝรั่งเหาะเลือนลอยมา แต่ไม่เห็น
 สิ่งใดเป็นสายใยบนที่ทักคนจะอาศรัยได้ ก็เลือนลอยมาแต่กาย บางที่
 ก็ออกมาจากภูเขา บางทีผลิขึ้นมาจากหิน บรรดาคนที่แต่งเป็นเทวดา
 ล้วนมีรัศมีออกจากกายสีนึ่งนั้น พวกราชทูตอยู่ประมาณ ๒ ยาม
 ละครคนเล็กก็พากันกลับมาส้านัก

รุ่งขึ้น (ณวันเสาร์ เดือน ๓๒ ขึ้น ๓๔ ค่ำ) มีศุภเคราะห์ลัทธิ
 ๕ รดให้ราชทูตทั้งนายแลไพร่รวม ๒๗ คน ไปเที่ยวดูสัตว์ที่ขงเสียงไว้
 ในสวน คือสัตว์ ๔ เท้า สัตว์ ๒ เท้า งามแปลกหายต่าง ๆ หลาย
 พันอย่าง บางอย่างก็เหมือนสัตว์ที่มีอยู่ในประเทศไทย บางอย่างก็
 ผิดกันไม่เคยได้พบเห็น เป็นต้นว่าราชสีห์แลสัตว์อื่นใหญ่บ้างเล็กบ้าง
 ถ้าสัตว์มีกำลังกรำขึงไว้ ในคอกทำด้วยเหล็ก เป็นสัตว์เชื่องก็ขึงไว้
 ในคอกทำด้วยไม้ เป็นจระเข้แลสัตว์น้ำอย่างอื่นที่ใหญ่ก็ใส่ไว้ในสระ
 เป็นปลาเป็นหอยก็ใส่ไว้ในอ่างแก้ว เป็นงูหรือสัตว์เล็ก ๆ ที่คล้ายกับ
 กิ้งก่าก็ใส่ไว้ในตู้กระจก เป็นต้นที่ใส่กรง ถ้ำนกใหญ่เหมือนนกกระจก
 นกกาเรียนแลนกอื่น ๆ อีก ที่ใหญ่ก็คักขึงนัยเสียไม่ให้บินได้ แล้ว
 ปล่อยเที่ยวเดินอยู่ในคอก เป็นวานรเป็นค่างอย่างอื่น ก็ใส่ไว้ในกรง
 เหล็ก ราชทูตเที่ยวดูอยู่จนค่ำ แล้วกลับมาโฮเต็ล^(๑)

(๑) ในหนังสือพิมพ์อังกฤษว่า วันนั้นเวลาเช้าราชทูตไปห้างการเวด ช่างเครื่องเพชร
 พลอย บ่ายไปดูสวนเลี้ยงสัตว์ ค่ำไปดูละครโรงชื่อว่า ปรีนซิติโอเตอ (ที่
 เจ้าพระขามหินทร ฯ เอาเข้ามาเก็บละครของคนของท่าน) วันจันทร์ เดือน ๑๒ แรมค่ำ ๑
 เข้าไปห้างเฮนค็อกช่างเครื่องเพชรพลอย ค่ำไปดูละครโรงชื่อ โอลิมปิก

วันอังคาร เกือบ ๓๒ แรม ๒ ค่ำ พวกราชทูตไปคูเรือกลไฟ
 ท่อถ้วยเหล็กพงจะแล้ว เวิร์ดอันใหญ่โตนัก^(๑) ยาว ๖๘๓ ฟุต
 คืบ ๕ เส้น ๖ วา คืบ ๓ นิ้ว คืบ ๓ กระเชียบ กว้าง ๓๘๘ ฟุต คืบ
 ๓๘ วา คืบ ๒ กระเชียบ สูง ๕๔ ฟุต คืบ ๘ วา คืบ ๔ นิ้ว
 กว้าง ๒ กระเชียบ มีท่อ (ปล่อง) ไฟ ๕ ท่อ เสากระโถง ๖ เสา
 มีทั้งจักรท้ายจักรข้าง ในลำนั้นกันเป็นห้องเล็กห้องใหญ่มีอุโมงค์
 เดินไปแต่ท้ายตลอดศีรษะ ทากฟ้า ๔ ชั้นทำถ้วยเหล็ก แล้วเอา
 ไม้ทาบข้างบน เจ้าของเรือบอกว่าระบวรทคนได้สัก ๓๐,๐๐๐ พร้อม
 ทั้งเสบียงอาหารถ้วย แต่กำยานล้วนมีใช้กำยานรบ ท่อไวยักษ์คนท
 จะไปประแลเที่ยวเล่นต่างบ้านต่างเมือง เป็นกำยานกุ่มขี้
 ราชทูตถูกกำขี้แล้ว มีศเคอร์ฟาล์ก็นำไปคูอุโมงค์ไต้หน้า (เทมส์)
 ในอุโมงค์นั้นยาว ๒,๐๐๐ ฟุต คืบ ๓๕ เส้น ๘ วา คืบ ๕ นิ้ว กว้าง
 ๔๐ ฟุต คืบ ๖ วา คืบ ๓๔ นิ้ว ลึกแค่ปากอุโมงค์จนถึงพื้นล่าง
 ๘๖ ฟุต คืบ ๓๓ วา ๒ คืบ ๕ นิ้ว ทำเป็น ๒ ทาง ๆ หนึ่ง
 เป็นทางรถ อีกทางหนึ่งเป็นทางคนเดิน ตามริมทางซ้ายของเล่น
 ของกินต่าง ๆ คุสนก สว่างแจ่มด้วยแสงไฟถ้ำคนเดินไปมามีไต้
 ขาก หนึ่งเรือกลไฟเล็กขล่องอยู่ในแม่น้ำ ถ้ามาถึงตรงนั้นคนทอยู่ใน
 อุโมงค์ก็รู้ ถ้วยจักรพนักังไต้บนถนน พวกราชทูตเที่ยวชื้อของ
 เล่นอยู่ในอุโมงค์ จนเย็นแล้วกลับมามาที่สำนัก

(๑) ก่อเรือลำชื่อ เกรทอัสเติน

รุ่งขึ้น (วันพุธเดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ) เวลายามหนึ่ง เลอรัค
มายอร์ ผู้สำเร็จราชการฝ่ายกรมเมืองเชียงใหม่ราชทูตทั้ง ๓ ไปกินโต๊ะ มี
ขุนนางแลศิษย์กินโต๊ะด้วยกันประมาณ ๓๐๐ คน

วันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ มีศุภเทร่ฟาล์มาแจ้งกับ
ราชทูตว่า เลอรัคกล้าเรนคอนให้หนังสือกำหนดมาว่า ราชทูตจะไ้
เฝ้ากวันฉวันพุธ เดือน ๑๒ แรม ๓๐ ค่ำเวลาบ่ายโมงหนึ่ง ทวงขอ
วันที่เชอภาคัส

วันจันทร์ เดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำเวลาเช้า เจ้าพนักงานชื่อมีศุภเทร่
นอมันแมกโคแนลค์ มาทำขัญชีแล้วรับเครื่องราชบรรณาการไปจาก
โฮเต็ล

รุ่งขึ้นราชทูต อุปทูต หม่อมราโชทัย ไปหาเลอรัคกล้าเรน
คอนแลเลอรัคแซลขัน ได้ตามด้วยการที่จะเฝ้ากวันนั้นจะทำประการใด
เลอรัคกล้าเรนคอนบอกว่า กวันรับสั่งว่า แแต่ก่อนราชทูตไทยยังไม่เคย
มีมาดงเมืองอังกฤษเลย ด้วยเป็นเมืองไกลกัน ครังนี้มีราชทูตมาดง
กวันยินดีนัก อยากจะได้เห็นธรรมเนียมไทยที่เฝ้าแลค่านับในพระเจ้า
แผ่นดินนั้นทำประการใด ขอให้พวกราชทูตเฝ้าแลค่านับตามธรรมเนียม
ไทยเถิด พุกาได้ตามได้ความเสร็จแล้วราชทูตก็ลากลับมาโฮเต็ล

ครันเวลาค่ำเลอรัคกล้าเรนคอนมีหนังสือมาแจ้งแก่ราชทูตว่า เมื่อ
เวลาบ่ายพระญาติของกวันคนหนึ่ง เป็นเจ้าหญิงชอคซเซสกินมีส^(๓)
ยังเกิดโรคเป็นขุขุขึ้นขึ้น ถึงแก่กรรมในทันใด เค็ยวันกวันมีความ

เศร้าโศกนัก การที่จะเสด็จออกรับราชทูตในวันพรุ่งนี้ไม่ได้ ขอเลื่อน
ไปอีกสัก ๘ วัน

วันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ มีศุภเทษณ์เจ้าเมืองราชทูตไปที
โกโลเซียม^(๑) เป็นที่สำแดงให้เห็นว่า เป้าเรือนแม่น้ำแลดถนนทั่วทั้ง
เมืองลอนดอนนั้นเป็นอย่างไร เมื่อพวกราชทูตไปถึงแล้ว เจ้าของท้อง
เชิญให้เข้านั่งในที่แห่งหนึ่ง นั่งได้ประมาณ ๑๖ คน แล้วหันจักรที่
นั้นกลบขุ่นไปสูงประมาณ ๓๐ วา ครั้นถึงชั้นบนจึงให้ออกเดินดูตาม
เฉลียงรอบโดยกลม แลเห็นเป็นภูมิฐานเมืองลอนดอนกว้างใหญ่สุด
สายตา มีถนนแลตึกบ้านร้านตลาดลำแม่น้ำเรือขบวนล่อง ในเวลา
กลางคืนจุกโคมสว่างไปทั้งทางบกทางเรือ ผายอากาศเขยงขนกุ่มดวง
จันทร์วิเศษสว่างกระจ่างแจ่มเหมือนวัน ถ้าไม่มีคนบอกคนทักก็จะสำคัญ
ว่าจริง คิวแลคเหมือนฟ้าแลกั้นที่ใดเห็นอยู่ก็ขี้จุกขงตัว ไม่มี
สำคัญสิ่งใดจะให้รู้ว่า เป็นของทำด้วยฝีมือแลขี้ญูญามนุษย์ ครั้นดู
ทั่วแล้วก็เข้าไปในห้องมุกกัน ใช้จักรกลบขุ่นคนลงมากังเก่า

มีศุภเทษณ์เจ้าเมืองราชทูตไปทีหนึ่งหนึ่งนัก ทำเป็นบ้านเมือง
ข้างอินเคีย คุยบ้านเรือนข้อม กษัตริย์คนถนนแม่น้ำเขาต้นไม้ใหญ่โต
เหมือนจริง เมื่อเปลี่ยนกิวหนึ่งก็ไม่ทันเห็นว่าเปลี่ยนกันอย่างไร คุย
เป็นน้ำอักษรรบ้นัก ราชทูตอยู่จน ๔ ทุ่มเศษ หนึ่งเล็กก็พากันกลับมา
ครั้นรุ่ง (วันเสาร์เดือน ๑๒ แรม ๑๓ ค่ำ) เข้า ๓ โมง
มีศุภเทษณ์เจ้าเมืองราชทูตไปทีวงแก้ว ช็อกฤยเทลแยลเศส ไปจาก

(๑) วันนี้มีในหนังสือพิมพ์อังกฤษว่า ตอนเข้าไปห้างแมนบิทยาเทอ ช่างทำ
เครื่องเงิน

ไฮเต้ลท์ว้ยรดเทียมม้า ทาง ๒ ชั่วโมงเศษ ที่นั่นทำเป็นเรือนแก้ว
 ๕ ชั้น ฝาแลหลังกาลวันแล้วไปค้วยแก้ว แต่เสากับเครื่องขนทำค้วย
 เหล็ก สูง ๖๖ ฟุต คือ ๓๐ วากซ์ ๓๓ นิ้วกึ่ง กว้าง ๔๕๖ ฟุต
 คือ ๓ เส้น ๓๔ วาคอกกัษ ๘ นิ้วกึ่ง ยาว ๓๘๔๘ ฟุต คือ ๓๕ เส้นกัษ
 ๗ คอก ๓๐ นิ้ว ข้างในทำเป็นสวนปลูกต้นไม้ต่าง ๆ แล้วทำเป็น
 รูปคนรูปสัตว์ไว้เป็นอันมาก และมีเครื่องกลไฟต่าง ๆ ไว้ก็เป็นตัวอย่าง
 ราชทุกกัษวุกอยู่เป็นเวลาเย็น มีเครื่องไฟส่องให้แจ่มแจ้งอาหารเลี้ยงคน
 สำเร็จแล้วก็กลับมา

วันอังคาร เดือนอ้ายขึ้นค่ำ ๓ มีเครื่องไฟส่องพาราชทุกไปเที่ยว
 ลีติกนิก ที่นั่นมีรูปกวันแลปวันสี่อาดเขตกัษลูกเขอ ทั้งชายทั้งหญิง
 ๘ องค์ มีรูปคนชาติอนัถหลายชาติ มีคนตำน้ำอศ เคนในน้ำ
 หายใจในน้ำก็ไค แต่ความชอบท่านผู้ฟังคงสงสัยว่าเป็นความเท็จหา
 จริงไม่ คอเมื่อโทษาพเจ้าผู้จกหมายเรื่องรวาน ไคอธิบายให้ท่านแล้วจึงจะ
 เห็นจริง ครันจะกล่าวไว้ในหนังสืออนกัษคยวณัถ ราชทุกคคของปลาด
 ทั่วแล้วก็กลับมาไฮเต้ลท์

ศูนย์วิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ ๕

ว่าด้วยราชทูตนำพระราชสาส์นขึ้นไปเฝ้ากษัตริย์

วันพฤหัสบดี เดือนอ้ายขึ้น ๓ ค่ำเวลาเช้า ๕ โมงเศษ มีศ็อด
 เฝ้า ถัดกันเกลเวอรัง ๒ นายมาเชิญราชทูตทั้ง ๓ หม่อม
 ราโชไทย จมื่นราชามาตย์ นายพิราณสรพกิจ ขุนจรเจนนท
 ขุนปรีชาชาญสมุท ๘ คนพร้อมกัน ราชทูตก็เชิญพระราชสาส์น
 ขึ้นรถเทียมม้า ๓ รถไปจากโศเค็ลทางไมล์หนึ่ง คือ ๔๕ เส้นถึงท
 รถไฟ เยนเนอร์ลัดคักเป็นนายทหารใหญ่รักษาพระองค์ (๑) ถัดขึ้นนาง
 ฝ่ายทหารอีก ๒ คนมาคอยรับอยู่ที่นั่นด้วย จึงเชิญพวกราชทูตเข้าหยุด
 พักในที่ก เป็นที่ประทับของกษัตริย์ครั้งหนึ่ง (๒) แล้วเชิญให้ขึ้นรถไฟ
 ไปทาง ๒๓ ไมล์ คือ ๓๖๕ เส้นถึงที่พักใกล้วังวินด์เซอ ราชทูต
 ลงจากรถไฟหยุดพักอยู่ที่นั่นครู่หนึ่ง แล้วเชิญพระราชสาส์นขึ้นรถ
 เทียมม้า มีทหาร ขั๊กกระบิชี่ม้านำหน้า ๓ คน ขี่ม้าขับรถ ๆ
 ละ ๒ คน เทียมม้า ๔ ม้าทุกรถ ไปประมาณ ๕ นาทีถึงวังวินด์เซอ
 เป็นวังสำหรับกษัตริย์อยู่ในฤดูหนาว
 เมื่อราชทูตเข้าไปลงในวัง มีทหารยืนปลายหอกยืนค้ำนัยอยู่
 ๒ แถว ประมาณ ๓๐๐ คน พวกขั๊กพาทย ๕๒ คน (๓) แล้ว

(๑) นายพลตรี เซอ เอควาคคัสต์ เจ้าพนักงานการพระราชพิธี.

(๒) คือ ห้องที่ประทับที่สถานีรถไฟ.

(๓) ทหารรับรักษาพระองค์กรมสตีกอดฟุสเล็บ เป็นกองเกียรติยศ.

เบนเนอรลัทธิคักเคิฌญพวกราชทุกลงทากรดขึ้นไปพักอยู่ในห้องแห่งหนึ่งบน
 คุกที่กวีนเสก้จอยุ่ ที่กันใหญ่โตกว้างขวาง มีห้องหลายสิบห้อง
 กันลคเลียวไปมาเคินถึงกันไค้ทลอค เบนเนอรลัทธิคักเคิฌนราชทุกทพจจา
 อยู่จนย่ายโมงหนึ่ง (๑) ไค้ยินเสียงบัพาทย์ประคิมขึ้น แล้วมีขุนนาง
 มาบอกว่ กวินเสก้จออกแล้ว ให้เชิญราชทุกเข้าเฝ้าเด็ก

เบนเนอรลัทธิคักเคิฌนนำททานทุกไปส่ห้องทเฝ้า เมื่อดงประค
 มีทหารแก่งควไ้เสก้ยกทของ ดอชวานค้ำมขาวปลายเปนกฤษ ขันรักยา
 อยู่ท้งสองข้างประค ราชทุกจึงเชิญพระบรมราชสาส์นแลพระขวรราช
 สาส์นรวมลงพานเก็บกกัน แล้วเชิญเคินเข้าไปในทเฝ้า เมื่อดงประค
 ขึ้นใน อปทท ทวีทท หม่อมราชาททยี่ หมันราชามาตย์ นายพิจารณ์
 สรรพกิจ ขุนจรเจนนทเล ขุนปรีชาชาญสมุท ๘ คนพร้อมกันดววย
 บังคม แล้วคลานคามาเข้าไปจนดงทเฝ้า ราชทุกจึงเชิญพานพระราช
 สาส์นขนวางบนไค้ระทคังอยู่ตรงหน้าพระทนั่งโอรน ท่างประมาณ ๘ ศอก
 แล้วคลานดอยออกมามาถึงทเฝ้าไกลกวินประมาณ ๑๐ ศอก พร้อมกันดววย
 บังคม แล้วราชทุกก็อ่านค้ำทูลเบิกคามาภาษาไทย ใจควมว่ คื่อ
 คนนั้นเปนทนั้น ๆ ไค้รับพระบรมราชโองการแลพระขวรราชโองการเชิญ
 พระราชสาส์นนำเคริองมงคลราชขรรณการ แต่พระเจ้ากรุงสยาม
 ท้งสองพระองค์ ออกมาจำเวิญทางพระราชไมตรีในพระเจ้ากรุงลอนคอน

(๑) ทุดทคอยทในห้อง เทเปสทรี.

ครั้นจบ มีศ็อดรเฟลด์จึงอ่านคำที่แปลออกจากไทยเป็นภาษาอังกฤษ
ถวายจนจบสิ้นข้อความ แล้วพวกราชทูตพร้อมกันถวายบังคมอีกครั้งหนึ่ง
ราชทูตจึงคลานไปเชิญพานพระราชสาส์นซึ่งตั้งไว้บนโต๊ะ เดินเข้าไป
ถึงหน้าพระที่นั่งโอรน แล้วคุกเข่าชูปานพระราชสาส์นขึ้นถวาย กวิน
ก็รับเอาด้วยพระหัตถ์ว่างไว้ ริมพระองค์ ราชทูตก็คลานถอยออกมา
พร้อมกันถวายบังคมอีกครั้งหนึ่ง

กวินจึงทรงอ่านคำตอบ ใจความว่าเรามีความยินดีในการที่รับราช
ทูตซึ่งมาแก่พระเจ้ากรุงสยามทั้งสองพระองค์ เราหมายใจว่าพระองค์
จะเป็นที่ยั่งยืน ด้วยเราเห็นราชทูตนั้นเหมือนเป็นของสำคัญแห่งไมตรี
ของพระเจ้ากรุงสยามทั้งสองพระองค์ แลหมายว่าพระองค์ท่านทั้งสอง
จะเป็นญาติสัมพันธ์มิตรวิริยาอาดมาจักรแลราษฎรให้ค้ำชูกันไป จึงได้
เปลี่ยนทำหนังสือสัญญาแก่เรา เราก็ก่อใจใส่มาก ด้วยหมายว่า
หนังสือสัญญาที่ทำใหม่นี้จะเป็นที่มั่นคงในทางพระราชไมตรี แลมี
คุณยิ่งขึ้นไปทั้งสองพระนคร แลลูกคำวานิชได้ค้าขายต่อกันทั้งสองฝ่าย
อนึ่งเรายินกันนัก ด้วยรู้ว่าพวกขุนนางที่ไปรับท่านทั้งปวง ได้เอาใจ
ใส่ในพวกราชทูตให้มีความสุขจนตลอดถึงเมืองอังกฤษ โดยความ
ซอซอธรรม

ครั้นทรงอ่านจบแล้วสั่งให้เสอรัคกล้าเรนคอนเอามาประทานราชทูต
แล้วรับสั่งให้บอก ว่า กวินมีพระทัยยินดีที่รับเครื่องราชบรรณาการ
แลพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงสยามทั้งสองพระองค์นั้น ขอพระทัย
นัก ราชทูตยังไม่ทันทูลตอบประการใด เสอรัคกล้าเรนคอนจึงบอก ว่า

เวลานี้เสกข์ออกมารับแขกเมืองเป็นการยศ ซึ่งจะผูกพาพิศทุกสิ่งใดของก
ไว้ก่อน ยังจะไปรคให้เสกข์อีก จึงค่อยพิศทุกข้อภายหลัง วันนั้นเสกข์
กลับไปก่อนเด็ก พวกราชทูตพร้อมกันถวายบังคมแล้วคลานถอยหลัง
ออกมาจากทเสา

แต่เมื่อกวนเสกข์ออกมารับราชทูตนั้น ทรงเครื่องประทับแล้วไป
ด้วยเพชร แต่เพชรใหญ่ที่เสกข์^(๑) ทำเป็นเครื่องห้อยพระสอ
วิมพระกรรณซ้ายขวาเสียบคอกไม้เพชร มีระย้าห้อยลงมาถึงพระอังษา
ทรงฉลองพระองค์ค่า ด้วยเป็นการเสวราโคกถึงพระญาคาทองแก่กรรม
เมื่อเสกข์ออกมีขุนนางผู้ใหญ่แลหญิงที่เป็นผู้คายนเฝ้าอยู่ประมาณ ๓๐ คน
แต่ปรีนส์ฮาลเบ็ค ซึ่งเป็นเจ้าราชสามี แต่งพระองค์ทรงเครื่องพร้อม
อย่างนายทหาร ทรงกางเกงแดง ทรงเสื้อสีกลลาคค่า^(๒) ซัก
พระแสงกระบี่บนอ้อมพระทนต์ โอรนข้างซ้าย เครื่องราชบรรณาการนั้น
เจ้าพนักงานจัดแจงมาตั้งเรียงถวายพร้อมทุกสิ่ง

เมื่อพวกราชทูตออกจากทเสาแล้ว เจ้าพนักงานพาไปให้กินโต๊ะ
ที่ห้องสำหรับเสวยขุนนาง^(๓) โต๊ะที่เสวยประมาณยาว ๗ วากว้าง ๔ ศอก
เครื่องที่ใช้นั้นโต๊ะเป็นเครื่องทองข้างเงินข้าง ขุนนางอังกฤษที่กินโต๊ะ

(๑) เพชรเม็ดนี้ชื่อว่า "โกอินัวร์"

(๒) เจ้าใจว่าแต่งพระองค์เครื่องยศนายพลอังกฤษ เสื้อแดงกางเกงดำ
เจ้านายที่ออกแขกเมืองวันนั้น นอกจากปรีนส์ฮาลเบ็ค ยังมีปรีนส์เชสวอเบล
พระราชธิดาพระองค์ใหญ่ กับปรีนส์เฟรเดอริกวิลเลียม กรุงปรัสเซีย ที่ภายหลังเป็น
จอมพลเรือเฟรเดอริก เวลานั้นจะไปทำงานวิวาทกับราชธิดาพระองค์ใหญ่

(๓) ห้องที่เสวย มีชก "วอเทอลู แกลเลอรี"

ด้วยราชทูต ๒๗ คน ครั้นกินโต๊ะแล้วเจ้าพนักงานจึงพาราชทูตไป
เครื่องอาวชิใหญ่ น้อยต่าง ๆ ทักแจงเวียงเวียงไว้ตามผนัง แล้ว
กลับมากล้อยู่ในห้องที่พักเดิม เบนเนอรัลก็สั่งให้พวกมโหรีมาทำ
ราชทูตฟังอยู่ประมาณ ๓๐ นาที ถึงเวลาบ่าย ๓ โมงราชทูตก็พากันขึ้น
รถไฟกลับมากลางวิเศษ

วันศุกร์ เดือนห้า ขึ้น ๕ ค่ำ ราชทูตไปหาเลอรัลกลาเรนคอน
ถามไถ่การซึ่งจะไปเยี่ยมเขื่อนโคราช เลอรัลกลาเรนคอนว่าควรจะไป
หาแต่เจ้าหน้าที่ของกวัน ซึ่งเป็นมารคากกแกมบริช กัยตัวกกแกมบริช
ขุนนางนอกจากนั้นถ้ามาเยี่ยมท่านก่อน ท่านจึงไปเยี่ยมคอบอย่างจึงจะควร
ด้วย (เอกอรรค) ราชทูตเป็นใหญ่ ได้เชิญพระราชสาส์นแลดิริบยั้ง
มาด้วย

วันเสาร์ เดือนห้า ขึ้น ๕ ค่ำ พวกราชทูตพากันไปหาคัยเซส
แกมบริช เจ้าของกวัน กัยตัวกกแกมบริช พูคาไถ่ถามกันตามธรรมเนียม
แล้วก็ลากลับ

(ความแทรก) เมื่อตรวจสอระยะทางราชทูตที่หม่อมราโชไทย
แต่งกัยหนังสือพิมพ์อังกฤษซึ่งออกในครั้งนั้น ในตอนทูตไทยเข้าเฝ้ากวัน
มีเรื่องแปลกปรากฏในหนังสือพิมพ์อังกฤษ ๒ ข้อ เห็นควรระคักเนื้อความ
มาลงไว้ ในหนังสือนี้ ไม่เห็นที่จะเอาเข้าตรงไหนเหมาะกว่า ข้าพเจ้าจึง
แทรกลงตรงนี้ ความ ๒ ข้อนั้น คือว่าก้วยกิริยาที่หม่อมกลานเข้าเฝ้า
อย่าง ๓ กัยเรื่องเสียงทูกในห้องวอเทอร์ลู แคลเลอรัลก็เรื่อง ๓

เรื่องกิริยาที่ไทยหมอบคลานเข้าเฝ้าวัน หนึ่งสื่อพิมพ์อังกฤษ
พากันสรรเสริญทุกฉบับ ว่าราชทูตไทยมีอริยาบถซื่อตรง เคยเคารพ
ขนนอยเจ้านายของคนอย่างไร เมื่อมาเฝ้าวันก็เคารพขนนอยต่อกัน
เหมือนกับเจ้านายของคน ไม่เย่อหยิ่งเหมือนที่พวกแขกอินเดียนไป
เมืองอังกฤษ เวลาเข้าเฝ้าแทน พวกนักเรียกระทั่งกระเคือง จะ
เอาอย่างฝรั่งก็ใช่ จะเอาอย่างเทศภาษาของคนก็ไม่เอา คุกไม่เปนการ
เคารพขนนอยโดยเต็มใจ

เรื่องเลียงทศที่ห้องวอเคอร์ลุ แคลเลอร์ เมื่อเฝ้าแล้ววัน หนึ่ง
หนึ่งสื่อพิมพ์ในเมืองไฮร์แลนคิงว่า กวันเสด็จมาประทัยเสวยด้วย
ราชทูตไทยเอาหูหรืออกสูยต่อหน้าพระที่นั่ง รัฐบาลอังกฤษให้ส่งพิมพ์
แก้ โดยทันทีว่า ทหนึ่งสื่อพิมพ์ลงนันทาจริงไม่ วันนั้นกวันก็ไม่ไค้
ประทัยเสวยทันที ราชทูตไทยก็ไม่ไค้เอาหูหรืออกสูยอย่างว่า

สถาบันวิจัยและบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ ๒

ว่าด้วยพระนางเจ้าเชษฐาธิราชทูตไปเลี้ยงโต๊ะ

วันจันทร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๗ ค่ำ เลอรัชชัณยน์ให้หนังสือมาว่าสมเด็จพระนางเจ้ารัชสังว่า จะเลี้ยงโต๊ะแล้วจะเสวยร่วมโต๊ะเดียวกันด้วย ให้เชษฐาธิราชทูตทั้ง ๓ หม่อมราชาไชยทัย ไปกินโต๊ะทวงวันค์เชอณวันพูอ เวลา ๒ ทุ่ม

ครั้นถึงวันพูอ เดือนอ้ายขึ้น ๗ ค่ำ บ่าย ๕ โมงเจ้าพนักงานจัดรถเทียมม้า ๓ รถมารับราชทูตไปตั้งที่รถไฟ ก็ขึ้นรถไฟไปตามทาง ๒๓ ไมล์ คีอ ๓๐๓๕ เสด็จถึงที่พัก เจ้าพนักงานจึงเชิญขึ้นรถม้าต่อไป เวลาบ่าย ๓ ทุ่ม ๓๖ นาทีถึงวังวันค์เชอ มีศเคอระเฟาล์จึงเชิญพวกราชทูตไปอยู่ห้องที่พัก ครั้นเวลาเกือบ ๒ ทุ่มจึงนำราชทูตทั้ง ๓ หม่อมราชาไชยทัย ขุนจรเจนทเลล้ำม ไปคอยอยู่ในห้องแห่งหนึ่ง เปนทางทักวันจะเสด็จ มีศเคอระเฟาล์จึงบอกพวกราชทูตว่า ถ้าวันเสด็จ มาถึงที่แล้วก็จะกับพระเคียรลง ให้พวกราชทูตก้มลงทัก ๆ คน ถึงเวลา ๒ ทุ่ม กวันกับปวินสออลเบิต เจ้าหญิงลูกเธอองค์ใหญ่ชื่อปวินสเสศรอยัล เจ้าชายลูกเธอที่สองชื่อปวินสเวลล์ แลเจ้าซึ่งจะมาเป็นบทรเชย ชื่อปวินสเฟรคกริก วิลเลียม กับคัสเซสกันต์มารคาของกวัน อีกพระญาติพระวงศ์ประมาณ ๘ คน ๓๐ คนตามเสด็จด้วย ครั้นถึงห้องที่พวกราชทูตขึ้นอยู่กวันก็

ก็มีพระเศียรลง พวกราชทูตแลขุนนางอังกฤษก็ล้มลงตามทุกคน
 กวันจึงเสด็จเลยไปที่ห้องเลี้ยงโต๊ะ ราชทูตก็ขืนนางทั้งปวงก็ตามเสด็จ
 ไป กวันจึงเสด็จนั่งลงที่เก้าอี้กลาง ตรงกับพระยามนตรีสุริยวงศ์
 ราชทูต ท่อไปข้างซ้ายเลอรถกลาเรนคอนนั่งตรงกับยิวินสเฟรคกริก
 วิลเลียม ถัดไปเจ้าหมันสรวงเพอริกคืออุปทูต นั่งตรงกับยิวินสเฟรควิล
 ผ่ายขวาหมันมดเคย์บริกกับตรีทูต นั่งตรงกับยิวินสออลเบิต ต่อมา
 หม่อมราโชทัย นั่งตรงกับซีเซสเด็นคัมวาทของกวัน แก้วแจเรนทเล
 เลอรถกลาเรนคอนให้นั่งอยู่ข้างหลังคอยเป็นล่าม เมื่อกันโต๊ะอยู่นั้นกวัน
 หาใจใคร่สัประการไต่ถ้อยราชทูตไม่ จนเสวยแล้วก็เสด็จจากเก้าอี้
 ลับไป พวกราชทูตแลขุนนางอังกฤษต้องขืนขึ้นนมัสการกันทุกคน

กวันจึงเสด็จไปประทับอยู่ที่ห้องแห่งหนึ่ง แล้วรับสั่งให้ขุนนางมา
 เชิญราชทูตไปเฝ้าในที่นั้น เมื่อพวกราชทูตไปถึง จึงพร้อมกันนมัสการ
 ลงคำนับ กวันก็เสด็จมายืนตรงหน้าราชทูตตรีสดถามว่า ทำมาตามทาง
 มีความสบายอยู่ฤๅ ราชทูตทูลว่ามีความสุขสบายมาก กวันจึงรับสั่งว่า
 เราได้ยินคำว่าสบายนั้นเรามีความยินดีนัก แล้วเสด็จไปยืนตรงหน้า
 อุปทูตตรีสดถามว่า พระเจ้าอยู่หัวที่หนึ่ง ในกรุงสยามทรงสบายอยู่ฤๅ
 อุปทูตทูลว่าทรงสบายอยู่ แล้วตรีสดถามว่า ท่านไม่เชื่อพระวงศ์
 เป็นแต่ไต่ทรงเลี้ยงมาฤๅ อุปทูตก็รับสั่ง แล้วเสด็จไปยืนตรงหน้าตรีทูต
 ตรีสดถามว่า พระเจ้าอยู่หัวที่สอง ในกรุงสยามทรงสบายอยู่ฤๅ ตรีทูต
 ทูลว่า ทรงสบายอยู่ แล้วเสด็จไปยืนตรงหน้าหม่อมราโชทัยตรีสดถาม

ว่าท่านพุกอังกฤชไคฎา หม่อมราชาไทยทูลว่าพุกไคเล็กน้อย แล้ว
 รัชสังถามว่า ท่านเรียนในเมืองไทยฤไปเรียนที่อื่น หม่อมราชาไทย
 ทูลว่าเรียนในเมืองไทย แล้วฉนั้นพระพักตร์ไปรัชสังด้วยมีศเคอร์เฟาส์แล
 กษัตริย์เวอริงแล้วก็เสด็จกลับไป ปวินสอาดเบ็คจึงเสด็จมาจับมือราชทูต
 ทั้ง ๓ กับหม่อมราชาไทย แล้วทวิตได้ถามถึงทลช้สขเสร์แล้วก็เสด็จ
 กลับไป ลูกเรือเจ้าหญิงใหญ่ เจ้าชายรอง เจ้าหญิงที่ ๓ จึงเข้ามา
 พุกาแล้วก็หลีกออกไป เจ้าเฟรคกรวิลเลยมจึงเข้ามาพุกต่อภายหลัง

ครั้นเสร์แล้ววันจึงเสด็จไปอยู่ในห้องอีกแห่งหนึ่ง รัชสังให้หา
 ราชทูตทั้ง ๓ หม่อมราชาไทยไปเฝ้า ถวันไปรคให้มังขนเกาธิพระ
 ราชทานน้ำชากาแฟ ให้นั่งกินร่วมโต๊ะเดียวกัน พุกาถามได้ถัน
 ไปมาตามธรรมเนียม แล้วรัชสังให้มิมโหรวังอฤชให้ทูกานทุกฟ้ง

ถึงเวลา ๕ โมง ถวันเสด็จขึ้น ราชทูตก็พากันกลับมากทองที่พัก
 นอนค้างอยู่ทวงวันคเชอคนหนึ่ง รุ่งขึ้นเช้า ๓ โมง ปวินสอาดเบ็คจึงพา
 เจ้าลูกเรือ ๘ องค์มารัชของซึ่งพระราชทานออกไปแก่กรุงเทพฯ แต่
 ถวันหาไคเสก็มากด้วยไม่ ปวินสอาดเบ็คก็เจ้าราชขุควรัชของ แลทวิต
 ด้วยราชทูตแล้วก็ลากลับไป เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พวกราชทูตกินอาหาร
 เสร์แล้วก็กลับมาจากวงวันคเชอ ถึงโฮเคิลทักในเมืองลอนดอน

วันจันทร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๑๔ ค่ำ พวกราชทูตไปคูโรงหมอใหญ่
 ซอกัดเลขซอฟูซาเบนส์^(๓) ที่ในโรงหมอสงประมาณ ๓๐ วา ถวัน
 ๒ เส้น ทำเป็น ๔ ชั้น มีกระดูกคนทั้งชายทั้งหญิงแลเด็ก แลกระดูก

คนโบราณสูง ๘ ศอก^(๑) กระจกสัตว์ต่าง ๆ ก็มีมาก กระจก
เหล่านั้นเอามาถักบิ แล้วผูกด้วยลวดให้เป็นรูปยืนอยู่ บางทีเขา
ทวารที่คล้องจากครุฑมารดาแล้วก็ตาย รูปร่างวิปลาศผิดกับมนุษย์
ธรรมดาไม่เคยมี ทมอเห็นว่าทวารนั้นสิ้นชีวิตแล้ว จึงเอามาใส่ในขวด
แช่เหล้าไว้ บางทีก็เอาสัตว์ที่ประหลาดมาแช่ บางทีเป็นของที่เกิดในตัว
มนุษย์บ้าง แต่ขวดที่แช่ของเหล่านั้นเหลือที่จะประมาณ มากมายนัก
อยู่ในโรงหมอบแล้วจึงไปค้ทำเงิน ค้ทำเงินช้อ รอยลม^(๒)
ในนั้นใช้เครื่องกลไฟฟ้าทำเร็วยิ่งกว่าคนทำด้วยมือหลายเท่า การที่
ครุฑจะพรรณาก็จะมากมายอีกยาวนาน

ค้ทำเงินแล้ว จึงไปค้แห่งหนึ่งช้อเตาเวอ เป็นค้ใหญ่มีรูป
ทหารขี่ม้าใส่เกราะเหล็กถืออาวุธต่าง ๆ มีเครื่องสำหรับฆ่าคนอย่างเก่า
แต่โบราณ แลเครื่องสำหรับพันนาการจำจอง มีห้องที่ขังเจ้านาย
ซึ่งทำความผิด แล้วเจ้าพนักงานนำขึ้นไปค้ชั้นบนที่ไว้เกรน สวมมุติว่า
มงกุฎของกวัน กับเครื่องทรงอีกหลายอย่าง แลให้ขรมีค้ใหญ่ประมาณ
เท่าฟองนกพิราบ ครุฑทุกตัวแล้วก็กลับมาโฮเคิล

(๑) จะเปน ๘ พัดมีใช้ศอก

(๒) คือค้โรงกระสาปณ์ ด้วยทุตไปกรวนั้น โปรดให้ไปว่าช้อเครื่องจักรเข้ามา
ตั้งโรงกระสาปณ์ ในกรุงเทพฯ ๑ ด้วย ปรากฏว่าได้เครื่องพิมพ์เงินหรือเงินของรัฐบาล
อังกฤษจัดถวายมาส่วน ๑ นอกนั้นว่าช้อเครื่องจักรที่ห้างช้อ เทเลอ เมืองเบอมิงแฮม
เครื่องจักรนั้นที่มำตั้ง โรงกระสาปณ์แรก

วันอังคารเดือนอ้ายขึ้น ๓๕ ค่ำ เจ้าพนักงานนำราชทูตไปควัง
 ซอยก๊กซิม เป็นทกวินเสด็จอยู่ (ในเมืองลอนคอน) เมื่อฤดูร้อน ทำ
 เป็นคักหลังเคียว ประมาณยาว ๓ เส้น กว้าง ๒ เส้น สูง ๓๐ วา ทำ
 เป็น ๔ ชั้น มีรั้วเหล็กล้อมรอบ เมื่อไปถึงวังมีผู้หญิงคนหนึ่งออกมานำ
 ราชทูตเที่ยวทุกห้อง เว้นแต่ห้องทวยรวมห้องเคียว ในที่นั้นมีห้อง
 มากกว่าร้อยห้อง ซื่อต่าง ๆ กันทั้ง ๔ ชั้น กันเป็นห้องใหญ่ห้องเล็ก
 ลกเลี้ยวสนุก งามด้วยลวดลายระบายเขียนแต่ลายขม แล้วเอาศิลา
 อ่อนมาทำเป็นรูปมนุษย์และรูปสัตว์ต่าง ๆ วางตั้งไว้เป็นอันมาก เครื่อง
 แต่งห้องก็ต่างกัน หนึ่งทำด้วยไม้ลายบ้าง หนึ่งพรมบ้าง ฝาปิดกระดาน
 ทำเป็นลายศิลาบ้าง ลายทองบ้าง เก้าอี้โต๊ะเครื่องใช้ก็ต่างกันทุกห้อง
 ห้องที่เรียกว่าแพรเขี้ยว เขาะหมอนก็ล้วนไปด้วยแพรเขี้ยว ที่เรียก
 ห้องแพรเหลือง ก็ล้วนแต่แพรเหลืองสีทั้งนั้น ที่เรียกแพรอันโต เขาะ
 แลหมอนก็ทำด้วยแพรอันนั้น มีเครื่องใช้ประจำอยู่ทุกห้อง ถ้าเสด็จอยู่
 ห้องไหนก็ใช้ของห้องนั้น ไม่ใคร่เอาของห้องนี้ไปใช้ห้องโน้น ของทั้งปวง
 ล้วนต่าง ๆ หลายอย่างหลายชนิด สุกที่ระพรรณมาให้ถ้วนดี ราชทูต
 ครอบแล้วก็กลับมาโฮเค็ด

ตอนที่ ๗

ว่าด้วยที่ว่าราชการ ชื่อปาลิเมนต์

แลเมืองเบอริงฮัม เมืองแมนเชสเตอร์ เมืองลิเวอร์พูล

แลเมืองชิฟฟิลด์

วันพฤหัสบดี เดือนธันวาคม ๒ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมง มีคเตอร์เฟาล์
ให้จักรดมารีย์พวกราชทูตไปเฝ้ากษัตริย์ปาลิเมนต์ (*) ที่นั้นเป็นคัก
ใหญ่โตกว้างขวาง ก่อด้วยศิลาสูงประมาณ ๓๐ วาเศษ มียอดแหลม
สำหรับประชุมขุนนาง ครั้นไปถึงแล้วเจ้าพนักงานจัดแจงให้นั่งอยู่ตาม
ที่อันควร จนเวลาบ่าย ๒ โมงกษัตริย์เสด็จมาเป็นกระบวนแห่อย่างหลวม
มีรถเจ้าเทียบม้ารถละ ๓ คู่ ๕ รตนำมาก่อน ถัดมาถึงทหารแต่งตัวใส่
เกราะเงินขม้าคะพายขึ้น ๒ แถว ๆ ละ ๒๕ คน รวม ๒ แถว ๕๐ คน
ต่อมาทหารใส่เกราะเหล็ก ขม้าถือดาบ ๒ แถว ๖๐ คน ทหารแต่งตัว
อย่างสกอลันด์ ถือหว่านเทศขึ้นเงิน ๒ แถว ๖๐ คน ถือกระบอง
หุ้มเงิน ๒ แถว ๖๐ คน ถือขวานปลายเป็นกฤษ ๒ แถว ๔๐ คน แล้ว
ถึงรถกษัตริย์ สลักเป็นลวดลายขี้กทอง เทียบม้า ๔ คู่ ขนหลัง
ควรทำเป็นอย่างตราสำหรับเมือง ขนท้ายรถมีทหารขี้กกระเบียนอยู่
๔ คน ท่อไปหลังรถมีม้าแต่งเครื่องทพระราชทานออกไปแต่กรุงเทพร

(๐) ก็ ในพิธีเสด็จเบ็ดป่าเลียบแมนส์

มาหนึ่ง (๓) แล้วทหารแต่งตัวใส่เกราะตะพายยันถือดาบขวามือ ๔ แฉว
 ๓๐๐ มา เมื่อกว้นเสด็จถึงที่ป่าลิเมนต์ มีทหารแต่งตัวอย่างลึกอกสั้น
 ถือขวานปลายเป็นกฤษ ยืนคอยรับเสด็จ ๒ แฉว ๒๐ คน ถือข
 ปลายหอก ๒ แฉว ๖๐ คน ขุนนางเค็นนำเสด็จ ๒ แฉว ๓๐ คน ขุนนาง
 เชิญพระมาลากำมะหยศคนหนึ่งเชิญเกรวานประคองเพชรคนหนึ่ง เค็นนำ
 เสด็จไปก่อน เมื่อกว้นเสด็จลงจากรถ เจ้าซึ่งเป็นสามช้อปวินสอาดเบ็ค
 ึ่งรับพระกรข้างซ้ายเค็นไปค้ำยัน เจ้าเฟรดคทวิทวิลเลียมก็ตามเสด็จ
 ค้ำยัน เมื่อกว้นเสด็จดำเนินไปนั้น มีกำมะหยศแฉงประมาณยาว ๓๐ ศอก
 กว้าง ๒ ศอก ริมขกของผูกกับขันพระองค์ แล้วมีผู้หญิงถือชบาย
 กำมะหยศนั้น ๓ คู่ ถือออกไปขนนางถืออีก ๒ คู่ แล้วมีทหารถือกระบอง
 หุ้มเงินอีก ๔ คู่ ก่อนกว้นยังไม่เสด็จเข้าไยนั้น เจ้าหญิงลูกเชอ
 องค์ใหญ่กับเจ้าหญิงน้องตูกแถมยริชเค็นเข้าไยก่อน ไยนั้นอยู่ยันท
 แห่งทรงตรงหน้าพระที่นั่ง ไอรอน แล้วกว้นจึงเสด็จไปขึ้นบนพระที่นั่ง ไอรอน
 ปวินสอาดเบ็คจึงนั่งลงบนที่ข้างซ้าย แต่ลึกต่ำลงกว่าพระที่นั่งของกว้น
 หน่อยหนึ่ง เจ้าชายลูกเชอที่ ๒ ชือปวินสเวดส์ นั่งบนที่ข้างขวา
 สูงเท่ากับบิดา มีขุนนางคนหนึ่งเชิญพระแสงทาบยาว อีกคนหนึ่ง
 เชิญเกรวานประคองเพชรสำหรับยกค้ำยันอยู่ริมพระที่นั่งข้างขวา ฝ่ายซ้าย
 มีขุนนางยืนถือแส้ววยเทคอีก ๔ คน

(๑) ที่มีมัจฉนี้ ควรสังเกตว่าจัดเป็นกรณีพิเศษสำหรับทุกโทษ

กวินนั้นทรงฉลองพระองค์ขาว กระวังที่ใส่พระเคี้ยว สร้อยพระยา
ใส่พระคอ กำไลใส่พระกร แลอำมรงค์ ล้วนประดับเพชรรัตนทั้งนั้น
เมื่อเสด็จขึ้นบนพระที่นั่งโอรนแล้ว จึงทรงอ่านหนังสือประมาณ ๖ นาที
ทรงอ่านแล้วก็เสด็จลงจากพระที่นั่งจะกลับคืนไปวังขี้กิ้งขำ เยนเนอรัล
ก็คิดจึงพาพวกราชทูตไปคุกพระยวนแห่งเสด็จอยู่ที่หน้าห้องแห่งหนึ่ง เมื่อ
รถทรงมาจอดที่นั้นพวกราชทูตพร้อมกันถอดหมวกกมกัษะลงคำนับ กวิน
แลปรีนสออลเบ็ค ก็ก้มพระเศียรลงรับ แล้วเสด็จกลับไป ราชทูตก็
ขึ้นรถกลับมากทอญ (๓)

วันจันทร์ เกือนอ้าย แรม ๖ ค่ำ เวลาบ่าย ๓ โมง ราชทูตไป
หาเลอรัลกลาเรนคอน แล้วบอกว่าจะลาไปเที่ยวชุกที่ทางที่ท่าตั้งของ
ประหลาดที่เมืองเยอมีงซิม เมืองแมนเซสเคอ แลเมืองลิเวอปลุ เลอรัล
กลาเรนคอนจึงตอบว่า ท่านจะไปดูการทั้งปวงนั้นชอชแล้ว เชิญไปเถิด

วันอังคาร เกือนอ้าย แรม ๗ ค่ำ เวลาเที่ยง ราชทูต อยุ่ที่
หม่อมราชโชนไทย จมื่นราชามาชัย นายพิจาวณัศวรพกิจ ๕ นายก็ล้ม
เสียมคนใช้รวม ๓๐ คน แต่มีนมเดเจ้ายรพิทักษ์ครุฑทวยอยู่หาได้
ไปไม่ พวกราชทูตขึ้นรถไฟไปเมืองเยอมีงซิมก่อน ตามทางที่ไปจาก
เมืองลอนคอนนั้นมีนา เข้าโพค เข้าสาดี นาคัญ้า ไร่ผัก แลเป็นสวนข้าง
บ้านข้าง หนทางที่รถไฟไปข้างที่ตองเข้าในภูเขา เจาะเป็นอุโมงค์ยาว
๓๐๐ เส้นข้าง ๒๐๐ เส้นข้าง บางแห่ง ๖๐ เส้นข้าง ๗๐ เส้นข้าง ในอุโมงค์
นั้นมืดไม่เห็นสิ่งใดเลย ข้างแห่งทำเป็นสะพานข้าม แล้วมีคลองน้ำไหล

(๓) แต่งพรรณาวีธีเบ็ดปาลับเนนต้ออังกฤษในหนังสือนี้ถูกตองน่าชม

เรือเดินไค้บนสะพาน ไค้สะพานเป็นทางคนเดิน ยางแห่งบนสะพานก็มี
 คลองไค้สะพานก็มีคลอง เป็นคลองเรือเดินไค้ทั้ง ๒ ชั้น ตั้งแต่
 เมืองลอนดอนถึงเมืองเบอร์มิงแฮมทาง ๓๓๒ ไมล์ คือ ๕,๐๔๐ เส้น เมื่อ
 ไปถึงแล้ว เจ้าเมือง (๑) จึงมาหาราชทูต เชิญไปให้พักอยู่ที่ไฮเคิล
 ไฮเคิลนั้นชอกวั้นส์ไฮเคิล รุ่งขึ้นเจ้าเมืองจึงจัดรถ ๓ รถมารับราชทูต
 แลเข้าหลวงไปค้ทำเครื่องทองเหลือง ที่ทำเขยทองแดง ที่ทำแก้วทำ
 กระจก ที่ทำเครื่องเหล็ก ที่ทำฉากระกาย ที่ขกระกายของต่าง ๆ
 ทำค้ขกระกายแล้วทาน้ำมันเขียนลายทอง (๒) ราชทูตพักอยู่ในเมือง
 เบอร์มิงแฮม ๔ วัน

(๑) ที่ว่าเจ้าเมืองตรงนี้ คือแมย์ อธิบดีประชาภิบาล ชื่อนาบบอน เรดคลิฟ

(๒) ในหนังสือพิมพ์อังกฤษว่า วันพุธตรงกับเดือนธันวาคม ๘ ค่ำ บุคไปค้
 ที่เหล่านี้ คือ

๑ ห้างวินฟิลด์ (ทำเครื่องแก้ว)

๒ ห้างฮัตตันแอนสัน ทำเขยทองแดง

๓ ห้างฮัตตันบริช ทำของทองเหลือง ทองแดง

๔ ห้างเบนเนอแอนด์เบตตริช ทำเครื่องกระตาง

ค้ำไปค้โอปราว เล่นที่โรงแคลเลอร์ อิลลัสเตรชัน รุ่งขึ้นวันพฤหัสบดีไปค้ที่ทำการ
 ต่าง ๆ คือ

๑ ห้างเตเลอ ทำเครื่องจักรต่าง ๆ บุคสั่งให้ทำเครื่องโรงกระสาปน์.

๒ ห้างรีฟทำเครื่องอาวุธ.

๓ ห้างเอลกิงตัน แอนเมสัน ทำเครื่องเงิน.

วันเสาร์ไปค้ห้างคอลลิส ช่างพิมพ์เงิน ค้ำไปค้โอปราวอีกครั้ง ๑.

วันอาทิตย์ เดือนธันวาคม ๓๒ คำ เวลาเที่ยงแล้ว จึงพร้อมกัน
ขึ้นรถไฟไปยังเมืองแมนเชสเตอร์ ทาง ๓๓๐ ไมล์ คือ ๔,๗๕๐ เส้น
เจ้าเมืองก็มาคอยรับ^(๑) เชิญให้ทุกคนทักไปพักอยู่ที่โฮเต็ลถนัดวันเหมือน
อย่างเมืองเบอร์มิงแฮม ราชทูตพักอยู่ ๗ วัน ไปได้เที่ยวหลายตำบล
คือที่ทำผ้าย ททอผ้า ทท่าปั่น ทท่าขงอื่นอีกหลายอย่าง^(๒)

ณวันอาทิตย์ เดือน ๒ ขึ้น ๕ คำ เวลาเช้า ๒ โมงครึ่ง จึงขึ้น
รถไฟออกจากเมืองแมนเชสเตอร์ไปยังเมืองลิเวอร์พูล ทาง ๔๐ ไมล์
คือ ๓,๗๐๐ เส้น เจ้าเมืองก็มาคอยรับเหมือนเมืองทว่ามาแล้ววันนี้ แต่

(๑) แม่ขี้ประชาภิบาลเมืองแมนเชสเตอร์ ชื่อ นายแมกกี.

(๒) หนังสือพิมพ์อังกฤษว่า วันจันทร์ตรงกับเดือนธันวาคม ๑๓ คำ ทุกไป
ที่ต่าง ๆ ในเมืองแมนเชสเตอร์ ดังนี้

๑ โรงจักรปั่นผ้าแลทอผ้าของเซอร์เอลกณะนา อามิเคซ

๒ ไปศุศาลากลาง

๓ โรงไว้นินค้าของนายวัตส

๔ โรงทำปืนของนายวิดเวท

รุ่งขึ้นวันอังคาร ไปดูที่ต่าง ๆ ในเมืองแมนเชสเตอร์ คือ

๑ โรงทำเครื่องจักร ของห้าง ซาบแอนด์ สตีว

๒ โรงจักร (ทอผ้า) ของห้าง แฟ้แมน

วันพุธ ไปแต่ราชทูต ไปดูที่ต่าง ๆ คือ

๑ โรงทำรถพ่วงรถไฟ ของนายแอสบูรี

๒ โรงทำตะปูเกลียว ของนายแคลสโค

๓ ห้างทำเครื่องเพชรพลอย ของนายเฟอนิส

ท่านผู้อ่านผู้ฟังจะสงสัยว่าเหตุใดเจ้าเมืองจรัญจะไ้มาคอยรับ ข้าพเจ้าจะบอกให้ท่านทราบ คืบเมื่อราชทูตจะออกจากเมืองนี้ไปเมืองโน้น ฝ่ายเจ้าเมืองข้างนอกไฟฟ้า ท้องกฤษเรียกว่าเตลกราฟไปตั้งเมืองข้างโน้นว่าราชทูตจะไปเวลานั้น และจะถึงเวลานั้น เพราะฉนั้นเจ้าเมืองข้างโน้นรู้จึงไ้มาคอยรับ

เมื่อราชทูตไปตั้งเมืองแล้ว รุ่งขึ้นวันหนึ่งเจ้าเมืองจักรดมมารับรถพาไปคู่อำหรับตัวสัตว์กำขน อันนบ่างที่มีหลังคา ยางทักไม่มีหลังคาทำคืบแก้วเพราะจะให้สว่าง เสาแสดขอเครื่องทั้งปวงทำคืบเหล็ก พนล้างข้างอ่อก้วยศิลา เมื่อกำขนเข้าในอ่แล้วจึงขบกระดเสีย สิบนำออกจนหมด ในอ่ก็แห้งคิ คนเก็บขนนึ่งทำการไค้ ที่เมืองฉเวอปลุมมีอ่มากเรียง ๆ กันไปคามลำแม่น้ำ กำขนเข้าอู่ไค้เสากะโคงสพรั้งคั้งกันหมาก จะนับจะประมาณมิไค้

เวลาค่ำเจ้าพนักงานนำไปสู่คอน ละคอนเมืองนั้นเล่นม้าคล้ายละคอนในเมืองลอนคอน แต่มากกว่าม้ากเมืองลอนคอน ไซ้ให้ยิงขึ้นก็ไค้ แล้วให้รำเก้า ให้กินโตะ ให้กินขี้ระเหยลงค้ำนบราชทูตแลคนอื่น ๆ ม้าก็ทำคาม เจ้าของเห็นม้าเม็น จึงเอาผ้าเช็ดหน้าม้วนให้เล็กทั้งไปแล้วไซ้ให้ม้าไปเที่ยวหา ม้าก็เที่ยวควมเอากลนหาผ้าไค้คาบเอากลนมาให้ เจ้าของทำเป็นไม่เห็นแกล้งเก็นหน้เสีย ม้าก็เก็นคามไปจนเจ้าของรับเอา แ่ทำกังนั้นถึง ๒ ครั้ง ๓ ครั้งม้าก็หาผ้าไค้ทุกที แล้วบอกม้าว่าเราจะเอาผ้านี้โยนขึ้นไป จึงคอยรับเอา อย่าให้ตก

ถึงพันได๋ แล้วมันผ้าโยนขึ้นไป ม้าก็เอาปากรับเอาไม่ตกเลย บางที
เล่นหกคะเมนไต่ลวดต่าง ๆ จะว่าพระฉวีเรื่องละคอนให้ สันเห็นยักยาวนัก
ว่าแต่พอเย็นสังเขป ยังวิเศษมากอยู่ พวกราชทูตพักอยู่ในเมืองลิเวอปลู
๔ วัน (๑)

ณวันพฤหัสบดี เดือน ๒ ขึ้น ๘ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมงครึ่ง พร้อม
กันไปขึ้นรถไฟกลับมาเมืองแมนเชสเตอร์ รุ่งขึ้นเป็นวันตรุษข้างอังกฤษ
ชาวบ้านชาวเมืองเลิกการไม่ได้ค้าขาย แล้วเขาก็ไม่ตอกมาชุกในเรือน
ทุกบ้านทุกเมือง เวลาค่ำเลี้ยงโต๊ะชนมโสมสหายญาติกาพากัน แล้ว
ร้องเล่นเต้นรำเป็นการสนุกต่าง ๆ (๒)

วันอาทิตย์ เดือน ๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ บ่าย ๕ โมง ราชทูตขึ้นรถไฟออก
จากเมืองแมนเชสเตอร์ ไปทาง ๕๐ ไมล์ คือ ๒,๔๗๕ เส้น ถึงเมือง

(๑) ราชทูตไปเมืองลิเวอปลู ตามที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์อังกฤษนั้น
แม่ชี ชื่อ นายโฮล์ม มารับไปพักที่โฮเต็ล ชื่อ อเดลฟี ในวันนั้นเธอเอศวาคคิซท์ ที่
เป็นพนักงานกรมพระราชพิธี ได้คุ้นเคยกับทูตแล้ว เชิญทูตไปเลี้ยงกลางวันที่ลิโซ คาสเทล
บ้านสำหรับสกุล แล้วพาไปดูเรือที่ตำบล เบอเกนเกต รุ่งขึ้นไปดูอุเทนือ แล้วดู
ต่าง ๆ ลงมาจากที่สตูดิโอปรินส์ ดูท่าขึ้นที่ท่าใหม่ แล้วไปดูโรงต่อเรือดำน้ำของนาย
บอนแกลด ค่ำไปดูละคอนโรง ชื่อ รอยแบล แอมฟีทีเอเตอ วันอังคารไปดูตึกเซนต์บอช
เป็นที่ประชุมสำหรับเมือง แล้วไปห้างขายของของนายเฮาสเม็ค แล้วไปดูโรงหล่อ
ของห้างฮอสฟอล แล้วไปดูโรงจักรเล็บบไม้ของนายนิโคลสัน แล้วไปดูโรงหล่อของ
ห้างฟอเรตแอนด์เปรสตัน เวลาค่ำไปดูละคอนม้าโรงชื่อ เฮงเลอเวไรเอตี้เซอคัส วันพุธ
แม่ชีเชิญไปเลี้ยงเบงแควดที่ศาลากลาง เชิญกงสุลต่างประเทศกับผู้มีบั้นาคาศักติมาพบทูต

(๒) คือ กฤศม์มีศ.

ซีฟลด์ (๑) เมืองนั้นทำเครื่องมอต่าง ๆ ที่ทำด้วยเหล็ก ราชทูตพักอยู่
๒ วัน เทียบดูการงานเสร็จแล้ว เฉลวันอังคารเดือน ๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ย้าย
โม่เครื่องออกจากเมืองซีฟลด์ ขึ้นรถไฟมาเมืองเซอริงซัม ทาง ๖๐ ไมล์
คือ ๒,๗๐๐ เส้น อยู่ในเมืองนั้น ๒ วัน เฉลวันพฤหัสบดี เดือน ๒ แรม ค่ำ ๑
ย้าย ๕ โม่เครื่องออกจากเมืองเซอริงซัม กลับมาเวลา ๔ ทุ่มครึ่งถึงไฮเคิล
ในเมืองลอนดอน เมื่อพวกราชทูตไปพักอยู่ที่เมืองใด ๆ เจ้าเมืองก็เอา
ใจใส่ให้เลี้ยงดูเป็นสุขทุกแห่งทุกตำบล

วันอังคาร เดือน ๒ แรม ๖ ค่ำ หนาว ปรวดลงถึงที่ ๒๗ นำแขง
วันพฤหัสบดี เดือน ๒ แรม ๑๔ ค่ำ มีศเคอว์กริคคิ เป็นบุตรเศรษฐี
อยู่ในเมืองลอนดอน มาเชิญพวกราชทูตไปคว่ำที่ท้ายบ้าน วันเสาร์
เดือน ๓ ขึ้น ๒ ค่ำ กวันรับสั่งให้มาเชิญพวกราชทูตทั้ง ๖ คนไปที่ตึก

(๑) ราชการต่าง ๆ ที่ทูตไทยไปดูที่เมืองเซฟฟิลด์ ตามที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์
อังกฤษ ดังนี้

ทูตพักที่ไฮเคิลรอแบล นายแฮกสัน แมย์เมืองเซฟฟิลด์มาต้อนรับ วันจันทร์
พาไปดู

- ๑ โรงถลุงเหล็กกล้า ชื่อเฮตนา
- ๒ โรงทำมีด ชื่อหาดฟอด
- ๓ โรงถลุงเหล็ก ชื่อวิกเกอ
- ๔ โรงทำมีด ของนายโฮเซฟ รอยเออ ช่างหลวง

เวลากำไปดูละคอนแป้นโตโมร์ ที่โรงทีเออชรอแบล วันอังคารไปห้างชอนเดบเบ็ค

สำหรับชักรูปให้ช่างชักรูปถวาย (๓) ราชทูตทั้ง ๓ จมนราชามาตย์
 นายพิหารณ์สรพิกิ ๕ คนพร้อมกันขึ้นรถไปทักกันนี้ แต่หม่อมราโชไทย
 ยืนไข้อยู่ไปหาไ้ไ้ไม่ นายช่างไ้ชักรูปถวายแค่ ๕ รูป

(๓) ถ้ารูปที่นายเมฆัต ถนนรีเซนต์ แต่หนังสือพิมพ์อังกฤษว่า ถ้าก่อนไป
 หัวเมือง ที่ว่าตรงนี้เห็นจะถ่ายใหม่อีก ในตอนกลับจากหัวเมือง ปรากฏว่า นายปาเกอ์
 แสมมอนต์ จะเป็นเศรษฐีๆ พ่อค้าไม่ปรากฏ เชิญทูตไปเลี้ยงกลางวัน เป็นการ
 ประชุมใหญ่.

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ ๘

ว่าด้วยเผ่ากวันท้วงซ็อบกิงซิม

ตุร่าเท้าแถการซ็อบทหารแถการฮาواهเจ้าตุกเฮอหญิงใหญ่

วันจันทร์ เดือน ๓ ขึ้น ๔ ค่ำ เวลายาม ๓ กวันรัชสั่งให้เชิญ
 ราชทูตทั้ง ๓ หม่อมราชโชนไทย ไปตุร่าเท้าท้วงซ็อบกิงซิม (๓) ขณะนั้น
 หม่อมราชโชนไทยกำลังขยับขยับยังไม่ไ้ เวลา ๒ ทุ่มเศษราชทูตทั้ง ๓
 กับขุนจรเจนทเลล้าม มีศเคอร์เฟาด์ พร้อมกันไปที่วังซ็อบกิงซิม เจ้า
 พนักงานนำไปพักอยู่ในห้องคอกันกับห้องที่ร่าเท้าประมาณ ๒๐ นาที กวัน
 รัชเสด็จมาตรงประตูห้องที่ราชทูตอยู่ ราชทูตกับขุนนางอังกฤษยืนขึ้น
 พร้อมกันนมัสการระลงคำนับ กวันรัชม้วย แล้วเสด็จเลยไป ประมาณอีก
 ๓๐ นาที ปรีนสเวสเบตจึงออกมาที่ราชทูตทั้ง ๓ พุกาได้ถามทักทาย
 แล้วก็กลับไป เจ้าชายลูกเฮอปรีนสเวสจึงถามราชทูตว่า ท่านมาอยู่
 ในเมืองลอนดอนสนนสนนสหายอยู่หรือ ราชทูตตอบว่าสหายอยู่ ปรีนสเวส
 จึงถามว่า ใ้ไปภูตะคอนแถของต่าง ๆ ทั่วแล้วหรือ ราชทูตว่าไปคยง
 ไม่ทั่ว ปรีนสเวสจึงถามว่า เมื่อไรท่านจะกลับไปเมืองไทย ราชทูต
 ตอบว่าอีก ๓ ขวบฮาทิคัย & ขวบฮาทิคัย ปรีนสเวสเห็นว่าท่านจะไปแวะเมือง

(๑) เปนกรณีตามอุคประจัน

ฝรั่งเศสทวยหรือ ราชทูตว่าอยากจะทำอะไรแล้วปรีณสเวลส์ก็กลับไป
 ในห้องที่จำทำ เจ้าพนักงานจึงเชิญราชทูตทั้ง ๓ ไปกินน้ำชาแลขนม
 ในห้องที่จำเสวยเลี้ยง ครั้นกินแล้วราชทูตทั้ง ๓ ก็มาคร่ำทำอยู่ครู่หนึ่ง
 กวีนก็เสด็จขึ้น แล้วรับสั่งให้ขุนนางมาเชิญราชทูตทั้ง ๓ ไปเฝ้าที่ข้างใน
 จึงตรัสถามว่าสบายอยู่หรือ ราชทูตทูลตอบว่าสบายอยู่ จึงรับสั่งว่าช่วย
 หายแล้วหรือ ราชทูตทูลว่าข้าพเจ้าไม่ไค้ช่วย ช่วยแต่ครู่ทศ เคยวัน
 หายแล้ว กวีนรับสั่งเท่านั้นแล้วเสด็จขึ้น ราชทูตก็กลับมาโฮเต็ล
 วันพอ เดือน ๓ ขึ้น ๖ ค่ำ เวลา ๔ ทุ่ม กวีนให้เชิญราชทูต
 ทั้ง ๓ หม่อมมาโฮไทย จมื่นราชามาตย์ นายพิจารณีสรรพกิจ ไปท
 ว่าจะทำอีกครั้งหนึ่ง ถึงเวลาพวกราชทูตพร้อมกันขึ้นรถไปที่วังขักกิ่งฮัม
 แล้วไปนั่งอยู่บนที่แห่งหนึ่ง ไกลจากที่จำทำประมาณ ๓๐ วา เยนเนอ
 ร์ล็คก็ตั้งถามราชทูตว่า ท่านคร่ำทำชอยใจอยู่หรือ ราชทูตตอบว่า
 ชอยใจ แต่กำหนดนี้ไม่ เยนเนอ์ล็คก็ตั้งนำพวกราชทูตเข้าไปอยู่ใน
 ที่ไกล เป็นที่สำหรับกวีนหยกพัก พวกราชทูตยืนคร่ำทรวงจำทำ
 กับเจ้าน้องของปรีณสอาลเขิต ยางก็เปลี่ยนแปลงทรวงจำกับบิดาของปรีณส
 เฟรทกริกวิลเลียม (๑) ที่จะมาเป็นเซย ราชทูตทูลอยู่ประมาณครึ่งทุ่ม
 แล้วพากันกลับออกมาตั้งอยู่ห้องนอก ครั้นกวีนจำทำสิ้นเพลงแล้ว ก็
 พาพระญาติพระวงศ์ออกไปเสวยที่ห้องนอกสำหรับเลี้ยง

---

(๑) คือ ที่ภายหลัง เป็นโกเชอวิลเลียมที่ ๑ เวลานั้นเป็นน้องเขาเธอ ยังไม่
 ได้ครองราชสมบัติ.

พวก ราชทูตจึง พากันไปคอยเฝ้า อยู่ที่ ประตูเมื่อกวันจะเสด็จกลับ
ครั้นกวันเสวยแล้วเสด็จออกมาออก ราชทูตก็มีศิระ คำนับพร้อมกัน
กวันก็ยังมีพระเศียรลงรับ แล้วเสด็จเลยไปที่ห้องรำเท้า ราชทูตจึงพากัน
มานั่งอยู่บนแทมคามเดิม อยู่ประมาณ ๓๐ นาที เจ้าพนักงานจึงมาเชิญ
พวกราชทูตไปกินโต๊ะ ครั้นแล้วก็กลับมานั่งอยู่อีกประมาณครึ่งชั่วโมง
กวันจึงเสด็จขึ้น ราชทูตก็กลับมาโฮเต็ล

รุ่งขึ้นเป็นวันกำหนดข้อมทวารที่สนามชอวูลวิซคำมอน มีศเคอร์
เฟาล์จงพาพวกราชทูตไปกิน ที่สนามนั้นยาวประมาณ ๕๐๐ เส้น กว้าง
ประมาณ ๓๐๐ เส้น มีทวารชั้นใหญ่ชั้นน้อย ทวารม้า ๓ พวก ม้าขาว
หมี ๓ ม้าดำหมี ๓ ม้าแดงหมี ๓ พวกทวารเดินเท้าต่าง ๆ
ตามหมวดตามกอง เป็นหลายพวก มีขีพาทย์ทุก ๆ หมวด พวก
ทวารม้าก็มีแตรมีกลองทุกหมวด เมื่อเดินกระบวนดูเป็นระเบียบ
เรียบร้อยงามสง่า ทวารม้าเดินเป็นคับเสมอกันไม่ไ้คึกคักนั้น เมื่อหื้อ
ก็หื้อเสมอกันไปไม่มีม้าควโตะขึ้นหน้าลำหลัง เมื่อทำที่จะเข้ราย ก็ค
เคล้าคล่องว่องไวรววกเร็วแข็งแรงนัก ทำเปลี่ยนแปลงท่าทางต่าง ๆ
เป็นหลายอย่างหลายกระบวน กูอยู่จนเลิกแล้วราชทูตก็พากันกลับ
มาโฮเต็ล

วันจันทร์ เดือน ๓ ขึ้น ๓๓ ค่ำ กวันรับสั่งให้เชิญราชทูตทั้ง ๓
หม่อมมาโฮไทย ไปดูแต่งงานอวาทเจ้าลูกเธอหญิงใหญ่กับเจ้าเฟรคคริก
วิลเลียม ทิวักซอ ซาเปลรอยล์ ถึงเวลา ๔ โมงเข้ราชทูตทั้ง ๓
หม่อมมาโฮไทย พร้อมกันจนรถไปคอยอยู่ที่วัด ประมาณ ๕๐ นาที

เจ้าหญิงมารกาเจ้าเฟรคกริกวิลเลียมมาถึงเข้าไปในโบสถ์ เวลา ๕ โมงเช้าวันรุ่งเสด็จมา อีกประมาณ ๕ นาทีเจ้าเฟรคกริกวิลเลียมจึงตามมา อีกครึ่งหนึ่งปรีนสฮาลเบ็คจึงพาเจ้าลูกเธอหญิงใหญ่มา เจ้าหญิงนั้นทรงแต่งองค์สวนเครื่องเพชร แต่เสื้อทรงเป็นเสื้อขาว และมีชายออกไปข้างหลังยาวประมาณ ๑๐ ศอก มีหญิงสาวรูปงามอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน แต่งตัวเหมือนกันคือชายผ้าสี ๔ คู่ แต่เจ้าเฟรคกริกวิลเลียมแต่งอย่างนายทหาร

ทันเช้าพระเจ้าจะแจ้งความไว้แต่ย่อๆ พอเป็นสังเขปว่า เมื่อแต่งงานเจ้า ๒ องค์นั้นทำอย่างไรบ้าง ครั้นถึงพร้อมกันแล้ว เจ้า ๒ องค์จึงพากันเข้าไปคุกเข่าชยหน้าลงไหว้พระ ฝ่ายมีนีสเตอ ซึ่งสมมุติว่าเป็นพระครูผู้ใหญ่ นั้น จึงประกาศว่า ถ้าใครรู้ความประการใดที่ไม่ควรจะให้เจ้าทั้ง ๒ นั้นเป็นสามภรรยา ก็ให้ผู้นั้นว่ากล่าวกันในขณะนั้น ถ้าไม่ว่าแล้วก็ให้หนึ่งเสียทีเดียวเดี๋ยวย่าว่าอะไรเลย ครั้นไม่มีใครว่ากล่าวสิ่งใดแล้ว พระครูจึงถามเจ้าทั้ง ๒ องค์ว่า ถ้าใครได้ทำความในข้อที่ห้าม ก็ต้องให้การตามสัตย์ตามจริงในเวลาอัน ชย่าขีตไว้ จะต้องให้การเมื่อวันพระเจ้าพิพากษาโทษ เจ้าทั้ง ๒ องค์นิ่งอยู่ แล้วพระครูผู้ใหญ่จึงถามเจ้าเฟรคกริกวิลเลียมว่า ท่านจะรับเจ้าหญิงนี้เป็นภรรยาแล้วจะอยู่ด้วยกันตามบัญญัติของพระเจ้า จะรักกันจะร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน และจะไม่ทำสามภรรยาสวส่วยหญิงอื่นต่อไปจนสิ้นชีวิตจากกันหรือ เจ้าเฟรคกริกวิลเลียมก็รับคำ แล้วพระครูนั้นจึงถามเจ้าหญิงรอยัลว่า ท่านจะรับเจ้าชายนี้เป็นสามีแล้วจะอยู่ด้วยกันตามบัญญัติของพระเจ้า จะรักกัน

จะฟังคำแลกเปลี่ยนกันให้เป็นเกียรติยศ จะร่วมสรวลร่วมทักขัน ไม่ไป
 สัมผัสสังวาสกับชายอื่นต่อไป จนทรายเท่าสิ้นชีวิตจากกันหรือ เจ้าหญิง
 รอยัลก็รับคำ แล้วพระครูจึงถามว่าใครจะยกเจ้าหญิงนี้ให้แต่งงานกับ
 เจ้าชาย เจ้าอาลเบิร์ตพี่ชายของเจ้าหญิงรอยัลก็พาเจ้าหญิงไปมอบให้
 แก่พระครูผู้ใหญ่ ฝ่ายพระครูจึงรับมือเจ้าหญิงนั้นมาจากบิดา แล้ว
 จับมือขวาของเจ้าเฟรคทริกวิลเลียม ให้มาจับมือขวาของเจ้าหญิงรอยัล
 แล้วพระครูจึงอ่านคำสัญญา ให้เจ้าเฟรคทริกวิลเลียมว่าตาม ใจความว่า
 ข้าพเจ้าขอปรีนสเฟรคทริกวิลเลียมจะขอรับ ปรีนสเสครอยัลเป็นภรรยา
 ใ้แก่ตั้งการอาวาทมงคลตั้งแต่วันนี้ไป จะจีระชั้วจะมีระจนจะทุกข์จะสุข
 ด้วยกัน จะรักกันจนวันตายตามโอวาทของพระเจ้า แล้วเจ้าเฟรคทริก
 วิลเลียมก็วางมือเจ้าหญิงรอยัล พระครูจึงให้เจ้าหญิงรอยัลเอามือขวา
 จับมือขวาของเจ้าเฟรคทริกวิลเลียมไว้ข้าง พระครูจึงอ่านคำสัญญานั้น
 ให้เจ้าหญิงนั้นว่าตาม ความที่ว่าก็คล้ายกันกับความที่เจ้าเฟรคทริก
 วิลเลียมว่า แต่ผิดกันเล็กน้อยที่จะฟังด้อยคำแลกเปลี่ยนก็ตาม แล้ว
 เจ้า ๒ องค์ก็วางมือออกจากกัน เจ้าเฟรคทริกวิลเลียมจึงเอาแหวนที่
 เรียกว่าแหวนกล่าววางลงบนหลังสมคให้แก่พระครู พระครูก็หยิบเอา
 แหวนนั้นกลับคืนให้แก่เจ้าเฟรคทริกวิลเลียม เจ้าเฟรคทริกวิลเลียมรับ
 แหวนนั้นมา แล้วจึงสวมใส่ในนิ้วนางมือข้างซ้ายของเจ้าหญิงรอยัล
 แล้วเจ้าเฟรคทริกวิลเลียมก็จับแหวนเนื้อไว้ จึงกล่าวคำว่า เราจะรับท่าน
 เป็นภรรยาของเราด้วยแหวนวงนี้ เราค่านับท่านด้วยกายของเรา แล
 ทรัพย์สินสมบัติของเราที่มีอยู่ในโลกนี้ แล้วก็วางมือออกจากแหวนคุกเข้า

ลงทั้ง ๒ องค์ พระศรกับพวกศิษย์ก็สวดขณพร้อมกัน เมื่อสวด
 จบลงแล้วจึงให้เจ้า ๒ องค์จยมือกันไว้แล้วพระศรจึงว่า พระเจ้าไค้
 ไปรคให้เจ้าทั้ง ๒ นั้นเป็นสามภรรยากันแล้ว ตั้งแต่นั้นไปอย่าให้ผู้ใด
 ผู้หนึ่งทำให้พลกพรากจากกันเลย จนตายแก่สนชีวิตจากกัน แล้ว
 พระศรก็อวยพรให้ แต่บรรดาพวกศิษย์ทั้งปวงก็ร้องเพลงอวยพรขณ
 พร้อมกัน แล้วประโคมมะโหรีขับพากย์เสียงสนั่นกักกองไปทั้งโยสถ
 เมื่อสวดขณการเสร็จกันแล้ว เวล่าย่ำโมง ๓ กวีนจึงเสด็จกลับไปยัง
 บั๊กกิ่งซิมพร้อมด้วยพระวงศานวงศ์ทั้งสองฝ่าย ในเวลาทำการอาวาทที่
 ในโยสถนั้น ผู้ซึ่งเข้าไปทั้งชายหญิงประมาณ ๒๐๐ คน เข้าไปไค้แต่
 พระญาติพระวงศ์กับเจ้าพนักงานแลพวกมโหรี อีกขนางผู้ใหญ่ทั้ง
 ภรรยาแก่ล้วนคนที่ไปรคปรานมากจึงไค้เข้าไป มีคเคอวเฟ่าลยอกวาชทค
 ว่า ขุนนางแลเศรษฐีปรวรรัดนาจะไค้วเห็นการนี้มากนัก แต่ว่าดังจะเสีย
 เงินคนหนึ่งสัก ๒๐๐๐ ปอนต์ คิคเป็นเงินบาท ๒๐๐ ซึ่งก็เข้ามาไม่ได้
 ในคำวันนั้นกวีนให้เชิญราชทูตทั้ง ๓ หม่อมราโชไทย จมน
 ราชามาข นายพิหารณเสรวพทิจ ไปฟังมโหรีสำรับใหญ่ที่วังบั๊กกิ่งซิม
 มีชายพวกหนึ่งหญิงพวกหนึ่งร้องขับกล่อมตามภาษาอังกฤษ กวีนแล
 ปรินสออลเบ็คทกับเจ้าลูกเธอชายหญิง ปรินสเฟรดทริทวิลเลียม พระ
 วงศานวงศ์ของกวีน แลขุนนางฝ่ายในฝ่ายหน้าไปประชุมกันหลายร้อยคน
 ถึงเวลา ๔ ทุ่มกวีนไปรคให้พวกราชทูตไปกินน้ำชา กาแฟขนมผลไม้ เจ้า
 พนักงานก็นำไปทห้องเสียง ครั้นกินเสร็จจึงกลับมานั่งฟังอยู่ตามท
 จน ๒ ยามเศษกวีนเสด็จขึ้น ราชทูตก็กลับมาโฮเตล

ตอนที่ ๑๗

ว่าด้วยกวันให้เจ้าหญิงลูกเธอปรีนเสศ
กับปรีนส์เฟรคทริกวิลเลียมลาไปเมืองปรูเซีย
แลราชทูตไปตุคุกแลคลังแลแม่น้ำเทมส์

วันเสาร์ เดือน ๓ แรมค่ำ ๓ กวันให้เชิญพวกราชทูตไปทวงข้อ
เซนส์โยมส์ เปนราชวังเก่า เคียงกวันไม้ไค้ไศ้ค้อยู่ โปรคให้
ตุ๊กแกมบริชอยู่วันนั้น กวันจะให้เจ้าหญิงลูกเธอปรีนเสศรอยัลกับปรีนส์
เฟรคทริกวิลเลียมซึ่งเปนสามีลาไปอยู่ด้วยกันที่เมืองปรูซา คือเมืองของ
เจ้าเฟรคทริกวิลเลียม ถึงเวลาบ่ายโมงเศษมิคเตอร์เฟลด์ กัปตันเกล
เวอริง ก็พาพวกราชทูตขึ้นรถไปถึงวัง เจ้าพนักงานจึงให้พวกราชทูต
คอยอยู่ที่ห้องใหญ่กับก๊วยพวกขุนนางอังกฤษทั้งภรรยาพร้อมกัน จนบ่าย
๒ โมงกวันเสกข์ออก เจ้าพนักงานเบิกประตู พวกละครแลพวก
ขุนนาง กับพวกราชทูต ก็เดินตามกันเข้าไปเปนแถว กวันเสกข์ยืน
อยู่ตรงหน้าพระที่นั่งโอรน ถัดไปข้างซ้ายปรีนส์อาลเบ็ค ต่อไปปรีนเสศ
รอยัล แล้วปรีนส์เฟรคทริกวิลเลียมแลคัชเชสเกนต์มารคากวันยืนเรียง
กันไป แ่พวกพระญาติพระวงศ์นอกนั้น ยืนเรียงกันอยู่ข้างหลังกวัน
อีกแถวหนึ่งประมาณ ๒๓ คน ๒๒ คน เมื่อนางเคินเข้าไปใกล้ที่
กวันทรงยืนอยู่นั้น ขุนนางผู้เข้าไปจึงส่งก้าต คือกระดาษที่เขียนชื่อ

แลตำแหน่งของทิวให้กษัตริย์นางผู้หนึ่ง ซึ่งยืนอยู่ริมกวัน อานถวาย
ว่าคนนั้นเป็นชนนางตำแหน่งนั้น แล้วจึงเดินเข้าไปตรงกวันก็มีศิรัยระลง
คำนั้น กวันก็ก้มพระเศียรบอพระองค์ลงรับ แล้วต่อไปปรีนส์อาลเบ็ค
แลเจ้าซึ่งยืนเรียงกันอยู่ทุก ๆ องค์ แล้วก็เลยมาออกประตูข้างหนึ่งไป
คอยอยู่ข้างนอก แต่พวกราชทูต กวัน โปรดให้คอยอยู่ข้างในจนสำเร็จ
พวกชนนางก็บรรดาซึ่งเข้าไปนั้นประมาณ ๓,๐๐๐ คน กวันเสด็จมา
ยืนรับคำนักกับปรีนส์อาลเบ็ค ปรีนส์เศครอยล์ ปรีนส์เฟรดทริกวิลเลียม
กซ์เซสเกนต์แลพระวงศานวงศ์ แต่เวลาบ่าย ๓ โมงจนถึงบ่าย ๕ โมง
เศษจึงเสด็จขึ้น (๑)

วันอังคาร เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ เวลาเที่ยง ปรีนส์เฟรดทริก
วิลเลียมพาปรีนส์เศครอยล์กลับไปเมืองปรัสเซีย ทางที่เจ้าทั้งสองจะลงไป
เรือนั้น แต่บรรดาราชทูตทุกบ้านทุกเรือนจึงแต่งคนคุ้มกันไม่ให้
ยกลงทั้งสองฟากถนนจนตลอดถึงท่าที่จะลงเรือ แต่พวกราชทูตหาได้
ไปคู่มือ ด้วยมิธระไปเชิญญาติฮารีปากซ์เฮคเคอร์ (๒) ในวันนั้นนำคาง
แข่งตกยี่คำ ทყนถนนหนาประมาณ ๕ นิ้ว ๖ นิ้ว แลผู้ชายสาว
เหมือนนาเกลือ

วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๓๐ ค่ำ เวลาเช้า ๒ โมง ราชทูต
ไปคู่มือ (คุกขังนักโทษ แลวันที่ไปคนนั้น) คนโทษถึงสิ้นชีวิต เขาผูก
คอแขวนที่หน้าคุก คนนั้นเป็นโทษเพราะยิงคนตาย

(๑) เสด็จออกอย่างนี้เป็นงานบังคับตามฤกษ์ มิใช่การพิเศษ

(๒) ฮารีปากซ์นี้ เคยเป็นทูตนำสัญญาไทยทำกับอังกฤษมาแล้ว ภายหลังได้เป็น
เซอร์ แฮร์ปากซ์ เป็นผู้มีชื่อเสียงทางเมืองจีน.

วันศุกร์ เดือน ๓ แรม ๓๔ ค่ำ มีศเคศวรเฟาล์พาพวกราชทูตไปกุ
คลังเงินคลังทอง (๓) ที่คลังนั้นทำแน่นหนา ก่อด้วยศิลาแผ่นใหญ่ๆ
มีผู้รักษาหวงขันมั่นคง ทองแลเงินซึ่งเก็บไว้ในคลังทำเป็นลิ้มๆประมาณ
ยาวศอกคืบ หน้าใหญ่ ๒ นิ้ว หน้าน้อยนวงวง วางลำดับซ้อนกันขึ้นไป
เหมือนกองอิฐ เป็นหลายกอง.

วันเสาร์ เดือน ๔ ขึ้นค่ำ ๓ พวกราชทูตไปหาเลอรัคย์ามีศ
คอน (๒) ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการทั่วทั้งเมือง แลเลอรัคย์ลาเรนคอน
เป็นผู้สำเร็จราชการฝ่ายกรมท่า บอกว่าจะขอลากลับคืนเข้ามากรุงเทพฯ
เลอรัคย์ลาเรนคอนก็รับคำไว้ แล้วจะกำหนดวันให้

วันพุธ เดือน ๔ ขึ้น ๕ ค่ำ มีศเคศวรเฟาล์พาพวกราชทูตไปลงเรือ
กลไฟเที่ยววกตามลำแม่น้ำเทมส์ แม่น้ำนั้นอยู่ในกลางเมืองลอนดอน
เหมือนอย่างแม่น้ำเจ้าพระยาที่อยู่ในกรุงเทพฯ นี้ แม่น้ำนั้นมีสะพาน
ข้าม ๘ แห่ง บางสะพานทำด้วยเหล็ก บางสะพานก่อด้วยศิลา
ในจังหวัดที่ทำสะพาน เมื่อนานชดก ๓๓ ศอก ลดก ๘ ศอกเศษ
พื้นสะพานลงไปน้ำลึกมาก กำปั่นใหญ่เข้าออกได้ แม่น้ำนั้นบางแห่ง
กว้าง บางแห่งเท่ากันกับแม่น้ำในกรุงเทพฯ บางแห่งก็แคบกว่า ตามริม
ตลิ่งทั้งสอง ฟากลงเขื่อนเหล็กบ้าง เขื่อนศิลาบ้าง เขื่อนไม้บ้าง มีคอก
แลช่องตลอดไปตามลำน้ำ แก่กำปั่นทระยู่ในช่อง แลกำปั่นชนล่องไปมาทั้งใหญ่

(๑) ที่ว่าคลังนี้ คือ แบนก้ออพอิงแกลนด์ ธนาคารเมืองอังกฤษ

(๒) เป็นอรรคมหาเสนาบดี.

ทั้งเด็ก เป็นเรือกลไฟบ้าง เรือใบบ้าง มากกว่า ๓๐,๐๐๐ ลำ ราชทูต
 ลงไปตามลำแม่น้ำทางประมาณ ๖๐๐ เส้น แล้วจึงกลับขึ้นมาแคว
 กำปั่นเหล็กลำใหญ่ที่ก่อใหม่ เจ้าของเรือเห็นพวกราชทูตขึ้นไปบนกำปั่น
 ก็มีความยินดีมากต้อนรับ นำไปเที่ยวดูขอกกล่าววู้แจงนทลลอกลำ แล้ว
 ราชทูตก็ลงเรือกลไฟกลับมาโฮเท็ด.

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ ๑๐

ว่าด้วยกวันตั้งขุนนางแลราชทูตเข้าเฝ้าทูลลา
ราชทูตไปคูที่ขังคนบ้า แลบริติชมิวเซียม

รุ่งขึ้นวันพฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้น ๖ ค่ำ กวันรัชสั่งให้เขียนเนอริลคักต์
มาเชิญพวกราชทูตไปเฝ้าที่วังเซนต์เจมส์ เป็นวันกำหนดพวกขุนนาง
เข้าเฝ้า แล้วจะไปรอกตั้งขุนนางด้วย เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ
พวกราชทูตก็ขจรดไปคอยอยู่ที่วัง ถึงเวลาบ่าย ๓ โมงกวันเสด็จมา
ให้เบ็คประคอง ขุนนางก็เข้าไปคำนับทุกคน แต่ขุนนางซึ่งจะรัยเป็นที่
เชอร์มัน เขาไปนั่งคุกเข่าอยู่ตรงพระพักตร์ กวันจึงเอาพระแสงทนาย
วางลงบนย่าซ้าย แล้วยกมาวางลงบนย่าขวา แล้ววันพระหัตถ์ออกมา
ขุนนางคนนั้นจึงเอามือของตัวรองลงใต้ฝ่าพระหัตถ์ เขาปากขุบขำมรงค์
ที่หนึ่ง แล้วลุกขึ้นเดินถอยหลังออกไป ไกลประมาณ ๓ วาแล้วจึง
กลับหน้าเดินออกไป แต่ฝ่ายขุนนางหัวเมืองเข้าไปถึงก็คุกเข่าลง
ข้างหนึ่งส่งหนึ่งสือถวาย กวันทรงรัยเขา แล้ววันพระหัตถ์ให้ ทำเหมือน
เช่นว่ามาแล้วทุก ๆ คน จนบ่าย ๔ โมงเศษกวันจึงเสด็จขึ้น เลอวักกลา
เรนคอนจึงบอกราชทูตว่า กวันกำหนดให้พวกราชทูตเข้าเฝ้าทูลลาใน
วันพรุ่งนี้

วันศุกร์ เกือบ ๔ ชม ๗ คำ เวลาบ่าย ๓ โมง ราชทูต
ทั้ง ๓ หม่อมราชูทยุฑดิ์ หม่อมราชูทยาภรณ์ นายพิเรนทร์สรพกิจ
ขุนปริชาชาตสมุทล้าม ๗ คนพร้อมกันขึ้นรถไปเส้าทวงขี้กิ้งชิม กวัน
ไปรทให้พวกราชทูตเข้าไปเฝ้าในห้องเรียกว่าห้องจีน ห้องนั้นตกแต่ง
ล้วนแต่ของจีน เครื่องประดับประดา และเครื่องใช้ โต๊ะเก้าอี้เป็นของจีน
ทั้งสิ้น กวันกับปรีนส์ฮาลเบ็คยืนเคียงกันอยู่ ครั้นพวกราชทูตคำนับ
พร้อมกันแล้ว กวันจึงตรัสเรียกหม่อมราชูทยุฑดิ์เข้าไปแล้วตรัสว่า พวก
ราชทูตมาอยู่ในเมืองลอนดอนเราไต่ถามว่ามีความสุขอยู่ แต่เสียดายนัก
ที่คงมากถูกถูกหนาว ราชทูตให้ทูลว่า ความทนวนนั้นไม่สู้เป็นไรนัก
ก็วยมาอยู่นานก็เคยไป กวันจึงรับสั่งว่า เราปรารถนาให้พวกท่านทั้งปวง
ไปจงมีความสุขตลอดถึงบ้านเมืองเล็ก เมื่อก่อนทั้งปวงไปถึงแล้วจง
กราบทูลพระเจ้ากรุงสยามด้วย ว่าเราขอให้ทรงพระชนมายุยืนยาวอยู่
ในราชสมบัตินั่งสองพระองค์ ชนงกักราวอินโคที่ท่านไต่เห็นไต่ ยิน จง
กราบทูลถวายขานแจ้งให้ทรงทราบด้วย หม่อมราชูทยุฑดิ์ยกราชทูต
ตามรับสั่งแล้วจึงทูลว่า ถ้าพวกข้าพเจ้าไต่กลับไปถึงกรุงเทพ ฯ แล้ว
จะกราบทูลให้ ถัดวัน ว่าพระองค์ทรงพระเมตตาไปรทปรานีรับรองให้ มี
ความสุขสบายอย่างไร แลการอินโคที่พวกข้าพเจ้าไต่เห็นไต่ ยิน ก็
จะกราบทูลให้เสด็จขึ้นทุกประการ กวันจึงรับสั่งว่า กแล้ว ปรีนส์ฮาลเบ็ค
จึงตรัสบ้าง ความก็คล้ายกับกวันรับสั่ง แล้วพวกราชทูตก็ทูลลา
ออกมาขึ้นรถกลับไปไซเค็ด

วันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ พวกเลอวกที่ ที่เป็นขุนนางผู้ใหญ่
เขาตราสำหรับที่ไปกินถวายแก่กวัน^(๓) ทูลลาออกนอกราชการ ด้วย
เกิดความขึ้นเพราะรัชระฝ่ายฝรั่งเศษ

วันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑๑ ค่ำ พวกราชทูตไปอยู่ที่ซังคนย้า ทำเป็น
คักใหญ่กว้างขวาง ในนั้นมีที่สำหรับใส่ธอนศาสนา เทคนให้คนย้าฟัง
ทุกวันอาทิตย์ ที่ในคักเป็นห้องใหญ่ข้าง ห้องเล็กข้าง แค่ว่าคักดังมาก
ไม่ใกล้ก็ กันไกลโลกไหนไหนเสาคอนไม่ทำร้ายแก่คนอื่นคักนั้น จึงไว้
ในห้องมีเขามันวมตามพื้นแลฝา ถึงระคนร่นประการใดเนื้อคักก็ไม่
เจ็บช้ำ ในคักนั้นทำสอากหมคกงคางมประหนึ่งว่าเรือนเศรษฐี มีหมอ
แลคนคอยปรนนิบัติรักษาประจำอยู่มีไค้ชาก ย้าผู้ชายก็เอาไว้ส่วนผู้ชาย
ย้าผู้หญิงก็เอาไว้ค้ำผู้หญิง มีให้ยื่นประคละกัน ผู้ปรนนิบัตินั้นพูดจาสิ่งใด
ล้วนอ่อนหวานปลอชโยน มีให้คนย้าเคืองใจเลย

วันพุธ เดือน ๕ ขึ้น ๑๖ ค่ำ มีศเคอว์เฟลาตเชิญพระราชสาส์นของ
กวันกัยสำเนาฉบับหนึ่งมาส่งให้ราชทูต

วันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๑๗ ค่ำ พวกเลอวกคนใหม่เข้ารับตรา
สำหรับที่ว่าราชการแทนเลอวกคนเก่า

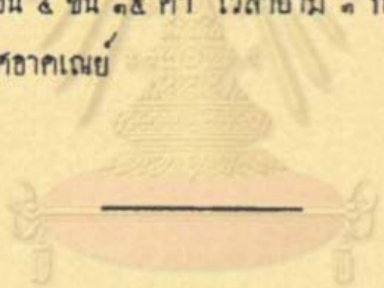
วันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑๘ ค่ำ พวกราชทูตไปคักที่วังวิจิตรวิจิตร
เป็นที่ไว้รูปสัตว์ต่าง ๆ คือสัตว์บก สัตว์น้ำ แต่เป็นรูปสัตว์ตายแล้ว
ผ่าท้องเอาบาไส้ไม่ให้นำเขอชะสัยไป กุเหมอนยังมีชีวิตอยู่ เวลาค่ำไค้

(๓) คือการเปลี่ยนรัฐบาล พวกดิเบอรัลออกจากตำแหน่ง พวกคอนเซอเวทิฟ
เข้าเป็นรัฐบาล

อีกแห่งหนึ่ง ที่นั้นเรียกมาคำศุคชอรวรต์ ชั้นต่างเป็นที่ชายของ ชั้น ๒
 ชั้น ๓ ทำเป็นรูปอนตัวขผงประสม มีรูปกวัน รูปปวินส์อาดเบิด แล
 เจ้าลูกเออทอง ๘ องค์ กับพระวงศานวงศ์ แลรูปกษัตริย์ต่างเมือง
 ต่างชาติก็มีมาก รูปตัก รูปเลอรวรต์ รูปคนอื่น ๆ ขึ้นข้าง นึ่งข้าง
 ขางรูปก็กลอกหน้ากลอกตาได้ รูปผู้หญิงคนหนึ่งนอนท่ายใจคูเหมือนคน
 นอนหลับ รูปทั้งปวงแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าแลของอันตามยศ ถ้วนของ
 จริง ๆ ทั้งสิ้น กุผิวพรรณสัณฐานเหมือนคนเป็น นึ่งพุกจาปราไธตาม
 มิตรสหายไ้ไปมาเชื่อมเขียนซึ่งกันแลกัน

วันเสาร์ เดือน ๔ ขึ้น ๓๕ ค่ำ เวลายาม ๓ กัย ๓๐ นาที มีจันทร์
 อุดรราคา รัยข้างทิศอาคเนย์

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๗๓
ตอนที่ ๑๑

ว่าด้วยราชทูตออกจากเมืองลอนดอนไปถึงท่าโคเวอ
แลกลับว่าด้วยประเทศเครตบวิตตน

วันจันทร์ เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ มีสเตอร์เฟาล์มาแจ้งแก่ราชทูตว่า
ไคร้ยหนิงสี่กำหนดมาว่า อีก ๓ วันพวงราชทูตจะไค้ออกจากเมือง
ลอนดอน^(๑) รุ่งขึ้นราชทูตไปลาเลอว์คีมัลเมคเบอริ ผู้สำเร็จราชการ
ฝ่ายเมืองต่างประเทศ แทนเลอว์คีกลาเวนดอน

วันพฤหัสบดี เดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ เวลาเช้า ๒ โมง มีสเตอร์เฟาล์
เชิญราชทูตกับขุนนาง แลผู้มีชื่อพร้อมกัน ๒๗ คนขึ้นรถไฟออกจาก
เมืองลอนดอน^(๒) ทาง ๗๒ ไมล์ คือ ๓๒๓๐ เส้น ถึงท่าโคเวอ มีศ
เตอร์เฟาล์จัดแจงให้ ขึ้นไปกินอาหารบนไฮเคิล พักอยู่จนเกือบย่ำโมง ๓
จึงไค้ตั้งเรือกลไฟออกจากท่าโคเวอ ข้ามทะเลไปท่ากาลิสฟากข้างฝรั่งเศส

(๑) ตั้งแต่คนไทยไปถึง รัฐบาลอังกฤษให้หมอกคน ชื่อทวิคี เป็นผู้คอยดูแล
รักษาไข้เจ็บของพวกทูต หมอกคนนี้ทำความเห็นอื่นรัฐบาลว่า ตั้งแต่เข้าดูคนหนาวพวกไทย
ไม่มีใครสบาย อยู่เข้าไปเกรงจะทนหนาวไม่ได้ จึงกำหนดวันให้กลับ เรื่องนี้มีพวกที่ไป
ในกองทูตคราวนั้นเล่าว่า ใครไปเจ็บลงคน หมอฝรั่งมาตรวจว่าเพราะทนหนาวไม่ได้
เกรงจะเป็นอันตราย พอหมอไปแล้วไทยที่เป็นคนไข้กัน ลุกขึ้นเปลื้องเสื้อผ้า นุ่งแค่
กางเกงชั้นใน ว่าไม่เห็นหนาวอะไร อยู่ในเมืองไทยหนาวกว่านั้นอีก

อนึ่งปรากฏว่า เมื่อก่อนทูตจะออกจากลอนดอน ไค้ ไปส่งถ้ำกัเอี่ยมเออรรถ
ราชทูตฝรั่งเศส แลเออรรถราชทูตเคอริก็ด้วย

(๒) ขาทูกกลับมีทหารแห่เหมือนซาไป

แต่ท่าโคเวดถึงท่ากาลิศทาง ๒๐ ไมล์ คือ ๗๐๐ เส้น เมื่อไปถึงกลางทาง แลเห็นฝั่งทั้ง ๒ ข้าง คือฝั่งอิงแกลนคี่ ฝั่งฝรั่งเศส

ทนายจะกล่าวว่าควัวยภูมิประเทศ เกาะเมืองอังกฤษที่เรียกเครทชริคติน ถ้าจะวัดโดยยาว ๕๖๐ ไมล์ ก็คืออย่างไทยเป็น ๖๕ โยชน์กับ ๓๐๐ เส้น แต่โดยกว้างนั้น บางแห่งแคบ บางแห่งกว้าง จะกำหนดแน่ไม่ได้ เกาะนั้นอยู่ในมหาสมุทรอินเดีย ทิศตะวันตกเฉียงเหนือแห่งเมืองไทย ที่ในเกาะเครทชริคตินมีภูเขามากต้นไม้เขียว มีหัวเมืองใหญ่อยู่ในเกาะ ๘๕ เมือง มีกำนันไปเที่ยวค้าขายแก่นานาประเทศประมาณ ๓๐,๐๐๐ ลำ ที่ในเกาะเครทชริคติน เมืองลอนดอนเป็นเมืองหลวง ตั้งอยู่ฝ่ายทิศอากาศแห้งแห่งเกาะนั้น ที่ในเมืองท่ากรุงมานัก แต่ไม่มีกำแพงล้อม มีแต่ข้อมใหญ่อยู่แห่งหนึ่ง มีวัดประมาณ ๓๐๐ วัด ที่เป็นวัดใหญ่ชื่อ ซันต์เปาโล ๓ แลเวสต์มินสเตอร์แอบบีย์ ๓

มีโรงละครอันใหญ่อย่างก็กว่า ๓๐ แห่ง แต่ละคนนั้นไม่ได้ไปเล่นทอน ๆ เหมือนละครในเมืองนี้ เล่นอยู่แต่ในคอกที่ทำไว้สำหรับเล่นจน ๒ ยามรุ่งเล็ก ถ้าคนจะเข้าไปคอกก็ต้องเสียเงินให้มากข้างน้อยข้างคามที่ก่แลไม่คี่ ในคอกโรงละครอนนั้นทำเป็น ๔ ชั้นข้าง ๕ ชั้นข้าง ถ้าคนมั่งมีก็อยุ่ชั้นกำ ต้องเสียเงินมาก ทั่วเห็นตัวละครอันไกลส่งขึ้นไปเสียเงินน้อยลง แต่เห็นไกลออกไปทุกชั้น ทั่วเห็นส่ง

มีตกละยงคนช่วยใช้ประมาณ ๓๕๐ ตก มีทสอนหนึ่งต้อเก็กประมาณ ๓๐๐ ตกเศษ ที่แจกบาคนยากจนประมาณ ๒,๐๐๐ แห่ง คุกใส่คนโทษมีอยู่ ๓๔ คุก คนที่ติดคุกไม่ได้ใส่ครวนจำของเลย เป็นแต่

ซึ่งไว้ไม่ให้ไปไหน ผู้คุมรักษากวตชน ใช้ทำการอยู่ในนั้นไม่จ่ายให้
 ออกไปทำการข้างนอก คุณนั้นก่อด้วยศิลาหนาแน่นมั่นคงมาก มีทหาร
 คอยระวังรักษาอยู่เป็นนิจ พร้อมด้วยเครื่องศาสตราอาวุธกระสุนดินดำ
 ในคุกทำสอาก มีที่สอนศาสนาให้คนฟังทุกวันอาทิตย์ มีหมอยาอยู่
 สำหรับรักษาโรค มีที่นั่งนอนเสื่อทางแดงผ้าที่นอนพร้อมทุกคน แต่
 อาหารการกินพานจะซัดสน ง่ายแก่ให้แต่พอเลี้ยงชีวิต ถึงใครมีมิตร
 สหายญาติกา หามาส่งก็ไม่ไ้ ด้วยผู้คุมไม่เปิดประตูให้เข้าไป เหตุ
 ฉนั้นที่คุกจึงต้องออกหยากถ้ายากมาก

ในเมืองลอนดอนมีถนนหลายร้อยถนน ๆ ที่เป็นถนนใหญ่ประมาณ
 กว้าง ๘ วา ที่เป็นถนนเล็กกว้าง ๕ วาข้าง ๔ วาข้าง ถนนทั้งนั้นปูด้วย
 ศิลาทำเหมือนแผ่นอิฐ แต่ปูตะแคงสำหรับรถแลม้าเดิน วิมถนนทั้ง ๒ ข้าง
 ยกขึ้นสูง ๖ นิ้ว กว้างประมาณ ๕ ศอก ปูด้วยศิลาใหญ่ หน้าศอกคืบ
 ๔ เหลี่ยมเป็นทางคนเดิน และมีพวกอำเภอส^(๑) คอยดูแลการเดิน
 ประจํารักษายู่ทุกถนนทั้งกลางวันแกลางคืน ตาม ๒ ข้างถนนมี
 เสาเหล็กสูงประมาณ ๕ ศอก ปักห่างกันประมาณ ๓๐ วา แต่ปัก
 เยื้องกันเป็นฟันปลา ไม่ปักเป็นคู่ บนปลายเสาใส่โคมแก้วตามไฟใน
 เวลากลางวัน ไฟที่ตามอังกฤษเรียกแคส เป็นของปลากระบอก ไม่ต้อง
 ใช้น้ำมันแลใส่เหมือนตะเกียงธรรมดา เป็นแต่หลอดขึ้นไฟ เขาแต่ไฟ

(๑) ที่เรียกว่าพวกอำเภอสตรงนี้ คือโปลิส เวลานั้นในกรุงเทพฯ ยังไม่ได้จัดตั้ง
 โปลิส จึงไม่เรียกในที่นี้

รุกที่ปลายหลอดก็คิดสว่างก็ เมอะให้ค้ำก็คิดดวงเสี่ยอย่าให้ลมเคินได้
 ไฟก็ค้ำ อินไฟแคคนั้นอังกฤยใช้ทั่วไปทุกบ้านทุกเรือน เรือนทั้งปวง
 ที่ในเมืองล้วนแต่ค้ำทั้งนั้น ก่อค้ำยศิลาข้าง ค้ำยอิฐข้าง ทำเป็น
 ๓ ชั้นข้าง ๔ ชั้นข้าง ๕ ชั้นข้าง ๖ ชั้นข้าง แต่หลังคาทำแบบ ๆ
 ขานหน้าค้ำทำเป็น ๒ ชั้น ขานไม้ค้ำชั้นนอกกระจะค้ำชั้นใน แล้วมีม่าน
 อิกชั้นหนึ่ง เป็นแพรข้าง เป็นผ้าข้าง ฝาผนังข้างในขี้กระคายลาย
 พนมเรือนนั้นยุพรม ไม่ค้ำปูเสื่อเสียบทุกบ้านทุกเรือน ที่ฝาผนังมีเคา
 ทำค้ำยเหล็กสำหรับใส่ไฟให้อุ่น แล้วมีปล่องกลอดควันไปจนพ้นหลังคา
 ให้ควันขึ้นไต่ไม้ให้อุญอยู่ในเรือน คนในเมืองลอนคอนนั้นค้อมั่งมีเงินมาก
 ึ่งจะมีเรือนอยู่ ค้ำยทกนแพง คำจ้างคนทำเรือนก็ต้องเสี่ยเงินมาก ถ้ามี
 เงิน ๒๐๐ หรือ ๓๐๐ ซึ่งแล้วไม่พอจะทำเรือนได้ ต้องเช่าเรือนอยู่ คนที่
 มีเงินเพียง ๒๐ ซึ่ง ๓๐ ซึ่งยั้งว่าเป็นคนจน ข้างก็ค้องเป็นลูกจ้างทำการ
 ของนายกินของนาย อยู่ในเรือนของนาย ตัวจะออกหากินต่างหากไม่ได้
 ค้ำยเข้าของสารพัดแพงนิก ทนน้อยเท่านั้นจะทำอินใดก็ขี้ตสน ตามตก
 ชั้นล่าง ๒ ข้างถนน ในพนเมืองเป็นห้างร้านขายเครื่องทองเครื่องเงิน
 เครื่องแก้ว เครื่องเหล็ก เครื่องทองเหลืองทองแดง เครื่องศิลา
 เครื่องกระเบื้อง เครื่องไม้แฉแพรผ้า เครื่องอื่น ๆ ก็มากมายหลายอย่าง
 ก้าง ๆ ตามแต่ผู้ซื้อจะปรารวดนาสังโลกก็เที่ยวเลือกซื้อได้ตามประสงค์
 ในเมืองลอนคอนมีแม่น้ำอยู่กลางเมืองแม่น้ำหนึ่ง ชื่อเทมส์
 ไหลมาแต่ภูเขาข้างทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มาลงทะเลข้างตะวันออกใน
 แม่น้ำเทมส์ มีเรือกลไฟหลายร้อยลำ เป็นเรือจ้าง ตกค้างห้องทอน

ที่นั่งทงามวิจิตรบรรจง คอยรับส่งคนชั้นล่างเที่ยวเล่นในดำน้าคามสยาย
 ฝ่ายบนบกก็มีรถเทียบมั่วๆ เคี้ยวข้าง คู่ ๑ ข้าง ๒ คู่ข้าง คอย
 รับจ้างคนไปมาตามถนน รถเหล่านั้นทำค่าง ๆ กัน มีฝากระดกข้าง
 ไม่มีฝาข้าง ข้างรถข้างในนั่งได้ ๒ คน ข้างรถนั่งได้ ๕ คน มีเขานั่ง
 ข้างหลัง ที่พริกใส่่นวม่นวมุ่นม่ออนุ่นเป็นรถอย่างก็ ยังรถอย่างอื่นเป็น
 รถใหญ่ไม่มีคู่กันนี้ นั่งข้างในได้ถึง ๓๒ คน บนหลังคาก็นั่งได้อีก
 หลายคน แต่รถอย่างนั้นราวคาถูก ผู้ที่ไม่ชอบใจไป ด้วยคนมากมาย
 หลายชนิด

ยังมีรถวิเศษอีกอย่างหนึ่ง คือรถไฟสำหรับใช้ทางไกล ไปได้
 ตลอดทุกหัวเมืองที่อยู่ในเกาะนครบริกติน ทางรถไฟนั้นทำด้วยเหล็ก
 เป็นทางตรง ถ้าถึงภูเขาก็จะเป็นอุโมงค์ลอดไปจนข้างโน้น ที่เป็น
 เนินต่ำ ๆ ก็ตั้งเนินลงเป็นทางรายเสมอกัน ถ้าถึงแม่น้ำหรือคลอง ก็ก่อ
 ตะพานศิลาข้าม ถ้าเป็นที่ลุ่มก็ถมขึ้นให้คอนเสมอ แล้วทำเป็น ๒
 ทางข้าง ๔ ทางข้างเคียงกัน ทางรถไปทาง ๓ ทางรถมาทาง ๓
 ไม่ให้ร่วมทางด้วยกลัวระโกลนกัน ที่เรียกว่ารถไฟนั้นใช้จะเป็นรถไฟ
 ทุกรถหามาได้ เป็นรถไฟอยู่รถเดียวแต่รถหน้า แล้วลากรถอื่นไปได้
 ถึง ๒๐ รถเศษ ข้างที่ถ้าจะไปเร็วก็ลากแค่น้อยเพียง ๗ รถ ๘ รถ
 รถที่เดินเร็วเดินได้ โมงละ ๖๐ ไมล์ คือ ๕๗๐๐ เส้นเช่นกำหนด รถ
 เหล่านั้นมีข้อเหล็กเกี่ยวต่อ ๆ กันไป แต่จักเป็น ๔ ชนิด ชนิดที่ ๑ นั้น
 รถคัน ๓ คันเป็น ๓ ห้อง ๆ ๓ นั่งได้ ๕ คน รวม ๓ ห้อง ๑๒ คน
 พร้อมด้วยฟูกเบาะเมาะหมอน ทำด้วยแพรข้าง ข้างที่ทำด้วยสักทลาค

แต่หนึ่งฟองอย่างนี้ ความผ่าใส่กระเจมมีจักไม่ไห้ลมเข้าไค้ ช้างใน
มีมูลแพรสำหรับขังแคศ รถที่ ๒ ก็ทำเป็น ๓ ห้องเหมือนกัน แต่ห้อย
หนึ่งโต ๖ คน ที่ทางไม่สู้งามเหมือนรถที่ ๓ ยังมีรถที่ ๓ เป็นรถเร็ว
ไม่ได้กันห้อย รถคันหนึ่งมีอ้อยแต่ห้อยเดียว คนนั่งไค้กว่า ๒๐ คน
ปนปะคะกันไป เก้าข้างในก็ไม่มีเขาะหมอน แลไม่สู้สอาดงาม อีก
รถที่ ๔ นั้นสำหรับบรรทุกของแลสัตว์มีม้าแลวัวเป็นคัน ในขณะรถไฟ
เดินอยู่นั้นจะมีคนมาขึ้นหรือคนไม่ขึ้นไค้ก็อยู่ริมทางก็ค้ คนที่ช้อยบนรถ
จะรู้ว่าคนผู้ไค้คันอะไรก็ดูไม่ทันรู้จักชิต ด้วยรถไฟเร็ววัน

ความข้างทางที่รถไฟไม่มีเสายาว ๖ ศอก บั๊กห่างกันประมาณ
๓๐ วา บนปลายเสาใส่ลวดไฟฟ้าล่ามตลอดไปทุกหัวเมืองที่ช้อยใน
ประเทศเกาะเศรคยวิคติน ไฟฟ้าอย่างนั้นภาษาอังกฤษเรียกว่าเศลคราฟ
สำหรับขอกเหตุการณั้กิจธุระสิ่งไค้ไค้ โดยรวดเร็ว แต่ค้องเสียเงินให้
แก่เจ้าของ ถ้าผู้ช้อยอยู่ค่างบ้านค่างเมืองทางไกลกัน เหมือนกรุงเทพฯ
ขึ้นไปเมืองนครราชสีมา แม้จะขอกความช้อยไค้ช้อยหนึ่งไปให้คนที่ช้อย
เมืองโน้นรู้แล้ว คนข้างโน้นจะขอกคอบมาไค้โดยเร็ว เหมือนเรานั่งพูด
กันเล่นในที่ไกล แต่เราจะขอกเองไม่ได้ ค้องขอกความแก่ผู้รักษา
อยู่ที่กันลวด ผู้รักษานั้นก็ทำตามลัทธิที่เคศทำ ถ้าคนช้อยข้างโน้นจะ
คอบมาประการไค้ ก็ค้องขอกแก่ผู้รักษาข้างโน้นเหมือนกัน ช้างโน้น
คอบมาแล้ว ผู้รักษาข้างนี้จงขอกแก่เราให้แจ้ง การทขอกกันไปมา
กันนั้น ถึงไค้จะดูก็ไม้เข้าใจ ด้วยไม่รู้จักชิต ค้อคนทีไค้เวียนจงจะรู้

ที่ในเมืองลอนดอนมีที่หลายแห่งทำเป็นป่าปลูกต้นไม้ใหญ่ ใต้ต้นไม้
ตามพุ่มแผ่นดินปลูกหญ้าคล้ายกับหญ้าแพรก ขึ้นเขียวสดงดงาม
สม่ำเสมอเหมือนปุพรม ไม่มีใครเข้าไปทำกรบริเวณในที่นั้นได้ แต่บรรดา
ข้าราชการหม่อมทูลขุนนาง คือไฮล์ปาร์กบ่า ๓ ครินปาร์กบ่า ๓ ครินวิซปาร์ก
บ่า ๓ ริเยนส์ปาร์กบ่า ๓ เซนท์เยมส์ปาร์กบ่า ๓ วิกโตเรียปาร์กบ่า ๓ ยัง
อีกที่เป็นป่าเล็ก ๆ หลายแห่ง แต่ไฮล์ปาร์กนั้นเป็นที่ใหญ่โต มีแม่น้ำ
ค้วนอยู่ในกลางแม่น้ำ ๓ ตามริมแม่น้ำทำเป็นหาดทราย แลเล่นเคียนคัก
น้ำสนุกนิก น้ำในแม่น้ำนั้นเขียวเขียวมขายหากอชยเป็นนิจ ทั่วริมตลิ่ง
มีตึกอยู่แห่ง ๓ หน้าตึกมีเรือใบเรือกรรเชียงจอดไว้สำหรับให้คนเข้าไป
เล่นใบ แลก็กระเซียงเที่ยวเล่นในแม่น้ำนั้น ที่ไฮล์ปาร์กเป็นที่ประชุม
ชายหญิงทั้งผู้คฤหาสน์ เมื่อถึงเวลาเย็นแล้วบางคนก็ขี่ม้าแลรถ บางคน
ก็เดินเท้า ไปเที่ยวตากลมอากาศในย่านนั้นเป็นพวก ๆ บางคนเป็น
ชายหนุ่มก็ชักชวนผู้หญิงสาวแต่งตัวสะอาดโอโดง ขึ้นขี่ม้าคนละม้าแล้ว
ขับแข่งเป็นคู่เคียงเรียงกันไป แต่ผู้หญิงอังกฤษขี่ม้าไม่คร่อมเหมือนอย่าง
ผู้ชาย ขี่ไพล่ซากคล้ายกันกับผู้หญิงไทยชาวบ้านนอกซักระบือ แต่ขี่
ไม่ใคร่จะตก ถึงม้าจะหือตกทำพยศต่าง ๆ ก็ขี่ได้

คนที่เข็นขนนางแลเศรษฐีอยู่ในประเทศนั้น บางคนก็ชอบใจเที่ยว
ยิงสัตว์ จึงซื้อที่ปลูกต้นไม้ ทำเป็นป่าแล้วล้อมรั้วเอาสัตว์ที่ไม่ค่อย
เหมือนอย่างเนื้อแลกระต่ายปล่อยไว้ ในนั้น แล้วไปเที่ยวยิงเล่นตาม
สหาย บางทีก็ไปขี่ม้ายิงนกตามท้องนาข้าง พวกที่เป็นผู้คฤหาสน์
ถ้ายิงสัตว์ไค้มาแล้ว ก็เอาไว้กินข้างแก่ง่ายให้ ขันตามพวกพ้องมิตร
สหายทั่วกันข้าง บางคนก็อยากกิน ไค้มาแล้วก็เอาไปขายที่ตลาด

ในตลาดนั้นมีเนื้อสัตว์หลายอย่าง คือเนื้อวัว เนื้อสมัน เนื้อแกะ
 เนื้อหมู เนื้อกระท่าย เนื้อนก เนื้อท่าน เนื้อเขียด เนื้อไก่ เนื้อเต่า
 แลกุ้งปลา ของทั้งนี้มีเสมอทุกวันที่ในท้องตลาด ถ้าหากกินเนื้อไร
 ก็ซื้อได้ แต่ผลไม่ผิดนัยอย่าง ไม่มากเหมือนเมืองไทย บรรดา
 ของกินทุกสิ่งราคาแพงนัก ถ้าจะเลี้ยงโต๊ะสักครั้งหนึ่งก็เสียเงินหลาย
 ชั่งจึงจะพอ

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ ๑๒

ว่าด้วยผู้รับใช้ปรีณิบัติราชทูตที่ไซเต้ต

แต่ราชทูตออกจากเมืองลอนดอนจะกลับมาเมืองไทย

แต่ใต้แหวะที่เมืองฝรั่งเศส

เมื่อพวกราชทูตไปอยู่ที่เมืองลอนดอนนั้น ก็วันไปรทให้ไปอยู่ที่ไซเต้ตชอกลาริช มีที่กินอยู่นั่นนอนเป็นสุขยิ่งกว่าอยู่ในบ้านเรือนของควี เวลาเช้าคนนอนล้างหน้าแต่งกายใส่เสื้อเสร็จแล้วจึงแยกประตูห้องออกไป พวกผู้หญิงสาว ๆ ก็เอาผ้าลินินเข้าไปใส่ไฟให้แล้วเช็ดตัวด้วยสิ่งของทั้งยวงให้หอมจก ทั้งกินขนมปังปิ้งจกแองกัสน้ำใช้ใส่ที่พร้อมแล้วก็ลากลับไป ถึงเวลาเย็นก็มากกระทำเหมือนเวลาเช้า แล้วเขาเขียนขี้ไก่ที่เชิงเทียนส่องเล่มพอรทกลอกรุ่ง เปลี่ยนผ้าเช็ดหน้าใหม่ไว้ เขาฝันเก่าไปซักเสียบ ทำกรรมนี้เสมอทุกวันมิได้ขาด และมีหมอมคนหนึ่ง มาตรวจตราทุกคืน ถ้าพวกราชทูตคนใดขี้ขี้ หมดก็ให้ยา รักษาหาย

เมื่อเวลาเช้าก่อนกินเช้า คนที่คอยรับใช้ ก็ยกถาดเงินใหญ่ใส่น้ำชา มีน้ำตาลทรายนมโคชนมยั้งอ่อนเนยเหลวมาให้ลงในห้อง เวลาสาย ๔ โมงจึงเลี้ยงเช้า เวลาเที่ยงเลี้ยงน้ำชา มีผลไม้สดขนมอีกหลายสิ่ง ย้าย ๓ โมงเลี้ยงเช้าเย็น เวลาค่ำเลี้ยงน้ำชาเหมือนกลางวัน อีกครั้งหนึ่ง ในเวลาเที่ยงหรือเวลาอนกักพวกราชทูตจะปรารุณากัน

สิ่งใด ผู้รับใช้ก็ไปหาซื้อมาให้มีไว้ คิดว่าราคาถูกแถมแพง ถ้าของไม่มี
 ในเมืองหลวง จะมีอยู่หัวเมืองทหารไกลกันเหมือนกรุงเทพฯ ๑ ไปพระ
 พิษณุโลก ผู้รับใช้นั้นก็ออกไปโดยสายเตลตราฟ ฝ้ายคนที่อยู่ในเมือง
 ไน้รู้แล้วก็รีบเร่งของนั้นฝากมากับรถไฟโคบายเร็วไม่ทันข้ามวัน ก็ได้กิน
 สมความปรารถนา เมื่อพวกราชทูตอยู่ในเมืองลอนดอนนั้น ถ้าปรารถนา
 จะไปเที่ยวแห่งใด ๆ ทางใกล้ก็ดี ทางไกลก็ดี จะไปเที่ยวรถเทียบมัว
 หรือรถไฟ หรือจะการงานแลของวิเศษสิ่งไรที่จะต้องเสียเงิน ก็ไม่ต้อง
 เสียเลย ทั่วบ้านไปปรกติให้ ใช้เงินหลวงแทนสินทรวงั้น

ตั้งแต่วันราชทูตไปถึงเมืองลอนดอน ถ้าจะนับถึง ๔ เดือนกับ
 ๗ วัน จึงได้กลับออกจากเมืองลอนดอนมาลงเรือที่ท่าโคเวธ แล้วลง
 เรือกลไฟข้ามทะเลไปขึ้นที่ท่ากาลส์^(๓) ครั้นถึงท่ากาลส์พักข้างฝรั่งเศส
 มีสเตอร์เฟาล์รับนำพวกราชทูตขึ้นพักที่ชานไฮเคิลกันหนึ่ง รุ่งขึ้นกิน
 อาหารพร้อมแล้ว เวลาเช้า ๓ โมงจึงขึ้นรถไฟไปเมืองปารีส เช่นเมือง
 หลวงของฝรั่งเศส ไปทางประมาณ ๒ ชั่วโมง มีช่อมแห่ง ๓ ย้ายโมง
 ครึ่งถึงไฮเคิลกลางทางหยุดรถกินของหวานน้ำชา ย้าย ๕ โมงเศษถึง
 เมืองปารีส ทาง ๒๐๐ ไมล์ คือ ๘๐๐๐ เส้น มีสเตอร์เฟาล์ให้พวก
 ราชทูตพักอยู่ที่ไฮเคิล ชื่อแครนส์ไฮเคิลคู่ฟัว

(๓) การที่ราชทูตกลับทางประเทศฝรั่งเศสนั้น ปรากฏในจดหมายเหตุของ
 รัฐบาลอังกฤษว่า แต่เดิมรัฐบาลจะจัดให้กลับมาเรือจากเมืองอังกฤษเหมือนเมื่อเข้าไป
 ราชทูตว่าเมื่อเข้าไปถูกคลื่นใหญ่ที่อ่าวบิเคลลำบากเต็มที่ ขาดกลับเป็นตุ๊กหนาว เขาว่า
 คลื่นใหญ่ยิ่งกว่าเข้าไป ขอดกลับทางประเทศฝรั่งเศส รัฐบาลอังกฤษจึงจัดให้มาทางนั้น

วันเสาร์ เดือน ๔ แรม ๗ ค่ำ เจ้าพนักงานฝ่ายฝรั่งเศสมานำ
 พวกราชทูตไปที่ลิมิวสิคูลฟรี เป็นตึกใหญ่ ในนั้นมีรูปเขียน รูปศิลา
 ต่าง ๆ ทั้งผู้ชายและผู้หญิง แลของต่างประเทศ คือของเงินของเมือง
 อื่น ๆ ก็มีมาก ก็แล้วจึงเลยไปหาเลอกร์เกาเล เป็นกงสุล^(๑)
 อังกฤษ พุดจาปราไสถักันแล้วลากลับมาที่อยู่

วันอาทิตย์ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ เวลาบ่ายโมงเศษ เอมเปอเรอ
 คือพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสให้รถมารับพวกราชทูต ๓ รถ มีคนแต่งตัวใส่
 หมวกคิคสายแถบทองเป็นคนขับรถคน ๑ ขึ้นท้ายรถ ๒ คน ไปที่วัง
 ชื่อ ลีปาลิศเคศทิวลิวิค ราชทูตคอยอยู่จนบ่าย ๒ โมง เอมเปอเรอ
 กับเอมเปเรศ ซึ่งเป็นพระมเหสีเสด็จมาด้วยพระกรเสด็จมากับกัน^(๒) มีขุนนาง
 นำ ๔ คู่ เอมเปอเรอแต่งพระองค์อย่างนายทหาร ทรงฉลองพระองค์กำ
 กางเกงแดง แต่เอมเปเรศนั้นแต่งตามธรรมเนียม พวกราชทูตพร้อม
 กันยืนขึ้นคำนับ เอมเปอเรอแลเอมเปเรศเสด็จมายืนตรัสด้วยพวกราชทูต
 อยู่ประมาณ ๕ นาที แล้วเสด็จกลับไป ราชทูตก็กลับมาโยกเสลที่พัก
 รุ่งขึ้นพวกราชทูตไปอยู่ที่สังคพแนบไปเลี่ยนนุระปาท อยู่ในวัดใหญ่
 แนบไปเลี่ยนนุระปาทคนนั้นได้เป็นกษัตริย์ครองกรุงฝรั่งเศส เป็นลุงของ
 พระเจ้าฝรั่งเศสองค์นี้ แต่ศัพย์หาได้ฝังไม่ ใส่หีบตั้งไว้ในห้องแห่ง ๑

(๑) ลอร์ดเกาเล เป็นเอกอรรคราชทูตอังกฤษ มิใช่กงสุล

(๒) พระเจ้านะโปเลียนที่ ๓ กับพระราชินี ซือซีนี

หลุมที่จะฝังนั้นขุดลงไปลึกใต้ประมาณ ๓ วา กว้างประมาณ ๔ วา ตามข้างหลุมก่อด้วยศิลาขาว ที่สำหรับใส่ศพตั้งอยู่กลาง ประค้ำด้วยไมระคำ แต่การที่ทำไมยังหาสำเร็จไม่^(๑)

วันอังคาร เดือน ๔ แรม ๓๐ ค่ำ มีศเคตร์เฟาล์พาจมนมณเทียรพิทักษ์ หม่อมราชโชนไทย นายพิจารณัศวรพกิจ ไปเยี่ยมเจ้าแลชนนางผู้ใหญ่ในเมืองยาริศแทนราชทท อุปทท^(๒)

วันพฤหัสบดี เดือน ๔ แรม ๓๒ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมง มีศเคตร์เฟาล์นำพวกราชททไปขึ้นรถไฟออกจากเมืองยาริศ ครั้นถึงเวลาบ่ายเวลาค่ำหยุดพักกินอาหารที่โฮเต็ลตามระยะทาง รุ่งขึ้นวันศุกร์เดือน ๔ แรม ๓๓ ค่ำ เวลาเช้าโมง ๓ ถึงท่าเมืองมาเซล์ เปนเมืองชนแก่ฝรั่งเศส ทาง ๘๐๐ ไมล์ คือ ๓๖๐๐๐ เส้น มีศเคตร์เฟาล์จึงให้พวกราชททขึ้นพักอยู่บนโฮเต็ล ซอเศคโกโลนิค แล้วจึงเชิญให้ไปเยี่ยมเจ้าเมือง แลแอกมิรัล จนเวลาเย็นจึงกลับมาที่สำนัก กินอาหารเสร็จแล้วก็พร้อมกันมาลงเรือกลไฟชื่อกาเรคอก ซึ่งเคยวีราชททไปส่งเมืองปอรัสมัท เมื่อมานั้นมีศเคตร์เฟาล์ก็ตามลงมาส่งถึงกำนันด้วยแล้วจึงลากลับไป

วันเสาร์ เดือน ๔ แรม ๓๔ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมงเศษ กำนันกาเรคอกให้ใส่ไฟใช้จักรออกจากท่าเมืองมาเซล์ วันจันทร์เดือน ๕ ขึ้น

(๑) ที่ตั้ง แอนเวอริค

(๒) ได้ความในรายงานมีศเคตร์เฟาล์ว่าไปส่งกาศที่เจ้านโปเลียน พระญาติของอเมเปอเรอ อรรคมหาเสนาบดี เสนาบดีว่าการต่างประเทศ แลเสนาบดีกระทรวงวัง

คำ ๓ บ่าย โมง ๓ ถึงสี่สี่ เป็นซอผิง ขณะนั้นมีสूरียอปราคาจัมข้าง
 กิศพายัพ เวลา ๘ ทุ่มถึงเมืองมอลตา รุ่งขึ้นเวลาเช้า ๕ โมงเศษ
 เจ้าเมืองให้จ๊กเรือโยค ๓ ลำมารับพวกราชทูต เมื่อราชทูตลงจากกำบัง
 แล้วทบนข้อมหน้าเมืองยังบนใหญ่สลกตรี ๓๘ นาที ครั้นถึงฝั่งมรดมา
 คอขริบอยู่ ๓ รด พวกราชทูตก็ขึ้นรถไปหาเจ้าเมือง พุกจาได้ถาม
 สุขทุกข์กันแล้ว เจ้าเมืองจึงว่า คำวันทุ่ม ๓ ขอเชิญท่านทั้ง ๖ คน
 มากินโต๊ะกับข้าพเจ้า ราชทูตรับคำแล้วลามมาโซเค็ด บ่าย ๒ โมงจึงพา
 กันไปบ้าน เลอรทไลออนส์เป็นที่แอกมิวิต (ผู้บัญชาการทหารเรือ) ถึง
 เวลาทุ่ม ๓ ก็พร้อมกันขึ้นรถไปกินโต๊ะที่บ้านเจ้าเมือง สำเร็จแล้วก็ลากลับ
 มาโซเค็ด รุ่งขึ้นเช้า ๕ โมง เจ้าเมืองกับแอกมิวิตแลขุนนางฝ่ายทหาร
 ชัก ๕ คนมาเยี่ยมราชทูตที่โซเค็ด

วันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๕ คำ แอกมิวิตกับขุนนางรองมาทวารราชทูต
 แล้วมอขล่ำมคน ๑ ให้มาส่งราชทูตด้วยเงินถึงท่าเมืองสเอก์ ครั้นแอกมิวิต
 ลากลับไปแล้ว พวกราชทูตพร้อมกันมาลงเรือโยคที่ท่า เมอเรือจะออก
 จากท่านั้นข้อมให้ยิงสลกสัง ๓๘ นาที เวลา ๕ โมงเช้า กำบังกาเรออก
 ใต้ออกจากททอคสมเมืองมอลตา

วันอังคาร เดือน ๕ ขึ้น ๘ คำ เวลาเช้าโมงเศษ ถึงเมือง
 ชาเล็กชันเคอ เจ้าเมืองให้จ๊กเรือโยคมารับพวกราชทูต ๓ ลำ แล้วเชิญ
 ให้ขึ้นพักอยู่ในวัง ซ้อมูแซเพียซอเนอ ชาเล็กชันเคอรับ แลวขุนนาง
 ผู้ใหญ่ในเจ้าไกโรคน ๓ มาทอนรับราชทูต แล้วแจ้งความว่าเจ้าไกโร
 ไม่อยู่ ขึ้นไประข้างปลายน้ำ เห็นจะช้ายู่สัก ๕-๕ วันจึงจะกลับมา

เมื่อเจ้าโกโรโรไปได้สั่งไว้ว่า ถ้าพวกราชทูตไทยมาถึงแล้วให้รีบรอง
 เหมือนอย่างแต่ก่อน แล้วให้ขุนนางมารวยไข้อยู่คน ๓ ถ้าพวกราชทูต
 จะปรารภเรื่องสิ่งใด ก็ให้จุกแจงให้ แล้วสั่งว่า ถ้าพวกราชทูตจะใคร่
 พบกันกับเจ้าโกโร ขอเชิญคอยอยู่สัก ๔-๕ วัน ราชทูตตอบว่า หยาก
 จะพบกับเจ้าโกโรอยู่ แต่จะรอช้านั้นไม่ได้ ค้วยกตัวกำขันธ์รยะมา
 คอย ขุนนางในเจ้าโกโรจึงว่า ถ้าท่านจะไปเมื่อไร เจ้าโกโรสั่ง
 ไว้กับขุนนางล่ามคน ๓ ให้ตามไปส่งจนถึงกำขันธ์รยะด้วยกัน
 เท่านั้นแล้วก็ลาไป ราชทูตพักอยู่ที่วัง ๓ คืน

วันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๓๒ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมงพร้อมกันขึ้นรถ
 ไฟไปจนบ่าย ๔ โมงเศษถึงเมืองโกโร เจ้าพนักงานจักรดมารวยมีทหาร
 ขี่กระบือขีมนำหน้า ๓ ค่ายวเวเคินถือทวยาคู่ ๓ นำไปส่งถึงโฮเต็ล
 โฮเต็ลโฮเรียนเตล ราชทูตพักอยู่ที่นั่น ถึงวันจันทร์เดือน ๕ ขึ้น ๓๕ ค่ำ
 ขุนนางล่ามที่เจ้าโกโรให้มาอยู่ด้วยราชทูตนั้นมาแจ้งความว่า ที่เมือง
 สเฮ็คชอกเตลคราฟมาว่า กำขันธ์รยะมารวยราชทูตนั้น ยศคนถึงเมือง
 สเฮ็คแล้ว

รุ่งขึ้นเวลาเช้า ๔ โมงครึ่ง พวกราชทูตทั้งนายแลไพร่พร้อมกัน
 ขึ้นรถไฟออกจากเมืองโกโร ไปจนบ่าย ๔ โมงครึ่ง สิ้นทางรถไฟ
 ๘๐ ไมล์ คือ ๓๖๐๐ เส้น ถึงที่รถเทียบม้า เจ้าพนักงานจกให้
 พวกราชทูตขึ้นรถม้าต่อไป จนเวลาบ่าย ๓ ถึงเมืองสเฮ็ค ครั้น
 เวลาเช้ากัางสลอังกฤษอยู่ที่เมืองสเฮ็คมายบอกว่า กำขันธ์รยะมารวย
 ราชทูต เป็นกำขันธ์รยะมาเทียบหยั่งนำในทะเล ว่าที่ไหนลกทไหนตน

พวกครูเฝ้าต้องกลังคเห็นเป็นเรือกลไฟที่สำคัญว่าจะมารัชราชทูต จึง
 ใ้ยกยอกเตลคราฟขึ้นไปถึงกงสุลที่เมืองโกโร ไม่รอรั้งพงให้แนก่อน
 การอย่างนี้เป็นค็อย หนึ่งเมืองนี้เป็นเมืองเล็กน็อย โยเค็ดก็คัยแค
 ทั้งอาหารก็กัณการ ที่เมืองโกโรนั้นเป็นเมืองใหญ่ อาหารจะขวิโลก
 ก็ขวิบรรณ ที่อยู่ก็กัณเป็นสุข ท่านจะกลับไปอยู่ที่เมืองโกโรหรือจะคอบ
 อยู่ที่นี่ก็ตามแต่ใจ พวกราชทูตจึงปรึกษากันเห็นว่า ซึ่งจะ
 กลับไปกลับมานั้นจะเป็นที่รำคาญใจแก่เจ้าพนักงาน ด้วยค็องรัคค็องส่ง
 บ็อย ๆ จึงบอกกับกงสุลว่าถึงจะลำบากอกหยากยัง ใ้กลับมาแล้วจะคอบ
 อยู่กันกว่ากำนันจะมารัช กงสุลจึงว่าถ้าท่านมีอะไรจะประสงค
 ึ่งใจ ขอจงใ้คนมาขออกข้าพเจ้าให้ทราบด้วย พวกกันแล้วกงสุลก็ลาไป.

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ ๑๓

ว่าด้วยพวกราชทูตอยู่เมืองสุเอศแขวงเมืองอายซุปไต
แล้วก็ไปเมืองมัททะเลเมืองคาล์แลเมืองสิงคโปร์

ณวันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๔ ค่ำ กำนันเมลงมาถึงลำ ๑ กงสด
ที่เมืองสุเอศได้รยหนึ่งสลอย ๑ มาแต่กัปตันกำนันรยที่จะมารยพว
ราชทูต ในหนังสือนั้นว่า กำนันไต่ออกจากเมืองกาลกัศตาแล้ว
แลจะรยมาให้ถึงเมืองสุเอศในวันแรม ๗ ค่ำ ๘ ค่ำ

ราชทูตต้องพักอยู่ที่โฮเต็ลเมืองสุเอศจนถึงวันจันทร์ เดือน ๕ แรม
๗ ค่ำ เวลากลางคืนเรือกลไฟซื่อ ไปเดเกศ เป็นกำนันรยมาถึงท่า
เมืองสุเอศ รุ่งขึ้นกัปตันจึงมาหาราชทูตแล้วบอกว่ ข้าพเจ้าได้คำสั่ง
ให้มารยพวกราชทูตไปส่งให้ถึงกรุงสยาม แต่ข้คนการท้ในเรือยังหา
เวียรวยไม่ จะต้องร้กแรงข้ระข้คัสให้ค้ก่อน วันพฤหัสบดี เวลาเช้า
ข้าพเจ้าจะขอลาท่านไปซื้อเสบียงอาหารที่เมืองโกโร ต่อวันเสาร์เวลา
เย็นจึงจะกลับมา วันอาทิตย์จึงจะได้เชิญท่านไปลงเรือ ถึงวันเสาร์
เดือน ๕ แรม ๑๖ ค่ำ เวลาเช้ากัปตันบอกเทลคราฟมาแต่เมืองโกโรว่า
ข้สัญญาไว้ว่าจะกลับมาในเวลาเย็นวันนั้นนี้ ยังมาหาได้ไม่ ก้วย
รดไฟยังไม่ไป จะต้องคอยอยู่จนรุ่งขึ้น วันอาทิตย์เวลากลางคืนกัปตัน
จึงจะกลับมาถึงท่า

วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๓๕ ค่ำ เวลาบ่าย ๔ โมง กษัตริย์
 กือเซะ จึงเชิญพวกราชทูตลงเรือกลไฟเล็กออกจากท่าเมืองสุเอศ ถึง
 กำนันรชชือ ไปเลเเคศ จักรท่าย ยาว ๒๒๐ ฟิต คื่อ ๓ เส้น ๓๓
 วา ๓ ค็อกกัย ๕ นิ้ว ปากกว้าง ๓๘ ฟิต คื่อ ๕ วา ๓ ค็อกกัย
 ๓๓ นิ้ว กัยกระเขยค ๓ กินน้ำล็ก ๒๓ ฟิต คื่อ ๓ วา ๒ ค็อก ๓ นิ้ว
 กัยกระเขยค ๓ กาลัง ๓๕๐ แรงม่า คนในเรือ กษัตริย์ ๓ ออฟฟิเชอ
 ๓๓ ทหารล็กเรือคนใช้ ๒๒๖ รวม ๒๖๐ คน เมอราชทูตจะขนกันขึ้น
 ม้าทหารขึ้นปลายทอดกันค้ำนี้ ๒ แถว ๆ ละ ๓๒ คน แล้วกษัตริย์
 ให้ยิงปืนใหญ่สลุตรับราชทูต ๓๘ นัด พวกออฟฟิเชอมาขึ้นรับพร้อม
 กุกตำแหน่ง สุตเคนนันคให้จักแงรับของ ๆ พวกราชทูตขึ้นเสร็จแล้ว
 เวลาทุ่มเศษได้ ใสไฟใช้จักรออกจากท่าทอกสมอหน้าเมืองสุเอศ

วันจันทร์ เดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ เวลาบ่าย ๒ โมงครึ่งถึงท่าหน้า
 เมืองมัททะ เป็นเมืองแขกชาติอาหรับ ด้านเศลาหมกลง กษัตริย์
 จึงให้แวงเจ้าทอกสมออยู่ห่างคถึงประมาณ ๒๐๐ เส้น แล้วกษัตริย์ลง
 เรือ โยคขึ้น ไปบนเมืองเทยวชอด้านเศลาถักไม้ไค้ ชอโตแคพนเล็กน้อย
 แล้วกลับมาให้รับบนเรือเสร็จ เวลายามเศษจึงให้ใช้จักรออกจาก
 ท้าเมืองมัททะ

วันอังคาร เดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ เวลา ๔ ทุ่มเศษถึงเมืองเฮเคน
 รุ่งขึ้นเช้า ๔ โมงกษัตริย์มาออกราชทูตว่า จะรับด่านลงเรือ ลองจะปลิว
 เบอนถัก ถ้าท่านพากันขึ้นไปอยู่บนไฮเคิลเห็นว่าจะเปนสุระกว่าอยู่ใน
 กำนัน ราชทูตก็รับคำ กษัตริย์จึงให้มีศเคอชไฮป์ เปนขุนนางนายทหาร

ในเรือรบชั้นไป้อยู่ด้วยพวกราชทูต แล้วจึงจัดเรือโยคให้ไปส่งพวกราชทูต
ที่ไฮเคิล ซือปรีนส์ ฮอฟ เวลส์

วันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๓๐ ค่ำ ย้าย ๒ โมง กัปตันมาแจ้ง
ว่า ท้าขันทันแจงเครื่องจักรกล แล้วย่นลงเสร็จแล้ว พวก
ราชทูตก็พร้อมกันถลันมาลงในกำขันทัน แต่ลมยังพัดทวนหน้าแรงนัก ต้อง
รออยู่จนรุ่งขึ้นเวลาเช้า โมงเศษ กัปตันให้ใส่ไฟใช้จักรออกจากหน้าเมือง
เอเตน ลมเป็นพายุทวนหน้าจันทันก็ เรือเดินได้แต่โมงละ ๕ นอศ ๖ นอศ
ถึงวันอังคาร เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ลมจึงแปรเขย่งไปสักหน่อย พอใช้โย
ค แต่ไม่สู้เต็มใบก็

วันศุกร์ เดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ ใ้ถล่มสลาคันเป็นขั้ตะโปก
๕ โมงเย็น กัปตันให้พวกเด็ก ๆ ขึ้นหัดกรีดยใบ เมื่อระลงมาถึงคน ๓
พลัดตกจากรันเสากระโคงกลางชั้นล่าง ฆาตกรรมกระดานที่ผูกออกข้าง
แล้วตกน้ำลงไป กัปตันก็ยกพวกลูกเรือวิ่งไปข้างท้ายปล่อยทุ่นลอยไป
เด็กตกน้ำกว่าจะเขยื้อนทันไว้ แล้วกัปตันให้เอาเรือลง โดยเร็วรีบค
กระเขย่งไปรีบเก็บนั้นมาได้ เมื่อมาถึงหมอศรวจกเห็นซี่โครงหัก ๒ ซี่
หมอกก็เอาผ้ารัดควเข้าไว้ แล้วให้หนอนอยู่บนแปล ให้กินยามาประมาณ
๑๕ วันก็หายก็

วันอังคาร เดือน ๖ แรม ๘ ค่ำ เวลาบ่าย ๓ โมงเกิดฝนตก
ถล่มสลาคันพัดหนัก เสากระโคงหน้าชั้นบนหักสับนั้นลงมา ใบเสาทหน้า
เสากลางเสาท้ายขาดกลืนเป็นริ้วแรงขยี้ขยอยหมดทุกใบ คลื่นใหญ่ซัดเข้า
ในเรือน้ำนาศากฟ้าชั้นล่างลึกเพียงเข้า หีบใส่ของพวกอังกฤษพวกไทย

ลอบเข้าของเขยหน้าเสียมมาก ประมาณครึ่ง โมงพายุงสงบ กัปตันให้
เปลี่ยนเสาแลใบใหม่แล้วเสร็จในเวลาเดียว

วันพฤหัสบดี เดือน ๖ แรม ๘ ค่ำ ย้ายโมงเคียดเมืองศาล^(๓)
อยู่ที่แหลมเกาะลังกาข้างทิศตะวันตกเฉียงใต้ เป็นที่ไว้ด่านศัลยาสำหรับ
ใช้ในการเรือกลไฟ ฝ่ายอังกฤษ ซอมิเตอร์เซนวีโอเคทก็เป็นผู้สำเร็จ
ราชการที่เมืองศาล แจ้งว่าราชทูตไทยไปถึงก็ลงมาทักถาม แล้วเชิญ
ให้ขึ้นพักชย่นเมือง เวลาบ่าย ๕ โมงพวกราชทูตพร้อมกันลงเรือใบ
ไปตั้งท่า ทบย่นชย่นหน้าเมืองให้ยิงสลุดคำนับ ๑๘ นัด แล้วเชิญราชทูต
ไปที่พัก ความทางสองข้างฝั่งแต่ท่าชย่น มีทหารคนดำชย่นปลายทอด
ยื่นรายไป ๓๐๐ คน แล้วทหารอังกฤษเรียงต่อไปอีก ๕๐ คน รวม
๓๕๐ คน ถึงตกใหญ่เป็นที่สำหรับเจ้าเมืองมาพัก เจ้าพนักงาน
เชิญให้ราชทูตชย่นที่นั่น แล้วจักไปลิศแมน คือคนรักษาถนน
มากอวยระวังรักษาอยู่ ๒ คน เวลาค่ำผู้สำเร็จราชการมาเชิญว่า พรุ่งนี้
เวลา ๕ โมงเช้าขอเชิญท่านทั้ง ๖ คนไปกินโต๊ะที่บ้านข้าพเจ้า ราชทูต
ก็รับว่าจะไป รุ่งขึ้นเวลาเช้า ๓ โมงเศษ เจ้าพนักงานจักรดมารับ ๓ รด
พวกราชทูต ๖ คน กัปตันก็ออกเซ ๓ มิสเตอร์โฮป เป็นนายทหาร
ในกำย่นรบ ไปเลเคศ ๓ พร้อมกันขึ้นรถไปกินโต๊ะที่บ้านผู้สำเร็จ
ราชการ ครั้นกินโต๊ะเสร็จแล้วก็ลาไปกุโรงทำน้ำมันมะพร้าว ทำควย

(๓) ชื่อที่เรียกนี้ เป็นภาษาโปรตุเกส เล่ากันว่า แต่โบราณ โปรตุเกสแล่นเรือมา
ถึงที่นั่นขึ้นไปตั้งขึ้นเสียมไถ่ชย่น ไม่รู้จักชื่อเมือง จึงเรียกว่า คอลี แปลว่า ไถ่,

เครื่องจักร ชุกกันแล้วไปท้วงจักรทั้งนั้น ทำเร็วกว่าทำด้วยคน
หลายเท่า แล้วเลยไปนมัสการพระทิวคยเนนเขา ทิวคมีพระปฏิมากร
เหมือนวัดไทย แต่พระสงฆ์ไม่ไ้ขี้ลงผมในวัน ๓๕ คำ ตามแต่
จะปลงวันไรก็ได้ สุกแต่อย่าให้ผมยาว ย้าย ๓ โมงก็กลับมากทัก
จึงปรึกษากันว่า เราจำจะไปถวายนมัสการพระรัตนธาคูจึงจะชอบ ค้วย
เราไ้มาดังนี้แล้ว ครั้นปรึกษาเห็นพร้อมกัน พระยามนตรีสุริยวงศ์
จึงให้ล่ามบอกกัปตันคิกอเซ ๗ จึงตอบว่า การซึ่งท่านจะไปนั้น ข้าพเจ้า
ไม่ชักขวางตามแต่ใจ แต่ข้าพเจ้าทราญว่าพระรัตนธาคูอยู่ดงเมืองแกนค
ถ้าจะไปท้วงรดเทียบม้าน้ำแต่เมืองคาลิ ไปจนถึงเมืองแกนคทพระรัตนธาคู
ทางถึง ๒ วัน แล้วจะต้องหยุดพักที่นั่นสักวัน ๓ หรือ ๒ วัน ทั้งไป
ทั้งมาเป็น ๕ วัน ๖ วัน ในฤกษ์เป็นฤกษ์ลมร้ายมักเกิดพายุใหญ่เนื่อง ๗
ถ้าเป็นทั้งนั้นบรรดากำขันททอชอยในอ่าวนี้ ลมก็คพคกระทย โคนกันแตก
เสียหลายลำแล้ว พวกกัปตันมีความกลัวไม่อาจะเข้าทอชอยอยู่ข้าง
๓ วันไ้ ถ้าท่านจะไปเมืองแกนคแล้วข้าพเจ้าจะเอากำขันทออกไปแล่น
อยู่ในทะเลใหญ่ ดงจะเกิดพายุพคจักแรงประการใด พอจะแก่ใจไ้
ไม่ชักสน ค้วยทอชอยเป็นทกวาง คอด้กำหนด ๖ วันข้าพเจ้าจึงจะ
กลับมารวยท่านมิให้ ผิดสัญญา ราชทูคมีความสงสัยว่า กัปตันเป็น
คนอังกฤชไม้นัยถือพุทธศาสนาไ้แกล้งพคขิกพล้ว ค้วยไม่หยากจะไ้ไป
ในขณะนั้นพระสงฆ์เป็นเจ้าอธิการอยู่วัดในเมืองคาลิ ชอศรัสมณะ (๓)

(๓) พระศิวสมณะคิสสะ เป็นสังฆนาชกฝ่ายมรวังศที่เมืองคาลิ นับถือพระ
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาแต่ทรงผนวช ไ้เข้ามากรุงเทพฯ ๑ เมื่อในรัชกาลที่ ๕

กษัตริย์คน ๓ เป็นชาวเมืองสิงคโปร์นครวัดกัน ทั้ง ๒ คนพากันมาเยี่ยม
 ราชทูตซึ่งนั่งอยู่ที่นั่นด้วย เจ้าหมื่นสรรพรพเพชกรก็ จึงถามเป็นภาษา
 มกษ คนทั้ง ๒ ก็รับว่าจริงเหมือนคำที่กษัตริย์บอกเขาว่า พวกราชทูต
 จึงปรึกษากันว่า เราจะไปเมืองแกนก็ เป็นแต่เรามีความศรัทธา
 อส่าหะไปนมัสการพระรัตนตจากมิใช่ไปด้วยราชการ ซึ่งเราจะให้กำนัน
 ต้องไปเล่นอยู่ในทะเล เสียด่านใส่ไฟใช้เงินคอเงินแมนต์ลงมากนั้น
 ทหาชอยไม่ ครั้นเห็นพร้อมกันดังนั้น จึงว่าแก่กษัตริย์บอกเขาว่า ท่านจะ
 ต้องลดยกำนันเข้าออกลำยากดังนั้น เราก็จะไม่ไปเมืองแกนแล้ว
 กษัตริย์บอกเขาก็มีความยินดีเป็นอันมาก

วันศุกร์ เดือน ๖ แรม ๓๐ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมงพวกราชทูตจะกลับ
 มาลงกำนัน ผู้สำเร็จราชการก็กำมไกร์แลขนนางฝ่ายทหารอีกหลายคน
 มาส่ง แล้วลากลับไป แต่ผู้สำเร็จราชการตามลงมาส่งจนถึงกำนัน
 เมื่อราชทูตจะมาลงเรือมีทหารยืนแต่ยั้งสุดเหมือนเมื่อแรกมาลงเมือง
 เวลาเช้า ๕ โมงเศษกษัตริย์บอกเขาใช้จักรออกหากำหน้าเมืองศาล มาใน
 ทางทะเล ๗ วัน คลันลมก็เร็วเป็นปรกติก็ ในวันศุกร์ เดือน ๗ ขึ้น ๔ ค่ำ
 ย้าย ๓ โมงครึ่งถึงเมืองสิงคโปร์ เมื่อราชทูตถึงเมืองนั้นเจ้าเมืองไม่อยู่
 ลงกำนันรีบไปเที่ยวหิวพวกชายจีนสลัด รุ่งขึ้นเวลาเช้า ๔ โมง รองเจ้าเมือง
 จักแจงเรือโยต ๓ ลำ มาเชิญพวกราชทูตขึ้นบนเมือง เมื่อราชทูต
 ไปถึงท่าขึ้นบกทหารยืนใหญ่หน้าข้อมถึงสลัด ๓๗ นัด แยกทหารยืนปลายทอด
 ทิวะยืนกันไว้จักแจงหาทันไม่ แลไฮ้เกิดที่เคยพิลแก่ก่อนคนก็เข้าอยู่
 เก็มหมด พระพิเภกพานิชจงเชิญให้พวกราชทูต ไปพักอยู่ที่คอกของพระ

พิเทศพานิชทำไว้ขียนบอกเขา แต่การเลี้ยงคนนี้รองเจ้าเมืองจ๊กแวง
ส่งมาทุกเวลา แล้วให้ทหารมาประจำลัดเปลี่ยนรักษาอยู่ ๓๔ คน
ตัวรองเจ้าเมืองก็ไปมาเยี่ยมเยือนราชทูตอยู่เสมอ ๆ เวลาบ่าย ๔ โมง
เงินจงชวคเชิญพวกราชทูตไปกินโต๊ะเลี้ยงตามอย่างจีน

วันอาทิตย์ เกือบ ๗ ขัน ๔ คำ บ่าย ๕ โมง เซอแมกกอกสแลนก็
เชิญพวกราชทูตไปกินโต๊ะ เวลา ๔ ทุ่มพระพิเทศพานิชเชิญไปกินอีก
ครั้งหนึ่ง

วันจันทร์ เกือบ ๗ ขัน ๕ คำ เวลาเช้าโมง ๓ พวกราชทูตพร้อมกัน
ขึ้นรถมาลงกำปั่น รองเจ้าเมืองจ๊กทหารยืนขนค้ำนี้ ๒ แถวประมาณ
๓๐๐ เศษ แล้วให้ยิงสวดสัง ๓๐ นาที รองเจ้าเมือง ๓ เซอแมก
กอกสแลน ๓ พระพิเทศพานิช ๓ เงินจงชวค ๓ ลงมาส่งถึงท่าแล้ว
ลากลับไป ราชทูตก็ลงเรือมากำปั่น

พวกราชทูตกราบถวายบังคมลาออกไปแต่กรุงเทพ ฯ จนถึงเมือง
ลงนกลอน ไก่แฉะทยกพักตามหัวเมืองรายทางเป็นหลายหัวเมือง แลได้
ไปเที่ยวถามหัวเมืองที่อยู่ในประเทศอิงแกลนคักหลายเมือง เจ้าเมือง
ทั้งนั้นก็รับรองให้เป็นเกียรติยศทุก ๆ เมือง การที่เจ้าเมืองค้ำนยรับรอง
ทั้งนี้ ก็เพราะพระบารมีพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์ยกเกลาปักกระ
หม่อมไป ถ้วนแลคอเงินแมนคังมีคำสั่งให้จ๊กแวงรับรอง พวกข้าหลวง
ได้มีความสุขเป็นอันมาก

เวลา ๓ โมงเศษ กัปตันก็ขอเช่าให้ใส่ไฟใช้จักรออกจากเมือง
สิงคโปร์ วันศุกร์ เกือบ ๗ ขัน ๘ คำ เวลาเช้า ๕ โมงเศษถึงททอศสมอ

ชายชำแระนอกสันตคอนปากน้ำเจ้าพระยา กัปตันก็ขอเช่าให้เอาเรือโยค
 ลง ๓ ลำ พร้อมด้วยเชือกเสาเพลายใบ มีออฟฟิเชอร์กำกับเรือลำละคน
 แลคนคัดกระเชียงลำละ ๓๐ คน เข้ามาส่งพวกราชทูตกับผู้มีชื่อรวม ๒๗ คน
 ย้ายโมง ๓ พวกราชทูตก็ลากัปตันลงจากกำปั่นรบไปเลเคศ กัปตันให้ยิง
 สลุตส่งราชทูต ๓๘ นัด ย้าย ๓ โมงถึงเมืองสมุทรปราการ แวะชน
 หยกพักที่ศาลากลาง พระยาสมุทรธานินทร์ผู้สำเร็จราชการเมืองสมุทร
 ปะการไคไฉยงพวกราชทูตแลอั้งกฤษที่มาสั่งเสร็จแล้ว จักแจงผลไม้
 ต่าง ๆ กับสรวาแลบุหรืให้แก่อั้งกฤษ ๆ ก็ลากลับออกไปกำปั่น พระยา
 สมุทรธานินทร์ พระยามหาอรรคนิกรจักเรือสำนเก่งทั้ง ๒ ลำ เรือเข้
 ลำ ๓ ให้ขึ้นมาส่งพวกราชทูต เวลา ๒ ทุ่มเศษก็ไคออกจากเมืองสมุทร
 ปะการ ๒ ยามถึงกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ มหินทร
 บูทธยานัน รุ่งขึ้นเวลาเช้าพร้อมกันเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงหน้า
 พระสังขยัญชร ข้างพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยฝ่ายทิศตะวันตก ในพระบรม
 มหาราชวัง สันความแต่เท่านั้น ขอเกษะ

จกหมายเทศของหม่อมราโชไทย ขยเพียงนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ ๑๔

ว่าด้วยรับแขกเมืองที่มาส่งราชทูตเข้าเฝ้า

ใต้อนุความตามไขบอกของ เซอร์รอเบิร์ต จอมเบ็ค กงสุลอังกฤษ ในกรุงเทพฯ มีไปยังกระทรวงต่างประเทศที่กรุงลอนดอน เรื่องราชทูตไทย กลับมาถึงกรุงเทพฯ แล้ว ว่ายังมีการรับพระราชสาส์น แลเสด็จออก รัยแขกเมืองนายเรือรบที่มาส่งทูต มีเนือความดังนี้

ราชทูตไทยกลับมาถึงกรุงเทพฯ ๑ ๑ วันศุกร์เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ รุ่งขึ้นกรมหลวงวงศาธิราชสนิท เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ แลเจ้าพระยา วรวิงค์มหาโกษาธิบดี แจงความแก่เซอร์รอเบ็คจอมเบ็ค ว่าจะไปรคให้ เรือไฟหลวงลงไปรับพระราชสาส์น ซึ่งสมเด็จพระราชินีวิกตอเรียมีคอบ แต่เรือรบอังกฤษเข้ามาจนเมืองสมุทรปราการ แลจะจคเรือพระที่นั่ง เอกไชย กับเรือกระบวนลงไปรับพระราชสาส์น แห้ช่นมาจากเมือง สมุทรปราการจนถึงกรุงเทพฯ ๑ (๓) พวกขุนนางนายเรือรบนั้นจะจคเรือไฟ

(๑) จะเห็นได้ตรงนั้นว่า ประเพณีฝรั่งกับประเพณีไทย ถ้อยในเรื่องพระราชสาส์น ผิดกันอย่างไรในสมัยนั้น ที่จริงพระราชสาส์นที่ถ้วนวิกตอเรียคอบ เขามอบให้ราชทูต ไทยแต่ที่เมืองลอนดอน แต่ประเพณีไทยเราถ้อยว่า ต้องแห่แหรับพระราชสาส์นแปน พระเถียรคิยศ ทุกจ้งมอบพระราชสาส์นไว้ในเรือรบอังกฤษที่มาส่ง เพราะจะต้องลงไปแห่แหนพระราชสาส์นตามประเพณีไทย

หลวงลงไปรับขึ้นมา ด้วยจะโปรดให้เข้าเฝ้าเป็นการเต็มยศ อนึ่งพระบาทสมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเสด็จลงไปเยี่ยมมดงเรือรบที่มาส่งราชทูตนั้นด้วย

ครั้นณวันจันทร์ เดือน ๗ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เวลาเช้า พระบาทสมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จโดยเรือไฟกระทั่วยซึ่งเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ค่อแล้วใหม่ ออกจากกรุงเทพฯ ไปถึงเรือรบอังกฤษ ซื่อไปเลคิศซึ่งทอดสมออยู่ที่สันคอน ก็ยกขึ้นก็อเชงจัดการรับเสด็จตามสมควรแก่พระเกียรติยศ เชิญเสด็จตรวจเรือ แล้วผูกคิงขึ้นใหญ่น้อยถวายทอศพระเนตร จนเวลาบ่าย ๓ โมงจึงเสด็จกลับ มีรับสั่งให้ยกยัดคิงเชง ถิ่นนายเรือรบที่เป็นผู้ใหญ่ตามเสด็จมาในเรือพระที่นั่ง พวกขุนนางนายเรือรบอังกฤษนอกจากนั้นมาในเรือไฟหลวงที่ออกไปรับ

ณวันอังคาร เดือน ๗ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เรือกระบวนแห่งพระราชสาสน์สมเด็จพระราชินีนวกค่อเรือขึ้นมาถึงกรุงเทพฯ

ณวันพุธ เดือน ๗ ขึ้น ๑๓ ค่ำ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเป็นการเต็มยศ โปรดให้เชอรรอเบ็คชอมเบ็ค พวกยกยัดคิงเชงแลพวกขุนนางเรือรบ กับทั้งพวกอังกฤษในสถานกงสุลเข้าเฝ้า มีพระราชปฏิสันถารแลทรงชอชอนายเรือรบที่รับราชทูตมาส่งถึงกรุงโดยสวัสดิภาพ ครั้นเฝ้าเต็มยศแล้วเสด็จออกที่แจ้งทรงงนกลง โปรดให้พวกนายเรือรบเข้าเฝ้าทูลหาสุวาน ทรงทักทายรายตัวทั่วกันแล้ว จึงโปรดให้จกเลี้ยงอาหารเวลากลางวันในที่นั้น แล้วจึงไต่กลับ

ในเวลาทพกนายเรือรบเข้ามาพักอยู่กรุงเทพฯ นั้น ปรากฏว่า
 เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์มีการเลียงเวลาค่ำ แล้วมีละคอนให้ดูคน ๓
 เจ้าพระยารวิวงศ์มหาโกษาธิบดีมีการเลียงเวลาค่ำ แล้วมีมโหรีให้ฟัง
 คน ๓ พวกนายเรือรบกลับไปณวันพฤหัสบดี เดือน ๗ ขึ้น ๑๔ ค่ำ
 บรมเมษ สัมฤทธิศก รุศักราช ๑๒๒๐ พ.ศ. ๒๔๐๓

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบเพิ่มเติมที่ ๑

ใบอนุญาตที่ไปในกองทัพ ๒๗ คน

(๑) ราชทูต พระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค) เป็นบุตร
สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ร่วมมารคากับสมเด็จพระเจ้าพระยาบรม
มหาสุริยวงศ์ ต่อมาได้เป็นที่สมุหกลาโหมฝ่ายเหนือ

(๒) อุปทูต เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดิ์ (เพ็ญ คันสกุลเพ็ญกุล)
เป็นข้าหลวงเดิมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาได้เป็น
พระยาบรรณรัตน์ราชพัลลภ งามงามมหาดเล็ก ถึงรัชกาลที่ ๕ เป็นพระยา
ราชสุภาวดี แล้วเลื่อนเป็นเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง บัญชาการ
กรมพระสุรัสวดี

(๓) ทวีต (เดิมกระว่าหลวงชาญภูเขศวร แล้วเปลี่ยนเป็น) งาม
มดเจ้าขจรพิทักษ์ (กว้าง) เป็นข้าหลวงเดิม ร่วมพระนมในพระบาท
สมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรเจ้าอยู่หัว ต่อมามีความผิดจึงออกจากราชการ

(๔) ลำหลวง หม่อมราชาไชโยย รัชหม่อมราชวงศ์กระต่าย
(อิศรางกูร ฤทธิโยธา) บุตรกรมหมื่นเทวานุรักษ์ ในเจ้าฟ้ากรมขุน
อิศราอนุรักษ์

(๕) ผู้กำกับเครื่องราชบรรณาการ งามราชามาตย์ (ท้วม
บุนนาค) เป็นบุตรสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ กลับมา
ได้เป็นที่พระเพ็ชรพิชัยศรีสวัสดิ์ ปลัดแม่กองเพชรบุรี แล้วเลื่อน

เป็นพระยาเทพประสุน ปลัดทูลฉลองกระทรวงกลาโหม ในรัชกาล
ที่ ๕ เป็นเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี

(๖) ผู้กำกับเครื่องราชบรรณาการ นายพิเรนทร์พรหมกิจ
(ทองอยู่ กัลยาณมิตร) เป็นบุตรเจ้าพระยานิกรขจร ต่อมา
ได้เป็นหลวงเกษมนายเวร

(๗) ล่ามของราชทูต ขุนจรเจนนทเล ชื่อคุณ ใต้ ไปเรียนวิชา
เกินเรือในยุโรป ในรัชกาลที่ ๕ ได้เป็นหลวงชลธารพินิจชัย แล้วเลื่อน
เป็นพระชลธารพินิจชัย เจ้ากรมคลัง

(๘) ล่ามของอุปทูต ชื่อนายโนวี

(๙) ล่ามของตรีทูต ขุนปรีชาชาญสมุท ชื่อคึก เป็นนายเรือ
ในพระบรมราชวัง ภายหลังได้เป็นหลวงสุวิเศษ นายทหารหน้าในกรม
พระราชวังบวร ฯ เป็นครูสอนภาษาอังกฤษแก่นายวังหน้าในรัชกาลที่ ๕

(๑๐) นายเทศ บุนนาค (คือ เจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์) บุตร
สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ อายุ ๑๓ ปี เป็นนักเรียนส่งไป
เรียนวิชา

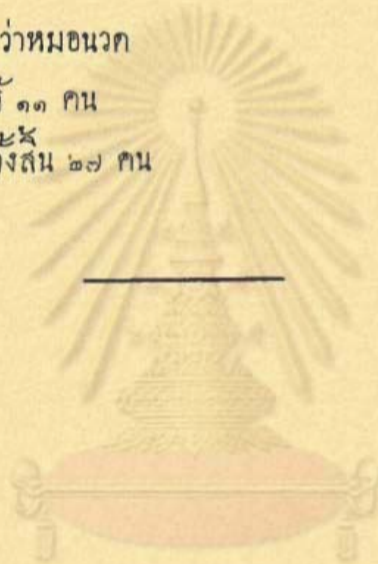
(๑๑) นายทศ บุนนาค บุตรพระยามนตรี ฯ ราชทูต อายุ ๑๖ ปี
เป็นนักเรียนส่งไปเรียนวิชา

นักเรียน ๒ คนนี้ เมื่อถึงเมืองอังกฤษราชทูตได้ขอให้รัฐบาล
อังกฤษช่วยหาที่เล่าเรียน กระทรวงต่างประเทศอังกฤษสืบหาที่เล่าเรียน
เกิมกว่าจะให้ ไปเรียนที่ราชวิทยาลัยในลอนดอน แต่จะเป็นด้วยเหตุใด
ไม่ปรากฏ เมื่อทศกลับมานักเรียนก็กลับมา หาได้ขอยุ่เล่าเรียนไม่

- (๓๒) เสมีนของราชทูต นายวิชาลยรรงก์
 (๓๓) เสมีนของอุปทูต ขุนวินทามาศย์
 (๓๔) เสมีนของตรีทูต ไม่ปรากฏชื่อ
 (๓๕) หมอทยา จะเป็นใครหาทราบไม่
 (๓๖) เข้าใจว่าหมอนวด

คนใช้ ๓๓ คน

รวมทั้งสิ้น ๕๕ คน

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบเพิ่มที่ ๒๒

บัญชีเครื่องราชบรรดการ แลสิ่งของส่งไปพระราชทาน

- ที่ ๓ พระราชสาส์นจากฤกษ์ในพระสุพรรณบัฏ ท่อในแผ่นทองคำ
แล้วใส่ในฝักทองคำลงยา
- ที่ ๒ พระราชสาส์นจากฤกษ์ ๒ แผ่น แผ่น ๓ มีรูปพระราชฉายา
ของสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดิน
สยาม ทรงเครื่องคันสำหรับพระเจ้าแผ่นดินพร้อมทุกสิ่ง เสด็จ
ทรงนั่งเหนือพระบรมราชอาสน์ ถ่ายไว้ในเครื่องถ่ายฉายาบน
แผ่นโลหะ แผ่น ๓ มีรูปพระราชฉายาของสมเด็จพระปฐมบรม
มหาชนก พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ทรงเครื่องปรก
เสด็จทรงนั่งเหนือราชอาสน์ปรก กับพระนางเธอฝ่ายใน
แลพระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์บนพระเปลว ถ่ายไว้ในเครื่อง
ถ่ายฉายาบนแผ่นโลหะ
- ที่ ๓ พระมหามงกุฎลงยาประดับเพชรข้าง ประคัมทัยทิพย์ข้าง
- ที่ ๔ พระสังวาลลายกั้นประดับประคัมทัยทิพย์ ขันแผ่นแพรเหลืองซ้าย
- ที่ ๕ พระอำมรงค์นพรัตน์
- ที่ ๖ ฉลองพระองค์พระกรน้อยมีคมเพชร ๗
- ที่ ๗ ฉลองพระองค์ครุยกรองทอง
- ที่ ๘ รัตพระองค์กั้นประดับเพชรข้าง ทับทิพย์ข้าง มรกคข้าง สาย
ทองมีประจำยามประดับประคัมทัยทิพย์

- ที่ ๘ รัชพระองค์รยาทตาคัยกเลอม
- ที่ ๓๐ ประศตวรรษพระองค์รองทอง
- ที่ ๓๓ สันนิเพลลาเซ็มชายเชิงงอนลายทองคำลงยาราชาวัก
- ที่ ๓๒ ผ้าทรงยกทองผืน ๓
- ที่ ๓๓ ผ้าทรงกรวยเกี่ยวเขียนทองผืน ๓
- ที่ ๓๔ ผ้าทรงปมอย่างคี่ ๓ ผืน
- ที่ ๓๕ สิ่งขื่อตราวิญเครื่องทองคำลงยาราชาวักมีคอกนพรัตน์ มั่งสีทอง
คำจำหลักลงยาเป็นเครื่องรอง
- ที่ ๓๖ ชันน้ำกัษพานรองทองคำลงยาราชาวักสำรับ ๓
- ที่ ๓๗ เครื่องชา ขันเหลี่ยมทองคำ งานทองคำลงยารองข้าน ด้วย
หยกมีฝา เรือทองคำรองด้วย ฉากทองคำจำหลักรอง
สำรับ ๓
- ที่ ๓๘ ด้วยฝาทองคำลงยา ด้วยฝาเงินถมยาคำตะทองรวมเป็น ๒
- ที่ ๓๘ ซองขบหริทองคำลงยา
- ที่ ๒๐ กั้นไกรเครื่องคักผสมอย่างไทย ชันประดับเพชร ประคัม
ทับทิม รวมเป็น ๒
พระสร้างเข็ยงา กรอบแลค้ำมทองคำลงยา ประคัมพลอยมรกต
คู่ ๓
- ที่ ๒๓ เครื่อง ซ่อม, ซัน, มีค, ทองคำประสม ค้ำมประดับเพชรสำรับ ๓
- ที่ ๒๒ โตะเงินใหญ่ ปากกาไหล่ทอง คู่ ๓
- ที่ ๒๓ กายเหล็กลายผักทองคำลงยา

- ที่ ๒๔ ค่ายเหล็กกลายผลทองคำห้าหลัก
 ที่ ๒๕ กฤษณีนาก
 ที่ ๒๖ หอกอย่างสยาม ผลเงินถมยาค้ำตะทอง
 ที่ ๒๗ ง้าวผลเงินถมยาค้ำตะทอง
 ที่ ๒๘ ทวนค้ำกาไหล่ทอง คี ๓
 ที่ ๒๙ พระกลดก ๓ บังพระสร้อย ๓ ฉัตร ๕ ชั้นคู่ ๓ ฉัตร ๓ ชั้นคู่ ๓
 ชุมสายคู่ ๓ เครื่องพนแพรบกทองแผ่นงว
 ที่ ๓๐ พระราชยานกง
 ที่ ๓๑ กลองมโหระทึกกบขงาสำรับ ๓
 ที่ ๓๒ เครื่องม้าทองคำประดับพลอยสำรับ ๓
 ที่ ๓๓ ฉากรูปพระแก้วมรกต ซึ่งเป็นต้นมัสการในพระบรมมหาราชวัง
 เขียน ๓ รูป ตามอย่างทรงเครื่องในอุคทุก ๓ ซึ่งมีหนังสือ
 ช้างงมาเป็นนิทานด้วยนั้น
 ที่ ๓๔ ฉากเรื่องบรมราชาภิเษก ๔ แผ่น
 ขาดูชนไค้มาจากห้องศาลกษณ เข้าใจว่าเป็นพระราชนิพนธ์ใน
 รัชกาลที่ ๔ พาลงกรณมหาวิทยาลัย
 นอกจากสิ่งของเครื่องราชบรรณาการทพรรณาในขาดูชน ยังมีตัว
 อย่างสินค้าต่าง ๆ ซึ่งมีชื่อในหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี รวม
 ๖๗ สิ่ง ส่งไปในเครื่องราชบรรณาการด้วย สิ่งของเครื่องราชบรรณา
 การส่งไปครั้งนั้น ที่เป็นเครื่องทองคำ เพชร พลอย วิทยาศาสตร์ ในห้อง
 เครื่องราชสมบัติ ที่พระราชวังวินด์เซอร์ ไทยที่ออกไปประเทศอังกฤษ

ในชั้นหลัง ๆ ที่ได้รับอนุญาตไปทูลพระราชวังวินด์เซอร์ เจ้าพนักงานเขา
ยังพาไปทูลเครื่องราชบรรณาการเหล่านี้ เข้าใจว่ายังอยู่ประจำที่จนทุกวันนี้
สิ่งของส่งไปพระราชทาน พระมารดา พระภักดา แลพระ
ราชบุตร พระราชธิดา ของสมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย จะกระอย่างไร
หาทราบไม่ พยแต่ขานูชี้สิ่งของดังนี้

หมวกคอประคัมเพ็ชร ๓

แหวนคิงซึกเพ็ชร ๕

แหวนคิงซึกมรกต ๕

หีบทองคำลงยาใบใหญ่ ๓

หีบทองคำลงยาใบเล็กมัลลินซึก ๕

กลัษยานักัดทองคำลงยา ๓๐

ซองขมพรทองคำลงยา ๓

กล้องไม้ราชวัง เครื่องทองคำลงยา ๒

กลัษทองคำลงยา ใส่ยาสูบสำหรับใช้กับกล้อง ๒

บ้านใหญ่เหลี่ยมทองคำ ๒

หีบขมทองคำ ๓

ของพระราชทานลอร์ดคลาเรนดอน เสนาบดีว่าการต่างประเทศ

ซองขมพรทองคำลงยา ๓

กลัษยานักัดทองคำลงยา ๕ เหลี่ยม ๓

กลัษยานักัดทองคำลงยากลม ๓

ที่ชาดมตะทองสำหรับ ๓

สิ่งของพระราชทานให้ราชทูตไปสำหรับแจกผู้ มีบันคาศักดิ์ แต่
ไม่มีชื่อปรากฏ มีแต่ขานัญชิ่งสิ่งของคือ

กฤษณิกทองคำ ๓

กายมถมตะทอง ๒

กาดมตะทอง ๒

หีบมตะทอง ๒๐

ชองบุหริดมตะทอง ๒๐

คลังมตะทอง ๒๐

แพรลาย ๓๐ ม้วน

ของพระราชทานโปรเฟสเซอร์วิลสัน คือ

ฉากรูปพระแก้ว ๓

ฉากรูปพระเขมจา ๓

พระคัมภีร์ ๓

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เครื่องราชบรรณาการฝ่ายพระบวรราชวัง

-
๓. ฉันทน์ทองคำลงยา มีพานรอง
  ๒. กระโถนทองคำลงยา
  ๓. ซองบุหรีทองคำลงยา
  ๔. ผลองพระองค์กรของทอง ๒ พระภินา ๒
  ๕. พระกลต ๒
  ๖. พระแสงทวน คร่ำทอง เครื่องทองประคัมภ์ทัยทิม ๒
  ๗. พระแสงตรี ๒
  ๘. พระวอ
- ของกรมหลวงวงศา ฯ ประทาน ลอร์ดคလာเรนดอน
 หอกคร่ำทอง ๓
- ของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ให้ลอร์ดคလာเรนดอน
 ง้าว ๓
- ของเจ้าพระยารวิวงศ์ ให้ลอร์ดคလာเรนดอน
 ทับขหวัดม ๓
- ทชากาไหล่ทอง ประคัมภ์พลอย ๓
-

สารบัญนิราศตอนคน

ทุกทูลลาไปหากกรุงเทพ ฯ	หน้า ๓๓๐
เรือรบราชทูตออกจากปากอ่าว	๓๓
ทุกไปตั้งเมืองสิงคโปร์	๓๓๗
ทุกไปตั้งเกาะชวา	๓๓๘
ทุกไปตั้งเมืองเซเตน	๓๓๙
ทุกไปตั้งเมืองสุเอศ	๓๓๗
ทุกไปตั้งเมืองโกโร	๓๓๐
ทุกไปตั้งเมืองซาเต็กชานเกรีย	๓๓๓
ทุกไปตั้งเมืองมอดตา	๓๓๕
ทุกไปตั้งเมืองยิบรอลตา	๓๓๕
ทุกไปตั้งเมืองไวโค	๓๓๖
ทุกไปตั้งเมืองปอกสมัท	๓๓๗
ทุกไปตั้งเมืองลอนดอน	๓๔๐
ทุกพักอยู่ไฮเต็งกลาวิช	๓๔๐
ทุกไปทะเลคอนมัว	๓๔๓
ทุกไปเที่ยวสวนสัตว์	๓๔๖
ทุกไปคุกจำขังใหญ่	๓๔๗
ทุกไปคุกโมงค์ไถ่น้ำ	๓๔๗

สถาบันวิทยบริการ
กรมส่งเสริมมหาวิทยาลัย

ทุกไปกินโต๊ะที่บ้านลอร์ดคามาซ	หน้า ๓๔๘
กำหนดวันทุกเช้าเฝ้า แลให้ทุกทำเคารพอย่าง	
ธรรมนิยมไทย	๗ ๓๔๘
เลื่อนกำหนดวันทุกเช้าเฝ้า	๗ ๓๔๘
ทุกเที่ยวภุมประเทศกรุงลอนดอน	๗ ๓๕๐
ทุกไปควังแก้ว	๗ ๓๕๓
ทุกไปครุพน	๗ ๓๕๓
ทุกเช้าเฝ้า	๗ ๓๕๓
ทุกเที่ยวชมห้าง แลไปเยี่ยมเจ้านาย	๗ ๓๕๘
ทุกไปในการเลียงเช่นเกียรติยศ	๗ ๓๖๐
ทุกไปภโรงพยาบาล	๗ ๓๖๒
ทุกไปภททำเงิน	๗ ๓๖๓
ทุกไปภข้อมแลเครื่องทรง	๗ ๓๖๔
ทุกไปภควังฤทธิอัน	๗ ๓๖๔
ทุกไปเฝ้าภวันทปาลีเมนต์	๗ ๓๖๕
ทุกไปเที่ยวภทหัวเมืองอังกฤษ	๗ ๓๖๘
ทุกเที่ยวภเมืองเบอริงฮัม	๗ ๓๖๘
ทุกเที่ยวภเมืองแมนเชสเตอร์ แลเมืองลิเวอปูต	๗ ๓๗๐
ทุกภคละคอนม่า	๗ ๓๗๓
ทุกไปภภททำเครื่องมอเมืองซฟอร์ด	๗ ๓๗๔
ทุกภภลบลอนดอน	๗ ๓๗๔

กวันรียสั่งให้ดำยรปคณะทก	หน้า ๓๗๔
ทกไปทการเค้นร้างานบ	๖๖ ๓๗๕
ทกไปทการเค้นร้างักกรัง ๓	๖๖ ๓๗๕
ทกไปทการช้อมททาร	๖๖ ๓๗๖
ทกไปในการอวาทะมกคเจ้าหญิงรอกแยล	๖๖ ๓๗๗
ทกไปฟังมโหรีกล่อมทอ	๖๖ ๓๗๓
ทกไปในการเข้าเฝ้ารียงทวิ	๖๖ ๓๗๒
ทกไปทคคลังเงินคลังทอง	๖๖ ๓๗๔
ทกไปทลอรค์ปามีสคอน แลลอรค์กกลาเรนคอน	
เพอรลากลัษกรุงเทพ ๑	๖๖ ๓๗๕
ทกไปทล่านาเทมส์	๖๖ ๓๗๖
ทกไปในการตั้งขนนางประจำบ	๖๖ ๓๗๗
กำหนดวันทททลลา	๖๖ ๓๗๘
ทกเข้าเฝ้าทลลา	๖๖ ๓๗๘
ทกไปททชังคนเสียบจวิท	๖๖ ๓๗๙
ทกไปทพิพิธภณทส์สถาน	๖๖ ๓๗๓
ททออกจากกรุงลอนคอน	๖๖ ๓๗๓
ททดงเมืองโคเวอ	๖๖ ๓๗๓
ททดงผงฝรั่งเศส	๖๖ ๓๗๔
ว่าทวิญมฐานกรุงอังกฤบ	๖๖ ๓๗๔
ว่าทวิญโรงละคอน	๖๖ ๓๗๕

ว่าด้วยโรงเลี้ยงคนไข้	หน้า ๓๘๕
ว่าด้วยคุก	๖ ๓๘๕
ว่าด้วยถนนหนทาง	๖ ๓๘๖
ว่าด้วยไฟแก๊ส	๖ ๓๘๗
ว่าด้วยคึกกราม แลเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ	๖ ๓๘๗
ว่าด้วยเรือจ้าง รถจ้าง	๖ ๓๘๘
ว่าด้วยรถไฟ	๖ ๓๘๘
ว่าด้วยโทรเลข	๖ ๒๐๓
ว่าด้วยฆ่าต่าง ๆ (ฆ่ากรัก)	๖ ๒๐๒
ว่าด้วยสวนสัตว์ของเอกชน	๖ ๒๐๓
ว่าด้วยของขายในตลาด	๖ ๒๐๓
ว่าด้วยกตาวิชโยเท็ด	๖ ๒๐๔
ทูต ^๕ ถึงเมืองกาลิศ	๖ ๒๐๖
ทูต ^๕ ถึงกรุงปารีส	๖ ๒๐๗
ทูต ^๕ เข้าเฝ้าเฮมเปอรฝรั่งเศส	๖ ๒๐๗
ทูต ^๕ ไป ^๕ ที่ ^๕ ส่ง ^๕ พระศพเฮมเปอรอนะไป ^๕ เดียน	๖ ๒๐๗
ทูต ^๕ ออกจากกรุงฝรั่งเศส	๖ ๒๐๘
ทูต ^๕ ถึงเมืองมาเซด	๖ ๒๑๐
ทูต ^๕ ออกจากเมืองมาเซด	๖ ๒๑๓
ทูต ^๕ ถึงเมืองฮาเด็กซานเทรีย	๖ ๒๑๒
ทูต ^๕ ถึงเรือกต ^๕ กรุงเทพฯ ๑	๖ ๒๑๕

ทุกดั่งเมืองเมกกะ	หน้า ๒๓๕
ทุกดั่งเมืองเอเดน	„ ๒๓๖
ทุกดั่งเมืองลังกา	„ ๒๓๗
ทุกมีความประสงค์จะไปนมัสการพระเจ้ายิวแก้ว	„ ๒๓๘
ทุกดั่งสิงคโปร์	„ ๒๒๒
ทุกออกจากสิงคโปร์	„ ๒๒๓
ทุกดั่งเมืองสมุทรปราการ	„ ๒๒๔
ทุกดั่งกรุงเทพฯ	„ ๒๒๔
เพลงยาวกลบต๋อท้ายนิราศ	„ ๒๒๕
โคลงยานแพนง	„ ๒๒๖
เพลงยาวขอกการพิมพ์หนังสือ แลโคลงขบท ๓	„ ๒๒๗

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อธิบายตำนานนิราศลอนดอน

เมื่อพิมพ์สมุทเล่มนั้น แรกก็คิดว่าจะพิมพ์แต่จดหมายเหตุของ
หม่อมราชาไชย ๑ ครั้นพิมพ์แล้วส่งสมุทด้วยเข้าไปถวายพระนางเจ้า^(๓)
ทอกพระเนตร มีรับสั่งมาว่าหม่อมราชาไชยได้แต่งเรื่องนิราศลอนดอน
เนื่องจากจดหมายเหตุอื่นอยู่อีกเรื่อง ๓ เหมือนเป็นหนังสือชุดเดียวกัน
ทรงพระดำริเห็นว่าควรจะให้พิมพ์หนังสือนิราศลอนดอนในสมุทเล่มนี้ด้วย
ผู้อ่านจะได้อ่านหนังสือซึ่งหม่อมราชาไชยแต่งในครั้งนั้นให้บริบูรณ์ ด้วย
เหตุนี้จึงได้พิมพ์นิราศลอนดอนเพิ่มเข้าในสมุทเล่มนี้อีกเรื่อง ๓

หนังสือนิราศลอนดอนนี้ ปรากฏในจดหมายเหตุของหม่อมบริกเด
ว่า หม่อมราชาไชยแต่งภายหลังจากจดหมายเหตุระยะทางราชทูตไทยไป
ลอนดอน ๒ ปี แต่งแล้วขายกรมสิทธิการพิมพ์ครั้งแรกให้หม่อมบริกเด
เมื่อระกา พ.ศ. ๒๔๖๕ หม่อมบริกเดลงบันทึกว่าเป็นครั้งแรกที่ได้ซื้อ
ขายกรมสิทธิการหนังสือในกรุงเทพฯ

เรื่องนิราศลอนดอน ตั้งแต่พิมพ์ให้ปรากฏก็ยกย่องกันมาแต่ใน
รัชกาลที่ ๕ ว่าแต่งดีถึงชั้นเอกในหนังสือกลอนไทย ถึงนิราศของ
สุนทรภู่ เรือ่ที่นับว่าเป็นอย่างดีก็ไม่ดีกว่านิราศลอนดอน เห็นจะเป็น
ด้วยประหลาดใจกันว่า หม่อมราชาไชยสี่เป็นนักเรียนภาษาฝรั่งทำไม
จึงแต่งกลอนไทยได้ ก็ถึงเพียงนั้น จึงมีผู้สงสัยว่านิราศลอนดอนนี้หม่อม
ราชาไชยมีได้แต่งเอง พระสารสาสน์พลชั้นี่ สมบุญ ได้เป็นต้น

(๓) คือสมเด็จพระบวรเจ้า สุมาลย์มารศรี พระอัครราชเทวี

มหาสิทธิไวยหาร อาลักษณ์ในรัชกาลที่ ๔ ขอกแก่ข้าพเจ้าว่า หม่อม
 ราชเทวีไคว่วานขุนสารประเสริฐ นุช แแต่ ยังมีผู้พุกกันอีกอย่าง ๓ ว่า
 หม่อมราชเทวีวานให้สุนทรภู่แต่ง อ้างว่าเมื่อสุนทรภู่ตาย เขาพบ
 กากว่างนิราศลอนคอนที่บ้านสุนทรภู่ เสียงโงทสอกแคล้วเรื่องนิราศ
 ลอนคอนนี้เคยได้ บินมาแต่ก่อนเนื่อง ๆ จนเมื่อก่อนจะพิมพ์สมุดเล่มนี้
 ยังมีผู้มาขอกแก่ข้าพเจ้าว่า เคยได้ บินเขาพุกกันว่า นิราศลอนคอน
 นั้นหม่อมราชเทวีหาได้แต่งเองไม่ ข้าพเจ้าจึงเอาหนังสือนิราศลอนคอน
 มาอ่านพิจารณาอีกครั้ง ๓ อ่านไปไม่เท่าใดก็เชื่อแน่แก่ใจว่า หนังสือ
 เรื่องนี้หม่อมราชเทวีแต่งเอง หาไคว่วานผู้ใดแต่งไม่ ถ้าจะได้ฮาศรีย
 ขุนสารประเสริฐ นุช ย่าง ก็เห็นจะเพียงวานให้ช่วยอ่านตรวจแก้ถ้อยคำ
 ย่างเล็กน้อย ข้อที่ว่าวานสุนทรภู่แต่ง น่าจะเป็นด้วยสังเกตเห็นกลอน
 ในนิราศลอนคอนคล้ายสำนวนกลอนสุนทรภู่มียู่หลายแห่ง เช่นเมื่อ
 ราชทูตทูลลากลอนตรงนั้นว่า.

“พระทรงจุมจินทนมเิมเฉลิมวิลาศ แล้วผูกคาค่ายขวัญรำพรรณสอน
 เสรีจตุรัสตรีสีอันวยอวยพระพร จงดาวรเรื่องขค้หมกทกคน”

กลอนเช่นนี้เป็นกลอนสุนทรภู่แท้ แต่ถ้าสังเกตต่อไปในท่อนจะ
 เห็นได้ว่า ที่จริงนั้นหม่อมราชเทวีเอากลอนสุนทรภู่เป็นแบบอย่างแต่ง
 ตามด้วยความนับถือ แม้คำสำคัญก็พยายามรับแต่ตรงคำที่ ๓ ตาม
 อย่างกลอนสุนทรภู่ แต่ความจริงสุนทรภู่อยู่มาในรัชกาลที่ ๔ ไม่ก็ บ
 เห็นจะตายเสียก่อนแต่งนิราศลอนคอนหลายขแล้ว.

หลักฐานที่ทำให้ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าหม่อมราโชทัยแต่งเองนั้น เพราะถ้าผู้อื่นแต่ง จะเป็นสุนทรภู่ก็ตาม หรือขุนสาทรประเสริฐ อนุช กก็ตาม คงจะทิ้งเอาเจตนาเหตุของหม่อมราโชทัยที่พิมพ์ข้างตน สมุคเล่มนี้เป็นหลัก แต่งกลอนตามความที่ปรากฏในเจตนาเหตุเล่มนั้น ไม่นอกออกไปได้ แต่ในนิราศลอนดอน ถ้าใครสังเกตก็จะเห็นว่ามีความแปลกออกไปจากเจตนาเหตุหลายแห่ง มีใช้แต่ที่ชมมกชมปลา ซึ่งปล่อยให้กลอนพาไปเท่านั้น ยังมีความจริงซึ่งแต่งได้แต่ด้วยรู้เอง เห็นเองอยู่ในนิราศลอนดอน อันมิได้ปรากฏในตัวเจตนาเหตุอีกมากมายหลายแห่ง ใช้วิธีที่ผู้แต่งตามหนังสือเจตนาเหตุจะทำได้เช่นนั้น ขึ้นเป็นหลักฐานมั่นคงว่านิราศลอนดอนนั้นหม่อมราโชทัยแต่งเอง สม กิ่งที่ขอกไว้ ในโคลงยานแพนกว่า

“ตัวเราเกลากล่าวเกลียง	กลอนไซ
คือหม่อมราโชทัย	ทศ
แสกงโคยแต่จริงใจ	จำก มานา
ท่อนจักพลิกแพลงปลั่ง	พลาตถ์ยความแดง”

เพราะฉะนั้น หม่อมราโชทัย (ม. ร. ว. กระจ่าง อิศรางกูร ณออยุธยา) ไม่ใช่เป็นแต่ผู้แต่งหนังสือในทางความเรียง ซึ่งจะเห็นได้ ในเจตนาเหตุที่พิมพ์ตนสมุคเล่มนี้อย่างเคียว ยังเป็นกวีที่สมควรจะยกย่องว่าเป็นชั้นสูงด้วยอีกอย่าง ๓ ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านทั้งหลายได้อ่านหนังสือนิราศลอนดอนตอนต่อไปในสมุคเล่มนี้แล้ว จะเห็นเป็นอย่างเคียวกันทุกคน.

แท้จริง ^๕ถึงมีผู้^๕สอ^๕ค^๕แค้น^๕แล้ว^๕ความ^๕สามารถ^๕ของ^๕หม่อม^๕รา^๕โช^๕ทัย^๕อยู่^๕ข้าง^๕
 คึง^๕กล่าว^๕มา^๕ แต่^๕ผู้^๕ที่^๕ยก^๕ย่อง^๕นี้^๕คือ^๕ความ^๕สามารถ^๕ของ^๕หม่อม^๕รา^๕โช^๕ทัย^๕นั้น^๕
 มาก^๕กว่า^๕มาก^๕ มี^๕ผู้^๕ที่^๕ท^๕รา^๕ย^๕ว่า^๕จะ^๕พ^๕ิม^๕พ^๕ัส^๕ม^๕ค^๕เล^๕่ม^๕น^๕แ^๕นะ^๕นำ^๕แก่^๕ข้า^๕พ^๕เจ้า^๕ห^๕ล^๕าย^๕ค^๕ณ^๕
 ทั้ง^๕เป็น^๕ผู้^๕ที่^๕ไ^๕ด้^๕เคย^๕ร^๕ู้^๕จัก^๕ท^๕วิ^๕หม^๕่อ^๕รา^๕โช^๕ทัย^๕แล^๕ผู้^๕ที่^๕ไ^๕ด้^๕เคย^๕เห^๕็น^๕แ^๕ก^๕ไ^๕ว^๕ห^๕าร^๕ต่าง^๕
 ท^๕วิ^๕หม^๕่อ^๕รา^๕โช^๕ทัย^๕ ว่า^๕คว^๕ร^๕พ^๕ิม^๕พ^๕ร^๕ุ^๕ย^๕ของ^๕หม่อม^๕รา^๕โช^๕ทัย^๕ให้^๕ป^๕ร^๕าก^๕ฎ^๕ใน^๕
 ส^๕ม^๕ค^๕เล^๕่ม^๕น^๕ค^๕้วย^๕ ร^๕ุ^๕ย^๕ของ^๕หม่อม^๕รา^๕โช^๕ทัย^๕มี^๕อยู่^๕ใน^๕ห^๕อ^๕พ^๕ระ^๕ส^๕ม^๕ค^๕ จึง^๕ไ^๕ด้^๕
 ให้^๕จำ^๕ล^๕อง^๕พ^๕ิม^๕พ^๕ไว้^๕ ใน^๕ค^๕อน^๕นี้^๕ ค^๕้วย^๕เช^๕อ^๕ว^๕่า^๕ท^๕่าน^๕ท^๕ัง^๕ห^๕ล^๕าย^๕ค^๕ง^๕จะ^๕พ^๕อ^๕ใจ^๕ไ^๕ด้^๕เห^๕็น^๕
 หม่อม^๕รา^๕โช^๕ทัย^๕ก^๕้วย^๕กัน^๕มา^๕ก^๕ ร^๕ุ^๕ย^๕นี้^๕หม่อม^๕รา^๕โช^๕ทัย^๕ด^๕่า^๕ย^๕เ^๕ม^๕อ^๕ก^๕ล^๕ย^๕มา^๕จาก^๕
 ยุโรป^๕แล^๕ว^๕ห^๕ล^๕าย^๕ปี^๕ จึง^๕ก^๕ล^๕ย^๕ไ^๕้^๕ฉ^๕ม^๕ม^๕ห^๕า^๕ค^๕ไ^๕ท^๕อ^๕ค^๕า^๕ม^๕ป^๕ระ^๕เพ^๕ฉ^๕ใน^๕ส^๕ม^๕ย^๕นี้^๕.

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิราศเมืองลอนดอน

๑ นิราศเรื่องเมืองลอนดอนฮาวนด์วิล

จำจากมิตรขนิษฐาพาพิน	เพียงระสันชีวาด้วยฮาลย์
ถ้าแม่ผึกมิใช่ถิ่นวันทร์ราช	ไม่คตาคตาคคล้ายซิกพิสมัย
โดยภักคิมี่ประสงค์จำงานใน	ฮาสาไทหอมจักรทถันคร
มะเสงศุกรเคื่อนเกาชนสามคำ	แสนระกำก้วยจะไปไกลสมร
เข้าซีก โคม โลมลาพงางอน	กล่าวสุนทรปลอดยั้งอย่าหอมองนวล
ค้อยอยู่เถิกนงเข่าว์ลำพาพักตร์	จะร้างรักแรมชมภีรมย์สงวน
ใช้แกลงหน้ายแห่งขวัญให้รัญจวน	อย่าคร่ำครวญโศกสร้อยน้อยฤทัย
ครั้นเสร์จสั่งขอกมิ่งทุกสิ่งสรรพ	ก็ผายผันมายังท่าซลาไหล
ลงเรือเร่งรีบร้อนจรจรไร	ล่องลงไปจอกนาวาท่าขนนาง
เข้าประคองศันทรสทอนจิตต์	ให้ทวนคิกหวังสวาทไม่ขาดหมาง
เคินเข้าในราชฐานพระลานกลาง	คูล้างเงดจ์แห่งแล้วไล
ใส่เสื้อหมวกแกงคัสสอาก	เก็บรกายของทิวปลิวไสว
พระที่นั่งคังประทับกัยเกยไชย	จะคอยใส่ราชสาสน์พานสุวรรณ ๑
๑ ท่านพระยามนตรีศรีวิวงค์	เป็นเอกองค์ราชทุกศุขขยัน
อุปถุคทสองรองถันน	เจ้าหมื่นสรรพเพื่อกักคิผู้ปรีชา
อนทศควนจมนมณเขี้ยวพิภกษ	ปวีศรีรักษาเทพคำรวรหน้า

แต่ตัวเราต้องเป็นล้าตามบัญญัติชา
 ฆมนราชามาตย์นายพิจารณ
 ใต้กำกับบรรณาการโดยท่านทาง
 คอยพระจอมจักรพงศ์ตำรงราชฎ
 ความภักดีบาทของสัพพะทรงธรรม
 พอย้ายห้าโมงเศษเสด็จออก
 หม่อมอำมาตย์มาคยาเสนาใน
 พระทรงจิมจันทน์เฉลิมเจิมวิลาส
 เสรีจํารัสศรีสอันวยอวยพระพร
 ซึ่งโรคนอันตรายอย่างรายใกล้
 แม้เข้าเฝ้าองค์กวันชั้นสกล
 สมถวิลฉิฉิฉิ โฉนสโมสร
 คีโรรายกรายกัมมังคมาลา
 จวนเวลามหาพิชัยฤกษ์
 ฤคนอินรินเริงเชิงสบาย
 แล้วแต่งกายพรวยพรพรรณสุวรรณมาศ
 เจ้าคุณราชทูตใหญ่ใส่มาลา
 เลือเข็มชายชั้นในใส่อย่างน้อย
 ย่างฝั่งเพ็ชรเม็ดพราววิ้วาววาม
 เลือขยันทันนอกคอกวิเศษ
 นุ่งยกทองท่ามาแต่ธานี

ส่งภาษาทูตองค้องค์พระนาง
 ขาญชีชาญเจนจักไม่ขัดขวาง
 ต่างคนต่างมาพร้อมนั่งล้อมกัน
 ทูลลานาถหน่อนารายนวิชัยผัน
 คึงกตัญญูคือไม่ท้อใจ
 พระโรงนอกอมรินทร์วินิจฉัย
 บังคมไท่ญเบศร์เกศนิกร
 แล้วผูกคาค้ายขวัญว่าพรณสอน
 จงถาวรเรื่องยศหมดทุกคน
 ให้สขใส่อิมอวยทั้งลาภผล
 พอไคยลให้มิจิตคคิกเมตตา
 รัยพระพรแหวกวางหว่างเกศา
 แล้วคลานคล้อยถอยมาทั้งหกนาย
 เอิกเกริกแซ่เสียงลำเนียงหลาย
 แต่ข้างฝ่ายพวกเวาเศรวาธรา
 ล้วนพระราชาทานหมคเครองยศดา
 คนทั้งห้าทรงประพาศสาธางาม
 เข็มขัดพลอยต่างต่างอย่างสยาม
 ประคตหนามขนุนคาคยประหลาคค
 ล้วนทองเทศงามงคคคคคค
 ครันครบที่ตามยศหมคคด้วยกัน

ให้เคลอนพระยานมาศราชสาส์น
 อภิรมชมนสายศุภพรายพรรณ
 ลงมาถึงท่าพระหยดประทัย
 เปนสว่างามกระบวนควรจะชม
 กิ่งชดพินานชัยวิไลล้ำ
 ใสลีขิตอิศเรศเกศประชา
 พวกททานุคนั้นสำนั้เก็ง
 ถึงวิกประทุมคงคาเวลากาล
 จึงชวนกันกลับบ้านสถานดิน
 คุยอัยจิวผิวเผือกเลือกไม่มี
 ๑๑ แต่ตัวเรามีไค้เอยางวิคก
 ทั้งพันอึ้งค่วงค้ญาคีระคลาศคคลาย
 นิจาเอี้ยพั้งไค้เซยประคองชัน
 จะกันกินแต่น้ำตาอนาทร
 แล้วห้ามใจอย่าพะวงหลงสวาท
 คุ้มพระจอมจักรพรรดิขัตติยา
 ควรอาสาฝาลองของผลองบาท
 อิมอร่าปรารภไม่ชยเขา
 ไค้เวลานานาหิกากี้เจ็ทหุ่ม
 ลีปลิศรักหักใจครรวไลจร
 ทูลลาของคัยคักรคัยงเก็ทเกศ

ประโคมฆานสังข์แตรแซ่สนั้น
 ทานทวันพักโยกระบายลม
 ถักคังคยเรือเรียงเสียงขรม
 ทกลิ่งสมสารพักไม้ซัดตา
 ชักทองคำเพริศพรายลายเลขา
 พร้อมนาวาแห่แหนออกแน่นอาร
 ถักแซ่เซ็งพายแข่งแข่งขนาน
 สิริฉานสิ้นแสงแสงศิริ
 ไม่เส้อมสิ้นครมครองหมองฉวี
 ช่างเสี้ยศิริเศวรัสสทหมกทกนาย ๑
 คิคชนกชนนมีริ้วหาย
 อิกมึงมีตรชีกกายต้งห่างกร
 แรกรกรินจำไปไกลสมร
 ทั้งนั้งนอนไหนจะสขทกทิวา
 ควรบ่าราคพุ่มพวงควงยิหวา
 มขัญญาเจาะจงทตรงเวา
 จึงสมซาคีเซอชยไม่ชยเขา
 ค้อยกัมเกลลักวายกรานคุณมารตร
 ท้องฟ้าคลุ้มเคื่อนคัยลขคิงขร
 ถึงหน้าวังขอกรบงคัมคัล
 ลงนาเวค้เว้งฝพายวิขฝายฝั้น

แต่ถิ่นฐานบ้านทางทางจรวัด
ด้วยสิ้นแสงภาณุมาศขนาดเนตร
ทั้งน้ำเขียวเรือฉิวล่องไป

๑ ถึงเมืองสมุทปราการที่ค่านพัก
ไม่มีมุ้งยงชมต๋องสมควัน
ข้างเสพยักยัก โภชนากระยาหาร
ชนเข้าของบรรทุกที่ข้งเรือกลไฟ
ออกปากอ่าวเปล่าว่างทางวิถี
ยั้งร้อนรุ่มกลุ้มใจเหมือนไฟเรือง
ค้อยเสียมสร้างแล้วกลับหมางกระมลหมอง
ทวนค่านังถึงมีครทชชชชชช
เรือสยามใช้จักรมาพักหนึ่ง

เห็นเรือรบใหญ่กว้างลำอาจควัน
ซังกฤษ โยนเชือกให้พวกไทยรบ
คลื่นกระแทกแตกกระตมล้มคะมำ
ที่เมาคลนรบชนกำปั่นใหญ่
จมนมณเจียรพิทักษ์เป็นทุกตัว

๑ ฝ่ายกัปตันบัญชาสั่งทหาร
แล้วสลัดขย่นดงเสยงขงขง
สียแก่นกยคยงดวันคำรบ

จะว่าพรรณเรือนนิพนธ์ก็จใจ
สุดสังเกตุมีค้ำจำไม้ไต้
พอจวนใกล้รุ่งรางสว่างวรรณ ฯ
จอกสำนักประเคี้ยวใจก็ไก่อขัน
จนสรวินเรื่องรองผ่องอำไพ
เสร็จสำราญเร่งกันเสียงหวนไหว
ล่องครรไลลิลลาพหน้าเมือง
สรวีศรีแสงแผลกุดแตกเหลือง
จะปลุกเปลื้องความกำสรวกไม่หมกเลย

ยังไม่เคยพลัดพรากไปจากกัน
ก็พอถึงทจอกทอกลำปั่น
นายท้ายหันเรือรีบเข้าเคียงลำ
ข้างฉวยจับคุดลากดลากดลำ
สาวกระหน้าเข้าไปเทียบพอเรียบคี่
ตัวเราได้เชิญบรมสาสน์ศรี
ต้องตามที่เชิญอักษรบรรจง ฯ
ให้ตั้งการคอบค้ำนบขยคัยคั้ง
สนั่นดังสนั่นเลือนสเทือนเรือ
ควันออกกลบกลุ้มตัวน่ากลัวเหลือ

ไอ้อกเริ่มเมเริ่มใจเหมือนไฟเจอ
 ทำหน้าเช่นฝันจิตคึกคักมานะ
 สู้คำแรงกายเกินคำเนนกรวย
 ลุกเตนนันต์เว้งกันฮักกระทัก
 ย่างยกทียห่อผาขนมากอง
 พระที่นั่งกลไฟที่ไปส่ง
 พี่ย่าอกเพียงฮูระนจะพั้ง
 ประเคียวเลยวแหลมวียกัลยเนตร
 แค้นขียนวันไกลฮาลังยาม

เหือบเยกเสอซ่มโซมชะโลมกาย
 กลียปะทะทกซ์หนักไม้หักหาย
 เข้าห้องท่ายทประทัยเขารับรอง
 กุกคักกอลวนจนเข้าของ
 ที่ในห้องแน้นยักคักนัง
 ส่นประสงค์เสว้จสรรพักกัลยหลัง
 เฝ่าแต่ตั้งตาแลชะเง้งตาม
 แสนทเวศน์กอนาถให้หวาคความ
 จะแจ้งความทกซ์พักมทิน ๑

๐ ควันซาขายย้ายประมาณสักโมงเศษ
 ฝ่ายฮักกฤษทวักทักขัตัน
 เอนชะเนียนายจักรกักคักคักคัก
 สะกรทั้นผนพิทในนัท
 ประเคียวใจไกลผ้งฮอกัลยลย
 เห็นแต่ฟ้ากัขมหาทเลวน
 พมั่งมองตามช่องหน้าต่างท่าย
 คักคักคักแหวนเนองนอขยงหมองทรวง
 รัอนว่าพงถึงสมรบนอนไม้หลย
 เปนเปลวปลายราวกับทายทองประเทือง
 กำขันแล่นเลยมาดงหน้าเขา
 คนรัจักจึงแสกงให้แจ้งความ

จำจากเขตรกรุงไทยมโหศวรรย
 ให้ช่วยกันถอนสมอจะจรล
 ใส่ไฟคิกน้ำปลั่งคิงฉฉ
 เรอกรวีเร็วคว้างไปกลางชล
 ฤทัยวี่ยอ้างว้างอยู่กลางหน
 ประจวบจนพระอาทิตย์ลงมิกดวง
 เห็นนำพรายเปนละลอกกระฉอกช่วง
 ครั่งร่วงเงางามอวามเรือง
 จนคาวกัลยลยหล้าขอมฟ้าเหลือง
 พินิจเขยงบุรีศรีจักรงาม
 สล้างเสลาแลหลากเหมือนชวากหนาม
 ว่าฮือสามรัยขยชคคคคคคค

อยู่ปากฝั่งข้างฝ่ายขั้วจิมทิศ
 ข้างเขี่ยกเสี่ยกเขี่ยกขั้วกันอัคไธ
 จะชมเล่นก็ไม่เห็นสนคันนคร
 เปนจำจนมิไคยลให้เพลิกเพลิน
 แสนสังสารคุณพิจารณัสนรรพกิจ
 พลอยเมาคสนเกลือกกลึงงนงอน
 ใครอย่าว่าเสี่ยให้ยากไม่หยากลก
 หมอยกระแคนั่งวิงวิงเวียน
 สุริยงลงลยศิริศรี
 จนมีคมนทสนชยาไม่รวรอ
 ครอบห่มไม่ไคลลวัน
 ไช้ไกลเกาะไกลเรือนเพอนประคอง
 นังรำกุกนถถึงคนงโถม
 คนเข้ห้องไสยาคนอนาใจ
 คนชนมาล้างหน้าทชนท่าย
 ถึงประเทศเขตรจำเพาะเกาะพะงัน
 ฝ่ายเจ้าเมืองไชยาให้มาชค
 เขาชกหินคยเขี่ยกเนอเข้กน้า
 ครนพันเกาะเกาะลยละลิวแล่น
 พอดถึงแหลมคะลมพกทุกขทวี
 เขี่ยระยมครมในมิไคร์ทหาย

คุเต็มตึกเว็ควรายชายกระแเส
 แค่ลวันแค่ยอกเขาลำเนาเนิน
 สกสังเกททศันภาผาเณิน
 เรือก็เก็นล่องมาในสาคร
 เมื่อกจากมิตรราชาชยสยบสยอน
 เรือช่ยอนไปมาเฝ้าอาเจียน
 ระทมทกขัดอนสอนทงคลนเทียบ
 สลิกสเอียนอาหารไม่พานตอ
 ไค้ลมก็เร็วจริงเรือวิ่งปรือ
 แล่นมาพอตรงลเมาะเกาะอ่างทอง
 ไม่เห็นถวันถทวยังมัวหมอง
 ไกลพวกพ้องพงศาต้องมาไกล
 ยังกกขั้โทมนศันน้ำนาคาไหล
 จนอกขยล่องศิริวิวรรณ
 ไม่เว้นววยว้างวิโยคโคกกระศัลย
 เขาพอกันว่าทนมทองคำ
 ชมพนทสกคัสลกก้า
 แลว้งน้าเขานอมหอมไม่พี
 มาคามแผนท่ทางหว่างวิดิ
 ทรวงเหมือนคตยท่มคะลมพก
 เจียนจะววยชิวไม่มีสุช

ลงนอนนิ่งก็ไม่หลับแล้วกลัวลูก
ถึงอ่าวยาวคิกระคางคัวขยารัก

สภะศึกปลุกปลุกลือคอกอม
ถึงหน้าเมืองคานยรแขก
ครึ่งอเทนาคราวนั้นเขอวิญจวน
ไม่ทักซ้เท่าเราร้างห่างสมร
ระเค่นร้างก็มีนางชเลยมมา
แต่เราร้างไม่มีนางมาแนชชิต

ในทรวงกลุ้มเหมือนหนึ่งรวมก้วยไฟรั้ง
ถึงหน้าเมืองกะลันตันอันธระ
มาอ้างอ้างอาทวาในสาคร
ขยับถึงห้องกระแเสใส่สิ่งไกลฝั่ง
ศึกค้นคว้าหาหนชศทหนทาง
ถึงหน้าเมืองครึ่งกานกลียลัว
ศึกก็แค่นแสนเวทนาตา

คอะไรไม่เห็นซัดถนัคแน
ไอชกขของหมองจิคคคิควาคาญ
นึ่งคองพอมมาถทเกาะฝ้าย
ฝ้ายททำนวมนมคคุมสทกนช
ยามส่งวนเนอนวลสนิทแนช
อู่ทงนอกอู่ทงในใจเสชช

เฝ้าแต่ทุกขทัชถมชารมถครอม
ช่างเห็นยวหนักหน่วงใจจนไม่ผอม
เห็นคองอมเสียบเพราะงามเมื่อยามครวญ
เพียงทรวงแยกขย็เย็นเกินกำสรวญ
เมือจากนวลนมนชชชชชชช
คองมานอนอ้อยคนเคี้ยวเปลี่ยวนักหนา
พอค้อขพาใจปล่มลมคณง
จึงตองคิกแคคณถวิลถง

นอนร่าฟังมีริศตลาชวยชารมถ
แต่ันระคณใจก้วยไกลสมร
จะสนผ่องทโทนถไว้ร้าง

ศึกประทังศึกทนกระมลหมาง
ศึกอ้างอ้างศึกจนพันขญญา
เห็นแต่ทิวไม้หม่มนภผา
ถึงมีมามีเสียบเปล้าไม่เจ้าการ
ไคคแค่นักขยัพาน่าสงสาร
มาทรมานอ้อยในเรือเห็นเหลชทน
ยังหมองหมายทมนใหม่ใจถงน
อู่แต่กายใจจนไม่อู่ณแลช
ไคอชิงแอยอู่ชรวานจาเอช
เมือละเสชจากเจ้าพทนาทรวง

ลมก็จักพัดทวนทวนข้างหน้า
 ท้องทะเลเวทนาน้ำคาคอง
 ๑ มาถึงเกาะตั้งโกรนก็ยักยั้ง
 ลมยิ่งแรงพัดผันไม่ยั้งเทา
 กัปตันโอแกแลแซนแสนฉลาด
 จึงทำลระให้คล้ายหายวิงเวียน
 ร้องเรียกเหล่าล้นทหารชำนาญศึก
 ถืออาวอทำท่าระวี
 ยิงปืนใหญ่ยิงขึงเสียงผิงโผง
 ขนกระสุนดินคำท่าอากาศ
 บ้างควยคายจับหอกออกสพรั่ง
 แรงเว็กร่านราญรบไม่หลยตัว
 แคขรรคาพวกเรบาทเมาคลน
 ต่างลุกขึ้นพร้อมกันมาทันที
 ค่อยเหือกห่างบางเขยบันเทาทุกข
 ทชอโยใจพกจาเสียงฮาเซ
 สร้อยลงลยแหลมมไศล
 ดึงแวนแคว้นแควนปะหังไม่รังรา
 พอรุ่งแจ้งดังจำเพาะตรงเกาะหม้อ
 คึกหม้อน้องท่าของให้กลักกลน
 ถึงเกาะนาคหลากล้ำข้าสังสัย

ไซ้ไว้ว่าสิ่งไรนี้ใหญ่หลวง
 อยู่ในห้วงมหรณพนั่งชบเซา ๆ
 ให้กางใบพร้อมพรั่งสิ้นทุกเสา
 เรือเขย่าคนช่ยอนนอนอาเจียน
 เห็นไทยคายนอนดินข้างคลื่นเหียน
 ช้างแนยเนี่ยนแสนสนิทความคึกคัก
 ชกกระทกถวนหน้ากระลาสี
 กยไพรัชัษกรเข้ารอนราญ
 ควนโฆมงกลุ้มทั่วค้วทหาร
 จะค้อค่านข้าศึกไม่นักกล้ว
 คาประคังชิงชัยมิใช่ชั่ว
 ชิกกระชั้นพันพิ้วเข้าค้อคัก
 เห็นครกครนทงกายนสนนมี
 คุรวาอย่างทหารชาญทะเล
 แสนสนกชักชวณกันสรวลเส
 จนถึงเวลาเลิกกินเข้ายปลา
 ศศิไส่สองสว่างกลางเวหา
 วัลลาล่วงทางไปกลางคืน
 ฤทัยท้อทกขทวไม่มีชน
 กล้วคนอินมนะหมั้นมากินแทน
 นาคอินไคนักหลากหรือนากแหวน

ระขอสุมต่างงามเมื่อยามแกลน

๑ มาถึงที่แถวถิ่นเรียกหินขาว

บ้างผูกพันชลธารเป็นน่านเนิน

ใครเข้าออกย่อมขยากไม่อาชชิต

ล้วนศิลาทาระตระครุระครัน

มาภายหลังซึ่งกฤษจิงคิกช่าน

มีหอคอยลอยโผยมโคมประจำ

ค้อยหลักแล่นแสนยากลำบากจิต

สักสี่โมงเศษสายไต้เวลา

ให้เรือรอปถ่ายสมอลงน้ำโพล่ง

ฝ่ายเจ้าเมืองข้างซึ่งกฤษจิงคิโร

ให้ขันนางที่สามมาถามไถ่

แล้วจึกเรือโยคงามตามท่านอง

ให้มารับทศไทยไปทั้งสาม

ชนอาศรัยพักอยู่ในยว

๑ ฝ่ายพวกเวายนคเป็นทอง

จึงชวนกันจึกแรงตกแก่งกาย

ถึงหน้าท่าจอดประทับกับคลัง

แขกชวามหลายชาวยว

เจ้าเมืองใหญ่ให้ขันนางอยู่คอยรับ

ไต้พาทีไต่ค้อยตามชอบใจ

เรือก็แล่นวัลลมาระพันเกาะเกิน ๖

ระยะยาวในชลาลัยผาผืน

กำขึ้นเกินเต็มทีที่สำคัญ

กลัวเรือตึกแตกปรทลัน

เมื่อก่อนนั้นโดนจมลุ่มหลายลำ

ทำเหมือนค่านไว้ครงนั้นคชันชา

เวลาค้าจะไต่เห็นเป็นสัญญาณ

จนอาทิตย์ส่องแสงแจ้งเวลา

ก็ถึงหน้าเมืองมิ่งสิงคโปร์

เสียงโกร่งโกร่งกว้างกว้างสายไซ

ก็ค่างโศกเศสประทับไว้วัชรอง

ว่าล่องใสอยู่ทุกคนหรือหม่นหมอง

โดยเพศของข้างซึ่งกฤษจิงคิโร

ข้าหลวงลุ่มพร้อมถ้วนจำนวนที่

ระไค้มีความสุขสนกสหาย ๖

กวยสมสิ่งซึ่งประสงค์งานงหมาย

แล้วนาคกรวยลงนาวาเข้าธานี

ทั้งชายหญิงยกับเขยกับเสียดสี

เสียงองมีโงยรวรสนันไป

ค่างค่านับผูกพาธัชณาคัย

ไม่ทันไรนายทหารช่านาญรบ

เข้าแควรถอกให้สลักทุตสยาม
สืบแก่นคิงถ้วนจำนวนครบ
พวกสี่ย่ายรายบนขันปรายหอก
เสียงขมเฉื่อยฉวยคิงก้องกังวาน
พวกทศไทยจรคลขันนบรรด
สารถคชวับขั้ประกัง
ถึงประทักษิณขันโคเข้าในคัก
ครันย้ายแสงสรียาเวลาเย็น
แล้วกลับมากที่สำนักหูกพิศผ่อน
อันตรายราคาไม่มีพาน
อังกฤษนายฝ่ายขุนนางต่างมาเยี่ยม
ข้างพุกเล่นเจรจาประสาใจ
พระพิเทศพานิชสนิทนัท
ภวนาถไปรคปรานประทานนาม
มาเชือเชิญให้ไปย่านสถานดิน
แล้วเลี้ยงกุ โดยทมิฬน้ำใจ
ไค้กินไค้ระตามสยายเป้นหลายแห่ง
วันหนึ่งสายแสงศวีรวีวรรณ
ให้ไปย่านเจ้าเมืองอันเรืองยศ
ต่างขันรวิขมาตามหน้าเนิน
ปลุกต้นจันทน์กานพลุดระคะ

เคาวรพตามเียงอย่างข้างยุทรป
ควันตลขมคิมณฑอนธการ
มีแควรถอกสำหรับฝ่ายนายทหาร
กลองประสานรวิเร่งระริงตั้ง
ม้าพยศ่วงไวเหมือนใจหวัง
ทหารแห่ตามหลังมาโซเค็ด
คพิลิกแลวไลฟังไค้เห็น
ไปเที่ยวเล่นซอซอของคักองการ
ค้อยคล้ายรอนปรักเปรมเกษมสานต์
พวกทหารพร้อมพรังระวังภัย
แต่งตัวเยี่ยมโง่งามตามวิสัย
ข้างตามไถโดยคคมีเนือความ
สามภักคิจอมนรินทรขันสยาม
ตั้งแต่งตามยศอย่างขนนางไทย
ค้วยความอินคิจิตคพิสมย์
หมันมาไปเยี่ยมเยียนเวียนทุกวัน
เขาคกแต่งค้อนรบคชขั้ขัน
แมกเนี่ยนมาหาแล้วว่าเชิญ
ขนบรรพคแนวลำนากเขาเงิน
พินิจเพลินรคชชาติคายเค็ยว
เป้นจิงหระแลไสวเหมือนไม้เขี่ยน

แดวถนคนกวาศสอาดเคียน ทำทางเวียนคคค้อมอ้อมขึ้นไป
 ครนดงเขตรเคหาสารถ หยกพาขรตเรียงเคียงไสว
 ทหารย่นยืนค่านขยับทุกไทย ริมบันไดสองข้างที่ทางจร
 คนหนึ่งถือกลองสองค้อมองหมาย มีเทวร้ายชกเชิญไต่เห็นก่อน
 อิกเกศวราในมหาชโลทร ถึงนครรัฐทรงธงสำคัญ
 ไต่คู้ถ้วนคว่นเคินนำเนิ่นนาค แลประหลาดคกรามงามขยับ
 แล้วหยกนงนงนทเกาอพลน เจ้าเมืองนั้นประกาศออกมาขยับ
 ก้มศีรษะ โดยอย่างทางนบถือ แล้วยน้อมมาให้พวกไทยจับ
 อกรรมเนียบนอกขอกสำคัญการค่านขยับ ครั้นเสร็จสรรพสนทนากัถาร
 ไต่เทยวชมเมืองบ้านสำราญวัน ค่อยแซมชันฉัญฉวยสโมสร
 แต่สำนักพักอยู่เจ็ดทีวากร รวีวรเขียงย้ายไต่เวลา
 กัชวณกันสนนผายออกจากท จวลดงกำปั่นไม่หรรษา
 จะเสียมสุขทุกซัสทอนอ่อนอร่า อนิจจาจำใจต้องไกลเมือง
 แต่จากบ้านแสนกันการไต่ความยาก ยังมีหน้าซ้ำจากเจ้าเนื้อเหลืออง
 เพ่ห่างแหแศกาลรำคาญเคื่อง ไม่เป่ล่าเปลืองปลิกปลครทททวี
 ไศกก่ำสรวญจนวณประจสมัย สกณไต่กัชงสำเนียงเสียงขยับ
 ทวากเลือนแเคอนลยเหลือยมคร กัชคณคนจากที่ไสยามา ฯ
 ๑ ให้ใส่ไฟใช้จักรชักสมอ เข้คหลอคผลอไฟเสียงซู่ซ่า
 จักรกัหมนแเคอยคชพุกคงคา กำปั่นคลาเคลอนเทเร่วรี่ไป
 เข้ฮ่าวเรียวเหลียวชายคช้วยชวา มีเกาะแก่งในมหาชลาไหล

แต่ชื่อเสียงเรียกยากลำบากใจ
 มาส่วนบรรลุดึงแหลมค่าน
 ซือยระกะตราชวาเนา
 ก็ยกันให้ทอศสมอแล้วรอกักร
 ึ่งชั๊กงซนพลันเป็นสัญญา
 ก็ลงมาหากปีคันฉันทค่านย
 แล้วก็เรือเซอเซิญพวกทูกไทย
 ก็พร้อมกันลาลางนาเวศ
 มีโรงหนงซงซงหลังนที
 แวะสนานธารสยายให้หายร้อน
 ทำหน้าซนใจเข้าค้องจำเอน
 ครนสนแสงสรีไสครรวไลลย
 เขาทันอนทูกชดอนฤทัยครัน
 เห็นเรือแพแจ้ประสานขนานเนอง
 ผลาผลต่างต่างเอวารางวาย
 ะลาสซอหาควักันวัน
 ย่างเฮาเซอกผกแขวนออกแน่นยัก
 แต่ประหลาดคีว่าชาติแขกอิเหนา
 นางสาวสาวไม่สำอางว่างเกเร
 ษุษาแสนสวยสำรวยเร็ว้ม

ทัวยมีไค้ค้องนามตามข้างเว
 เปนเมืองย่านพนังพงค้องค้อเหนา
 แต่ขอมเข้าเคียมคคิลัดันดา
 เข้าสำนักหน้าค่านกะหลาย้า
 ผายเจ้าทำรู้แจ้งไม่แคลงใจ
 บึงขันรบคอกกันเสียงทวนไทว
 ให้ซนไปยอนบ้านค่านย
 เกยวชมเซครนคิมคามคามวิดี
 นานนทีไสสอากทงทยาคเขน
 ทอกอ่อนค่อขยันเทาทเลาเซิญ
 เลยไปเล่นเรือนเจ้าท่าพคจากัน
 ก็ลากลับลงเรือเหลอกระคัลย
 จนรุ่งแรงแสงสุวรรณระอร่วมพราย
 ล้วนชาวเมืองมของมาร้องชาย
 คุหลากหลายผักปลาสารพัก
 ัวไ้เป้นทนกินไปไค้ถันค
 เผอเมอชคในระหว่างกลางทเล
 โคนเล่าคนผู้คช้เหว
 ทำโมเบหน้ายไยทยาน
 ใครจะเทียบมทรวคทรวงตั้งตัญฐาน

อีเหนาจากจินตะทราวพาพาน
 แม้ผู้หญิงเมืองนระมีเหมื่อน
 ขอคงเคียงเนอเหลองอยู่เมืองไทย
 น่นจิตคักก็ราชการหลวง
 ถึงศกแสนรักใคร้อาลัยงาม
 แต่ครกควาจนเวลาสี่โมงเช้า
 ะจากเกาะกะหลาข้ำล้าลาว
 กำนเลอนเคลอนคลาพินหน้าก้าน
 ยังไม่สิ้นดินเกาะชวาเกิน
 บังกฤษกล่าวเล่ายบลคนทัน
 ชำมนุยยกนเนองเนองออกเลองลย
 พันประเทษเขตรแขวงตำแหน่งน
 มาลัยส่งทงลเมาะแก้งเกาะวาย
 น้าเอี้ยเมื่อไรเลยจะดังท
 ไทนะทกขดงสวาทอนาดนอน
 ก้องโอบแกกแผครวงมลมกักรัก
 ละลอกใหญ่ใส่ซุ่มกระทุ่มเก
 ๑ มาลัยวันทันหนคนฉลาก
 กัวิทแกกโดยคำรวีชาการ
 แล้วบอกเล่าว่าเรามาเค็ยวัน
 แลไม่เห็นฟากฝั่งเพราะทางไกล

อาลัยลานควัยเห็นโฉมประไลมใจ
 พิไม่เขื่อนชมชิกพิศมัย
 ถึงยากไร้อ้อสำหัพพายาม
 ึ่งไกลควงเนตรนางห่างสยาม
 ไม่เท่าความกตัญญูพระภอร
 บังสร้อยเคร้ามักห่มกกำสรวคสมร
 เขาเร่งดอนสมอชกให้รักเกิน
 จนสติฉานยังเงาภูเขาเงิน
 เห็นแนวนเนินสมากราอยู่ชวามือ
 โลกกรวีรภัยกาประศายภอ
 มินนบดอคเหลดกว่าเนอทวาย
 แสนกระสันเค็คไปแล้วใจหาย
 เห็นแต่ฝ่ายฟากฟ้ากับยาศกร
 ในทรวงพหิมองใหม่ดูก็ยดอน
 ทเรศรีอนอ้างว่างกลางทะเล
 ซ้ำกลนซึกสุททนระหนระเท
 คนเคินเซตมตกลงคลุกกลาน
 เขาสามารถรู้สิ้นทุกถิ่นฐาน
 เชิงชำนาดูเจนแรงไม่แคลงใจ
 ทรงลังกาอันเป็นเกาะใหญ่
 ก็ใช้ใบเสยแล่นตามแผนทาง

ไปแวนออกออกกลิ่นกอนาด   กำขึ้นฟากฟ้าทะเลตกกระลอกผาง
 ลูกคลื่นใหญ่ตั้งระทัยให้ขยับ่าง   แทะวายวางชีวิตอันตรวย
 ดงยามกินก็ไต่ยักลำยากครย   คลนกระทยเรือโครงการโงหาย
 ด้วยแก้วตกโตะแตกแหลกกระวาย   ของทั้งหลายล้มคว่ำคะมำไป
 ยามไสยาสิ้นซากสุขทุกขัสก่อน   เรือขยอนคว้เขยอนเลือนไกล
 ศัวรรษพลัดจากหมอนนอนอุทัย   มีใครไต่ นทวารารัง
 หลายทิวมากลางทางทวเรศ   จนสิ้นเขตรนกกามาไม่ถึง
 คว้าแหวทอ้งพระสมุทนนสกุขัง   จะผอนเพงพุกทไทนก ไม่มี
 ทงหาเหยอเหลือลำยากไม่หยากไ้   สักวจะไรฤจะกลำมาดงน
 ครันวันหนึ่งเวลาเป็นวากวี   เกิดกลล่ดมกล่ำสลาตัน
 เสียงพิภุกชีกช็อกกระพือทวน   กำขึ้นขวันเชียงกะเท่หวิเทหัน
 ลมยั้งจักไปจนแจ้งแสงควัน   คันหนน้นจนทางกลางคองคา
 ว่าพรงันรุ่งวางสว่างไซ   เราจะไ้เห็นผ้งอยู่ข้างหน้า
 คือแหลมใหญ่ฝ่ายแอฟริกา   แจ้งก็ราพิคชยคลายวายอวรด
 คอยคควงสูริยจนลงลัษ   เจียนระงับขยับอยู่กัหมอน
 จนแสงทองรองเรืองเหลือองอำพร   กิณกรผคพ่นซลอิ
 ก็เห็นผ้งกิงขยบลคันหนา   ชมอรายวิคเปรมเกษมศวี
 ครงนเราคงคลอครอกชีวิ   มาดงนแล้วเห็นไม่เป้นไร
 แต่พายยังจักพิคกระโชก   เรือไชยกผาคลนผ่นไม่ไหว
 เต็มกำล้งลมกล่ำคองซาโย   แล่นค่อไปอีกสักหน้อยจึงค่อขยคลาย
 ทะลอกเรียบเปรี๊ยกระแสในแม่น้ำ   ประหลาคล่ำลมล่อขยก็พลอยหาย

ค้องใส่ไฟใช้จักรปักเคี้ยวคาย   ไม่ว่างวายวันวิโยกที่โคกทรง
 โกล่เคื่อนเศษทุเรศร้างมาต่างบ้าน   ชื่อว่ากาญจน์ในใหญ่หลวง
 ใ้อัจฉนทรมาน้ำคาควง   คึกถึงพวงพุ่มผลกาสมามาลัย ฯ
 ๑ ถึงหน้าเมืองเอเคนแลเห็นข้อม   กำแพงล้อมเขตรศรัมิทวาร
 เป็นเมืองจีนของอังกฤษเขาคึกการ   เขาไว้ด่านหินใช้เรือไฟร
 ให้ระจอกทอศสมอรอเอาด่าน   ททองธารเด็กแซ่แลสสอน
 มั่นว่ายน้ำราวกับปลาในสาคร   ไม่เห็นอ้อยอ่อนทนทานนสฺกใจ
 พวกเราหิยเขยทองแดงแล้วแกลังหง   ก็ควยชิงคนค้าควยน้ำใส
 ลมคาแจ่มเห็นกระจ่างสว่างไว   กว่าเอาโคกหักเขยไม่เสี้ยก
 เพราะซึกสนรนยากล้ำยากเหลือ   สู้ผาเผอซุ่มแซ่กระแสดศรี
 ไม่กลัวสัตว์มีจลาในวารี   เขาชีวออกมาแลกแทยแผลกวางญ
 ทงเนอควมัวกลาคำมิคหมี   กเคิมทอนิจจาน่าสงสาร
 พเทลงเขยไปให้เปันทาน   ค่างทยานเสือกแซงเข้าแย่งกัน
 เวลาข้ายไทยพากันคลาคลาศ   เทวประพาศชมประเทศเขอนเขครซิดซ์
 ล้วนคนค้ำมุกตุงคักกัน   เฝ้าผมนั้นหีบยุงพระรุงพระวัง
 ถ้าใครออกนอกทวารปรากรนนั้น   อ้ายพวกมันเข้าประกาล้อมหน้าหลัง
 ปล้นเอาของเสื่อผ้าฆ่าชวง   ผายฝรั่งคึกการจะวางญรอน
 มันขยาคไม่อาจออกค้อค่าน   ก็เพ่นผ่านอพยพสยขสยอน
 คกั้งหนหน้าฟ้าเขาขยาคอน   พอเรองรอนเจยขระงขิงกลับมา
 เทยพนแทงแย่งปล้นคนค้าขาย   เห็นว่านวายวงพรไม่สู้หน้า
 พวกอังกฤษเป็นอินรนพันขญญา   ค้องรักษานิ่งไว้ ในกำแพง

เมืองเหล่านี้ผลกนกกับเมืองอื่น
 ทกถนแฉวเนองแฉวทะเลแฉง
 ติ่นพฤกษาหญาเคียนทศเทียบเทาย
 ทาท่วมพออาศรัยก็ไม่มี
 กำยั้นจอกทอคอยู่ที่เมืองนั้น
 แลวไซ้จักรมากกลางทางกันการ

๐ เห็นผลตามตามท่ายว่าขเป็นหมู่
 ถ้าน้มนชนงรรมเจ้าตามมา
 ผ่งกะโให้ โลมาปลาขสน
 พิมพ์ทองท้องฟองฟูเป็นค้ร
 เหมือนพคตามทรามสวาทอนาถนถ
 มัจฉาโคคคังยพินแม่คั้นโคย
 ปลาวาฬใหญ่ว่าขแข่งเข้าแข่งค้
 โธแต่ปลาค้กกว่าเราไค้เคค้ค้ค้ค้
 เห็นฉนากปากขนออย่างพนเลอข
 ปลาอินทนิลเลียงหลยหล็กไกล
 ปลาพยุขเขยวขาวขนยาว ไร่้ง
 ในกระแฉแลผลตามตามหนทาง
 นกออกเฉยวเหยยวแย่งพอแพลงพลค้
 นกพรรดหน่งเทยวท้องท้องชลา
 ย้างขินว่อนว่อนราดาขตาโดม

ไม่ข่มขั้น โคยแฉกเออแฉกแฉง
 พ่าฝนแล้งกว่าระคกแทยทกข
 มีแต่ทรายว้อนแฉงควยแฉงค้ว
 ข้างเค็มค้เหลอชนพ้นประมาณ
 ไค้สองวันเสี้งสรวรพพอขิด่าน
 ค้อขสำราญอรรมณนึ่งขมปลา
 ปลารวาทหน้าส้นขันน้กหนา
 ระวอนว่าไค้ถ่ามนามกร
 ย้างกำคั้นชลสายว่าขสลดอน
 เทยวตามค้อขนม้แมงกขมขงโครบ
 หวนว่าฎกแล้วไม่ว่าขกระหายโทย
 ข้งกขโยยกขงทกขฉกค้ค้
 เหมือนพอยเคยงมคระยงค้ค้ค้
 นกอาขงอินอินคั้นตุทข
 ข้างยาวเพยขชอยกลพนวิสัย
 กล้วม้นไล่พ่นฟาคเอาขาคกลาง
 ขยเหยอโผงค้ค้ค้ค้ค้ค้ค้ค้
 ลอยสล้างเหลอขค้ค้ค้ค้ค้
 ก็ค้ค้ค้ค้ค้ค้ค้ค้ค้ค้ค้ค้
 ข้งกขว่าขขขขขข
 ขย้กระโใจมลงวิมคนชอยกลหนอ

ไม่ครั้นคร้ามขามขยาคประหลาดพอ เอี่ยมละออเหมือนเช่นอย่างนกนางนวล
 ไก่ก็เล่นมากมายหลายชนิด บึงช่นคึกครอมตรมธารมณต์ทวน
 แม้แก้วความมาด้วยพระชัชวณ ทำยัยวนทยอกเข้าให้เจ้าเพลิน
 พายพิศข้อหวนทวนข้างหน้า กระทบพาใบสับคิชาคตะเพิน
 เชือกกระยางใหญ่่น้อยย้อยยับยีน เหตุพิเฉยจะให้ช้าเวลานาน
 ทั้งด้านท่อยพลอยหมกระทกจิตต์ คึงเพลิงพิมรอันเว้ามาเผาผลาญ
 ฝายกบัตันจึงปรักษายัญชาการ ให้แฉะเข้าเหล่าบ้านชานบุรี
 ก็หมายเข็มเล่มแล่นมาใกล้ฝั่ง เห็นเรือนคิงตามแควกระแสดศรี
 ช่อบ้านเวชเขครแพนกแซกอปีวิ ช่างเต็มทีทรพลสวนคนโซ
 เทยวถามซ้อด่านศิลาหาไม้ไค้ มีแต่ไม้หักหักอยู่อกใจ
 ไร่ทำพันธ์ใส่ไฟไม่ใหญ่โต แกล้งพาไลชายคว่ำราคาแพง
 มาปะครราวซัดสนค้องทนซ้อ ลูกเรื่อรอนเล่นเคียนเคียนทุกแห่ง
 แล้วกินหลังรียรักเร่งรัดแรง ใส่ไฟแรงเรื่อแล่นแสนสำราญ ฯ
 ๑

๑ ถึงหน้าเมืองโกไซให้เข้าจอก พอพิศทศสักเวลาชัชหาด่าน
 พิหมกมุ่นชุ่นช้องหมองรำคาญ กลวิระนานเนิ่นนักพระวิภพวรรณ
 กบัตันสั่งให้ขุนนางไปเที่ยวหา ด้านศิลาในตำแหน่งทุกแห่งหน
 ชายมีชายคงเอาด้วยครวจน จะรียชนแต่รำคาว่าพอควร
 ขุนนางรียค่านันนายแล้วผายผัน เข้าเขครชัชจักษ์แจ้งคักโคยถัดถ้วน
 เจ้าเมืองนั้นครั้นคร้ามไม่ลามลวน รียประมวญเป็นธระทุกประการ
 ท่างสลุดโคค้อบคามาชอบชิต ประสามิตรผูกกรักสมัคสมาน

ให้เชิญทูตทหานายชายชำนานู
 ครั้นเสร็จสรรพกลัปลาแล้วคลาคลาศ์ ชมตลาคลักกรามตามประสงค์
 ไม่มีหลังคาใส่แต่ไม้คอง
 พอบังลมรุ่มแคะที่แผลกเผา
 เขาคิดทำไร่นาประสาจน
 เป็นเขอชาติครกเก็ยมีเม็ยหมาย
 แม็ยรูยเห็นกายฝ่ายสตัว
 จะออกนอกเคหาเอาผ้าหุ้ม
 สาสนาหิงส์หามเขาครามกลั
 เทยวชมทัวแควววิถันนอย
 บรรทุกด่านอยู่สองวันจึงครวไล
 ๑ ไปตามทางทะเลแดงแล้งตลอด
 ไม่นั่งคิกจิกเตนอยู่ทักทัก
 สามวราครดิงทเมองสเศ
 ให้ชักธงจอมจักรนัควา
 เขาแจ้งว่าททานันมาดิง
 มารับพวกทตไทยชนไปพลัน
 ทั้งสองข้างยงบนเสยงครนครัน
 ยี่สิบเอ็ดเสร็จสรรพค่านับยง
 แลวกปักต้นสิ่งฝ่ายนายทหาร
 ให้สลุกส่งทูตสียเก๊าที่

ไปรัยประทานไต่ระแ่งแกล้งบรรจง
 เอาเสื่อทายลาคลงข้างเขยงบน
 ผิกกยเวาเม็ยงนี้ไม่มีผน
 อาศรัยชลห้วยลทานธารคิริ
 มีให้ช่ายอนยลวิมลฉวี
 ย่อมราคียาปนักต้องรักทัว
 ข้างห่อคลุมทั้งแต่คินคลอกทัว
 แต้ลูกฉวีถึงจะเห็นไม่เป็นไร
 แล้วคลาคลคัลยอกลัษมานาววาใหญ่
 จากโกไซริบรคไม่หยคพัก ๖
 ระทมทอกทูกชดอนทังร้อนหนัก
 ประหนึ่งจักคสังคสัมมกลัวิญญา
 อัยวิมเขตรวารินเป็นดินท่า
 ชนเส้าหน้ายอกความตามสำคัญ
 สักครู่หนึ่งเรือไฟก็ฝ่ายผัน
 ชิกเควองบรรณาการกยสาสน์ทวง
 ยันฎาถันในชลบารวหง
 อรรวมเนยมตรงยอกเขยงเม็ยงไมตรี
 เคยรอนราวญุรกรยไม่ทลยหนึ
 ก็พร้อมกันจรวลลงเรือ่นอย

นั่งพิณพิศเพลินตามชายหาด
 นกยางบ่งจ้องจับขมิ้นคอบ
 นกฮ้างจ้วตัวก็ไม่มีออก
 เห็นปลาว่ายน้ำมาผวยิน
 กระทบซั้วหัวล้านกระบานใส
 กระทุงทองส่องลัดในนที
 ถ้าแม่สัตว์พลัดไพล่เข้าในเห็นยง
 ริมแควแดงสร้างล้วนนางนวล
 เห็นเรือไฟโกลศลาเข้ามาใกล้
 ฝูงคอกบวย้วยักกันฮักแ
 นิ่งนกกินงกหมี่ยกยา
 แต่พวกเรามาทงนี้ไม่มีมิตร
 ๑ แก่งเมินเคยเลยล่วงลลาค์เลียว มาครู่เดียวพุกทงก่ถึงท่า
 ชวนกันรยรลัควัยปรีดา
 พวกชาวเมืองยืนคอบ้อยออกกัน
 บ้างดึงเตียงท่าทอดขอเป็นเอ็น
 ดึงคก โท โสพัรนำสนุก
 ถ้าแม่ใครโคลศลามาจากนั้น
 มีทอนหอมอนมั่ง โตะเตียงตั้ง
 หมันระวังทุกเวลาเป็นอาจิด
 แต่ต้องเสี้ยค่าเช่าให้เขาบ้าง

เกียรทายแดงล้วนป่หอย
 ลิงเข้าพลอยไล่สพัทสังกักกิน
 เที้ยวเลียวลในมหาชลาสินธุ์
 รัปล้อนปลันเล็กลชกรอกชีวิ
 นกจัญไรด้อยทมิฬมันกินผี
 ลลาคก็เฮป่ากลงลากชวน
 กักกินเกลี้ยงกลนทมกไม่ออกฮ้วน
 นัยไม่ถ้วนมิไซ่น้อยลงลอยแพ
 กักกใจบินยากจากกระแสด
 ก้อยก้อยแซ่เสียงฮ้ายก้อยค้อยตีวิก
 ไม่เคลลชนคลลาคลาคชมสมสนิท
 โฮ คักคักชายนกอกกระฮา ๑
 เขานำหน้าตรงไว้ไปโฮเค็ด
 ช่างแตกคนกระไรเลยไม่เคยเห็น
 บ้างพุกเล่นเจรจาภาษากัน
 เป็นทสุชสาวพัวเขาจักสรวค
 ไต้ผ่อนผ่นเข้าพุกสำนักกิน
 จะยัยยั้งหรือจะไปตามใจฉวิล
 อันราคินซ้อโรมิให้ มี
 ตามเมียงอย่างกินอยู่ไม่บู๊

พอกดถึงทพสนในทันที
 สำเร็จกิจชวนกันจะผันผาย
 มาชนรดเทียมม้าอาชาชาญ
 แค้ของเข้านั้นเอาบรรทกฮู
 เสียงกงล้อกำเลอนสเทอนกง
 ถึงเรือนผ้าในระหว่างทางวิถี
 เหมือนโรงรียาวใหญ่โอ้กะโ
 พาวพวกเราเข้าไปข้างในนั้น
 กกล้วยชนมหลากหลากล้วนมากมี
 จนเย็นย่ำสนชยาภานุมาศ
 ต้องลมว่าวหนาวชาทั้งกายิน
 แม้พุ่มพวงควงชีวาแม่มาควัย
 พเห็นท่างม่ายกลางทะเลทราย
 เห็นแต่แพรวสีของท่อน้องห่ม
 เอาคลคลมพอค้อยคลายววยฮาวรณ์
 คว้าแหวกกลางทะเลเป็นทรายสิ้น
 เมอพันจากวังวนชลธาร
 หรือเราทำกรรมเวรเป็นเกณฑ์เคราะห์
 มาพินนาข้าพยประสยทราย
 ว่าหนักก็วงเชือมาเจอเสื่อ
 กลับพญใหญ่แท้นแม่ตะงาว

ขอรักพร้อมสรรพให้ รัยประทาน
 พอเขียงย้ายแสงศรัพระศรีฉาน
 ชัยทยานควยหือไม่รอรัง
 แล้วทามทจรลัคที่อที่หลัง
 คนที่นั่ง โงกเมกโยกเยกโย
 แค้ไกลที่ตกพักมาอีกไซ
 กยัตินโอแกแลแซนก็แสนดี
 ให้จกสรรคหวนควายเขี้ยวหริ
 ค้งขนทเชิญให้พวกไทยกิน
 ล่วงดีลาศลัยไม้ ในไพรสถินท์
 เทวศถวิลอ้างวังไม่วางวาย
 ถึงลมชวยชิตเจ้าหนวคงทาย
 ใครจะแอบแนชกายให้อุนกร
 ให้มาชมตามทางต่างสมร
 นกสทอนนั่งสถิตย์พินจาน
 ไม่มีกินแค่น้ำด้าลหาน
 ก็เห็นการคงตลอดไม่วอควาย
 เหลลอะละละลกลลกลทหนหาย
 ถึงมีตายก็คางเหลลองเหมือนเรองราว
 ขนจากเรอหนักมภาท่าคาขาว
 โอโยเนคราวคร้งยากล้ายากครัน

๑๒๓๐
 ๑๒๓๑
 ๑๒๓๒
 ๑๒๓๓
 ๑๒๓๔
 ๑๒๓๕
 ๑๒๓๖
 ๑๒๓๗
 ๑๒๓๘
 ๑๒๓๙
 ๑๒๔๐
 ๑๒๔๑
 ๑๒๔๒
 ๑๒๔๓
 ๑๒๔๔
 ๑๒๔๕
 ๑๒๔๖
 ๑๒๔๗
 ๑๒๔๘
 ๑๒๔๙
 ๑๒๕๐
 ๑๒๕๑
 ๑๒๕๒
 ๑๒๕๓
 ๑๒๕๔
 ๑๒๕๕
 ๑๒๕๖
 ๑๒๕๗
 ๑๒๕๘
 ๑๒๕๙
 ๑๒๖๐
 ๑๒๖๑
 ๑๒๖๒
 ๑๒๖๓
 ๑๒๖๔
 ๑๒๖๕
 ๑๒๖๖
 ๑๒๖๗
 ๑๒๖๘
 ๑๒๖๙
 ๑๒๗๐
 ๑๒๗๑
 ๑๒๗๒
 ๑๒๗๓
 ๑๒๗๔
 ๑๒๗๕
 ๑๒๗๖
 ๑๒๗๗
 ๑๒๗๘
 ๑๒๗๙
 ๑๒๘๐
 ๑๒๘๑
 ๑๒๘๒
 ๑๒๘๓
 ๑๒๘๔
 ๑๒๘๕
 ๑๒๘๖
 ๑๒๘๗
 ๑๒๘๘
 ๑๒๘๙
 ๑๒๙๐
 ๑๒๙๑
 ๑๒๙๒
 ๑๒๙๓
 ๑๒๙๔
 ๑๒๙๕
 ๑๒๙๖
 ๑๒๙๗
 ๑๒๙๘
 ๑๒๙๙
 ๑๓๐๐

บึงเยือกเย็นหวนไหวใจกระดลย
 ก็มุงมันเหมื่อนทำนองท้องสำคร
 นกนกไปแล้วระทศสยคสยอน
 สักยามเศษจึงไ้จัวจรดไฟ
 เหมื่อนมีบุญเหาะลิวปลิวไปได้
 เห็นอะไรวิยวักไม้ทัน ฯ
 ดงชอยเขตรเมืองหนงทำข้างขัน
 อานันมั่งมีบริวาร
 กุโธภายโกไคทั้ง ไคศรัย
 กุมากมุลพลไพร่ในบุรี
 ออกคตคคของคณงมี
 ให้สนิมาคำนัยคอยรัยรอง
 โคมสำหรบันำหน้าพาลของ
 เคียงประคองข้างรถทจร
 ฆนดงทตกโตสโมสร
 ขันบรรจรณลัมพลัมระงัยกาย
 คินส์คังลัมคาเวลาสาย
 ขนนางนายจิงแจ้งแสดกการ
 ให้เอารดมาเวียงเคียงขนาน
 ชมสดานวงวักจิงทักวัง
 ล้วนเคว็องทองแถวไลยเหมื่อนใจทวัง

มาชั้นรดน้ำพยศผยของขัง ไม่รอรังควยแข่งแข่งกันไป
 ครั้นถึง โยสถ์แลลาคศธากเลี่ยน คุณแนยเนียงงคงามคามวิสัย
 คีลาลายคล้ายโมราผ่าข้างใน เส้าใหญ่ใหญ่ยาวโตหินโมรา
 แต่โยสถ์นั้นท่าทางเป็นอย่างแจก ตามที่ แผลกเชื้อชาติศาสนา
 พอแตกชายย้ายสามนาฬิกา ถ้วยมาเข้าเฝ้าเจ้าโกลโร
 ในทวารมัทหารถอกระษัย ล้วนเคียงขีมาเทควิเศษโส
 คังเรื่องอิทธิฤทธิ์แรงแสงเคโซ ประคุดโกลกันันทหารขัน
 ล้วนปลายหอกขอกปรวิเซนเป็นค้ำนัย พวกเราขีหมวกคอบให้ข้อขอน
 ขพาทยคมสำหรับกักกยชน ที่พางพนสนามในขันใหญ่ลือ
 ทหารมายีสยสี่ขีขัก ข้างพร้อมพริกเร็วริงว้างออกปรือ
 หกกระบอกม้าลากก็มากพอ ร้อยสี่สยเคยค้อออีกสคว
 ขพาทยเว่งเพลงฝรั่งกัณฑ์หน้า ผิกภาษาแคว่ว่าฟังก็ขังขัว
 ขลุ่ยที่เข้าเข้าทำนองกัยกลองรัว ไม่พันพิวโพเพราะเสนาะก็
 รดประทัยอักษคมขันที่ขันเฉลียง ก็เคินเคียงครวไรเข้าในที่
 เห็นเจ้าเมืองนั่งขย่นอกออกเสัน เชอพาที่ขีมิอไม่ถอยศ
 ใหนั่งอาสน์เคียงวงนเป็นฉันทมิตร โทยสนิทเสนาหาเห็นปรากฏ
 แก่พุกาจวนควันลัษัยบรรพค ก็พร้อมหมค้ออาตาระคลาไศล
 เจ้าโกลโรให้เสนาพาไปสวณ แล้วเชิญชวนชมบรรพคพาฤกษาไสว
 แก่กักร่มลมชายสยายใจ มีมิ่งไม้หลายอย่างล้วนต่างพรรณ
 กวรรณิกากการเกศพิกุลแก้ว โสภข้องแอมวสุกรรมมนมสวรรค์
 พุมเวียงรงโรกรักถักัน ขุนขันนั้นเนียบมหนากลางสาครทราง

มลุดมิลิลาภักยาหลง
 สลระเสลาตางถึงมะปริงปราง
 คักเค้าขาวสาวหอยคยานเป็นแยม
 ล้าโยยชัยร้อยถันอินทผลาล้า
 ยี่แข่งเซิมเคียงเคียงกับคำฝอย
 กุ่มกอกกักแกมมะก๋อยอมะรง
 ทางนกบุงกำมะยหญาฝรัน
 มะเคอชกกลกมะงวันมววังาม
 เกกเมือง โมกมากมายมีหลายอย่าง
 ชะเอมอ้อยอินเืองมะเพืองไฟ
 บ้างผลึกอกอกผลหล่นผอยผอย
 เมื่อยามเป็นลูกของต๋องน้ำค่าง
 แมลงภู่เซบชายสันแล้วยันทัน
 ภูรินแกล้งร้างไซ้อย่างเรา
 แล้วทำเฉยเฉยชมสระสนาน
 ักตรงกลางหว่างเกาะเหมาะะไร
 มีแก๊งก้อพอกพิกสำกันนัง
 ักซุ่มชลร่นร่วมทั้งลมพิค
 ปลาแก้มซ่าซ่าไหนผู้ใดต๋อง
 ปลาคางเขินเหมือนแม่เขินทำเงองอน
 ตะเพียนทองคังพ็องไปเพียรพาก

ว่าควนกงคกคอกอกอกล้าง
 ซ้อยแคคางคนเคี่ยมแมงคูกคำ
 ยี่สุนแซมรสสุคนชัตนตำตำ
 มะเกลือกกล้าด้วยกล้ายหึ่งห้ายคง
 ชุมเห็ดหอยโยทกามหาหงส์
 โดคทงนน้อยหน้าส้มซ่าชาม
 แกรงุหล่นกุกหลายแลลวันแต่หันาม
 ม่วงมะขามชานางกรวยกว้างไกร
 เลี่ยมอนางนมพิจิครติคไสว
 เถาแดงไทยทองทัยทิมแถวริมทาง
 เกสรสวี้อยโรยรายลงพรายพ่วง
 กลียกระจ่างกลิ่นชจรภมรเมา
 เหมือนควพพิสมย์แล้วไกลเจ้า
 เวียมคลาศเคด้างามซ่าเพราะจำใจ
 ชลธารนำเล่นช่างเย็นใส
 ปลูกตันไม้เขี้ยวซุ่มเป็นพุ่มซัง
 กระจ่างคังรอยรายใส่ไม้คัก
 เห็นหม่มัจฉาว่ายสายสาคร
 แต่แก้มนี้ซิ่งซ่าเพราะชมภิวรมย์สมร
 ปลากทรายว่ายคล้ายกรเจ้ากรวิคกราย
 สุกแสนยากกว่าจะสมธารมณห์หมาย

ปลายเทพาเหมือนพญาเจ้ามาไว้   กระทบแห่งให้ฤทัยหมอง
 ปลายเนื้ออ่อนอ่อนแ่แก่แวมตามทำนอง   อันเนืองอึ้งอันอ้อมนมทั้งนวม
 เห็นคล้ายคล้ายว่าวายสลัยกันสยสน   บ้างหนักคนคำปุกข้างผุคขั้วม
 บ้างเคียงค้มควมควอยอยู่รวรรวม   บ้างโตคต้วมคกใจปลาใหญ่มา
 เขาก่อหินกันกินตามข้างข้าง   มีลาร่างร้องน่างามหนักหนา
 สลักรปรอยปรใจองปลา   ด้ก้อออกมาทำระเขียงเฉลียงวราย
 มีมุขกลางกว้างรทงสลศ   ด้วจิตรท่วงทักใจหาย
 จักเป็นทั้นงันอนอ่อนสยขาย   ทำลวคล้ายเลเซากัน่าชม
 สำหรัยเจ้านคัรามาประพาส   สำราญอาคัมย์ปรักเปรมเกษมสม
 พัดเินเทยวทศันายังปรารมภ   ในอกครมมีไค้คล้ายววยอวรวณ
 แล้วพากันกลับหลังมายังคก   ษณาถนกงนงคนงถึงสมร
 ไซวันไวชิตชนคนนคร   ทโรครอนจระกัษะงับเย็น
 แม้หุคอยู่หรือว่าไปยังไม่กลับ   อันทกซ์ทัยโตนระเขายันเทาเช้ญ
 ชลในยคงเป็นเลอกเกอศกกระเค้น   ด้วยห่างเห็นห่างห้องห่างนังนาน ๗
 ๐ ครันรุ่งเช้าชวนกันจะผันผาย   เกลอนคลากคล้ายจากบรทสดาน
 ต่างจักแจงแต่งกายสยขายาน   แสนสำราญพร้อมหมคชันรตไฟ
 เวลาย้ายชายแสงพระสุวิศรี   กิลทริมแควกระแสไหล
 เขายอกแจงแห่งนามแม่น้ำไนล์   เห็นแพใหญ่จอกท่าหน้าสพาน
 แแต่แพนเหมือนดังทังน้ำ   ไม้รวัดล้าเหล็กหล่อห่อประสาน
 ไว้สำหรับรทลในชลธาร   เคียงขนานเข้าจครับรตไฟ

แล้วชักข้ามไปคามสายไซ้ซึ่ง
 ค่อยเลื่อนลากจากแพให้พ้นไป
 ควันรอนอ่อนอ้อยลงด้ยฟ้า
 ริมฝั่งฟากวารมย์บริบท
 อันเมืองนันทสำหรับขรรค์
 ใต้ ผักทักจักเนช้านาญชาญ
 เขาเชิญราชทูตไทยไปสำนัก
 แต่ไม่วายกรรมตรองขันทมของมัว
 ขนขนยกแล้วระวกลงน้ำเล่า
 สุกเสวรัสวธียอยู่จนม่อขลดยไปปล้น
 คนฉวาทนางเห็นสงแสง
 ให้อินอัคชลดในยหลังไหลลตาม
 ทำไฉนจึงจะลิมปลิมสวาท
 สู้กลืนแกลังแกงฮารมณไปชมวง
 เกินเข้าในวงนิเวศน์เขตรจังหวัด
 ภัยความทุกซัดกลัดมัทยคุ้มเท
 ไค้กั่วควันหลังขึงวงเก่า
 เข้าในท้องนงเนตรเทวศพน
 เขาตกแก่งโภชนาเฮมาเลยง
 ทั้งคัมแกงกึ่งปลาสารพัน

พอแพลงรถกระทั้งกยฝั่งไค้
 รถก็ไ้วองวิ่งยิ่งกว่ายิน
 มาถึงท่าที่ค้ายลชดสินธุ
 เป็นอนันทร ขันโก โรม โทฬาร
 ผู้คนคึกเรียวแรงกำแหงหาญ
 เคยรอนราญไพร่ไม่มีกลัว
 เข้าผ่อนพักอยู่ในวังพวยงษ์
 ก็คิดถึงควจะต้งไปยั้งไกลครัน
 อรรเวณไม่ทมกกำสรวคศัลย
 นิมิตรฝันว่าขนิษฐมาติดตาม
 กระจ่างแจ่มแจ่มขยพิภพสาม
 เสียดกายงามแห่งวงเพียงทรงวงพิง
 มีไค้ซำคห้วงโยอาลัยหลัง
 ซึ่งแก่งคังขินใหม่ชายทะเล
 แล้วหลัดกลัดเลียงไกลหลยโพล่ผล
 เขาซาเซข้างเวาไทยโคยอาคร
 ยิงรอนว่าหวังสวาทไม่ซำคสูญ
 จนจำรูญรุ่งรางสว่างวรรณ
 ขนไค้เรื่องเยือกไค้สกรหัน
 แกลังจักสรวคคามทำนองของขงกัก

ครนกินอยู่สรรพเสด็จสำเร็จแล้ว
 พอกับคันทันจีนมาจึงพากัน
 ๑ ต่างคนต่างเตรียมกายแล้วผายผัน
 ก็ใช้ไฟทนายแล่นตามแผนมา
 เรียกชื่อเมืองมอลตาเป็นท่าพัก
 ให้แะจอกทอกซมอรอนาวี
 แล้วเชื้อเชิญบรรดาชนชนบ้าน
 นั่งพักจาเล่นตามความสหาย
 ไปเที่ยวชมห้างรายเขาชายของ
 อยู่สามวันจึงครรวไลโกสนคร
 ถึงปากช่องสองข้างมีเขาใหญ่
 รวงคิวเขาเป็นจอมข้อมปราการ
 แต่ภูเขาเขายังคึกประคิษฐูไต้
 ถ้าใครขึ้นรบรบขยัเอง
 ก็ยกันให้เรอรอสมอทอดก
 แล้วชักกองจอมนวินทร์ขันรา
 ผายผันรุ่งเห็นแจ่มไม่แคลงจิตต์
 ให้ยิงขันครนครนมีทันนาน
 ยี่สิบเช็ดเสร็จจวันค้ำรบครย
 แล้วเชิญพวกข้าหลวงทั้งปวงไป
 เขากุแลสารพักไม่ชักขวาง

จะคลาศแคล้วย้ายมาออกนอกที่
 เชิญให้บริวารลึงลงนาวา ฯ
 ถึงกำขันแสนโสมนัลลา
 ทำทิวาถึงจำเพาะเกาะยวี
 ไต่สำนักหทยคยังกลางวิถึ
 เจ้าเมืองแจ่งแห่งคคมาทักทาย
 แสนสำราญเรือนคคพิลกลหลาย
 แล้วทนายค่างพากันลาจร
 ให้คล้ายหมองทคานงถึงสมร
 ไปในท้องชโลทรทางกันดาร
 อิงกฤษไว้ห่มพหลพลทหาร
 ส่งตระหนังกพิภุกข้าศึกเกรง
 ข้างกระไรเพียรเจาะจนเหมาะเหม็ง
 ค้องยำเขงขันทยอนอ่อนระชา
 ประทัยจอกหน้าเมืองข้างเของขวา
 บอกลัญญาให้เจ้าเมืองรู้เรืองการ
 ประกาศิตสั่งเหล่าชาวทหาร
 คำนขงพระผู้ผ่านพิภพไทย
 ควันตระหลบดินคาลสท้านไหว
 อยู่อาศรัยแรมรอนคังกก่อนมา
 ค้อยเสียมสร้าง โศกสวัชยละห้อยหา

ควเจ้าเมืองรักใคร่หมั่นไคลคลา

พักอยู่สามราตรีค้อมมิสุข

ต้องไปในชลสายอีกหลายวัน

นักคนงัดกายไม่วายหมอง

ต่างคนต่างวิริรักเร่งจักแฉง

ครั้นพร้อมเสด็จขบวนรถหมกทั้งนั้น

ก็ปีทันนายฝ่ายอังกฤษให้ติดไฟ

๑๐ แสนแสงสารทรวงเราเคี้ยวสดก

ไม่เห็นฝั่งกลางสมุทรสุดคเน

คลื่นระทมลมกล้าประภาเสียบ

กำขุ่นแล่นไปกลางหนทางลึก

กระทยเขือกสายระยางพังเสนาะ

คลื่นกระแทกเรอจนจกรกหักซอ

แต่อังกฤษคึกขำนาฏการกำขุ่น

ลั่นตัวแกร่งแรงไฟซำไบเจือ

ข้างพวกเราคึกพรันไให้ห้วนจกต์

เอาไซ้พันขันมัทร์กเข้าไว้

๑๑ มาถึงเมืองไวโคโยคเกศ

คลื่นระทมลมกล้าดังยังไม่วาย

ฝ่ายเจ้าเมืองกษัตริย์นางข้างฝรั่ง

มาเยี่ยมเยือนทศไทยด้วยไมตรี

ไค้พิศจาชอบซิคเป็นมิตรกัน

แล้วกลับทุกข์ที่ระพรากจากเขตรชฉิษา

ทั้งทางนั้นคลื่นระทมพัดแรง

จนเรือรอรุ่งอทัยเออไชแสง

ข้างตกแต่งคังงามตามข้างไทย

ก็ผายผันมายังท่าชลาไหล

แล้วคลาไคลออกจากปากทะเล ๑

ทุกขระทกอยู่ในชลระหนระเท

ให้ว่าเหว่หวิวหวากอนาดนุก

นอันละเห็บละหอยให้ใจจกตัก

จนยามคึกลมจกพิศกกระพือ

ข้างไฟเวระราวกับซอหวัคหวอหวัช

เสียงขมกลอนเลอสนสเทอนเรือ

กึ่งก็ปีทันทะเลสาส์กทะเลือ

จนซ้อเสือก้านจักรหักออกไป

แต่อังกฤษถ้วนทั่วหากลัวไม่

ก็แล่นไค้เรือขยับค้อมสหาย ๑

อัยวิมเขครวงวันชลสาย

จึงให้ขายเรือเข้าท่าหน้าบริ

ก็พร้อมฝรั่งปรีดเปรมเกษมศรี

ต่างยินดีปราเสกกันไปมา

บ้างขอของเครื่องเมืองสยาม
 บ้างชมเมื่กเพื่อชรัช่วงทวงจินดา
 เขาผูกรักชกชกสนิทสนม
 อยู่เมืองนั้นสองวันก็คลาศคลาย
 ๑ จะข้ามอ่าวบิศเนทเสร้าย
 ทัวยแจ่งข่าวอ่าววันทกวัน
 แต่อังกฤษตัวกล้าเหมือนปลาใหญ่
 เช่นพวกเราไม่พักยกคงกรอกคอก
 พยัคหกตออิฐฐานจอพระเกษ
 เหมือนชายเพื่อชรัเจ้ชัชช่วยกันล้อม
 เห็นพระคุณบุญฤทธิ์ประสิทธิ์
 ก็เล่นล่องมาในห้วงชลาลัย
 คอกกรงไกรฉายเบของเมืองอังกฤษ
 เป็นเวลาสุริยนอนอการ
 ให้เรอรอทอศมออยู่ห่างห่าง
 ระบายคนหมื่นแสนแน่นอนันต์
 กุสว่างกลางมหาชลาลัย
 ซอปรียอศมทัเขาจกไว้
 ครนอทัยไซแสงแจ่งกระจ่าง
 ให้ชกของจอมไมพิศอิศรา
 องนรินทร์ยบนเกล้าอยู่เสาหน้า

ชมว่างามลึกอย่างค่างภาษา
 บ้างชมผ้าเสื้อแสงที่แต่งกาย
 ชวนไปชมเย้าเรือนเหมือนสหาย
 ไปในสายชลลิตที่ล้ำคัญ ฯ
 ยิ่งหมองหม้ายเค็รจกคคกกระคัลลย
 พายุนั้นสามารถทายาคพอ
 ยิ่งตกใจขวัญหนีแทบคฝือ
 คลันมันยชกัจะโยกลงโงงชม
 จอมนรินทร์ บันเรศรพทกษณอม
 ปกกระหม่อมย้องกันสรรพภัย
 ปรกติไปโดยสควกไต้
 เห็นเกาะใหญ่อิงแคลนแสนสำราญ
 ทสถิตยเอกอนงคการงสถาน
 ราวประมาณยามหนึ่งก็ถึงพลัน
 แลสล้างนัยไม่ถ้วถ้วถ้วถ้วถ้วถ้ว
 ไคมล้ำคัญจกประจำทกล่าไป
 เป็นที่ถนเมืองท่าเรืออาศรัย
 รัยทุกไทยชนทนันคังสถัญญา
 พนนภาพคัแล้วผ่องห้องเวหา
 ไคยถานายคใหญ่ไว้เสากลาง
 ตามตำราแจ่งจกัคไม่ชคชวาง

ข้างเสาท้ายฝ่ายของนาง
 ฝ่ายแม่ทัพทักก็กำนวย
 ก็เร่งรัดรีบร้อนไม่สนใจ
 แล้วแดงแค้นใจไปตามเรื่อง
 มประสาสน์พระราชเสาวนีย์
 เธอสุกแสนยินดีเป็นที่ยิ่ง
 ไว้สำหรับรับราชสวามี
 จะไต่เป็นเกียรติยศปรากฏไป
 เหมือนเซยฐากับขนิษฐาจิตต์จำนง
 แต่เครื่องแห่สารพัดจะจัดสรรพ
 จะต้องทำตามคำหับเคยรับมา
 แล้วเล่าความตามรับสั่งตั้งประกาศ
 สิ่งใดใครมิในบุรีเมือง
 อย่าขัดข้องข้องกันเป็นอันขาด
 ทั้งกินอยู่หมกประมวญถ้วนทุกคน
 แแรงศึก ถัดวเช็กชวนชวน
 ก็ปีดน้ำให้ดอนสมอไม่รอรัง
 ทนยอมพร้อมพร้อมออกคังคัย
 ยิงขันทันควันกลบทะเลขจร
 ครันสลุตทศถวันสืบแก่นัก
 มาเขยยกเสียดเขยยกคอกคันทัน

แลสล้างทั้งสามงามวิไล
 ครันเห็นครยสามองไม่สงสัย
 มาตามได้ทักทายเราเราภัย
 พระมิ่งเมืองจอมนางสำอางศรี
 ว่าครั้งนทศไทยได้ออกมา
 พร้อมทุกสิ่งรวดดีให้จัดทำ
 กับทุกทานทุกถ้วนล้วนบรรจง
 ว่ากรุงไกรสองสนธิพิศวง
 ร่วมพระวงศ์เกี่ยวกันไม่ฉันทา
 ไม่เหมือนกันผิดอย่างต่างภาษา
 มิให้ถอยนอับหน้าทศทุกเมือง
 ว่าของทิพย์ประหลาดเขลาอโลง
 แม้แขกเมืองหมายใจจะใคร่ยล
 อนุญาตตามตำแหน่งทุกแห่งหน
 เงินของทนบอกลูกให้เบิกคลัง
 แล้วลาคืนกลับไปตั้งใจหวัง
 เข้าเทียบฝังเคียงคอกชิดสพาน
 แลสล้างนำคหม่ทหาร
 แผ่นดินกาลเดือนสิ้นสนันคัง
 ก็แอดคัสสนคนสพรัง
 ย่างยืนนั่งแน่นอยู่คอกคอกไทย

เขาก็แจ่งแค้นสพานกระดานทอด มีราวสอดเหมาะมั้นไม่ทวนไทว
 แล้วปล้ำแค้นเรื่อยมเอียมวิไล ทลออกไปนรดช่างงกงาม
 สี่โมงเศษจึงไ้เชิญพระราชสาสน์ พระผู้ผ่านภพแผ่นดินแสนยาม
 พร้อมคณาข้าหลวงทั้งปวงคาม ก็แลหลามจากกำยานแล้วควรวไล
 แอคมวิธินายทหารชาญสมุท ฤทธิรทลอลเืองกระเคื่องไทว
 สั่งให้ยิงสลตของพระทรงชัย ผู้ยารุงกรุงไทยทงสององค์
 ทหารวัยจับเชือกกระชากปราศ พอนกฉากย่นลันควันขมม
 ยี่สิบเอ็ดเสร็จถ้วนจำนวนตรง คำนับองแทนนถยาทยศล
 แล้วทกนายนากรรายมาขึ้นรด ม้าพยคังวางกลางถนน
 ไม่หยคยงวังรอรทล ประจวบทงที่สถานบ้านแม่ทัพ
 สารถเห็นยวสายถือสองมือชัก ม้าชะงักย่นเล่นเค้นทรยัทรย
 แอคมวิธียมย่นย่นมือรบ ประคองประคัยเคียงเคินเชิญชวน
 ให้แค้นไ้กระเลียงกอย่นบ้าย ชวนภิปรายปรีคาพากันสรวล
 แค้นงสนทนาเล่นเห็นพอกควร ก็ชักชวนกันลากลับมาพลัน ฯ
 ๑ ถึงไซ้เค็ดเป็นทหยคสำนัก เข่า่อนพกปรีทะปรมเกษมสันค
 ญาณมาคโธภายชนพรวยพรพณ สายทวันเวลาสักห้าโมง
 เขาเชิญให้ไปทรดไฟพัก ต้องเคื่อนคักทุมเดียงเสียงออก โฝง
 ย่างทหยท้อผ้าพาตะ โกรง ไปดังโรงที่ประทัยก็ยัยยัง
 สักครู่ใหญ่ไ้เวลาจะคลาเคลือน กระคังเคื่อนรวเร่งเห่งเห่งทงัง
 ค่างวังแซงแข่งหน้าคาประคัง ชนไปนังในรดหมคทกคน
 พอหลอกกัทวทวลกถลลเคลือน คุกเหมื่อนเหาะเหินเคินเวहन

จนแตกชายย้ายเมืองดังเมืองบน
 มีทหารถือกระบี่เป็นท้าว
 งามอาชาร่ำเริงเชิงลำพอง
 อัครธำหำเล่มเต็มวิเศษ
 เวียงประทัยคอบริพวกทตไทย
 พาศิชาญพวกททหารหลีสี่
 ล้วนเสื่อแดงแดงตัวไม่มีมล
 ดังกลาวิชโฮเท็ลเห็นพล็ก
 ทั้งสี่ชั้นช่างประกิชฐพิศการ
 ทหารมากล้วยหน้ามากำนัย
 ผู้เจ้าของโฮเท็ลที่เป็นนาย
 แล้วนำหน้าพาเทียวคห้องหับ
 เกาอิโตะเคียงคองทงนชน
 จะกินอยุ่ดแลเอาใจใส่
 เวียกอะไรไค่ทุกสิ่งวังออกถนน
 เขาช่างฝึกสอนไว้มิใช่ชั่ว
 ไม่เืองแ่งแ่งอนทากันคิง
 แก่กระเนนพิไม่ววยระกายคิก
 เมอเรียบคองเคียงค้อยกัยเรอเน
 ปวนัยคิเชษฐาอชฉณาสัย
 ดิงยามกินยามอนนริ์สอนท

เห็นผู้คนคั่งคัยคอบริขรอง
 ล้วนมีมาตำนลสนทั้งผอง
 สามสิบสองค้เคียงเรียงกันไป
 เทียมม้าเทศสูงสง่าจะหาไหน
 ต่างกลาไค่ลขันรดหมททกคน
 เกินคามที่เป็นลำคัยไม้สี่ยสน
 ใส่มวกขนยักรักค้ตระกูลการ
 ทำเป็นคักใหญ่โตะระโหฐาน
 โอฬาลานที่ท่าหน้าสหาย
 รดประทัยนายทวารเป็คยานผาย
 มาทักทายเชื้อเชญคำเนนจร
 ของสำหรับสวารพคัยฐูรธร
 มีฟักหมอนควยถ้วนจำนวนคน
 คนวัยไซ้เงินจักไม่ขัดสน
 ไม่เกียรกลการงานขັນจริง
 วิ์ฝึกทักล้วยนทังชายหญิง
 เสรีทุกสิ่งมิให้พคคองคคเคอน
 ดงอังกฤษค้แสนไม่แมนเหมือน
 เจ้าผู้เพื่อนร่วมรักก็รักคิ
 สักงใจมิไค่เขือนแซเขือนหน
 นังพควนวกพนหมันระวัง

เมื่อยามแนบแอบอิงแม่มีงมิตว
นกกนกมาน่าวิตกเพียงอกพิง
ก็มีอัยหทัยกัณฑ์ไสยาอาสน์
คณฉวาทวาทพระวงว่านงวาม
ยิ่งโศกแสนแน่นอรุณาเพียงอาสัญ
เอาพระเศษจอมจักรหักกระคาง
เรามาด้วยราชการพระผ่านเกล้า
พอคึกไถ่ค้อยเป็นสุขสิ้นทุกข์โถม
แต่วิสัยใจบุญชน
หักลงไปไถ่เท่านั้นก็ครัน
อันหักห้ามความสวาทให้จากวัน
วายฉวิลเพียงเวลาทิพากร
แล้วคำนินเคินออกมานอกห้อง
ก็พักจาปราไสใจยินดี
๑ วนอภัยวงศ์ลงลับภูเขาเงิน
ไปกลุ่ละคอนพื่อนร่ำวระบำบรรพ์
ออกจากคอกทพกวพรหมหน้า
อาชาชาติผาก โฉน โจนลำพอง
เข้าในโรงที่เล่นเห็นพิลึก
แสงประทีปส่องสว่างคังกลางวัน
แต่ห้องทงนงนงค์เป็นททลง

๑๔๓

เซบชมชชินมนชช่วยจุกหลัง
จนระฆังฆานก้องดังสองยาม
ภานมาศแจ่มขมภพทั้งสาม
ละเมอตามมองเขม้นไม่เห็นนาง
สู้กลิ่นกลิ่นทุกซ่ท่นกระมลหมาง
ว่าอย่าเศร้าเลยจงสร้างกำสรวทโถม
ไม่ควรร่ำรอนร่ำพังกิ่งโถม
ก็แสน โสมนศึมาล้างหน้าพลัน
ประเทียวกัประเทียวกัร้วยหมายภกระสัน
ที่ทงนั้นคงจะแปรไม่แน่นอน
โชนระสันเสื่อมสูกจนทลุดอน
คงจะยอนไทยหาเมือวราตรี
เห็นพวกพิงษ์ปรีดิ์เปรมเกษมศั
ข้างเข้าซัสพิขอกเข้าทยอกกัน
มีศุเฟาส์เข้ามาเชิญให้ผายผัน
ต่างก็ทรรยาสมธวรมณ์ป้อง
ชินรติจรรจรตฉนผยอง
ช่างไว้ว่องพิทหนึ่งก็ถึงพลัน
ทำเป็นตกใหญ่กว้างช่างสร้างสรรค
มีช่องชั้นห้องหับสำหรับกุ
ห้องทงยงไม่มีทจะตุ้

ผนังนักสักทลาคเอาลาคยุ
 กละคอนเขาเล่นเห็นวิเศษ
 จับเรื่องเมืองแขกช่นเกิควุ่นวาย
 ทั่วยชัช้องหมองโงนายทหาร
 ช้างพวกแขกคนกำไม่ยำเกรง
 ฝ่ายอังกฤษไม่รู้ตัวมันอนหลับ
 ลกเล็กเล็กเต็กน้อก็พลอยตาย
 ฝ่ายเจ้าเมืองยังกะหล่าปรีชาหาญ
 ให้เกณฑ์ทัพทั้งยกยกทั้งเรือ
 พวกอังกฤษกลับได้ชัยชนะ
 บึงระดมล้มระคะตาศา
 เห็นแขกพ่ายตายกลากไม่อาหือ
 เป็นสันเรื่องรวาวรบลงไว้
 แต่แรกนั่งภายหลังช่นช่นหือ
 ดอกเสื่อเก่าเอาเสื่อใหม่ใส่จนครบ
 ข้างที่เขย่นเอนเอียงข้างข้าง
 แล้วยืนแต่กันเคียวเอียวตัวเอง
 แกล้งยกเบียงแยกคายทลาคหลายท่า
 สันกระบวนถวนสังททญิงท่า
 ยังมีชายปรีชาขมาอน

ให้พวกเราเข้าอยู่ทั้งทนาย
 แต่งคามเพศงามสอากประหลาดหลาย
 เข้าทำร้ายรบอังกฤษไม่คึกเกรง
 บังคับการข่มขู่ข่มเหง
 คมกันเองฆ่าอังกฤษชีวิตวาย
 กุบายยบเสียทีต้องหนีตาย
 ทงหญิงชายสิ้นชีวงลงเป็นเขือ
 เคยรอนราวญุเทียบมหาวราวก็เสื่อ
 ช้างแขกเหลือรบรบก็ขี่ปรา
 ไม่ลกละพอนพันันเกศา
 คนที่นั่งที่ศันกักใจ
 ค่างคยมีอพร้อมกันสนั่นไหว
 ครันคือไปมีสัตว์ขสนอพ
 ออกปริงปรีอขบเคียวเลียวตระหลย
 แล้วเตนทรบร่าเท้าก้าวคามเพลง
 ทำท่าทางนำหัวเราะข้างเหมาะเหม็ง
 ไม่กรังเกรงว่าจะตกหกคะม้า
 ขนหลังม้าหือไม่หือคุดสจจะว่า
 ก็ว่าว่าเร้งรนคนกลับไป
 ออกมายนพุดจาอชฉมาลัย

ส่งให้มาว่าเท่าก้าวควรไต่
 ผู้ที่ขกมหนาม่ากักม
 ถ้าแม่คนเงยหน้าม้าแห่งนคอ
 ครันเอนซ้ายม้าย้ายเอนไปข้าง
 ทขคเขอนเหมือนหมคกงงงาม
 ึ่งคนคงลงจากพาช้ชาติ
 มีสองชายยกไม้ขึ้นขวางพลัน
 ม้ากระโดดโลกข้ามใต้ตามจิตต์
 แล้วนารชควยชคัคว
 แต่แรกนังภายหลังชนชนทขค
 ทำแยคายหลายบทหมคประมวญ
 © ยังมีชายสองคนไม่ย่อ
 ยุกมีอกำร่าเท่าก้าวตะโกรง
 ยางทขคนเคียวทงสองม้า
 คนหนึ่งโจนขึ้นไหล่คังใจง
 สองเท่าชคคเไรมิใช่ชัว
 ยางทชนเหยยเข่าน้าวตัวเอน
 ยางทขทงสองคนวังชนเสือก
 กลยไถลมาควนชคควยกัน
 ครันสำเร้เร้สร้สรพกกลยหลัง
 ขณะนันทนทมีผู้ชาย

ก็ทำได้เหมือนอย่างคนชอบกลพอ
 ู้ประสมให้เหมือนกันจนจริงหนอ
 คนเอนขวาม้าย่อเอนตัวตาม
 ถกแยบอย่างเพลงทำนองหนึ่งสองสาม
 สันเนอความคนจนเพียงนั้น
 ม้าก็ผาคแผ่น โสน โจนผายผัน
 ทวังระกันก็ควไว้มิให้จร
 ไปสถคยอยู่ยงทกงกัก่อน
 ออกมาพื่อนร่ำวหลายกระบวน
 เขาช่างหักผกคได้ถถวน
 ก็หันหวนกลยคินเข้เขนโรง
 ช้ม้าหือผกแผ่นแล้วเดินโทยง
 ควยตะโพงช้ตะพคคควง
 ยนแยกขาทำตามความประสงค
 เอาหัวลงจคคัระหคคเเมน
 เลอกลงหัวคหน้าเหมือนทาเสน
 ไมโจนเงนแฉงช้หือคะบัน
 กระโดดเชือกไปควโนนโจนถลัน
 พิลันไวว่องทงสองนาย
 คนเข้เขยงโรงในเหมือนใจหมาย
 ก็ผันผายช้ช้อช้อออกมาพลัน

เอาเท้าซ้ายกราบเหยียบศีรษะมา ข้างเท้าขวาเหยียบไหล่ไว้ไต่มนัน
 แล้วปล่อยหื้อเรีรวรกววกเก่งครัน ข้างไม่พรั้นจิตจิตใจไฉนนา
 อีกคนหนึ่งวิ่งพวยฉวยไต่ข่วง กลั้มทลวงกันกางเข้าขวงหน้า
 ฝ่ายว่าชายควคทขมา โศกลอกมายันหลังเหมื่อนอย่างเคิม
 แล้วถอแพรชนขวางกลางสนาม ก็โจนข้ามไต่ก้งนกกขังชีกเทิม
 แล้วถอผอนตำแกล้งแสรงซ่าเทิม ทวีเพิ่มพอให้ยากลำบากใจ
 ถึงสามชั้นคนนั้นไม่เช็ดขาม กระโคกข้ามทุกคำบสพันไปไต่
 ทำแยบคายหลายอย่างต่างต่างไป แล้วเข้าในโรงหายชายอื่นมา ฯ
 ๑ แต่คนนั้นคมสันขยับนทก กหมกรกท่วงทักหนักหนา
 ซอมิศึกกเงินจักหักอาษา มีถอแชนำหน้าม้ากินตาม
 แล้วให้ม้ากินสองเท้าก้าวกุกกย ประเกียวกลั้มให้ลงนั้ง กลางสนาม
 สारพันกัณฐ์ตัวไม่ชักความ คำรบสามสั่งว่าให้ม้าอน
 พาสัซาคิซาญลลากลลงอนนั้ง ไม่ไหวคิงรู้ทำเหมื่อนคำสอน
 ชายคตลกยกเท้าอัคร ให้กอกกายหงายอนหว่างอุรา
 ม้ากัทำตามใจมิได้ชัก สारพันนำเฮนคัรวิษา
 บัคเกียวกตลกคนตลกกลไคลคลา แต่อาชานอนนั้งไม่คิงกาย
 มีศึกก้งว่าลกลขินเด็กหนา ฝ่ายมึงม้าลกลไวเหมื่อนใจหมาย
 ตลกจงกล่าวคำทำภิปราย นแนนายผู้สันตักอัคร
 ถ้าคัจริงจงว่าม้าของเจ้า ให้กลั้มเข้าคันหลังเหมื่อนอย่างสอน
 เราะห้ามปรามไว้มิให้ร ออย่าเกียงอนคข้างไทนไคระคั
 มีศกกรับคำทำเป็นว่า มาเด็กมาม้าเราเข้ามานัน

แล้วลุยหน้าลุยหลังสั่งพาชี
 สิ้นชีพพังสังข์สรพทักถวิล
 ตลกขบขันยิ้มแฉ่งไม่แฉะเชื่อน
 ม้าชะงักเงยชะเง้งทำแปรผัน
 มีศกุกเรียกกลัษมาฉับไว
 จงคืนไปโรงในอีกเถิดหนา
 คนตลกจึงว่าแก่พาชี
 ม้าก็ขบขันพ่ตามตลก
 ตลกเคาะเยาะเย้ยกล่าวสุนทร
 ทินเรามิได้ห้ามตามประสงค์
 มีศกุกนายม้าปริษาชาย
 แล้วจึงสั่งอาซาให้คืนหลัง
 ควบตะขิงขากหน้าไปท่าเคี้ยว
 คนมากอย่ทันนั้นสนั่นฮือ
 ค็อยออกแจ่งแห่งระยอขยว่าชอขใจ
 ๑ เมืองลอนดอนมีละคอนอยู่หลายแห่ง เขาตกแต่งตามเพศวิเศษสรรพ
 เอนาวิรูปร่างสำอางครัน
 แต่ประหลาดหลากหลายจิตพิศไม่เหิน
 หลากทำแบายขนต์เป็นกลไก
 ยางที่ผูกผายผันจากบรรพต
 ยางที่ขนจากพญากล

จงคืนที่เคยสถิตยอข่าบิคเขื่อน
 ช่างวิรูจึงทาไหนจะได้เหมือน
 แล้วแยมเขื่อนร้องว่าอย่าเข้าไป
 ขบขานันยื่นเขาเข้าไม่ได้
 ลุยหลังไหล่หน้าคาแล้วพาที่
 ผ่ายอาซาวิรูจึงชอกวงัง
 หยคอยันเราไซ้มิให้จร
 สองสามยกคลาศเคลื่อนไม่เหมือนสอน
 จงวิงวอนม้าให้ไปเถิดนาย
 โดยจ่านกงจะสมอารมณ์หมาย
 ค็องอัยอายแก่ตลกหลายยกเจียว
 ม้าได้ฟังเร็วแฉ่งไม่แลเหลียว
 สักประเคี้ยวถึงโรงตรงเข้าใน
 ก็คยมีพร้อมกันเสียงทวันไหว
 ขอหยุกไ้ไ้ไปนสงขยเพียงนั้น ๑
 เปนเทวัญเหาะปลิวลิ่วครวไล
 ช่างช่อนเส้นสายสนคนอาศรัย
 กังเหาะได้วิรูจึงรำพัน
 เห็นปรากฏแก่ตาน่าฉงน
 แต่ไม่ยลระวางหนทางจร

คนที่เป็นเทวคามาทงน
ข้างงามล้วนนวลผ่องลของอร
เขาเล็กแล้วลลาพากันกลับ
คึกคักเซยเคยสขายเสยคายงาม
๑ จนแสงของส่องฟ้านภาภาค
มีศเพลิงที่สำหรับข้อยกัไทย
ทั้งนายไพร่นำไปเที่ยวชมสวน
เขาเลี้ยงขังหวงป้องเอาของป้อนค
มีพร้อมหมคักขยททวิยาท
อุกโคถึกเถื่อนกะทิงวึงออกพรู
แรคแรงร้ายมีดาลายมทิงษา
ฟานกระจงเลี้ยงผาสารพัน
กระต่ายค่น่วนวึงชนชอก
อ้ายแมวปากาจแก่งแสงสุทใจ
เข้าไปยืนห่างสักคอกวิมคอกขิง
ข้คำรามคึกคักหนักจริงเจิว
มีทั้งเม่นเห็นคนทำชนแขง
เหมือนไม้เสียมข้กแซมแหลมข้างปลาย
ทงลึงค่างข่างชนมีจนครบ
รวเซ็หอยป่งเต่าปลา
ทงสัตว์ขกสัตว์นำเขาทำท

๑๔๖

วิคมีแจ่มจาวรสประภัตร์
กละคอนจนเวลากว่าสองยาม
คนประทัยทสดีคยจิตคหวากหวม
ถึงยามสามพอผอยม้อยหลับไป
ภานมาคแจ้กระจ่างสว่างไสว
จักรดให้ท้าวถยทจร
ประหลาดล้วนสัตว์แ่แลสตอน
ราษฎรเสยให้จิงไตค
สิงหราชกรินทงหม้หม
ทำคอกข้อมีให้ป่นระคนกัน
พคคฆาหมละมั้งถวางสมัน
จิงจอกค่นไว้ต่างหากสนข้ใน
ข้างอันออกจากช่องปล่องอาศรัย
คกระไวกว่าเสื่อข้างเทลือเปรี๊ยว
ก็ผ้งผ้งโผนมาทำตาเชียว
ไปยาเปลือยวะมะนเปันอันตราย
เปรี๊ยข้อย่างแปรงขี้ชันชันใจทหาย
ใครกล้ากรายสข้กชนข้กคนคา
คางคกขกขุดแกแ่ก้กิงก่า
สกดนาหลายอย่างต่างกั้น
เลี้ยงไว้ทเป็นแพนทไม้แผลถัน

แลหลากหลายมากมายเป็นหลายพรรค บางอย่างนั้นแปลกชนิดผิดข้างไทย
 ถ้าสัตว์ร้ายซึ่งคงในกรงเหล็ก ชักไม่เลิกแข่งขันกันไม่ไหว
 แม่สัตว์เชื่องพอเห็นไม่เป็นไร ไล่กรงไม้มิให้ป่นระคนคละ
 จึงเหลนงูใส่ค้ำจระจกจระจ่าง แลตัวมีอ่างแก้วตั้งเป็นจันทระ
 ไล่หอยปูต่างต่างวางระชะ ที่ในสระไล่กมภายปลาโตโต
 ถ้านกใหญ่อ้ายคะกรมกระเรียนแฉิ่ง อยู่กลางแจ้งเคิน โทงท่าโงงโก้
 สัตว์ที่เลี้ยงมากหมกไม่ออกไซ่ กินเนื้อโคเข้าปลาสารพัน
 เขาหาทำน้ำหนุ่ยผลาหาร ไม่กินคาร์คิจริงทกสิ่งสรรพ
 แค่ว่าพวกเราเที่ยวคุยอยู่ด้วยกัน จนควันเลี้ยวขลุ่ยจึงกลัษมา ฯ
 ๑ ครั้นรุ่งเช้ามีฟ้าผ่าลงผาผืน คุกคามไฟใหญ่หนักหนา
 ยาวไม่นานถึงร้อยกัษทกวา เป็นมหรานาเวศวิเศษนัก
 ประหลาดหนอคือกัษเหล็กใช้เล็กนัย แต่ว่าลยน้ำคุไม่สู้หนัก
 ไว้ในงามย่านเมืองข้างเขื่องยัก คึกไล่จักรท่ายข้างสองอย่างคึก
 ที่ในลำทำห้องเป็นช่องชั้น เขียนสุวรรณลวดคล้ายระบายสี
 มือโม่กัษยาวยคมกัษเต็มทัก คึงแก้ทท่ายทอกลดลคล่า
 ห้องหนึ่งยาวราวสักเส้นเป็นคลาก ระคะกายคนผู้ถือออกสำ
 คึงวันเคียงเรียงรายชายประจำ เขาหาทำของเจ้าเอามาไว้
 คากพามีสี่ชั้นล้วนกันห้อง แล้วยึดช่องให้เป็นทางสว่างไสว
 เสากระโคงทกเส้าพร้อมเพลาใบ ไล่ท้อไฟห้าแห่งพอแรงการ
 ขรรทุกคนทกระไปโคถึงหมัน แม้ถูกคลื่นไม่สเทินเหมือนเรือนย่าน
 เป็นเรือใช้รับจ้างทางกันคาว ไครโดยสารเงินให้ไค้สยาย ฯ

๑ ชมกำขັນแล้วพากันมาหมก

ถึงอโหมงค์ได้น้ำท่าแบยคาย

ไปทลขันทางฟากข้างโน้น

ใส่ใบสอถอกันกันกงคา

ที่ในนั้นทุกไฟใสวสว่าง

เขาชายของเหมอนทลลาคกายเคียบ

อยู่ในนั้นเรือไฟควรวไลล่อง

เสียงน้ำดังซู่ซู่จิ้งจุก

อโหมงค์ยาวกล่าวไว้ มีไข่เล่น

สียห้าเส้นเจ้ควากว่ายังมี

เขนทางตรงโล่งล้วนแตกลอด

พเที่ยวเล่นอยู่จนเย็นลงไรไร

๑ ถึงไซเต้ลเอนกายให้หายเมื่อย

ขนนางหงส์สมญาลอรกมายอ

ไปกินโต๊ะกษานเป็นกาฬใหญ่

ถึงเวลาจกแจงแจงสกนธ

กินตำเร้เส้รสรพกถกถหลัง

มีศเฟาล์จรงแสดงให้แจ้งใจ

อีกส่วนนอมันขนางหงษ์ม

บรรณานเองเครื่องทรงองคนรินทร์

แล้วท่านทลลาคสามนายก็ผายผัน

ขันส่วรวบไปก้งใจหมาย

ลงทางฝ่ายฟากข้างนั้นดินลลลา

ไม่มีโคลนมีดินล้วนหินผา

ถอยป่นยามิทธิกสถินทเน็ช

พนหนทางแล้วกวากทลลาคเล็ช

เกยวเค้นเว็ชชอหาสารพัก

ตามแถวท้องวารินอินถนัถ

ก้วยจกัรวักวักวักควักวัก

โดยไค้เห็นจกหมายรายแผนท

เค็ชศอกหงษ์กยัส่นวข้างไทย

ข้างขกกลอดไค้ดำแม่น้ำไหล

ก็กลาโคลนถลยหลังไม่รั้งรอ ๑

ข้างเห็นเคเห็นออยอ่อนใจกะไรหนอ

เขามาขอเช็ญทลลาคทั้งสามคน

ตามน้ำใจลกรักเป็นพถผล

ขนนังขนรวดาแล้วกลาโคล

กันมายังไซเต้ลทอาศริย

กำหนดกในกะเจ้าเจ้าแผ่นดิน

มากวยคมของขนไปจันสัน

ทลลาคินทรไปรคปรวานช่ระทานมา

กยักวักฉันค้วยเป็นผู้รู้ภาษา

อักขุณฺหระล้ามฉลากปฺรชาญฺญปฺริชา
 ไต่ ไต่ตามตามคคทกะเฝ้า
 อธิปฺรากภูยศพิงษ์ม่มรุ่งเรือง
 ฝ่ายขนนางกรมท่าพระยาใหญ่
 ซึ่งเอกองค์อิเรศผ่านเขตรคัน
 ว่าแต่ก่อนกรุงไทยไม่สามารด
 ค่วยทเลดกกวางทางกัณคาร
 ในครั้งนจอมนวินทรย่นพิลพ
 จึงสั่งขบรรณการสาสน์สำเนา
 เรอช่นชอบขอบใจในพระยาท
 หยากจะใครไต่กัหมุ่เส่น
 ขอททานทตถวันจำนวนเฝ้า
 เหมือนค่านียาทขงส้พระทรงชัย
 ราชททริบว่าอย่าปรารภ
 แล้วคันทลงขงคคคททคทรวง
 ● ครันสิ้นแสงสรียาภาณมาศ
 เขามาแจ้งเรื่องร้อนอักษรทรง
 ประชวรลมครู่หนึ่งถึงชีวิต
 แสนวิโยคโคกคล้ายพันทวี
 อักสัถ์แปศราศรัพมูสิข
 ไต่ทราวสารอนุสนธิเป็นนใจ

๓๔๘

ขึ้นไปหาผู้สำหรับรัชแซกเมือง
 พระนางเจ้าจอมวินทรคินกระเคื่อง
 ทังประทับที่ประเทืองสว่างวรรณ
 ก็แจ้งใจโดยจริงทุกสิ่งสรรพ
 มีพระบัญชาครวสิค้ำวสิการ
 ให้ มีราชทูตจ้ทำทลพระราชสาสน์
 ไม่อาหาหาญมาดถึงธานีเรา
 ทรงปรารภเรื่องไมตรีมิให้เศร้า
 มาตามเลาราวเรืองเมืองไมตรี
 ไทอิราชผู้บำรุงซึ่งกรุงศรี
 อัญชลิตรงธรรมนันคินใจ
 จงกัมิเกล้าน้อมประนมขังคมไหว้
 ผู้ผ่านไอศริย์สยามตามทำนอง
 จะนอบนยโดยคังวัชสังสนอง
 ท้จะเฝ้าเฝ้าสอองเอกองค้ ๆ
 ล่วงลีลาคล้ายไม้ไโพระทง
 ว่าพระวงศาสวศคักขัตริย์
 พระนางคคคเคร้าสลดกำสรวทศริ
 ในการทริบททขอทหคไว้
 ค้อยเส้อมทกชคคล้ายจิตคพิสรมัย
 ค้องรอไปบ้วยการนานเวลา

ในทรวงฟ้าร้อนเวียงคังเพลิงผลาญ
เผ่ากลุ่่มกตักขักสันพันธ์บุญญา
แม้อยังไม่กลับข้านสถานถิ่น

คงระมอคม้วยมุกสุกขีว
๑ มีศุภะเจ้าเขามาชวนให้ฝ้ายผัน
ต่างมาชนวีธาอาชาชาญ
ลงจากรวดคลาโคลเข้าในคัก
สำหรับให้คนครัวสำคัญ
ประเศวทหนึ่งจงบายเจ้าของ
แล้วเค็นนำพวกเรานี้เข้าไป
ก็เห็นจักรชกฉิวละลือเลื่อน
สถลยวาสูงครันถึงชนบน
เทยวคคามแถวระเบียงเฉลียงรอย
มีบ้านเรือนเรียงรายสุกสายคา
คโคมแกงแสงไฟไสวสว่าง
ฝ้ายอากาศวิดิมีพระจันทร์
รัศมีแววมวแม่่มกระช่าง
แม้ไม่มีใครแสดงแจ้งภิปราย
ค้วยแลเห็นกินฟ้าชลาไหล
ไม่มีข้อสงสัยใจประวิง

ให้แกกกาลไทยกินถวิลทา
กลัวจะต่ำวันเนิ่นไปเกินย
ก็ไม่สิ้นตรมตรองที่หมองศรี
แต่อย่างนั้นแล้วเห็นมิเป็นการ
กุเขตรชัฒษาอำนาจดินสถาน
ควบทยานพักหนึ่งก็ถึงพลัน
แลพลิกยวคยั้งทุกสิ่งสรรพ
ว่าเมืองนั้นท่าทางเป็นอย่างไร
มารับรองพูกจาอชฌาสัย
ให้หนึ่งในที่ปล่องช่องชอชกถ
คุดเหมือนเหาะเห็นกำเนิดน
แล้วต่างคนจากที่เกินถลา
เห็นคันชอชกรงไกรใหญ่หนักหนา
ลำคองคาเรือแพออกแจรร
ทุกทิศทางเหนือใต้ในกำขัน
ชเนกนันต์ค้วยคณาการวราย
พื้นนภางค์โอภาสประหลาดหลาย
คนคงหมายจิตค้องว่าของจริง
ก็เขาไม่เข้าเรือนเหมือนทุกสิ่ง
ช่างยวคยั้งเกินบุญญาวิชาทำ

ครั้นที่วักกลับหลังเขานิ่งที่
 ฝ่ายองคภูมิมืดเฟาดูเขาจึงนำ
 อันรูปหนึ่งคงงามตามวิสัย
 มีเรือนข้านรำนกลากกายกา
 ที่จะเปลี่ยนตัวหนึ่งคอยนั่งพิศ
 ควันหายกลายเห็นเป็นตวัน
 ใ้ก่เล่นมากมายเป็นหลายอย่าง
 อย่โยเศลทกข้ประเทืองชนเ็นองนิตย่ ทัวย่างซึกเซยสมมานมนาน
 ครันส์กุ่มหนึ่งเล็กก็ผายผัน
 ถึงทนอนถอนฤทียอาลัยลาน
 © จนดาวกบิลย์หล้าเวหาหัน
 ยิงนังนอนรอนรุ่มถึงพุ่มพวง
 เขามาชวนไปยงท่วงแก้ว
 ถึงแสนเศรำครวระกำตองจำเอน
 มาจนรดหมตทกนายแล้วคลายคลาศ์ อาซาชาติเร้วรียเร้งถียดอน
 ครันถึงวงรัตนากันจร
 ทัวจิครพิศคารตระการแก้ว
 ทั้งหลังคาผาผนังช่างกะไร
 สึงตระหง่านยาวกว่าสิยห้าเส้น
 ช่างโนนั้นนำเพลินเจริญตา
 มีดอกผลหล่นกลากออกคายคน
 แล้วทำรูปปลัศว์ สึงที่คนหญิงชาย

จกรกรเรือยคนถงพนตำ
 ไปคหนึ่งพ้งคำบทธเรธา
 เมื่อแลไปคล้ายคนชอยกลหนา
 บรรพทาทันไม้ล้วนใหญ่ครัน
 ไม้แจ้งจิตต์หลากล้ำทำชันชัน
 ช่างเปลี่ยนกันแบยขนตัพันควมคิก
 คอยเส้อมสร้างโคกเศรำขันเทาจิตต์
 รวจลคิลย์หลังยง์สถาน
 เพียงทรวงรานแรงรักหนักในทรวง
 สิวินเยยมยอกโคลหลวง
 ใ้ให้เท่าง่วงหิมเจียบระเขียขเย็น
 ก็ผองแผ้วดีใจจะใคร่เห็น
 ไปเที่ยวเล่นพอให้หายววยอาวรณ์
 อาซาชาติเร้วรียเร้งถียดอน
 เคินชอยกยอันลตได้ยวเที่ยวครวไร
 วัยวามแวงแสงสว่างกระช่างไส
 ทลชคไปหมคสันล้วนจินตา
 เขาทำเป็นสี่ชันชันหนักหนา
 ปลุกพฤกษาต่างต่างสล้างราย
 วัยมีชันชอยบิจิตต์ ไม้คิคชวย
 ประหลากหลายหลากหลากมากประมวญ

แต่ละรูปราวกับเห็นประจักษ์
 รูปคนขำเราะไม่มีมล
 แล้วมีเครื่องกลไฟทั้งใหญ่ย่อย
 แต่พวกทศเทียวค้อยในวัง
 มีศเฟาลเล็กก็เป็นทีศค
 ให้จักแจง ไต่ตั้งเหม อนอย่างเคย
 ครนอมนำสำเร้จเร้จระ
 ค้วยสังของควรชมนิยมย
 ต้องกลบหลังยังสถานรำคาญคิค
 เคร้าดูทักไศยานำคานอง
 ไปชมชาวสาวสำอานางชังกฤษ
 ริงจักแจงแปลงกายย้ายกระบวน
 แล้วออกจากไซเคิลเขม่นมุง
 ถ้าแสงไฟไหนแจงก็แฝงเงา
 จนตคกทศถิตยขนิษฐนอ
 ใส่เสื้อแพรแลสอาทข้างนากกราย
 พชวนกันคลาไคลเข้าไปนั่ง
 กูจวิคกรียาก้นำเพลิน
 กุสะสวยมวยผมข้างสมหน้า
 กเนื้อเต่งเปล่งล้วนนวลลของ
 ทงห้องหทัยหลยบนอนบรรจ้ฐรณท
 เกาอิโคะคิเคียงคงเวียงกัน

ช่างนำรักวางไว้ที่ในสวน
 ทำกระบวนร้อยใบไม้ยัง
 ทำเรียวร้อยไว้เป็นอย่างเอาวางตั้ง
 จนย่ำค่ำแล้วยังไม่หมดเลย
 ช่างวิวยรเร็วจริงไม่นั่งเลย
 แล้วภิเปรยชวนให้พวกไทยกิน
 หวังว่าจะคูอะไรเสียให้สิ้น
 แต่พิรณจวนวินโรบลอง
 คณงมีตรมิไคว้ยหม่นหมายหมอง
 พอพวกพ้องที่รักมาชักชวน
 ก็ชิงจำจิศครัยคำทังคำสรวน
 แคงแก่ล้วนเครื่องอังกฤษคิคกรังเครา
 เห็นคนมุงเกินโพล่ไปกับเขา
 โกลเขายังตัวค้วยกลวอขาย
 ล้วนเรียวร้อยวันรามงามใจหาย
 เมียงชะม้ายแยมเยอนแล้วเชอนเชิญ
 เขาหันหลังเอนอชายระคายเงิน
 กเมื่อเกินงามคทิทำนอง
 กพิศกรวราชไม่มีหมอง
 กเขาของแคงกายก็พรายพรณ
 มานมูลสาวพิคข้างจิศสรวก
 เป็นช่องชันนำชมภวิรมย์ใจ

๑ ชมสำเร็จเสร็จสรรพแล้วกลับหลัง มายับยั้งใสบาที่อาศรัย

จนรุ่งแจ้งแจ่มฟ้าวันกล้าย

ไปครูปต่างต่างที่ข้างบน

รูปพระยอชยพยงอนงค์นวล

ทั้งรูปราชสามีเป็นที่รัก

ก็ลูกเธอเฝ้าองค์ทรงสำอาง

รูปมนุษย์ต่างชาติประหลาดหลาย

มีคนค่าน้ำอภัยทจร

แสนสยหายหายใจไค้คัลช่อง

ต่างหยิบเงินทั้งขว้างไปกลางฉาว

อันเรื่องราวพรรณามาไม่น่าเชอ

แต่การจวิงจำแสงเงาแต่งสำเนา

ถ้าผู้ฟังทั้งผู้อ่านท่านสงสัย

ก็ช่วยวาทค้อยกระจำงไม่คกลางแคลง ครั้นจะแต่งกลอนกล่าวก็ยาวนาน ๖

๑ วันพฤษหทัยกเดือนอ้ายขึ้นสามค่ำ กำหนดคนนำเฝ้าขนงคือนทรงศักดิ์

สองอังกฤชตฤภคก็เป็นที่รัก

ต่างสวมใส่สนับเพลาพราวเพราะเพริศ วิไลเลิศแลดูว่ามงามใจหาย

เลื่อมสลัษยกแมงทมิติกเชิงชาย

นุ่งยกนอกกอกวิเศษเกล็ดกพิมเสน

ข้างใส่เสื้อสำระยับเข้มชายใน

พวกทศไทยพร้อมพรวักเขาซึกชวน

สาวพินเหมือนแจ้วทุกสิ่งถ้วน

ที่สำรวลมมิได้ฝึกริตนาง

วิไลลัษณณ บินเวียงอยู่เคียงข้าง

แลสล้างลัษมนานพระมารดร

ทำแขยคายบินนั่งคังสลอน

ในสาควทนมมอย่นมนาน

ลงเินเทียวไลยวลช่องที่สระสนาน

วิงทยาน โฉนพวยเข้าลวยเอา

ฉนักเขือคิกระคายนภายเขา

เห็นลาคเลาคงมีที่ระแวง

ก็ฉนไค้อธิบายจะหายแหง

๑ มาชวนซึกให้สนานสำราญกาย

๑ กุแขยคายเออเอี่ยมอรรรมเนียมไทย

๑ โจงกระเบนประคตคาคไม่หวาคไหว

๑ ข้างนอกใส่กรวยกรของทองสำรค

ข้ามรงค์เร่งแค้นเป็นแหวนเพ็ชร	แต่ละเมียดแวววารวระหยก
ทมิฬทมิถแสงงามช่างามงก	มรกตไพฑูรย์จำรูญราย
เข็มขัดแน่นแขวนกระบี่ททท	หมวกประทานครบถ้วนจำนวนหมาย
สอดดงเท้าเกือกขางแล้วย่างกราย	ทั้งแปดนายโคลคลาออกมาพลัน
ซันขมรดวิบุรุษไม่หยุคพัก	ถึงสำนักวัดไฟระผายผัน
พอประสพพบเห็นเขนเนชวัล	ก็ชวนกันขมรดไฟครวโลจร
หนทางนั้นพันสามสี่ห้าเส้น	ไ้รู้เห็นตามคลากมีอักษร
ถึงที่หยุดก็เอยกระทั้งวังบวร	ก็สนั่นเข้าประทัยเขารับรอง
ขอคุ้มครองจงพากันคลาคลาศ	เชิญพระราชสาส์นสวัสดิศกยัตวิษยสอง
ขมรดาโอฟารถวันพานทอง	ทุกประการของเคียงคังระวังกู
อันรดชัยซึ่งใส่พระราชสาส์น	ทำวิถดาวท่วงที่ไม่มีสู้
ทั้งกำกงเหนามันขันสะกรู	แปรกชูเลิกฉายที่ปลายงอน
กระรอกหน้าผ้าข้างข้างวิจิตร	ประไพพิศแจ่มจำรัสประกศร
กระหนกนอกคอกก้อออชวร	ทองแก่ช่อนเงาคันประสานลาย
เทียมพาสีส่องทั้งส่องคู่	ช่างแสนวิพอสายดิษฐ์อชบาย
ก็ผกแผ่นผากโณนโหนตะกาย	พักเกี่ยวคบายควยตะขิงจนถึงวัง
ทททค้อมนำนำหนารด	ก็เลี้ยวลคพาไปเหมือนโหวง
วิมถนคนผู้ปกครอง	ขึ้นสพรั่งหมวกชรูของชูโร
คามวิสัยให้พรดาวสวัสดิศก	ภยพิชิตเขาทกชเป็นสโ
นำชันชอยชอยใจเขาใหญ่โต	ไม่เกโทยามหบายสภภาพรัน
ข้างเคาทายว่าคนนั้นเป็นท่านทูต	ข้างก็พุกชกชวนกันสรวลสันต์

ที่สาวแต่แลสยหลยเมียงมัน
แต่ทวณันแก่เก่าเขาไม่รัก
จะล่อแก่ครวากับทวกลวิผู้มี

๑ ต้องทำเขอนเขอนเฉยจนเลยเลยว
ประเทียวเคี้ยววิตามากะทั้ง
ประเทียวแทยอัทจนันท์ทวารวัง
ไต่ระเบียยเรียบงามสักสามร้อย
เสียงบตอกแตรค่อสี่ชอริย

เขนเนอรลิกก็ฝ่ายนายทหาร
กึ่งเขือซาภิพยัคฆ์ไม่มีถลัว
เขิญพวกทูกจากกรดยทบาท
ให้พักพาอาศรัยในค้ำยล

ชอวินก็เขอเขอออยู่ถูกทหนาว
จกเท่าจกก็ไม่พักเข้าไปใน

เขนเนอรลิกก็พวกทตพกกันเล่น
คเข้าของค่างค่างทกขอย่างมี
ย้ายโมงหนงจรงโค ยินเสียงพิณพาทย์
แล้วขนนางออกมาแจ่งแห่งสุนทร

เขนเนอรลิกนำหน้าถลาล่วง
ททวารขนช้ายชวาททำทำทาง
ถอชวานก้ามยวกรวยปลายเปนนกฤษ
ท่านทตเขิญราชสาส์นลานสุวรรณ

ทำเขิงขันแบยขนเค้ชอขกสค
ค้องเมินพักตร์เจียมจิตคคคคคคคค
ถ้าเสยทีลชีร่าระยำมัง ๆ

ททวารค้งถอยขนค้ำนค
ขพาทขคอบขรรเลงเพลงสคค
กลองขยบมอดคอกกรวิ

เขิงข่านาญว่องไวมิใช่ชัว
ในฝงวิวแรงร้ายที่หมายชน
คุเลียบลาคลานแหล่งทกแห่งทน
เปรียบเหมือนมดเจ้าขบว่า ภาษาไทย

ดังลมว่าวพักถลัวอย่าสงสัย
กระรอกใส่ช้องชิตสนิทค

ค้อขวยวเว้นกรกตรองหม่นหมองศวี
ควรเป็นทสขายววยชวาวรณ
ประกอโมนาดนาวินทรขนอชค
เขิญทคจรเฝ้าองค์อนงค์นาง

ถึงห้องหลวงเบิกขานทวารกว้าง
เสื่อสำอางขกกรองถวันทองพัน
คอบสคคคคคคคคคคคคคคคคคค
พานเคี้ยวก้นรวมรวงทงสองววย

ครั้นเข้าไปในทวารที่ชั้นสาม	ก็คลานตามลทกหลังนั้นค่อยผันผาย
เข้าคุณเถื่อนพานเค็นกำเนินกรวย	แค่เจ็คนายกรวยกัมภ์ประนมกร
ครบสามครึ่งคุณพระนายชายฉลาก	ก็คลานผากคคตาไคลเข้าไปก่อน
คุณมณเฑียรที่สามก็คามจร	พั้งผ່อนเวียงรอก่อกันไป
แล้วคุณราชามาคัยช่าคิทหาร	คุณพิจารณ์เสรวพกิจพิศผ่องใส
แล้วขจรเจนมมหาชลาลัย	ชนปรีชาล่ำมในบวรวิง
ทั้งเจ็คนายกลานตามคางมังก	เป็นหลั่นลคกกันลงมาอยู่หน้าหลัง
ถึงที่เฝ้าหมอยเมียงเคียงประกัง	ระคอยฟังเสาวนัมมีญุชา
ฝ่ายเจ้าคุณมนตรีสุวิวงศ์	ก็เชิญพานสำส่นทรงลายเสชา
คังบนโตะไว้วางสำอังกา	อยู่ตรงหน้าพระที่นั่งโอรนใน
แล้วกลานกล้อยถอยมาตำแหน่งเฝ้า	ก็กัมภ์เกล้านอนน้อมพร้อมไสว
ท่านจึงทลเบิกตามเนือความโทย	เป็นข้อไขคำแจ้งแสดคงนาม
ราชทททหนงแล้วดงสอง	ดักไปรองทคคร้อยที่สาม
วัยพระราชโองการบรรหารความ	จอมสยามอิชกินทรขันไมพิ
ให้เชิญราชสารบรรณาแอง	มาสู่เบือองบาทกลองทั้งสองศรี
โคยสนิทพิสมัยเป็นไมศรี	ร่วมสุวรรณย์ดพิแผ่นดินเคียวกัน
ขยข้างเรามิศเฝ้าก็อ่านไซ	ทึนแยลไทยเป็นอังกฤษไมฝิคณิน
สิ้นสำเร็จเส็รก็มคิโรคค	ข้างพวกทคอกวิวันทนาการ
อันเจ้าคุณมนตรีเป็นทหนง	กลานไปถึงแกยธาสนัพระราชสำส่น
แล้วขจรเท็ดักไปสัสมัสประคองพาน	คอรจหาญเชิกเชิญคำเนินกรวย
ครั้นถึงทหาพระทงบถลงกระหง	จงนังลงชพานสำส่นดววย

พระยพินเหยียดครมาซ้อนชาย วางไว้ฝ่ายขวาองค์ของนางควาญ
 ทศกัณฐ์เลือกเคลอนคล้อยคตลานถอยหลัง พร้อมสพร้งนบนอบหมอบขนาน
 ฝ่ายพระมิ่งมณฑลวิมลมาลัย จึงทรงอ่านข้อคอบขอมพระทัย
 ในเรื่องราวกล่าวคำที่ร่ำว่า เราปรีคาโดยจิตศรัทธา
 ใ้รับทุกสององค์พระทรงชัย ก็หมายใจคิดหวังคงยั่งยืน
 ค้วยเราเห็นทุกคาที่มานั้น เหมือนสำคัญว่ามีคลายกลายเป็นอัน
 เป็นมีตรมุงบำรุงราษฎร์ไม่ขาดคิน จะครกครนวิวัฒนายิ่งกว่าเดิม
 จึงแปลงเปลี่ยนอักษรวิญญาใหม่ เห็นข้อไหนเกิดคุณให้พ้นเพิ่ม
 ก็ซ้ำแซกใส่แซมต่อแต่มีเติม จะส่งเสริมความสวาทราชไมตรี
 ทั้งปรากฏยศถาว่าแต่ก่อน สองนครปรีคาเปรมเกษมศรี
 พวกพานิชลูกค้าประชาชี ไ้ไปที่ค้าขายสบายบาน
 อนึ่งเวาอินคัพพท้อข้าง ค้วยขนนางตัวนายฝ่ายทหาร
 ไปรับทุกขำนวนชลธาร ทางกันคารถั้งใจระไวระวัง
 ใ้ความสุขถ้วนหน้าสดาผล ตลอดจนกรงอิงกฤษทิงจิตศรัทธา
 โดยระบอบชอขรรรมคามกำลัง เสร์รับสั่งสั่งสนสูกก็หยุดไว้
 สั่งประทานให้ท่านลธร์กรมทำ กลัยออกมาชี้แจงแถลงไข
 ว่าพระนางอินคิมพระทัย ทศกรงใ้รับสาราบรรณาการ
 สองพระองค์อินคิมดำรงอยู่ยศ กระเบื้องเคชเลิศขบเสดาน
 ขอมพระคุณเหลือล้นพันประมาณ แล้วสั่งอักษรท้ประทานให้ทุกไทบ
 ค้อยกระชัยขอกว่าเวลานั้น พระเทพวิษัท่านเป็นการใหญ่
 ใ้ลือเลื่องเรื่องยศปรากฏไป อุดระไรอย่าเพ้อทูลมุลความ

ที่หลังคงให้หาเข้ามาเฝ้า
 จะคายคมสนมควรวุ่นลวนลาม
 ราชทูตฟังซัดไม่ชักข้อ
 คลานถอยหลังจนกระทั่งทวาร
 ๑ ขอยกเรื่องเทพินวินที่วาช
 อันอาจรอดเกรงองค์สำหรับทรง
 ที่เมื่อก่อนใหญ่คนระบือเด่าลือเลื่อง
 ไล่สายสร้อยห้อยพระศอละออเพราะ
 วิมพระกรรณเสียบใส่กอกไม้เพชร
 ระย้าย้อยพริ้วพราวาวดวงมา
 ยามวิโยคโคกคณิงถึงพระญาติ
 ถ้าเสียมสร้างทางทกซัสขประจำ
 เมื่อพระองค์ทรงสถิตย์พระโรงราช
 มายืนเฝ้าเวียงขำเรอเสนอใน
 อันองค์เจ้าอาลเบืตประเสริฐศักดิ์
 สวยสอากเป็นพระราชสามี
 ทรงกึ่งแก่งสี่แก่งกึ่งแสงซาค
 อินทอินทแก้ววรรณเป็นมันยัย
 ยืนอยู่วิมพระที่นั่งข้างฝ่ายซ้าย
 สรวพคเคื่องราชบรรดมาการ

๓๕๘

จึงก้มเกล้ากล่าวไข่มุ่ไค้ห้าม
 เวลาเิงประดามประนมลา
 ทั้งพวกพ้องพริ้งพร้อมน้อมเกล้า
 เยนเนอรันนั้นพาเที่ยวเวียนวง ๑
 เถลิงอาสน์ออกแขกเมืองเรืองระหง
 ทั้งพระองค์แต่ล้วนเพ็ชรเม็ดไม่เขา
 แลประเทืองเรืองรองทองเนื้อเก่า
 ช่างงามเงาย้อยหยากเพียงยาคทา
 กุศริ์คเคื่องพระรณรายทั้งซ้ายขวา
 ด้งอิงมาดตององคั่นทรงคำ
 เฟ่งพินิจพิศผาคยังคมขำ
 จะเลิศล้ำเยี่ยมสอ้านสถิ์ปานใด
 หม่อมอามาคยกับสศกรทศริ์ใส
 ประมาดไค้สามสิบพอกยกับ
 ที่ร่วมรักซิดชมประสมศวิ
 แแต่อินทริ์ยพริ้งพร้อมอย่างจุมทัพ
 เข็มซัดคาคขิงขำเส็ดคำขลิบ
 ซัดกรบยทขัยยเบองทยาน
 ไคยเบองแบขยคายนายทหาร
 พนั้กงานวางถววยไว้รายเรียง ๑

- ๑ เมื่อพวกไทยออกไปจากที่เผ่า สตรีฉายย้ายเงาชายเคียง
 เขานำหน้ามายังที่เกาะเคียง ก็พร้อมเพียงเสพรัส โภชณา
 อังกฤชไทยยี่สิบเจ็ดสี่ทั้งนั้น กินกล้วยกันรอรวยคามซ้ายขวา
 ประมาณโต้ยาวเสร์งสักเจ็ดวา ใช้น้ำฝนใส่โถเตาเป็นเงางาม
 บ้างเป็นเงินเกลี้ยงกลางชาวสอาก บ้างเป็นชาติทองแท้แกล้วร่วม
 คุชวคเพลงเครื่องแก้ววิ้วแว้ววาม ที่เป็นหนามเจ็บไว้ในคล้ายทุเรียน ๑
 ๑ อิมสำเร็จเสร์งสหายก็ผายผัน เยนเนอรัลพาลักลวิกเฉี่ยน
 ลงชั้นล่างทางใต้บันไดเวียน ชมคีส์ตราคาเคียรกายคุ
 อนย่นผาอาวสุทธระว่า รวยประจำตามผนังว่างเป็นคี่
 มีทุกสิ่งสารพันชั้นอน ไวในคี่แคงประกัยสำหรับวิ้ว
 เกิดคุชองมาดังห้องที่เคียพัก หยุคสำนั๊กยันทเกาะอนัง
 เขาก็แจ่มโหรมีให้ฟัง เสนาะกังวิ้วเวงบรรเลงลาน
 สตรีฉายย้ายคล้อยคี่อัยลลาคี ปรยาครคินหลังยังสถาน
 ดังไฮเท็ดเอนกายสหายชาน แสนตำราญหลิ้วยเรื่อยค้วยเหนอยมา ๑
- ๑ จนรุ่งแจ้งแสงหิวัญสุวรรณมาศ ผ่องโสภาศพรดรอยชายเวหา
 เสียงม้ารถองอัครดิยา พลิกผวาทวาดคันทกพนกาย
 ซ้ำระพัคคร์หิ้วยสัปปมาถูล้าง เสร์งล้ำอางคลาโคลเหมือนใจหมาย
 เทียวชมแนวแถวทางมีห้างราย เขาซือชายเข้าของเงินทองรวย
 แล้วไปหาเจ้านายก็หลายแห่ง ช่างคกแต่งคักรามงคงามสรวย
 สำนักพัคัยบรรจงนางงววย อุดมค้วยโภคาวัตถาภรณ์ ๑

๑๐ อยู่ส่วนแซลขันชนนางใหญ่
 มาถึงทศแห่งความตามสนทร
 จะเลี้ยงโต๊ะในวังคังประสงค
 ให้เชิญทศทั้งสามตามคค
 จะร่วมทโต๊ะคังนั่งเสวย
 ค่างข้มย่องผ่องใสกัใจครัน
 ชนรดไฟไปถึงวังวินคเชอสถาน
 เข้าสำราชนเวศนเขตรนคร
 จวนเวลานารินทรขนิชยศร
 มีคเฝ้าเฝ้าเตือนให้เคลอนคลาย
 คุณพระนายคุณมณเฑียรทงคัพ
 ค่างค้ำเนินเกินค้วนลลามา
 พอสองท่มอัครเรกเกศสมร
 พร้อมพระชคัยวงคือนงค่าง
 เสก้จออกจากทวารวิมาเรคัน
 ึ่งกัมเกศันอมนอยขยพระกาย
 กกมรยเหมือนกบขังคมาท
 เสก้จนั่งอย่งทเกาอกกลาง
 ค่อไปช้ายผ่ายลอรคกรมท่า
 อปทศทศองรองลงไป
 แล้วยเทียบแถวแนวเนองข้างเองขวา
 ทรงกัยอาสาเจ้าราชสาม

บัญชาให้คนขำนำอักษร
 ว่าองค์อจักรพรภคิกษัตริย์
 พร้อมพระวงศทกรมคคกคศร
 กบยทศลาไกลไปค้วยกัน
 เหมอนคันเคยไม่รังเกียจคคเคยจฉัน
 จนดงวันนคกำหนดกบยทจร
 สวีฉานสยเงาเขาคิงขร
 ใค้พักผอนตามททงสนาย
 เสก้จรรจากอาสาผาคผันผาย
 เจ้าคุณผ่ายทศใหญ่กัไกลคลา
 ขนจรทลามาจคชคภษา
 หยคคอยทำอยในทังชองหนทาง
 เหมอนจันทรนวลองไม่หมองหมาง
 แลสสร้างกังคณาการวราย
 เห็นขนคคทคเฝ้าเป็นเหล่าหลาย
 บรรดาผ่ายพวกเราเหล่าขนนาง
 แล้วยลลาคเยของย่องไปทังขวาง
 ใค้ปรากฏคยคองคองทศไทย
 นังคองหน้ราชขบครเขยองค์ใหญ่
 เขาคคใค้หน้คองคองคยศร
 ใค้ทศทศสามนังตามท
 แก่ทศพนชยคองคองคมารคา

อันขุนจระเขตเลไ้ไ้เรียนรู
 เมื่อขณะเสด็จรลโกชนา
 จนสำเร็จก็เสด็จำเนินนาฏ
 ไปประทับยั้งเหมื่อนอย่างเคย
 ครันทุกดิ่งจึงพร้อมน้อมคีโรตม์
 ฝ่ายนางลักเล็กคยภไฟทร
 ทิงสนายนอบกายแล้วน้อมเกศ
 เสาวนัศวรเสด็จเสด็จจร
 พระตำที่สนทพิศวาท
 จึงแย้มเขื่อนเขื่อน โอจุ่ควัยไปรคปรวน แล้วประทานหัตถ์ให้จับรัยทุกนาย
 เสรีจำวรสครเสด็จตามตามประสงค์
 ราชขยตรศศสวาทจึงนาคกราย
 เจ้าวิลเลียมเวียงยศโอรสเขย
 เสรีจยบลสนทนาถึคลาไคล
 ค้ำรัสเรียกพวกไทยเข้าไปเฝ้า
 ไปรคให้นั่งบนเกาธมนำชา
 กินร่วมโต๊ะที่เสวยคันเคยชีก
 ไ้ค้คอบค้อซ้อไซในทำนอง
 พระบครายครตำรำราช
 บ้างชกใช้ไ้ไ้ตามตามลำพัง
 นางพระขานเห็นเวลานันนคกคน

ไ้ค้คอบอยู่หลังทุกทบุคภษา
 นางพระขานมีไ้ค้ครัสค้ำรัสเลย
 ลุกจากอาสน์พระเกาธทเสวย
 ไปรคภิเปรยให้ห้ายรรคาไทย
 ค้วยมาโนชอินค้จะมีไ้ไ้
 มายันไกลพักเวรากล่ำสุนทร
 ต่างทลเทศเอกขนงค้องค้สมร
 คังจันทรเลือนลบักลยวิมาน
 งามสอาดไ้ไ้อำคกกล้าหาญ
 แล้วประทานหัตถ์ให้จับรัยทุกนาย
 ก็เคลือนองค้ต่างหันกลับผันผาย
 มาทักทายพคจาแล้วลาไป
 จึงเฉลยพจนาศ์ฉณาสัย
 ประทับในห้องหนึ่งจึงขัญชา
 ต่างน้อมเกล้าพร้อมกันค้วยหรรษา
 อิกทั้งกาแพไ้ไ้ด้วยลายทอง
 เรอผกมีครไมครไม่มีหมอง
 แล้วเลือขร้อมมโหรมีให้ฟัง
 มารคานาฏนวลหงส์มาทรงนั่ง
 จนहांทุ่มเสียงระฆังขนานค้
 เสด็จคั้นคลาไคลเข้าไปในท้

ข้างพวกเราทั้งสี่คนยืนที่
ต้องอยู่ข้างในวังวินเชอสดาน
คนละห้องใตยาสถาวร
ฝ่ายองค์เจ้าอาตเบ็คเล็ควิลาศ
ก็พาเจ้าลูกเธอเสมอใจ
มารัชของภูบาลผ่านพิภพ
ให้ทุกคนไปประสาธนาทิววงศ์
ต่างข้อมือของผ่องใสขอบใจนัก
ทั้งสองข้างต่างคนสนทนา
พนักงานจักแจ่งแ่งอาหาร
ให้พวกทศวรรษประทานสาราญใจ
ก็จากวังชั้นรถไฟครรโลกลับ
พ่กรุ่นครวญหวนส่วาทอนาถนอน
นิจาเอียงจากเขยไปไกลโคม
เราเคยอยู่ส่มภิมขีค
กำลังเศร้ายังไม่วายระคายชื่น
แล้วเสสรวลชวนพันลดา
ต้องค่านับรัศมีคำควยจำจิตต์
ทำเวียงรนซนมานะจรค
๑ ถึงทวารโรงหมอกักรอด
บุรยาทรของอย่างเข้าข้างใน

ก็จรวลกันกลับมาหัดขันนอน
โยรคประทานฟูกเขาะมั่งเมาะหมอน
จนทิงกรแจ่มจยภไฟโร
เป็นพระราชาสามัคคีสมัย
พิศประไพผ่องล้าเกาทังเก้าองค์
ทปวารภคังพระทัยหม่ายประสงค์
ขันนอนงค่านางกษัตริย์ขัตติยา
เห็นประจักษ์เชิงชันคู้หรรษา
แล้วเส็จเสวีรพากันกลับไป
ลวันตระการคังเรียงเคียงไสว
จนล้โมงเศษไค้เวลาจร
ถึงประทัยโฮเตลเช่นแต่ก่อน
นึกสทอนหนาวสท้านว่าค่าญุคิก
มีแต่โทมนศร่ำระกำจิตต์
แนยสนิทเนอลมนอนธวา
พอเจ้าคุณทศใหญ่ให้มาหา
ไปชมโรงแพทยารักยาคน
แต่หวนคิกมิไค้ว้ายกระหายหน
ซนนิ่งนรธาแล้วคลาไคล ๑
พร้อมกันหมกเคินเรียงเคียงไสว
คกนเห็นใหญ่กว้างวิสูงสี่ชั้น

มักจะถูกคนตายทั้งชายหญิง
อีกจะถูกคนขวิดทนานครัน
ตั้งแต่หัวตลอดเท้าราวแปดศอก

ในตากลมกลวงไหวโคกระไร
กระดูกสัตว์จกเรียงเป็นรูปไว้
ไม่คึกกลัวหลอนหลอกข้างนอกทาง

บางที่เอาทารกเมื่อแรกคลอด
หมอเขาเห็นวิปลาศก็จรรบี
จึงแช่เกล้าเอาใส่ในขวกแก้ว

อนิจจาเกิดมาไม่เหมือนคน
บางที่เอาสัตว์ชาติอาทิวาเกิด
ตัวเป็นนั่นหัวเป็นนั่นจัญไร

บางที่ของเกิดในกายแห่งชายหญิง
ก็แช่เกล้าไว้ให้ลากหลากมากมาย

ขวกที่แช่ของนั้นหลายพันหมื่น
ถ้าแม่อยู่เมืองไทยไม่โยก
แค่เที่ยวเค็นจนรอบขอบจังหวัด
ก็ออกจากโรงหมอจรด

๑ คุรวกเร็วเรียบร้อยน้อยหรือนั้น
วิเศษนักใช้จักรเครื่องกลไฟ
ทั้งแผ่นก็ยกออกควรวีชาข้าง

ประหลาดจริงหลากลำทำชันชัน
คียนยันเหมือนอย่างเปรตสังเวชา
ศีรษะออกกลุ่มขุมเท่าตุ่มโท

ปากฮาโตกัซันมีฟันฟาง
นำเอาใจเต็มทีล้วนดีสง

ออกแก้ง้างล้วนกระดูกผุกพัน
แล้วมีขมอกขวาสนขาสน
กัวยรปนั่นผีกมนขยับขุน
พเห็นแล้วฉมพองสยของขน

ข้างพิกลต่างต่างทุกข่างไป
แปลกกำเนิดเขอชนกฉีกวิสัย
ก็แช่ใส่ขวกวางสร้างราย

แต่เป็นสิ่งวิปลาศประหลาดหลาย

ข้างขมขื่นชอขบแฉล้วนแต่ผี
ดูเต็มทีเหลืออาลัยใครจะปล
ไค้เห็นซึกระแจ้งทุกแห่งหน
ไปค้ายลที่ทำเงินค้อยเพลินใจ

ฉลาดครันข้างประคิษูคิกโคณ
ทำสิ่งโศสสารพิศไม่ซัคที

ครยทุกอย่างตามกระบวนถูกถันถัน

ไม่ต้องขยอกแก่นมขยอนนสคค^๕ เหมือนกับมัญญอุทอนมิตถการ ๑

๑ แล้วชวนกันกลับหลังมาพร้อม ไปคุยข้อมที่ใหญ่ไว้ทหาร

ในนั้นมคคโคมโทพาร สงคระท่งานแน่นหนาศิลาทำ

รูปทหารหล่อไว้มีไซ่เล็ก ใส่เกราะเหล็กขัสนรพทชบขำ

ถืออาวุธคัสตราเป็นท่าว่า ล้วนต่างค้างวางประจำอยู่เรียงราย

มีเครื่องครึ่งอย่างบูรณผลาญชีวิต คนทศกทรยศฝักกฏหมาย

เครื่องจำของหลากหลากก็มากมาย อีกห้องซึ่งเจ้านายต้องไทยทัณฑ์

แล้วชวนไปชั้นบนเครื่องคันตั้ง คุกเปล่งปลั่งทองเพ็ชรวิเศษสรรพ

มงกฎทรงองค์ศุภาวิลาวรรณ สารพันอาภรณ์ขจรรัตน

มีเพชรใหญ่เท่าใช้ในกพิราบ วิยวาวววยแววมแจ่มจรส

รัศมีรุ่งร่วงโชติช่วงชด ช่างเทียบมัทกแพรวพราวราวกับไฟ ๑

๑ ชมสำเริงเสรีสรรพแล้วกลับหลัง คืนมายังที่สำนักพักอาศัย

ครันรุ่งเช้ามีศเฝ้าพักครวไร ไปดูในวังนี้เวศนเขตรมณเจ็ยร

ที่พระนางเธออยู่ดูกรอน สโมสรรสำราญจิตศัสติคยเสด็จ

หน้าพระदानแลสถานสอาดเคียน ศิลาเลียนลาภกลิ่นในพนวัง

คำหนักนัยวารสูงสขัน เป็นลคทนต์แยบคายไม่หลายหลัง

เห็นทวารขานขกมิกกำบัง ถักถักนึ่งหยคหยอินผ่นสำราญ

ประเทียวใจจงมัสครทง ออกมาถงกล่าวแจ้งแดลงสาร

เชิญพวกทศจรวัลมีทันนาน ชมสถานไพชยนต์พระมณเจ็ยร

เป็นชั้นช่องห้องหอยทกลบถ วัลลัยวตคคฉวกเฉยบน

ลงข้างล่างวางขมบนเทยววนเวียน คุกแนยเนยนมทคทช่างงงาม

มีห้องใหญ่ห้องน้อยสักร้อยกว่า
 บรรดาห้องทั้งนั้นขึ้นชานานาม
 ที่เรียกห้องแพรวเขี้ยวก็เขี้ยวสก
 เขาวะทอนหอมอนแพรวแลวโไล
 ที่เรียกห้องแพรวแคงล้วนแคงผาค
 มีชื่อตามสี่สันคังบรรยาย

งามระบายลายประหลาดช่างวาดเขียน
 ฝาผนังขยักรรกายสอากครัน
 บ้างเคลือบคล้ายเป็นลายศิลาล้วน
 ในปางพนลนเลียนเตียนลลของ
 บ้างห้องสีไม้ลายประกอประกบ
 อันของใช้หลากหลายก็มากมี
 เสก้อยห้องไหนใช้ห้องนั้น
 ของห้องนี้มีเอาไปใช้ระคน
 เอาหินอ่อนมาจำหลักรูปมนุษย์
 บ้างเป็นรูปสิ่งสัตว์ยืนหยุกยืน
 สุกจะว่าคร่ำครวญให้ด้วันดี
 ที่ยเวชมเล่นเห็นเพลินเจริญใจ
 ๑ ครันรุ่งเช้ามีศเฟาล์จึงจิกรด
 ไปเฝ้าองค์นางพระยาวิลาวรรณ
 เขาเรียกว่าปาลีเมณฑก้อเป็นคก

แต่ที่ท่าฝึกเบืองเมืองสยาม
 ร้องเรียกตามชื่อเสียงเวียงกันไป
 ช่างเหมาะหมคสมสี่จะมีโตน
 แแต่ล้วนใส่สี่เขี้ยวสิ่งเคี้ยวกาย
 เรียกห้องเหลืองเล่ห์หลาคสุวรรณฉาย
 ห้องทั้งหลายแปลกอย่างต่างต่างกัน

วิจิตรเจียนแบบกายทั้งลายขัน
 บ้างสี่สันบ้างใส่ล้วนลายทอง
 งดงามด้วันดีทั่วไม่มัวหมอง
 ที่บางห้องรูปมอุมคมี
 เรียบล้าก็ยเวียงรายเป็นหลายสี
 ประจำที่ตามแพนงไม้แปลกปน
 เป็นสำคัญโดยล้าก็ยไม่สยสน
 ทกคำยลไม่ให้ ผิดชนิกกัน
 วิเศษสุดท่วงทักขยัน
 สวารพินตั้งแแต่ทุกแห่งไป
 ล้วนของดีแลสสร้างวางใสว

แล้วคลาไคลคันเกล็ดมาฉยพลัน
 เชิญทั้งหมคทกนายให้ผายผัน
 ในเขตรคันที่ท่าของห้องพระโรง
 คุพลกมีมปลงกทหนึ่งโดง

พอเวลาแตกชายย้ายสัก โมง

ล้วนขนนางข้างจะเข้าไปเฝ้าบาท

ครั้นถึงที่ปราสาทวาร

ข้างพวกเล่นเจรจาให้สาธุ

จนย้ายสอง โมงเย็นเห็นกระบวน

เป็นเอกเขียมตามธรรมเนียมข้างเมืองเขา ไม่เหมือนเราคณะทางต่างภาษา

เหมือนงลักษ์ณอัครเสด็จมา

คือองค์เจ้าเผ่าพงศ์พระวงศ์

แล้วต่อมา มีชนกักกลางไป

สพวยบนขีพชาชีชาติ

ปรายศักรัสสังควมไม่ขามกิก

ถักนั้นมาขีพม้าใส่เกราะเหล็ก

ถือกระบี่ทขยขยขยราย

ต่อมาอีกทกลีบพริบพร้อมพริ้ง

ถือหวายเทศขันเงินดำเนินคลา

ถือตะบองหุ้มเงินเจริญนคร

มารยาตราหาญชาญผจญ

อีกสี่สิบคนถ้วนล้วนล้ำล้ำ

กุดกายคมสมสง่าวราฤทธิ

แล้วจึงถึงรถที่นั่งบัลลังก์อาสน์

เพียง โกรง โกรงรวรดัดศักร

วราชันาวีศรีสมุทร

พากันจรชนนึ่งทองสุวรรณ

ขึ้นเทาทกข์ถามไถ่ข้างใต้สวน

มีถ้วนอย่างกษัตริย์ชติยา

มรดหน้าขงขำนำทรวไล

ล้วนเทียบม้าสามคักไสว

ทหาวใส่เกราะเงินนำเพลิงพิศ

ทำสียถ้วนถ้วนกาจำเวียจิตต์

เกินตึกคึกเอนองแนวสองแถวราย

รูปไม้เด็กทกลีบถ้วนจำนวนหมาย

ทเวียงรายเรียวแรงแสงคักกา

แต่งตัวทงสักชกสนกชนหนักหนา

อีกชนกักคักมาทกลีบคน

มาโดยเขตรสองข้างทางถนน

ตกแต่งคนงามมิไลประไพพิศ

ถือขวานก่ายาวกรวยปลายเป็นกฤษ

ใส่เสื้อคิกทงคนสิ้นทงน

พระนางนาถเอกอนงค์ทรงฉายฉัน

จำหลักลายชวลิตยักษสุวรรณ
 ยนหลังคาทำเป็นทราน์เครศ
 สวรรดิขีประจำลวันข้าม
 ทหารสขิกกระษยันทายรด
 เสือกังเกงใหม่อ่องไม่หมองมัว
 ข้างหลังถักมาถึงอัครราช
 แแต่่งเครื่องไทยที่ไคยบรรณาการ
 ครันที่หลังพาศมัททหาร
 สพายบนดอกระยทชำเลอง
 ลวันขมาคานลสันทงรอย
 ครันเอกองคอคเรศเกศกัญญา
 มัททหารดิชวานปลายเปนกฤษ
 ยลลยลวันเรยขรายไม่กระเค้น
 ก่อนไปแต่พณขนปลายทอก
 คนเดินนำสามลลยพอกขยค
 ทงมงกฎเพ็ชรแพรวแววสว่าง
 เมอเสศจจากกรดยทจร
 ทรงสโยกำมะหยสสอาก
 ยาวประมาณลลยคอกคอกเปนทง
 สตรีสาวสองนางเคียงข้างค
 ดักออกมาเสนอกสนาย

กระจกกันกันหวงให้ยังลม
 เทียมม้าเทศสศคตพอสสม
 นำเซยชมเสอแสงเครื่องแต่งตัว
 ช่างงามคนกะโรมิไซ่ชั่ว
 เปนที่ยั่วชวนใจให้แลลาน
 ผกผวกแผ่นผางกลางทหาร
 พระราชทานไปแต่กรุงคร่งเวียง
 แสนสครานมันเหมาะเอวระทองเหลืออง
 เปนสองแถวแนวเนองตามกันมา
 งามไม่นอัยเคนรายตามชายขวา
 เสศจกลาถึงที่ป่าลเมนค
 อามะหิตขมิงทงขิงเขม้น
 ลวันแแต่่งเปนสศกคลนคขันทงท
 ทกลลยขอกย่นค่านขอยกขท
 พระมาลากำมะหยลลยว
 มีขนนางเชญประจำนำไปก่อน
 พระสามีหยัยคกรเกยวระคอง
 คุแแต่่งผาศสศกคไม่มหมอง
 กว้างลศสองศคองงามอร่ามพราย
 ดอวิมัญญาเคนเชญดววย
 คอยยกชายกำมะหยตามลลลา

ทหารดิถีตะของเงินเค้นสศท่าย
เสกัจฉนพระทนต์ร้อสกรว

ราชขครศศสวาทอ่ยอ่าสน่ชวา
แต่ไม่เท่าพระทนต์มยลตงกพราย

ขุนนางหนึ่งจึงเชิญพระแสงกาย
อีกคนหนึ่งเชิญมงกุฎวิสกัทรอง

สศนดิถีทวยเทคอยู่เขตรช้าย
โคยถานาคักกศศรทมนาม

อินพระจอมสากลวิมลสมร
ผลององค์ทรง โขมพัศตรา

เพริศพรายแพรวัวแวมแ่มกระจำง แสงสว่างเรืองจำรัสศุครักเครีจ
เป็นรุ่งร่วงช่วงโชติหมกทุกเม็ก

เป็นเรื่องราวยาวประกาศราชกิจ
ลงจากอาสน์คินยังวังสุวรรณ

๑ แล้วไปลากลาเรนคอนลอรค์ผู้ใหญ่ ว่าจะไปตามอารมณ์เทยวชมเล่น
ในหัวเมืองของอังกฤยพอิจคักเข็น

เขายอมให้ศลาโคตกัจโจหวัง
ถึงโฮเคิลเฮนอ้อนร้อระกำ

ไม่กำหนดว่าเมื่อไรจะได้กลับ
ปานฉนี้ขนิษฐาพยาบาล

แต่รัญจวนครวญคร่ำจนเข้ารุ่ง

สศคักเคียงเวียงวายเป็นช้ายชวา
ฝ่ายพระสามนังมยลตงกช้าย

เสมอแม่นแท่นขีคากเคิกฉาย
ค้วยสองฝ่ายค้ายศค้องลตง

ย่นชนายวิมราชอาสน์ระทรง
สองตำรงอยู่ข้างชวาสง่างาม

ข้างหน้าฝ้ายพวกขุนนางนั่งออกทตาม
แก่งตัวตามยศอย่างสำธางศา

กัจจันทรแล้วผ่องห้องเวหา
อีกเควร้องฮารวดถ้วนแก่ถ้วนเพ็ชร

ครั้นพร้อมเสร็จทรงอ่านสารสำคัญ
ยมลชิตโตมฉายก็ฝ้ายฉั้น

ทุกก็กลัยจรวัดมาโฮเคิล ฯ

จะให้เห็น โลกกลที่ทนทำ

ก็คั้นหลังโคยทวนค้วยจวนคำ

ไฉ้จะจำใจช้านำว่าคานู

คัจแต่ันยวันเปล่าเคร้าสงสาร
จะเบิกยานหรือระขมตรมฤทัย
น้ำค่างพุงพรมผลกาบุยผาไสว

ก็จากห้องไสยาสน์นอนใจ พอเที่ยงได้เวลาพากันจร
 แสนสงสารแต่ท่านมดเคี้ยวพิทักษ์ ยังช่วยหนังกังขรวงจับอยู่กับหมอน
 เป็นเพื่อนยากลำบากมาในสาคร คึกอวอร์ดเพราะมีได้ไปด้วยกัน
 เมื่อคราวทุกขร่วมทุกข์ครันสุขพราว ต้องจำจากกรโกลใจกระตลย
 ริงฝลากฝังสั่งหมอนแล้วรวรด ก็รีบผันผายหมกขจรไฟ ฯ

๑ ในระหว่างสองข้างทางวัด มีไร่นาสาล์แต่ไสว
 นาเข้าโพกข้างเป็นนาหญ้าไร่ไร เขาปลูกไว้ขายกันพานจะแพง
 เมื่อดึงเทศกาดหนาวเป็นคราวชัก ทูตสิ่งสัตว์มีฟ้ากินหญ้าแห้ง
 ทั่วทั้งเมืองซอหาราคาแรง ต่อหน้าแลงหญ้าสกรงงาม
 ข้างทำสวนทำไร่ไว้ปลูกผัก เป็นคอกผักอ่อนแก่แลออกหลาม
 มีบ้านเรือนคปลูกถั่วถักกราม ในที่คามทางรถขจร
 แมงเขาเสากากคหน้าขวาง ก็ทำทางทลกลวงรวงสังขร
 เหมือนอูมุงคกรง ครอบอกไม้ขอกขอกข้าง ซักพลอนทำหินกั้งดินทราย
 ถ้าทางบาวราวสักสองร้อยเส้น มีคไม่เหินสิ่งไรน้ำใจหาย
 ข้างที่ทางน้อยสั้นจะขรรขยาย ก็มากมายเหลือล้นพันขัญญา
 ข้างแห่งก่อเป็นสพานมีชวรไหล เรือเดินไค้ขนนขันหนักหนา
 แต่ข้างล่างทางรถไฟเขาไปมา คก้นำหลากจิตคข้างคักการ
 ข้างที่ท่าลำคลองเป็นสองชั้น ข้างขนนก็มีน้ำลาดทาน
 ข้างล่างชลล้นไหลไค้สพาน เรือขนถ้องท้องธารทั้งสองคลอง ฯ

๑ ครั้นถรเมอริเขอมิงรมคีสำนก เขาหยุดพักรถไฟค้อยคล้ายหมอง
 เห็นเจ้าเมืองมาค้ำนัยคอบริบรอง ต่างขมข้อมองผูกพิศพิศทักทาย

เขาเชิญให้ไปอยู่โฮเต็ลตึก
ค้อยระยี่หลั่นนอนผ่อนสบาย
ฝ่ายเจ้าเมืองจ๊กแรงตกแถ้งรด
ไปคทานาสาารพัน
กั๊กทำเขยของแคะกั๊กแรงจ๊ก
ทั้งแถ้คักคอกคราด้าประมวญ
ทั้งทำเควอระแก้วแวกะจ่าง
ทำเหล็กสารพักจ๊กจ๊กแถ้ง
อ๊กทำเควอระคากาฉานอัยใหญ่
คูกมากมายหลายสิ่งล้วนยังบง
๐ แถ้พักอัยเมืองฉนวนส่วนฉนวน
จากบวิชัยไปคังใจปอง
ชื่อเมืองแมนแซคเคอเออไฉน
เป็นหัวเมืองแต่เพียงนั้งคักรัน
พอรดไฟไปประทัยเข้ากั๊ก
แล้วเชิญพวกทกไทยให้ไคลคลา
ให้เลี้ยงคูกพวกสบายจิกคัก
คิกฉินชอชชอยคุดการุญรัก
ข้างพวกเราเข้าทศวิไสยาสน์
ชวนกันแถ้งกายาแล้วคลาไคล
อ๊กกั๊กจ๊กกอส้าสารพัก

ขนาดนั๊กหนาวใจมิใคร่หาย
จนรุ่งสายสิริศรั่ววิวรรณ
มารั๊กทกไทยหมคให้ผายฉัน
แห่งหนึ่งนั๊กทำเควอระทองเหล็องฉนวน
วิเคียนักเร้วคักได้ฉนวน
โดยจำนวนโมงละแสนแถ่นทองแถ้ง
เจียรระโนใสสว่างเป็นสิแสง
คักรันแถ้งแถ้งสร้างสรรัคกั๊กบวรจ้ง
ทั้งหีบใส่ของงามงามตามประสงคัก
เขาช่างลงน้ำมันใสเขียนลายทอง ๑
แล้วจ้งคว่นมาฉนวนรถหมคทั้งฉอง
จนย้ายสองโมงคั้งก็ถึงพลัน
คูกโตใหญ่ยาวกว้างข้างสร้างสรรัค
สารพันพิศเพฉินเจริญตา
ผู้รักษานั๊กมีมาทา
ฉนวนมาจรดไปทัก
เขาผูกมิตรร่วมใจไว้รั๊ก
มาชวนชักพคธาแล้วลาไป
จนถานมาคั๊กเยอชเยอชเมอเล็ชมิไคล
คูกเควอระไฟทำผ้ายกั๊กสำฉิ
ข้างเจนจ๊กคอกกั๊กนั๊กประสานฉิ

ของอนันนพวรรณจะข้าที
 ๑ ขันรดไฟไปเมืองลิเวออยู่
 กำปั่นพวกลูกค้าในสาคร
 บางอันมีหลังคาอย่างหาไม่
 เหล็กทำเสาซ้อออกโก่ไม้ไม่เจือ
 ครั้นกำปั่นเข้าอู่ประตบค
 สับนำออกแห่งสนทก้วยขี้คยัง
 คนทำการนั่งย่นกยพินหิน
 ซาคีอังกฤชทีคคลากรู้จักแจง
 วิมแม่น้ำสองข้างสล้างเสา
 สุกจะนัยคณนาจนศาลาย
 ใ้ก้กเล่นแล้วก็กลับไปยัง
 จนสิ้นแสงสุวิยนอนอการ
 แล้วมาแจ้งกิจจาอชฌาสัย
 กุลละคอนพอนว่าทำงานมก
 ต่างเปรมปรีมีมย่องค้อยผ่องใส
 ถึงหน้าคักรดประทิมล้ำคยค
 เขาแลเห็นพวกไทยคัใจจิตค
 กิ่งมาทำค่านัยแล้วบริรอง
 อันละคอนเห็นวิเศษคามาเพศเขา
 ขอัยเรองธาดาเป็นมารู้

เจ้าคราครหัยคพักแล้วจากจร ๑
 เทยวชมอริมีกระแสดแลสลอน
 ใ้พักผ่อนเขี้ยวยาเป็นท่าเรือ
 หลังกาใส่แก้วสว่างกระจ่างเหลือ
 ข้างอู่เกือกอหินกันคินพิง
 ก็มีคซิคเหมือนใส่ไว้ในคัง
 เรือกันง้อยกยหมอนไม่คลอนแคลง
 ไม่มีคินโคลนคัค้วยท่แห่ง
 ในค้ำแห่งลิเวอปล่มอู่ราย
 คังพงอ้อกอเลาล่าเหลือหลาย
 คุมากมายสยสนพ้นประมาณ
 หยคเอนหลังปรีตากินอาหาร
 พนังงานจักแจงคกต่างรด
 ขอเชิญพวกทตไทยไปทั้งหมค
 อันขวากภูมิอยู่ในบุรี
 ก็คลาโคลนคามาแนวแถววิถิ
 ึ่งจรลีเข้าไปคังใจปอง
 ฝ่ายอังกฤชควันนายชายเจ้าของ
 ใ้ให้อยู่หังจอมอนงค้เคยทรงค
 จะกล่าวเกลากลอนการว่าคานูห
 ค้วยมีผู้ ผกฝนจนช้านาญ

ก็กว่าม้ามืดของลอนคอนละคอนแรก หักแปลกแปลกทำเล่นเช่นทหาร
 ไซ้ให้ ไปยังชั้นบนนทยาน พาช้ชาญทำได้เหมือนใจคึก
 แล้วให้เต็นท์ว่าเท่าก้าวเป็นท่า ฝ่ายฮาซาเต็นท์ไม่มีผิด
 ให้กิน ไต่อย่างฝรั่งนั่งสติชัย ก็คามจิตต์สารพักไม่ชักนายน
 เรียกเข้ามาหน้าทศให้ซัดหมอย แลวันบนอยเคียมคลจันใจหาย
 แต่ชั้นตักวีเขายังหักไต้แยคาย ที่หลังชายยรีซาเห็นม้าเมิน
 จึงเอาผ้ามาม้วนให้กลมกล่อม แกล้งแอบฮ้อมโยนขว้างไปห่างเหิน
 แล้วสั่งฮาซาในบ่ให้ค้ำเนิน เทยวคมเกินหาถ้านั้นมาพลัน
 ม้าก็ก้มกมกินตามกลิ่นผ้า คายเอามาเหมือนใจที่หมายมั่น
 เจ้าของแกล้งทำเป็นไม่เห็นมัน สิ้นวพนั้นคายนตามด้วยความกลัว
 จนเจ้าของรยผ้ามาจึงหยุด วิเศษสรูกระไวมิใช่ชั่ว
 ที่หลังทิ้งไปก็อกคีมัว ม้าก็กลัวลากล้าไปนำมา
 เจ้าของรยแล้วกำชัยว่าม้ามิ่ง เราจะทิ้งผ้าไปในเวหา
 จงคอยคายนรยเอาทุกคราวควา อย่าให้ผ้าตกคินถึงพินคิน
 แล้วม้วนผ้าโยนไปในอากาศ พาช้ชาทิรยไต่ถึงใจวิต
 ถึงสามยกมิให้ตกถึงจรนินทร์ เป็นยอกสินอพเลิศประเสริฐชาญ
 แล้วมีคินหกคะเมนเล่นไต่ลวด คุก่งกวดเต็มประกาศ่างกล้าหาญ
 ครั้นจะว่าพรรณนาเห็นซ้าการ ยังวิตดารมากมายหลายทำนอง
 ละคอนเล็กกลัยมาเวลาคึก ขนาดนิกหนาวในน้ำใจหมอง
 ถึงไซ้เตลเอนกายไม่วายครอง คิน้องเคยสนิทแนยนิทรา
 เมื่อไกลนางห่างนุชสุควิดก ใครจะดกอกคมิตรขนิษฐา

ฟูเปิดขวใจฝ่ายเจ้าเปลา้อวรา   เหลลยัญญาที่จะพบประสยกัน
 ทกวันเนเปรมปรักเมอยามหิงย   นกว่ากลัยคนห้องประคองขวัญ
 ใไ้ อังแอบแนยทรวงควงชวัน   ครนสนสนคนเฝ้าเฝ้าว่าดูทัย
 จนวังวางสงแสงแจ้งกระ่าง   ฟูไม่เหือกห่างห้วงคึกพิลมีย
 อย่เมืองนสวันกกรไร   ชนรตไฟพร้อมกันมีทันนาน ๆ

๐ กลัยมาแมนเชสเคอเออนเคระห   นกหัวเราะทั้งทกชสนกสนาน
 แคว่นเวียนไปมาให้ช่าการ   คึกว่าคาญกรรมกรรมทำะไร
 ถึงวันทรฆข้างอังกฤยทุกทศสถาน   คองเว้งงานการห้ามตามวิสัย
 เขายักห่างเล็กบ้านทกบ้านไป   เขากิ่งไม้คอกแถมมาแซมเวือน
 เวลาค่ำเสียงคห่มพินอ   ทั้งพวกห้องพงศายบรรคาเพอน
 ค่างแก่งกัวไ้อ์เอียมเทียบเอียมเยอน   กกลากเกลอนร้องเล่นย่างเต็นว่า
 นกเลงเหล้าเมาเซเคินเขี่ยน   ลินไก่สันพุกมากดลากดล่า
 ปะสาวแห้แก่เจ้าเฝ้าประจำ   พวกไทยช่ายชยุ่มสุ่มตะรัง
 ใไ้ ยมย่องส่องใสสยายจิดค   ถึงน้อยนิตพอสมารมณหวัง
 อันค้ายในหมายประชญพนกำลึง   เพียงค้ายนชกแล้วคงพิงคลยเลย
 แต่ทวพนไม่อาจชยาคัยัน   ใให้วันหวันวิญญานใจเอัย
 เราแก่เจ้าถ้าจะเข้าไปชีกเซย   เขาคงเสยเขาค้วยศอกอกรระอา
 เป็นวันเล่นเว็นไว้มไ้ ถอ   ผู้หญิงขอผู้ช่ายคัยข้างคคคว่า
 อังกฤยชกกันก้วยปากกล้าชากตา   พวกไทยกัวก้วยจุมกตกไม่เขา
 ครนคกคนกลัยคนเข้าไสยาสน์   นาค่างหยากเขันทรวงบงง่วงเพงา
 ก็หลยเรอยเห็นอย่ออ่อนอ่อนทุละตา   จนรุ่งเช้าแจ่มแจ้งแสงตะวัน ๆ

- ๑ ทยคย๋สามวาทริแล้วลลาคั พร๋อมท้งราชทตใหญ่ก็ผายผัน
 ษนรดไฟฟากทขัพรพลัน ดงขอยคั้นเขจรเบองเมองฉฬศ
- เขทำของเครองเหล็กทงเล็กใหญ่ บ้งคระใบส่วขวานส่วอัน
 คนออกช้อลลอเลตงกระเคองคิน เปนทถนนขัดอเครองมอคม
- อย๋สองวันช้อทาสาวพัค ไม่ช้งชัคของสำเร้งได้ไสร้รสม
 ษนรดไฟกลบหลังค้งนิยม ดงบริทประดมเมอแรกไป
- แวะเข้าพัคเมองนัสองวันถวัน ทวันจวนเจียนคัยลัยไศล
 ้งชวนกันมาหมคษนรดไฟ สัท่มคร้งดงในลอนคอนแคน
- เข้าไซเท็ลเปนผาสกภาพ คอยอิมอายออกใจผ้องใสแสน
- เห็นหน้าเพอนเหมอนญาทเมอคลากแคลน ดงยามแแกนพอได้ก่อทวิรอกัน ๑
- ๑ อย๋วันหนึ่งจ้งองค้องคณาฎ มีประสาสน์ครัสสังข้างขยัน
- ให้ชักรูปพวกไทยถววยพลัน คนสำคัญทกนายลัวันชวยชวย
- ดงกำหนดทจะไปให้เขาชัค ก็พร๋อมพรักกรถเวียงเคียงชนาน
- แแต่ทวิชัไซ้ไม่สำราญ บอกอการบ่วยไปมิได้จัว
- ท้งทำคจรทลชนรัดดา ดงเคหาข้างสติคัยคิกถ่ายถอน
- ไม่คลากเคลอนเหมอนลมายทงกายกร แด่วรชอนคินหลังย้งสำนั ๑
- ๑ อิกสองวันเสาวนัมีอิกจร ทางสนทรมมาแตลงแจ้งประจักษ
- ท้วยปราโมทย์โปรคปรานเปนการรัก ให้เชิญชัคทตสยามท้งสามนาย
- ก้วยทักลาโคลเข้าไปเฝ้า ทูร่าเท้าลัวันชอนนางสล้างหลาย
- พร๋อมอิกกาเมียบงท้งหญิงชวย มารัวร่ายเว้งวันชอนฮารมณ

ไต่ทรายสารกรรมกรรมทำไฉน

สักการทรงกายหมายนิยม

ฝ่ายทุกไทยทั้งสามแ่งตามยศ

ไต่ก็เล่นเด่นร้างามไม่เบา

๑ ขึ้นหกคำ: ก้อนงามทำการใหญ่

ให้พวกทศทศนายนี้โคลคลา

ครนดงวันที่กำหนดระทศทุกซ์

จะบอกช่วยว่าไปก็ใช้ที่

สารดิชัยม้าพาลีสลาศ

เข้าไปนัยคามซันเป็นหลั่นลค

รำกัณ้องของเจ้าอาลเบิต

ควรจะชมสมสง่าเป็นท่าทาง

นารีรายชายเรียงเข้าเคียงคู่

เห็นทเหมือนอนเรองราวทกล่าวมา

กับฝูงเทพเทวาวราฤทธิ์

อันสัตว์กับบุรุษไต่ฉุกชวน

ครนสันเพลงยังหยกขบทสูกท่าย

พร้อมด้วยเหล่าเผ่าพงศ์พระวงศ์วาร

ไปรคให้นำไทยทั้งสิ้นไปกินเลี้ยง

อีกซ้ำเป็นน้ำอุนหนนประกัง

ประมาณหมู่เสนาสั๊กท้าวอัย

เป็นจนใจใช้จับยังทัชดม

แม้ขึ้นข่มก็เหมือนฆ่าชีวาเรา

แล้วชนรตครรวไลเข้าไปเฝ้า

อยู่จนเขาเลิกพลันชวนกันมา ๖

รับสั่งใช้ช่วยหนึ่งออกมาหา

ทศันรำเท้าเป็นควรวท

ไม่มีสขโรบรยยังชขศรี

ต้องจำใจรลมาชนรต

ก็ถึงราชวังสุวรรณคด้วยกันหมก

คทรงยศโถมบรองค์พระนาง

งามประเสริฐสาวพคไม่ชกขวาง

ไทยยศอย่างวงศ์กษัตริย์ชิตยา

พินิจคงงามตามภาษา

ว่านางฟ้าจรระฆ่าทำกระบวน

ประคองชกเคียงชมภิรมย์สงวน

ก็ยอมยวนใจดีใจอาลัยลาน

เสด็จฉายเสให้ผลลาภภิกษาหาร

เสร์เจ้าราญกนกลลิมมายัยยัง

มิของเคียงควาวหวานไต้จันทัง

ขนนางทั้งภรรยาภิมากิน

มิไฉนอัยนึ่งเรียงเรียงจนสิ้น

จนเขียงย้ายชายศรีสุริโย

ก็กลับโยเกิดสถานสำราญรมย์ ฯ

๑๐ เกือนสามชั้นเสียดึกคำจำกหมาย จะเริ่มรายแต่งงานมิแยกสม

พระบุตรศรีสวัสดิ์ก็กำกัชฌม

ให้เคียงค้มคู่เกล้าเจ้าวิลเลียม

เชอเป็นราชกุมารชาญสมร

ชยันครปรุชาโออ่าเอี่ยม

แต่ต่างชาติพงศ์พันธ์พอกันเทียม

ผู้มีเอี่ยมขยันไม่ขึ้นกัน

ถึงกำหนดฤกษ์ฟ้าเวสาสาย

พระโคมฉายมิ่งสมวอัครสวรรค์

ให้เชิญทูตสามนายชายสำคัญ

กับทิวฉันทเป็นต้น

ไปทั่วึกษาแปลให้เห็นแจ้ง

ในตำราหนังสือสถานผล

ต่างอาษาชำระสระสะกนฉ

แล้วแต่งคนตามวิเศษข้างเพศไทย

มาชนรดน้ำพยศมยของอย่าง

วิมหนทางคนผู้คไสว

ครั้นถึงโยสัถ์รตประทัยกับขันไค

ก็เข้าไปนั่งที่ตงสนาย

สักครู่หนึ่งอรุณกวันนารินทร์ราช

พร้อมพระญาติวงศ์วารประมาณหลาย

อีกทั้งเจ้าอาภเบศประเสริฐชาย

ก็นำสายสุกสวาทราชธิดา

เข้ามาในโถงสนั้นด้วยกันหมก

องค์โอรสเชยขวัญก็ทวทยา

อันโคมของบุตรศรีโสภา

แต่งกายลาวันเพ็ชรเท่าเม็คยัว

ชนิกกลางพว้างพราราวระมกรา

ที่เล็กล้ำอ้อมเขาตักเท่าตัว

ฉลององค์ผู้ผ่องไม่หมองมิว

สอาดทั่วขาวล้วนนวลผจง

ภายยาวราวประมาณสักสิบศอก

เป็นชายออกป้ข้างหลังเหมือนหางหงส์

มีนารวันสาวคราวพระองค์

สมทรวททรงสักคู่วิไล

ทำเนนเชิญชายผู้มาข้างหลัง

เป็นยศหวังว่างามคามวิสัย

แต่ฝ่ายเจ้าวิลเดียมเอิบมลไม

กึ่งเกงเสือนำชมสมสง่า

คาคเข้มขักรักแน่นแขวนอาวอ

ครันพร้อมวงศัพรศักรียทั้งสองฝ่าย มายืนร่ายเวียงอยู่ตอออกหลาม

ฝ่ายว่าเจ้าสองราช่างาม

แล้วชยพักตร์ไหว้พระชนสรวรศั

พระครูใหญ่จงเขนเออสนทร

ว่าใครรู้เรื่องราวเจ้าทั้งสอง

จงว่ากล่าวข่าวแจ้งแห่งสำคัญ

แม้ไม่ว่าภายหลังอย่าหวังกล่าว ให้แต่กริ้วว่คู่ชมสมสมร

ครันเงยเขยชยปากเสียงไม่เกยงอน แล้วจึงย้อนหันหน้ามาพาทิ

ว่าแน่สองเจ้าลาภาพักตร์

ถ้าองค์ไหนเกยข้องค้องรำกึ

แม้อีกคอกข์ข้าแกล้งอ้าไว้

ทั้งสององค์มิไค้ทรวัจนา

แล้วพระครูผู้เฒ่าเข้ามาถาม

ว่าแก่องค์พระกุมารอินชาณูชย

จะรับราชสีภามาเป็นคั

ตามพระเจ้าว้ไว้ไม่ย้ายัก

ไม่เซยชิกพิศวาศัก้วยหญเอน

มิไค้คำทรวรศัให้ ผ่คอรรม

เขอทรงใส่เควรงททรวช้านาญยทช

มีพ่อย่าทงอช้ามงทงามศก

กึ่งประคระเข้าสี่สี่สงคราม

จึงคกเจ้าลงประณามประเนมกร

เกษมสันคัภิญโญสโมสร

ร้องขอพรประกาศข่าวคนเหล่านั้น

ทมิคทระให้ค้รงประคองชวัญ

ชณะวันอาวาทศดาวร

ให้แต่กริ้วว่คู่ชมสมสมร

แล้วจึงย้อนหันหน้ามาพาทิ

จงประจักษ์โดยทำนองอย่าหมองศรี

ในเคยวนจงแสดงแจ้งกิจจา

คงค้องใจวันพระเจ้าพิพากษา

ต่างกัมีหน้างออยู่ไม่ทไป

โดยคกัมีความซ้อสงสย

ท่านคังใจหวังชมภิวรรมย์รัก

แล้วจะอ้อยเวียงข่าเรอเสมอศักคั

จะพิทักษ์ร่วมทกขัร่วมสจกัน

คงชมชื่นจนชว สันธาสนัญ

แน้อย่างนั้นหรือไฉนในใจจริง

เจ้าวิลเลียมรับคำตามที่ว่า
แล้วไต่ถามตามจิกตักิกประวิง
ฝ่ายพระนชบศรัศรัสมร
พระครูเต่าแก่เงยอนเออนภิปราย
ว่าผู้ใดใครจะอวยอำนวยหญิง
ฝ่ายว่าเจ้าอาลเบิร์ตเลิศลของ
มามอบให้แก่พระครูท่านผู้ใหญ่
พระครูรับขี้กรสมรมา
แล้วอ่านคำสั่งญาไปคังใจหมาย
เหมือนคังศัตยขัญญาณสาบาลองค์
ในใจความนั้นว่าข้าพเจ้า
ตั้งแต่วันนี้ไปไต่แก่งงาน
ถึงจนมีคังขังไม่เลยละ
สั่งญาให้ไว้แก่นางสำอางอร
พระครูจึงขี้หัดดาธิการาช
แล้วอ่านสั่งญานั้นขึ้นทันที
ความทนางว่ากล่าวในราวเรื่อง
แต่กลาศลัดอับนัยนิตไม่ผิดไกล
คังว่าจะฟังคำทำตามผิว
จะคังใจปรนินัยคักคากา
เจ้าวิลเลียมงามประโลมโฉมเฉลา

แก่งฉันทันมาข้างเจ้าหญิง
เสร์จทุกสั้คล้ายความทงามชาย
วัยสุนทรชายเอียงท่าเมียงหม้าย
กล่าววิชายตามไต่ในทำนอง
ให้มิมังคุมิตวสนิทสนของ
จึงประคองจงหัดดัวาฉริกา
ท้วยผ่องใสแสนโสมนัสสา
เขาหัดดัวาพระกุมารประสานลง
ให้เจ้าชายว่าตามความประสงค์
จำเพาะตรงหน้าพระเปนพยาน
จะวัยเฮานวลองค์คังสมาน
ไม่ร้างรานแรมสวาทนวิราศจร
ตามคำพระโอราบทประสาสน์สอน
เสร์จสุนทรวางหัดดักยัตริย์
มาวางพาคหัดดักชายไม่คล้ายคลี
ให้เทวีว่าตามทุกคำไป
ก็คล้ายเข็องขทกมารเรชชานไซ
โคยวิสัยขงศตวรรษังมีมา
รู้เกรงกลัววิภกกันท้วยพรหมา
เสร์จสั่งญาทัดดัวางออกห่างกัน
จึงหยิบเอาอำมรงค์ที่ทรงสวรรค

แล้วใส่ดวงลงบนหลังสมุทพลัน
 ท่านตาเด้ารับเอามารากหัตถ์
 แล้วหยิบแหวนแสนประเสริฐขึ้นเชือกชู
 มาสวมใส่นางข้างหัตถ์ซ้าย
 แล้วหยิบแหวนนั้นไว้ไขว้ขวา
 พี่จะขอรับเจ้าดำเกาฬักตร์
 โดยคำมั่นสัญญาไม่รำคิ
 จะคำนับเจ้าแก้วกายรายสมยติ
 เสรีคำรัสวางหัตถ์ออกห่างพลัน
 ฝ่ายพระศรกับยรรยาศานศิษย์
 ครันสนนทมหมคกรบกับขลง
 เขาพระหัตถ์คือพระหัตถ์ผู้มีสติ
 ว่าพระเจ้าเรืองฤทธิ์ประสิทธิ์นิมาน
 แท้ไปผู้ใดผู้หนึ่งนั้น
 จงรวบรวมร่วมเรียงเคียงประคอง
 แล้วพระศรจึงอานวยอวยสวัสดิ
 พวกศิษย์ทำอันอนกอนราย
 ยืนถือเสียงอึงมันนุกนาก
 ที่ในโบสถ์แซ่สนั่นแก้วยรรยง
 ฝ่ายพระองค์นั่งรามงามฉวี
 พริ้มพระวงศ์พงศาตาประกัง

ทำเคียมคัลส่งไปให้พระศร
 แกเข้เข้คเสกอะไรไปสักคร
 ส่งให้กรมารวัยคำนัธยา
 ของ โฉมฉายมิ่งมิตรฉนิษฐา
 ว่าครุราทรามสวาทนาฏนารี
 ไปเป็นชรรคเอกองค์มเหสี
 อามรงค์วงนเป็นสำคัญ
 สาร์พคัมภีร์มิ่งทุกสิ่งสรรพ
 แล้วคุกเข่าอภิวันท์ทั้งสององค์
 สวกลีลิตทำเป็นเช่นพระลงม
 แล้วให้พระ โฉมขงกัษนงควาญ
 แกร่งกลียกกล่าวแจ้งแฉดลงสาร
 ไก่ ไปรคปรานเจ้าทั้ง ค่ำให้อยู่ ครอง
 ชย้าเคียมคณินชวนชักให้รักหมอง
 จนครวยสองชั้นษาชีวาวาย
 ให้อ้ายคทกช้โคก ไวคทั้งหลาย
 ร้องถวายชัยพรเพนกลอนเพลง
 ท้รพิณพาทย์ไพเราะฟังเหมาะเหม็ง
 คุกกรนเครงมากมายจนย้ายยัง
 ก็สามเสีร์จรวพกัถ์หลัง
 คินเข้าวังสุขสมภิมิรมา

แล้วอังกฤษมิศเฟลัดจึงเล่าแจ้ง
 อันพวกเราเหล่านี้ทะเข้ามา
 ถ้าหาไม่มีไต่มาพบเห็น
 พวกขุนนางทั้งเศษฐิมศฤงฆาร
 ยอมเสียเงินมิไซนัยสองร้อยชั่ง
 คอสนิทชีกเชอเชอน้ำใจ
 เมื่อเวลาอาวาทือการาช
 ทั้งผิวเมียบเคียงคล้วนผู้
 หมกคัวกันจะประมาณสักสองร้อย
 ครั้นเสกกันยังวังสำราญ
 ● พอสิ้นแสงสิริบนสนชเยศ
 เกียรทาศคัวคณาการากร
 ศิวสวลีสกักรวันวิราช
 ให้พวกไทยไปหมกทั้งหกคน
 จะไต่ฟังมโหรีสำรับใหญ่
 ครั้นทวายสารชานไซกัใจพอ
 มาถึงวงชนยังคำหนักกตก
 พร้อมเส่นเส่นาฝ้ายหน้าใน
 พระจอมโลกแกประโลม โคมเฉลา
 อิกบุครุขุควาวิลาวรรณ
 พงษ์ขั้วร้องสองฝ่ายชายกับหญิง

บอกแถลงว่าเจ้าคุณบุญหนักหนา
 ล้วนบรรดาคคนโลกซึ่งไปรคปราน
 เหตุคัวเป็นคัห้ามระ โครฐาน
 ท่างทยานระไคว่บสทุกคนไป
 อย่างควรหวังคิคว่าจะมาได้
 จึงไปรคให้มากุชอยู่ใน
 พวกพระญาติแลเสนาบดีศรี
 เหล่าคนครีพร้อมพรักพนักงาน
 เป็นอย่างน้อยเพราะทำมตามบรรทวาร
 ค่างถนนชานชินรดยทจร ๆ
 จันทร่ประเวศเคืองเขมมเหลยมคิงขร
 พนมมพรเมจมิไม่มีน
 ใช้อำมาตย์มาแสงงแจ้งนุสนธิ
 จรคตเคยวนอชววิรอ
 คามวิสัยขั้วร้องกล่อมห้องหอ
 พกทวิรอเฮฮาพากันไป
 เห็นคักคักคนผู้คไสว
 แแต่่งวิไลตามขคหมกคัวกัน
 กัของค้เจ้าค้ครองประคองขวัญ
 ทั้งพงศัพันอุม่าประมุขมุมนุมนใน
 เสนาเรจวังจับจิกคัพศมัย

มโหรรโรยแจ้วเจอยใจ
 ครันสีท่มเสาวนมีรับสั่ง
 แล้วไปรทให้พวกไทยทั้งหกคน
 กินน้ำซากาแฟแลขนม
 ผลไม้หลายอย่างล้วนต่างพรรณ
 อิ่มสำเร้จเส้รจล้วยมายยั้ง
 สองยามเศษอิทเร่จิงกลาศคคาลัย
 ข้างพวกเราเล่าก็พากันมาหมก
 ถึงไซเค็ดเอนอ่อนนอนจำนง
 เวลาคคยามนี้เจ้าพเอียบ
 เราเคยอยู่ส่สมภิมภีมवल
 เมื่อไรหนอจะไคพยประสยพักคร
 ก็พอผอมม้อยหลย้อยกัยเคียง
 คารวเลอนเคลอนเคลอยลอลยลลลลล
 พคนจากไสยาสันอนาถทรวง
 เห็นพวกเรวมานังสพรงพร้อม
 เขาชวนกันขมเยอชิงข้าเลอองค
 แล้วชวนกันเทยวทอองทอองวิดิ
 จนเวลาสายดิททวันช่าย
 © อีกส่วนมีรับสั่งพระนางนาฏ

กลมกันไปกับเสียงสำเนียงคน
 ให้แต่งตั้งภักษาศลาผล
 ไปค้ายลทเลียงพร้อมเพรียงกัน
 มีเนยนมสารพัดช่างจกัศวรรค
 อเนกนันท์ควรวานใส่จานราย
 อยู่เฝ้าฟังมโหรรคไจหาย
 เส่ค้จผายฉนกลลลลลลพระองค
 ขนส่รคคินหลดกิงประสงค
 นกพระวงหวังสวาทไม่ขาดครวญ
 ไครจะเซยแนขนองประคองสงวน
 ไค้ชคชวอนเซยชนกลางคินเคียง
 แต่รำรกจนระฆังประคังเสียง
 ศคคิฉายย้ายเบียงลงลลลลลควง
 ภาณมาศผาคพนขรรพทหลวง
 ครวไรล่องเลยออกนอกประตู
 แกล้งเดินอ้อมขวยจคคคคคคคคค
 ไม่อาจล้เมินหน้าระอาช่าย
 ซอของคคคคคคคคคคคคคคคคค
 ก็ฉนผายส่ส่สถานสำรวญทรวง ฯ
 ให้พวกราชทูตไทยไปวังหลวง

คว้าว่^๕ออง^๕คัก^๕มารา^๕ธีกา^๕ทวง
 ค^๕อน^๕คร^๕ท^๕ร^๕ย^๕ค^๕โอร^๕ส^๕เซ^๕ย
 ไป^๕อยู่^๕ค^๕้วย^๕หน^๕่อ^๕ก^๕ษ^๕ัต^๕ริ^๕ย^๕ภ^๕ัก^๕ศา
 ไ^๕ก^๕เว^๕ล^๕า^๕ท^๕า^๕น^๕ท^๕ท^๕ม^๕ค
 ด้^๕ง^๕น^๕เว^๕ค^๕ัน^๕เซ^๕ต^๕ร^๕จ^๕ิง^๕ห^๕ว^๕ค^๕ก^๕ษ^๕ัต^๕ริ^๕ย
 พร^๕้อม^๕ข^๕น^๕น^๕าง^๕ค^๕่าง^๕เข้า^๕มา^๕เ^๕้า^๕ยา^๕ท
 ท^๕ม^๕ค^๕เ^๕ก^๕เ^๕น^๕ค^๕ว^๕ัย^๕ก^๕ัน^๕ก^๕ั^๕ภ^๕ร^๕ร^๕ย^๕
 เข^๕า^๕มี^๕ค^๕ั^๕ข^๕ร^๕ร^๕เ^๕ิง^๕ท^๕ำ^๕เว^๕ิง^๕ร^๕น
 แต่^๕ท^๕ัว^๕เร^๕า^๕เ^๕่ม^๕ปล^๕ำ^๕ท^๕ำ^๕กะ^๕ไร
 แล^๕ก^๕เขา^๕เขา^๕ค^๕ู^๕ค^๕ส^๕แ^๕ส^๕น
 ไ^๕คร^๕ก^๕ระ^๕แ^๕ม^๕แ^๕ย^๕มี^๕ส^๕ร^๕ว^๕ล^๕ช^๕ว^๕น^๕ส^๕เท^๕ิน
 จ^๕น^๕ย^๕าย^๕โม^๕ง^๕อ^๕ค^๕เร^๕ศ^๕เ^๕ก^๕อ^๕ัง^๕ก^๕ฤษ^๕
 เส^๕ก^๕็^๕จ^๕อ^๕อก^๕ค^๕น^๕ค^๕ะ^๕เ^๕ย^๕เ^๕ล^๕ย^๕ป^๕ระ^๕ค
 ย^๕ร^๕ว^๕ก^๕า^๕ล^๕อ^๕ร^๕ก^๕ล^๕ว^๕น^๕ข^๕น^๕น^๕าง^๕ค^๕อ^๕ย^๕่าง^๕เ^๕ย^๕อง
 มา^๕อ^๕อก^๕ท^๕าง^๕ท^๕ว^๕ร^๕า^๕ข^๕ำ^๕ง^๕ข^๕ว^๕า^๕พล^๕ัน
 เ^๕็น^๕อ^๕ง^๕ค^๕ก^๕ว^๕ัน^๕ข^๕ัน^๕ย^๕ก^๕ัน^๕ค^๕เร^๕ศ
 พร^๕ะ^๕บ^๕ท^๕ว^๕ิน^๕ร^๕า^๕ม^๕า^๕ม^๕ปะ^๕ระ^๕ไฟ
 ข^๕ัน^๕เ^๕ร^๕ย^๕ง^๕เ^๕ร^๕ย^๕ง^๕เ^๕ย^๕ก^๕ัน^๕เ^๕น^๕ห^๕ล^๕ัน^๕ล^๕ค
 แ^๕ม^๕ข^๕ัน^๕น^๕าง^๕ค^๕น^๕ไ^๕ค^๕เ^๕ก^๕เ^๕น^๕ไ^๕ค^๕ล^๕ค^๕ลา
 ท^๕้อง^๕ส^๕่ง^๕ก^๕ำ^๕ศ^๕เ^๕น^๕ก^๕ระ^๕ค^๕า^๕ษ^๕ท^๕เ^๕ย^๕น^๕ซ^๕อ
 เ^๕ส^๕นา^๕ห^๕น^๕ง^๕จ^๕ำ^๕น^๕ำ^๕ส^๕ำ^๕ร^๕ส^๕ัน^๕ท^๕ร

จะ^๕ล^๕ำ^๕ว^๕ง^๕ค^๕ัน^๕ส^๕ี่^๕เ^๕ม^๕อง^๕ป^๕ร^๕ชา
 ค^๕้อง^๕ละ^๕เ^๕ล^๕ย^๕เ^๕ำ^๕พ^๕ง^๕ค^๕ั^๕พ^๕ระ^๕ว^๕ง^๕ศา
 เ^๕น^๕ย^๕อ^๕ค^๕ย^๕ัง^๕ก^๕ล^๕ยา^๕เ^๕น^๕อ^๕ัน^๕
 ข^๕ัน^๕ส^๕ู่^๕ร^๕ถ^๕ไป^๕ก^๕ล^๕าง^๕ท^๕าง^๕ว^๕ัด^๕
 ก^๕ั^๕จ^๕ร^๕ล^๕ข^๕ัน^๕ข^๕น^๕ร^๕ม^๕ด^๕ช^๕ิ^๕ร^๕า
 เ^๕ย^๕ร^๕ค^๕า^๕ย^๕เก^๕ล^๕อ^๕น^๕ก^๕ล^๕ัน^๕ค^๕น^๕ห^๕น^๕ก^๕ั^๕ท^๕นา
 พ^๕ัก^๕ม^๕ห^๕น^๕ำ^๕น^๕ก^๕อ^๕า^๕ย^๕ระ^๕ค^๕า^๕ย^๕ใ
 ไ^๕ก^๕ช^๕ิ^๕ค^๕ข^๕น^๕ช^๕ิ^๕ค^๕ั^๕พิ^๕ล^๕ม^๕ัย
 จ^๕ิง^๕จะ^๕ไ^๕ค^๕็^๕เ^๕ย^๕ง^๕มา^๕เ^๕ร^๕ย^๕ง^๕เ^๕น
 เ^๕ม^๕เ^๕อ^๕า^๕ง^๕เ^๕น^๕ก^๕ั^๕ม^๕ง^๕ค^๕ส^๕ค^๕ข^๕ว^๕ย^๕เ^๕น
 ท^๕ำ^๕ม^๕ุง^๕เ^๕ิน^๕ไ^๕ค^๕ย^๕ก^๕ระ^๕ค^๕าก^๕แต่^๕ห^๕ย^๕าก^๕ค^๕
 ก^๕ั^๕ย^๕ส^๕ำ^๕ม^๕ิ^๕ค^๕เ^๕ย^๕ของ^๕ค^๕ั^๕ำ^๕ว^๕ง^๕ค^๕
 เ^๕น^๕ท^๕ริ^๕ย^๕อ^๕ก^๕เ^๕จ^๕ง^๕เ^๕น^๕ง^๕ำ^๕ค^๕ัญ^๕
 เ^๕ำ^๕ท^๕าง^๕เ^๕อ^๕ง^๕ท^๕ว^๕ร^๕ช^๕้ำ^๕ย^๕แล้ว^๕ฝ^๕าย^๕ฝ^๕ัน
 พ^๕ว^๕ก^๕ท^๕ค^๕ัน^๕เ^๕น^๕ร^๕อ^๕ค^๕อ^๕เข้า^๕ไป
 ก^๕ั^๕ย^๕ท^๕ร^๕ง^๕ค^๕เ^๕ข^๕ส^๕ำ^๕ม^๕ิ^๕ค^๕ิ^๕พิ^๕ล^๕ม^๕ัย
 ท^๕ัง^๕หน^๕อ^๕ไ^๕ท^๕เ^๕ย^๕ข^๕ว^๕ัญ^๕พ^๕ระ^๕ม^๕าร^๕ค^๕า
 แ^๕ว^๕ห^๕ล^๕ัง^๕ห^๕ม^๕ค^๕พ^๕ระ^๕ญ^๕า^๕ค^๕ิ^๕ว^๕ง^๕ศา
 เ^๕ก^๕อ^๕ย^๕ด^๕ง^๕ห^๕น^๕ำ^๕ง^๕ล^๕ก^๕ษ^๕ณ^๕ห^๕ล^๕ก^๕ัน^๕ค^๕ร
 น^๕ัน^๕แ^๕ล^๕ค^๕็^๕อ^๕ข^๕อ^๕ก^๕น^๕ำ^๕ม^๕ำ^๕ตาม^๕อ^๕ก^๕ษ^๕ร
 ใ^๕ห^๕ำ^๕เร^๕ศ^๕เ^๕ก^๕ศ^๕น^๕ิ^๕ก^๕ร^๕เ^๕จ^๕ัง^๕ค^๕ั

ว่าชอบเป็นมนตรีตำแหน่งนั้น
น้อมศิโรคม์เคียมคัลลงทันที
ก็เลยออกทวารราชวังขวาหัดดี
แต่พวกทตปราวโมทย์ โปรคภียราย
จนย้ายสี่โมงเศษเสก้ห้เข้า

อีกสามวันพระกุมารอินชาญชัย
๑ ตามทางเจ้าสององค์ลงกำยัน
เขาก็ง้ไม่ใ้ผลปลนผลกา

ข้างขึ้นช่องสองข้างทางถนน
คนทุกย่านร้านเรือนไม่เชื่อนแซ
วันนั้นน้ำค้างแข็งตกย้งคำ
มือออกซาปากนวังเข้ผ้งไฟ
บนหนทางนำค้างทกทขิง
ลูกเล็กเล็กชวงกันเล่นเป็นสำราญ
คนผู้ใหญ่เขาไม่ใคร่ระอาเล่น
แต่พอออกนอกทวารก็สังก

๑ มาหลายวันมีค้แพ้เจ้าชวงชก
จะพาชมคลังในที่ใ้ถ้อง
ท่างย่มย่องผ่องใ้ศักใจหมค
คร้แดงคลังใ้สุวรรณหิรัญเรือง
คู่คักันแน่นหนาสิลาตัน

๑๑๕

จึงจรวัดไปตรงหน้ามารศรี
พระเทพิน้อมท้อด้วยอภัย
ไปเยี่ยมขย้ก็อ้กแอแลเหลือหลาย
ให้คอบคอบย้สยาข้างภายใน
ข้างพวกเรากลับมาท้อทวีย์
พานางไปท้ออยู่เมืองปฐษา ๑
ชาวเมืองนั้นจักแรงแก่งหนักหนา
บ้กรวยวิมวดียากลศคแล

ลงไปรนาาเวคเซตวกระแเส
ออกแข็งแซ่มากมายดววยชัย
ข้างเย็นค่ำจันชลค่นเป็นไข
เหลืออดสย้เค็มทนพ้นประมาณ
ค้เหมือนค้งเกดอกลาคสอากสอ้าน
สนกสนานตามประสาพวกทวกร
ท้วยหนาวเย็นเยือกเยี้ยมเฉี้ยมในอ
ค้งลูกนถุกฝนท่าชนพอง ๑

ค้วยควมรักชอยชกสนิทสนง
ท้วเงินทองเ็นองนัยสำหรัยเมือง
มาชเรดเวียงแถวเป็นแนวเนอง
ค้อยอย่างเของจากรัดลัดาวร
เห็นสมควรจะเป็นคลังค้งค้งชว

ทั้งราตรีแผลเวลาทิวากร
 อันเงินทองกองเล่นเหมือนเช่นอิฐ
 แม้จอมจักรนักรบประเทศไทย
 เราเป็นข้าบาทของสุพระทรงเดช
 ด้วยพระทัยยอมเป็นท้าววิธา
 แต่เนิ่นนักไหนจะสมอารมณ์หมาย
 ด้ยพระทัยหล้นนอนผ่อนสำราญ
 ๑ จึงชวนกันชนรถหมกทั้งนั้น
 จะไปหาลอร์ดข่ามิดคอน
 ครั้นถึงท้าวพลชยชนคัก
 คุกนำผาสกสนกใจ
 ฝายท่านลอร์ดจกรวิธา
 แยกปราไสไต่ถามเนื้อความพลาง
 ราชทศทั้งแสงกแสงลงเล่า
 ก็เสวีการจะขอกลับคำนิยลา
 ทั้งสองข้างสนทนาประสามิตร
 ทุคก็ลาคลาไคลคังใจจง
 แล้วไปหากลาเวนคอนกรมท่า
 เขารับความตามอารมณ์โคยสมควร
 ก็คืนหลังมายังไซเตลตัก
 ว่าคาญใจด้วยไม้ไค้กำหนดมา

ทหารนอนเค็นนั่งระวังระไว
 นำปล้มจิกค้เพลิกเพลินเกินวิสัย
 ใต้โกลโคสีกเท่าันจะคั้นัก
 คงไปรคเกศให้มั่งมีเป็นศรีศักดิ์
 ในเสนาสามิภักค้ภุมิชาติ
 ก็คลาคลายกลับหลังยังสถาน
 จนแสงฉานเรืองรองผ่องอัมพร ฯ
 เกษมสันค้ภิญโญสุโรมสร
 ก็ยลลอร์ดกลาเวนคอนเสนาใน
 แลพิลค้กกระจกกระจ่างสว่างไสว
 จึงเข้าไปนั่งที่เก้าอวาง
 ออกมาจับมือเชิญไม่เมินหมาง
 อูระอย่างโรนนั้นพากันมา
 ว่าพวกเราอยู่สำราญนานหนักหนา
 คนกรุงเทพมหานครคง
 ทัชชอยชิตชนชมสมประสงค์
 ชนรคคองวิธาออกมานอกจวน
 แจ้งก็จาซอคค้จนดีถ้วน
 ต่างแยมัสมรสเปรมปรีมอัมอรุ
 คนึงนักโทยทวนวิญจวนหา
 จะต้องข้าหลายวาคีก็มีรู้ ฯ

๑ มีศเฟาส์เขาคัธวอว
พาพวกเราเหล่าไทยให้ไป
ลงเรือไฟโคลคาค่อยผาสก
ไต่เทียวชมชลลือค้อยปรักเปรม
แม่น่าน้อยตกกลางเมืองหลวง
หวนรำลึกนกบ้านสถานคน
มีสพานข้ามธารถึงแยกแห่ง
บางสพานการถันล้วนศิลา
ในระยะเขตรสพานอารทิกคน
ก็จอกอยแต่เพียงล่างห่างลำเนา
แม่น่านนอยทั้งเป็นทกวาง
บางแห่งเท่าเจ้าพระยานำสำราญ
ตามสองข้างฝั่งนกไม่มีเขอน
ททนนอยดอยเลอนลงเขอนไม้
มคคอย่อกำข่านช่างสรรคสร้าง
ในอารวาทาคนกว่าหมันลำ
ไต่ค้เล่นเห็นสขายววยวิตก
จึงให้กลยคคนมาไม่ซ้ำที่
ถึงโฮเต็ลเย็นย่ำสนอเยศ
จนรุ่งแรงแสงศรัวิวร
รับใช้ให้เย็นเนอรัดกัค

๓๖
พักคชขอน้ำใจมากมายอย
ท้องสินอแฉวลำแม่น้ำเทมส์
บันเทาทกชคาลัยคคิจิตต์เกษม
หน้าเขนเหมแฉนสนกถันทุกคน
เรือทงข่วงชนล่องช้องสับสน
คล้ายทำยลแม่น้ำเราเจ้าพระยา
ทำแข็งแรงสูกแฉนคแน่นหนา
ถักกันมายังเป็นเหล็กเอกไม่เข
กำข่านอนใหญ่ใหญ่ที่ใส่เส
ไม่อาจะเข้าเลยไปไค้สพาน
แลสสร้างเรือแพแซ่ประสาน
บางสถานเล็กกว่าลำแม่น้ำไทย
เขาลงเขอนเหล็กหินทำคินไผส
หน้าบ้านใครก็จักแจงคกแฉ่งทำ
ไม่เทือกห่างเรือแพออกแซ่ลำ
ยังเขนกำข่านไฟข่างไขมี
ไปทางทกรอัยเส้นเกณทวัด
ประทัษที่หน้าท่าพากันร
อนาถเนตรลัมหมลยลงกับหมอน
ขันนกรนาเวศเกศสกล
นำระหัดมาแจงแห่งนสนธิ

เชิญพวกทูตมีศัหมภทุกคน จรกลสู้เขตรนิเวศน์วัง
 คว้าดงวันการกำหนดในกฎหมาย ทุกถ้วนายเสนาทั้งหน้าหลัง
 มาขอขณ้อมพร้อมเพรียงเรียงประทัง จะแต่งตั้งพวกขุนนางอย่างทุกขุ
 จวนเวลามาขจรรถหมกทั้งนั้น จรจรลีตามทางหว่างวัด
 ดงนิเวศน์เขตรจังหวัดจอมสทริ ทรงเข้าไปในทพระ โรงเรื่อง
 เสก้จออกบอกให้เข้คประตผาย เสนารายเรียงแถวเป็นแนวเนอง
 เข้าเฝ้าจอมจักรหงศ์กำรงเมอง ตามแบยเของอย่างยทรยเคารพกัณ
 ผายมนตรทจะเลอนดานาคักค มาตรงพกตรมงสมรขบศรสวรรค
 กักคเข้าเป็นขรรนเนียมว่าเคียมคสิ พระนางนงกวัคแกวงพระแสงทรง
 แลวงจวงลงข้างอ้งษาซ้าย ท้หลังย้าวยางฆ่าวาประสงค
 เหมือนมขยหมายให้ประสิทอิฏทอิรงค แลวงนส่งหิฟ ฉาออกมาพลัน
 ผายขนนางกักานขไม่จับคอง เอมอรองพระหิตัดนางท่าทางขัน
 แลวงจขบอำรงคททรงนนั้น คอสำคัญรักใคร่ในพระองค
 แลวงลกเลอนเคลอนคคขยเคินดอยหลัง มาให้! กลหน้าทั้นงตั้งประสงค
 กัณพกตรคลาโคคเหมือนใจง คำนเนตรงเลยออกนอกทวาร
 พวกเจ้าเมองกรมการชาวข้านอก ท่วงทขงกิริยาไม่กล้าหาญ
 ทำงองกตกประหม่านำวาคาญ สกทสท้านขคเของคขยเของกราย
 ครนดงทเอกอนงคทรวงสัดคย คกเข้าลงส่งลิขิตขันดวาย
 อักเรศริยสวารเสณานาย แลวงมพรายขนหิตัดให้ขคคค
 เขาทำตามความไขไว้แต่ก่อน ทกถ้าวกลอนมาแต่เรองเของนสนข
 จนสำเร้เร้ประมวณูถวันทุกคน สุริยนเป็นพยขยอัมพร

เสด็จขึ้นกินเข้มาดเข้ยวสติภัย
 ฝ่ายว่าท่านกรมท่ากลางเรนคอน
 ว่าพระองค์ผู้ดำรงกรุงอังกฤษ
 พวกทศไทยจรจรลถึงขัญชา
 พัดใจคงได้ วัฒนาสวรรค์
 ก็รับคำอาลาไม่ช้าก็
 ๑ ครั้นรุ่งแรงแสงอรอุวโรภาย
 พัดนตาผาสุกทุกซกคล้าย
 มาชำระสระสนานสำราญวัน
 ต่างแต่งกายพรายพรรณแล้วกรไล
 ครั้นถึงวังจังหวัดราชฐาน
 จากรัตนาพาทันเกินคำเนนตรง
 ในห้องซอห้องเงินกวินประกาย
 ล้วนของเงินงามจริงทุกสิ่งมี
 กระจกฉากหลากสลัสำหรับห้อง
 วิเศษสิ้นสารพัดช่างจักทำ
 เห็นองค์กวนขนยกขวยศรี
 ช่างพวกเราเข้าไปในประตู
 เขอศรีสระรับไทพแไปใกล้
 จึงแย้มเบอนเออนอรรดคำรัสพลัน
 ก็รู้ว่าผาสุกห่างทุกซอขน

edd

สำราญจิตต์ภิญโญสโมสร
 เบอนสุนทรวอกแดงแจ่งกิจจา
 เสาวนิศหอมวังสั่งให้หา
 เจ้าทูลลาพร้อมกันวันพรุ่งนี้
 คิคคหมายมั่นเหมือนพยประสยศรี
 มาสู่ที่พิภพ่อนนอนสยาย ๆ
 การากลาคเกล็ดอนกลับลงลภัย
 จนเขยงย้ายไคไเวลาจะคลาไคล
 ค่อยแ่มข่มขันวิญญาธิชฌาตัย
 ขันรดไปยังเขตรนิเวศน์วัง
 ก็เบิกบานอารมณ์สมประสงค
 เจ้าเฝ้าองค์กัลยาราชิน
 เกรองประกายตั้งแต่งตำแหน่งที่
 เกือบเก้าอี้โตะใหญ่ใช้ประจำ
 ไม่มีของฝรั่งแขกเจ้าแขกสำ
 ประหลาคล้าหลายอย่างวางไว้ค
 กัยสามขันเรียงเคียงเป็นค
 แล้วหยคย่นอนน้อมลงพร้อมกัน
 โภยพระทัยปรคเปรมเกษมสันค
 ว่าทคนั้นมาอยู่ทธานีเว
 สโมสรสวัสดิคไม่มีเครั

แต่เราคิดเสียใจมิใช่เขา
 ราชทูตทูลพร้องสนองดิย
 ว่าหนาวลมหมพรวงนำค่างพร
 อันความหนาวคราวนี้มีผู้มาก
 พระเทพินจึงอวยอานวยชัย
 จงไปก็อย่ามีระคายข้อง
 คลอดถึงนักเรศเขตรนิคม
 ท่านทั้งปวงไปดั่งจึงประนต
 ว่าเราขออันอ้อมกายถวายพร
 ให้พระองค์ทรงสุขอย่าทุกชั่วอน
 เสวยราชสมบัติวัฒนา
 อนึ่งการอันใดท่านได้รู้
 จงฉลองภูวนาดบาทของสี่
 พึงแจ้งแปลข้อความตามวัยสั่ง
 แล้วทูลตอบพมมานสารแสดง
 ถ้าแม้ว่าข้าพเจ้าเข้าไปถึง
 ไตรบรรณมีสุขทุกทิวา
 การอันใดได้มาอยู่ก็รู้เห็น
 ให้ทรงทราบยาทาสารพัก
 พระนงรามงามพร้อมมณพัก
 ึ่งกล่าวเกลี้ยงมจรศษทมิปราย

ค้วยถูกเข้าหน้าหนาวคราวฤดู
 ช่างเรียบร้อยฟังเพราะเสนาหุ
 ไค้มาอยู่ล่วงเลขก็เคยไป
 ไม่ลำบากเหลือขันธ์พศทนไค้
 ว่าขอให้พวกท่านสำราญรมย์
 ที่มีหมองอย่าไค้ปะประทดม
 ให้เสด็จสมปราถนาสดาวร
 กรายทูลยททรงฤทธิศศิคร
 ในภอรธอมณวินทร์บนร
 ึ่งดาวรบวันชันยา
 ซากโรคาขุนข้องทั้งสององค์
 แลไค้บูเห็นตามความประสงค์
 ให้พระทรงทราบคักช่วยชี้แจง
 ให้ทศฟังเรียบร้อยดิยแกลง
 มีให้แห่งเคืองขัดหัตทยา
 สิ่งไรซึ่งปราโมทย์ไปรคเกศา
 พระคุณหาที่เปรียบไม่เทียบทัก
 ไม่ว่างเว้นคงแสดงแจ้งกระจัก
 โดยระหัดเคศผลทั้งคันปลาย
 แล้วยทรงศักก็อาลเบ็ดเค็ดโฉมฉาย
 ความก็คล้ายเรื่องราวเสาวน

ครันสิ้นเสฏฐราชททลลลาถลย
สรีขงลงลยเหลบลมคว
พวกกันเล่นอยู่จนทกนกระทก
ยั้งไม่แน่ว่าเมื่อไรจะโคลคลลา
แล้วเข้าที่ไสยาสน์อนาถจิกก
ชวนกันเที่ยวพอจะให้ใจสำราญ
๑ จังทรงไปในกำบลขิงคนบ้า
มีทสอนศาสนาบ้าทั้งปวง
ถึงกำหนดวันอาทิตย์เป็นนิจแน่
วิสัยขนาบ้าฟ่งนังเป็นกอง
ในทกนนั้นกันห้องเป็นช่องชั้น
คังบ้านเรือนเศรยจุกะไร
ถ้าแม่คนทพกลรทร้าย
บางทีผลนหมนไปลวยไม้มา
เขาเอาเข้าขงไว้ทในห้อง
น่มน่ม่นวมนมเยี้ยไม้เข็คน
มีหมอยอยู่ผู้คนปรนียก
ทุกคันวันโมงยามกามที่เคย
บ้าผู้ชายไว้ฝ่ายผู้ชายล้วน
คนพิทกยกรกษาเป็นอาจิณ

๓๑๐

ถึงประทัยคกใหญ่เข้าในท
ก็เปรมปรวกเสพบรสโภชนา
คอบกำหนดวันวานนานหนักหนา
เร็วหรือช้าก็มีรู้ควำคาญ
จนอาทิตย์รุ่งแรงท้วยแสงฉาน
ไต่เขิกยานเขาทุกซ์เป็นสุขทรวง ฯ
กุกทำทำไว้นั้นใหญ่ทดวง
อย่าให้ล่งลิมสศิทมันทวิตรอง
ทาคกรแก้วรูรสบทสนอง
ที่ทำงานองคล้ายเทศน์ข้างเพศไทย
ข้างลทลั่นงงงามตามวิสัย
แลวิไลสรวยสอาดประหลาดคา
มีกขนบายโลกโผนโจนดลา
แล้ววิงรำโล่ลู่คู้คน
มีเขารองจิกแรงทกแห่งทน
ถึงคันรณก็มีไคเป็นไรเลย
สารพิทกแต่ไม้นแซเฉย
ให้มเนยเข้าปลาทยุกยาทิน
บ้าผู้หญิงไว้ส่วนคู้หญิงสิ้น
ช่างล่อล่อนโลมปลอยให้ชอบใจ

ใฝ่ไฉนมีน้ำวกล้ำวสุนทรที่อ่อนหวาน ไม่หักหาญพุกาอาชีวนาสัย
 แกล้งยกยอผลลพลออกออกออกไป หวังจะให้คล้ายมุ่นขุนอาร์มณ
 ใ้ก็เล่นเห็นถ้วนชวนกันกลับ คินประทัยทุกขั้ประทะเข้าสะสม
 แสนละห้อยคอยกำหนดกระทระทม แต่ตรอมตรมหม่นหมองมาสองวัน ฯ

๑ มีศเฟาล์เชิงญเอาราชสาส์น
 กัยสำเนาอีกฉยักำกับกัน
 แล้วจึงพาพวกไทยไปทั้งหมค
 ด้งมีวเซียมเย่มยลเห็นคนมุง
 ในนั้นมีสารพิศพิศทุกอย่าง
 แต่ว่ามีอกม้วยมคสภชิวา
 ไม่น่าเขือยเหมือนกมชีวิต
 ทงเนอเขือเสอสีทหมอนนค
 ครนสนแสงสุริยงเธอลงลย
 เขาจคไฟใสสว่างไปทั้งเมือง
 ก็ชวน กันไคลคลากลยมาหมค
 จะไปชมของกทสำคัญ
 เขาจคแรงแแต่ก้งไว้ค่างค่าง
 อินชั้นสองชั้นสามทำแยบคาย
 เอาขผงผลสมบนประสานตี
 มวยปองคอคเรศเกศสกล
 ทังลูกเธอเกาองคทรวงสวัศก

ของนงควาญจอมไกรมโหดวรัย
 ใ้ทศนั้รักษาเข้ามารอง
 ขนสรัดฉันฉายวิหมายมุง
 คอออกย่งขวกไขว้เดินไปมา
 ล้วนค่างค่างหลายหลากมากหนักหนา
 เขาใส่ยาไว้ ในท้องให้ข้องกัน
 ช่างประคิยรูคคังเป็นเห็นขยัน
 สารพันนกลาตคณาเออง
 พ้าพยับทศปราชิมคติมเหลืออง
 แอวมเวองแจ้งกระจ่างคังกลางวัน
 ขนสรัดเวียงรายเว้งฉายฉัน
 ในคกนนหลากหลากมีมากมาย
 ทชั้นล่างเอองนองล้วนของชาย
 มรูปรายเวียงออยู่เหมือนผู้คน
 ทำท่วงทกวิยาน่านองน
 กัยคัชนชนยลคอย่างเปน
 ช่างเหมือนชคคคแทคังแลเห็น

พร้อมพระญาติยพเขาวัด้าเภาเพ็ญ ที่มาเล่นที่ประชุมชุมนุมใน
 รปักษีกรีย่างงาชีประหลาดหลาย บ้างเยื้องกรายชอมกลพันวิสัย
 รูปขนนางท่าทางแลวไล รูปผู้ใหญ่นกมีขัญญา
 บ้างนั่งย่นคนกายกุกกลากเกลื่อน แล้วขิกเขอนเหลียวซ้ายชะม้ายขวา
 บ้างแย้มยิ้มพร้มพรายท่าชายคา บ้างกลดอกหน้าเหมือนจะเือนเือนสุนทร
 รปนาวิไสยาช่างน่ารัก คู่ผองพิศกรพิงหลบ้อยกัทยมอน
 เห็นทรวงไหวคังหยาใจสีเทือนอน นำใคร่ซันชมชิมให้ ยิ้มใจ
 บรรการปั้งนั้นขันเหลือ กังเกงเสื่อสรวคยาเป็นผ้าใหม่
 ให้ปรากฏตามยศทุกคนไป ช่างทำไว้แลส้างเหมือนอย่างเปน
 กังหนึ่งนั่งพุกจาประสามิตร โดยสนิทไค้ประสยมาพยเห็น
 ครันทุกตัวทกอย่างไม่ว่างเว้น ก็กลบคินโยเค็ดที่สำนึก ฯ
 ๑ แล้วอังกฤษมิศเฟาส์เขามาแจ้ง กล่าวแสดกข้อใจให้ประจักษ์
 อักสามวันทศไทยจะไกลพิศกร คังแรมรักจากรนครตชนคอนแกน
 พังคำคังอำมฤตวัน ไท้ชมชนจิตคัใจผองใสแสดน
 คังยาจกนยากทากากแกน ไค้ทริพยเม้นหมนพนธนคเเนอง
 ก็เกษมเปรมปรัมิอิมในอก วายวิตกทุกขระทคปลิกปลคเปลือง
 จะกลบหลงขงทปรเวอง ดงบ้านเมืองเสร์จสมภิรมยา ฯ
 ๑
 ๑ ครันอทัยใสแสดงแจ้งกระจ่าง พนนางคัแล้วผองห้องเวหา
 ใจชวนกันแควรวไลขินไปลา กรมท่าลอรักใหญ่ในนคร
 เขาคัอนรัยันยัดอจยัหมอมค ไท้เขนยศภิญญาสุโมสร
 แกกล่าวคำตามจิตคัประสิทธิ์พร ให้ถาวรเกทภักย์อย่าไค้พาน

แล้วกลับมายาโฮเคล่ล่ค้อยเป็นสุข
 บ้างจักเข้าของพละนมีทันนาน
 ๑ วันพฤทศบภิเษกอนล่ช้นห้าคำ
 ต่างจากที่ไสยาแล้ววลาไคล
 ใครมีที่ชอขชิตสนิทสนม
 ก้วยจะพรากจากอรอวารณัควัน
 บ้างชักรูปให้กันโดยฉันทรัก
 บ้างอวยพรให้สวัสดิ์ก้าจักภย
 สงสารพวกโยเคล่ล่เคยเห็นหน้า
 ล้วนนารัปรวยสวยล้ำอาง
 เห็นพวกไทยระครรวไลออกจากที่
 ก้วยเคยอยู่รวรรวมร่วมสำนัถ
 นิจาเอียบเมื่อไรเลยระคนเห็น
 เพราะต่างเพศเขตรแแกนแสนเสี่ยกาย
 สอง โมงเข้ามีศเฟาล์จิงชวนชัถ
 พัสคแสนปรึคาสดาวร
 ออกจากกรุงลอนคอนนครหลวง
 มาถึงเมืองโทเวอเออกระไร
 แสนสนกทกค้ำยลถนนตก
 มีโยเคล่ล่ขายอาหารคอบจานใจ
 มีศเฟาล์พาไทยไปทิ้งสน

ยันเทาทุกขัปรึคิเปรมเกษมสานต์
 แสนสำราญนั้งยัมกระหึ่มใจ ๑
 เวลาอำรุงแสงประจุสมัย
 คชวักไขว้อลวนสัสนกัน
 ก็เตรียมครวมครอมจิตคักคิกกระคัลย์
 บ้างขายลัษสังเสี่ยละเหี้ยใจ
 บ้างชัคพัคครัโคกาน้ำตาไหล
 โรคาใช้โสภเศร้างเยาบาง
 ทุกเวลาปรนิษัตไม่ชัคขวาง
 จะต้อวังแรมไปเสี่ยไกลพัคครั
 บ้างโคกร้าโรฮาลัษหนัก
 ไค้ชวนชัคหอบอกเอนเพลินเสยาย
 ตอ้งว่างเว้นวันไกลน้าโรหาย
 จำคลาศคลาบล่วงลัษกัษันคร
 ก็พร้อมพรักอ๊กแอแซ่สลอน
 ต่างวิวัธันมาหมกษนรตไฟ
 ก็เลบล่วงเขตรเงินเนินไค้ล
 ช่างสร้างไว้ริมชลลาเป็นท่าเรือ
 เห็นพลกแด่ไปวิไลเหลือ
 ฤเหลือเพื่อเข้าของสำรองการ
 แล้วให้กินน่านาภักษาหาร

ครั้นสรรพเสรีห้อมหน้าค้อยสำราญ สบายบานหยกพักสำนักเนา
 จนยับโม่งรังไค่ดังสู้งำยั้น คุกกลั่นเนโคใหญ่คล้ายภูเข
 พายจักพิภพผันไม่ขยับเทา เขารับเร้าออกเรือเหลือกำลัง
 ให้เร่งไฟใช้จักรไม่พัดผอน ข้ามสาครตรงไปคังใจหวัง
 พวกเราเมาคลื่นซมล้มประหนึ่ง ฝนดังฝรั่งเศสเขตทวี
 เรือกซ้อเมือรกาลิศดิศย์ท่า แดงชลาแขวงแควกระแสะศรี
 เมื่อนาวาถึงระหว่างกลางนที แดเห็นฝั่งอันทั้งสองนั้น
 คือปากข้างอิแกลนแกนอังกฤษ เมืองกาลิศฝรั่งเศสขอบเขตจรัดชั
 ทางที่ข้ามฟากไปไม่ไกลกัน เก้าร้อยเส้นเป็นสำคัญไว้แน่นอน ฯ

๑ ขอบกเรื่องเดินทางกลางแดนแก้ว จะกลับกล่าววงรังอังกฤษอิศร
 เปนเกาะใหญ่อยู่ในชโลทร สถาพรภสสวัสดิ์ควัดนา
 กำหนดกล่าววาวหกสิบห้าโยชน์ รัยเส้นโสกเศษสุดไม่มีมา
 แก่โคยกวางมีไ้วางไว้ตำรา เพราะเหตุว่าแคบข้างกว้างก็มี
 อยู่ในทิศวันตกข้างเฉียงเหนือ แค่ไกลเหลือแควทางกลางวัด
 ที่เกาะนั้นเนองนั้นตั้นนเกีร พฤทษาศรีเขายางห่างห่างราย
 มีหัวเมืองใหญ่ใหญ่เกอยไครอย กำยั้นคอยไปมาเที่ยวค้าขาย
 ตามประเทศต่างต่างไม่ว่างวาย ประมาดหมายสามหมื่นคนตา
 เมืองลอนดอนเปนนครกษัตริย์สถิตย ช่างวิจิตรคึกรามงามหนักหนา
 ไม่มีกำแพงรอยขอบยุธา คังข้อมใหญ่ไว้รักษาซึ่งเขตแดน
 มีวิกวาสร้างไว้มีไชน้อย เป็นหลายร้อยคองเนครวิเศษแสน
 วิกใหญ่ใหญ่สองวิกไม่ชักแกลน คุแวนแคว้นยาวกว้างที่ทางเคียน ฯ

๑ โรงละครอย่างนี้ก็มิหลาย
 ทางเข้าออกเข็ญก็สนิทเนียน
 ละครอนันต์ผกกันกับเมืองนี้
 มิได้ไปเที่ยวว่าตามจำนง
 ครั้นทุ่มหนึ่งสนอทยานมาก
 กระจ่างแจ่มเพียงแสงพระสุริยัน
 ก็เล่นไปจนสองยามตามกำหนด
 ใครจะใคร่ที่ค้นหาไม่ว่าที่
 ข้างในทำจนคิดถึงสี่ห้า
 ถ้าแม่มีมีมากไม่ยากจน
 ทั่วถึงเสียเงินเกินแรงแพรสักหน่อย
 แต่เห็นห่างออกทุกชั้นเป็นหลั่นล่อน

๑ ในธานีมีตลกเลวคนใช้
 ที่สำหรับลูกเล็กเด็กแก่มาก
 ถึงสามร้อยเศษที่เศรษฐีสร้าง
 แม้วาใครมีบุตรแต่สุภคน
 ไม่ต้องเสียเงินทองของทั้งหลาย
 ลูกผู้กุมหน้าท้องหากู
 ตกสำหรับแจกยาประชาราชภู
 มีสักสองพันแห่งแต่งล่อ
 คุณนั้นมิอยู่สืบตำแหน่งถ้วน

ทำลวกลายแปลกกันข้างขมเข็ญ
 ช่างปากเพ็ชรสร้างสรรพล้วนบรรจง
 เขาทำตลกกรมงามระหง
 เล่นคำร้องอยู่ก็ขำทักวัน
 ก็โอภาสโคมอศักเป็นสีสัน
 ยันลือลั่นกาหฟทั้งคนตรี
 จึงเลิกหมกศกศันทุกถิ่นที่
 สุกแต่มีเงินให้เป็นไค้ยล
 แล้วกันฝาเป็นลำคัยไม่ลยสัน
 อยู่ชั้นต้นเห็นสยายไกลละครอน
 ชั้นสูงน้อยเร ลอมลคชยคห้อยอน
 กล้วยที่ผ่อนสไปจึงไกลคา ฯ

กว่าร้อยแห่งแต่งไว้ล้วนแน่นหนา
 อยู่ว่าเรือนอีกขวหลายคำยล
 ครวรับจ้างเงินจกไม่ขัดสน
 ก็ร้อนรนเอามาฝากกล้วยหยากรู
 เป็นแค่อายอี่ระมาจนการอกสุ
 อสำหรับเสียค่าจ้างวางเอาพอ
 ที่ไรญาติเต็มประกาศก็มาขอ
 พร้อมทั้งหมอกุไซ้ค้อยให้ยา
 ก้อแต่ลวันหินแผ่นทำแน่นหนา

คนข้างในเขามีได้พันเนา
 เป็นแต่ใส่ที่ขึงระวังไว้
 ไม่จำหน่ายจ่ายแจกจำแนกกอง
 พวกทหารคอยระวังตั้งรักษา
 ลูกกระสุนกินคำประจำไว้
 ในคูกนันทาเวียมเอียมสอาด
 ทั้งที่สอนสาสนาอาจารย์
 ให้หมอบอยู่คอยคูอาการไข้
 ใครเจ็บป่วยช่วยกันหมั้นระวัง
 ทุนชนนึ่งกึ่งเกงหมวกเสือด่า
 อันคนไทยทั้งหลายจ่ายเงินเคียน
 แต่ของกินสรวพักจะซีกสน
 ถึงใครมีญาตีวงศ์แดงคัพหน่อ
 ผู้คุมก็ยกประตูไม่เคยเผย
 แสนล่ายากยากจนอยู่คนเคียว
 ๑ ในธานีมีถนนหลายร้อยแห่ง
 ทักกว้างนั้นประมาณสักแปดวา
 เอาศิลามาทำเหมือนแผ่นอิฐ
 สำหรับม้ารถไปเอาไว้กลาง
 ฟูศิลาหน้าใหญ่สักศอกเศษ
 กว้างประมาณห้าศอกออกคิ้ว

เครื่องครึ่งตราตราคว่ำไม้จำของ
 ผู้คุมใช้การประจำให้ทำของ
 ต้องคึกกร่องขลุ่ยในนั้นทุกวันไป
 พร้อมคัสตราสามารถไม่หวาดไหว
 สำหรับไว้รบวันประจัญบาน
 ที่ใส่ยาสนนึ่งลูกสนกสนาน
 รววารเทศน์ไปรคคนไทยฟัง
 เอาใจใส่คนทุกข์ในคุกขัง
 ไม่ทันหลังละเลยท่าเคยเขื่อน
 ก็แจกหาให้พอกมีเหมือนเหมือน
 พอกดยเกล็ดขนไก่เกล็ดเฉลยกัน
 ให้เลี้ยงชนมีพอชื่อว่าไม่อาสัญ
 จะให้ย่นนั้นมิได้จนใจเจ็บ
 ถึงมีเคยก็เหมือนแซไม่แลเหลียว
 กินแห่งเหี้ยวคโสรโไฮเวรา ฯ
 คนจักแจงบวากเดือนเคียนหนักหนา
 ย่างแคยกว่านไต่ที่หลายทาง
 แล้วปูซีกพลิกแพลงคะแคงขวาง
 ริมสองข้างก่อยถนหกนัว
 ทางประเวศรายฎวรคอนทวยหัว
 แลเป็นทิวขวกไขว่คนไปมา

ถนนรายมีนายอำเภออยู่
 ระวังเวียนเปลี่ยนผลกันฉัตร
 ใส่เสาเหล็กสองข้างทางถนน
 ขนปลายเสาโคมสว่างทุกทางทิศ
 มิได้ขยับคนคู่จิ้งหะ
 ในระหว่างห่างราวสักสิบลวา
 ไฟที่คามนามอังกฤมรื่องเรียกแคศ
 ประหลาดจิกที่คึกทำด้าชคค
 เปนแต่หลอกขึ้นไปไฟที่คึก
 เมื่อจะให้ไฟก็ขยับสำคัญ
 เปลวอึกคัสแสงที่แกงช่วง
 ชันไฟแคศเมืองอังกฤมคิกอกม
 แต่ขรรคาคกรวมคงามงค
 หนทางตรงล้วนแลไม่แซเขื่อน
 ยางคักก้อด้วยคิลาคหนาแน่น
 ยางคักก้อด้วยอิฐประคิยฐค
 ย่างสามสี่ห้าขึ้นวันถึงหก
 ยานหน้าค่างนอกแก้วกแววไว
 มีม่านแพรแล้วโลยข้างใช้ผ้า
 กระจกฉายยึกฝากน้ำค
 จะหาเสอเหลือยากไม่หยากไ้

ทุกแห่งคเหตุภยไ้รักษา
 ทั้งทิวาราตรีมิเป็นนิตย
 งามชอยกลไว้วางช่างประคิยฐ
 แลวิจิตรเยองกันเป็นพันปลา
 ไ้ระยะนั้นกัไม่ไกลหนักหนา
 ให้แสงมาส่องค้อกันเพชค
 คุแจ่มแจ็กแจ่งกระจ่างสว่างศรี
 ไม่ก้องมีท่ายใส่ใส่น้ำมัน
 แปลกชนิดอรรคมหาวิชาขบัน
 คุควงขันขิกขวยพออขลม
 กัคขวงกังจางประสงคสม
 ทกนิตมิใช้การในบ้านเรือน
 ทั่วทั้งหมคเมืองไหนจะไ้คเหมือน
 คุเประเขื่อนสกลปรกรกไม่มี
 คามเขตรแคว้นสองข้างทางวิค
 ทำท่วงทิลคหล่นกันขึ้นไป
 หลังกาคกแขนค้แต่ปลั้โดด
 ยานไม้ในแปนสองชั้นกันคัทรู
 ให้ขังตาข้อรำคาญการอคค
 พนนั้นข้เขมพรมอกมค
 ซ่างกไรเข้าเรือนเหมือนเศรมฐ

ริมฝาใต้เคารมสมุชคัก
 แล้วเข็ญปล่องช่องไฟไปตลอด
 คนที่ในเมืองมั่งทั้งหญิงชาย
 จึงได้มีเรือนย่านสถานถิ่น
 ทั้งคำข้างช่างทำเกินตำรา
 ถ้าเงินทองเพียงสองสามร้อยชั่ง
 ต้องเช่าคักเขาอาศรัยคักใจคอ
 ถ้าแม้มีสิบสามสิบชั่ง
 บางทีเช่ารัยใช้คักชวยทวาม
 อันเสื้อผ้าสวาทจะซึกซอก
 จะกินช่ยกุทเวศสังเวชใจ
 จะออกหากินข้างอยู่ต่างหาก
 กวียเข้ำของแพรงมากยากจะคัก
 ตามแถวคักชั้นล่างข้างถนน
 เขาขายของต่างต่างเป็นห้างร้าน
 มีเครื่องเงินทองแก้วแววกระจ่าง
 เครื่องทองเหลืองแถมเครื่องศิลาลาย
 อันเครื่องไม้ทำเกาอันหนึ่ง
 ทั้งแพรผ้ากำมะหยี่สังามงาม
 แม้ผู้ใดทหมายมากปวารณา
 แต่รำคามไ้ไ้ผ่านพานจะตรง

พอไ้มีรัยกันวันอันศขาย
 ใ้ควันลอคจนหลังคาเวหาหาย
 ค้อมมากมายคักยสมบัต้วคณา
 คักยที่กินคักแรงแพงหนักหนา
 มีเงินตราพันหนึ่งจึงจะพอ
 อย่าคักหวังว่าจะสร้างซึ่งห้างหอ
 ยังงอนหง่อเจียยช่อไม้ดูนาม
 เหมือนเซซังจักสนคนไม่ขาม
 ทำการคามาขายสังทุกออย่างไป
 อิกทั้งห้องใ้สยาทอาศรัย
 นายเขาใ้พอเพียงเลี้ยงชีวิต
 ความลำบากเหลือล้นค้องจันจิคัก
 ทุนอันนินคนเห็นไม่เป็นการ
 ในค้ายลยรินทร์ทุกถิ่นฐาน
 ข้างคักอ่านหากำไรใ้คัสบาย
 เครื่องเหล็กวางเครื่องทองแคงจักแคงชวย
 ย่างยักขายเป็นเครื่องกระเบื้องชาม
 อิกใ้คักคักคักคักคักคักคักคักคักคัก
 สึงอินอินคนตามจะจาง
 เทยวเลอกหาโดยจิคักคักคักประสังคัก
 ไม่ค้องวงเวียนค้องของอิกกัน ๆ

๑ กลางเมืองหลวงมีทิวสถาปัตยกรรมเหมือนกรุงไทยแถวลำแม่น้ำคัน
 แต่หน้าต่างของข้างเมืองนั้น นามสำคัญในภาษาเรียกว่าเทมส์
 มีเรือจ้างกลไฟไว้หลายร้อย ที่वल่องลอยหลักแล่นแสนเกษม
 ทำท่วงทีที่ทางสำอองเอม นำปรีดิ์เปรมสุขสมวิรมย์ทรง
 คอยรับคนชนลงส่งขึ้นล่อง ไปเที่ยวท่องท้องมหาชลาลัย
 อันประชาชาวบริษัทรังสีทั้งปวง ชอบชมทิวกระแสไฟพอไคลม
 ฝ่ายขนบกรดกระจากที่เทียบม้า ขาววิลาสองค์พอสม
 ย่างใส่แต่ที่หนึ่งก็ขึงคม ย่างขึ้นข่มเอาควักเคียวเคียว ตะบัน
 คอยรับจ้างตามทางแถวถนน ที่ฝูงคนทั้งหลายจะผายผัน
 เขาทำงานตามอย่างค่างต่างกัน ขาวรถนั้นฝ่าใส่ยังไม่
 ขาวรถคนนั่งข้างในไต่แต่สอง ย่างบริวารนั่งไปไต่ดังสี
 ทั้งหมอนเมาะเบาะนั่งล้วนอย่างดี อกรดที่พลไฟนั้นใหญ่ยาว
 แต่ไม่สู้สวยคาราคาถ้ำ ออกคลาศล้ำคนกลุ่มทั้งหนุ่มสาว
 ขนหลังคาใส่เกาธแล่มราว เป่นระนาวแน่นประตกคคคคลิก
 รถอย่างนี้ผู้ค้มก็มมาก ไม่ใคร่หยากไปยื่นค้วยคนหนัก
 เสียงพุดจาอของคณนงนิก ออกคคคกกว่าวหลายชนิด ๆ
 ๑ รดพิเศษยังอีกอย่างสำอองเอม ไม่พักเทียบมส์คว้งอออกปรีดิ์
 คคือรถไฟใช้สนทุกดินทิศ ในแวนแคว้นแคนซิงกฤษหิวเมืองไกล
 หนทางที่รถเค็นค้ำเนินนั้น ทำค้วยเหล็กหล่อมันไม่หวั่นไหว
 คคควงล้อแลลียบลลียไป ถึงเขาใหญ่เจาะลอคคคคคคคค
 ถาเนินค้ำคคคปราวให้ราบรื่น เสมอพนคินด่างเหมือนทางหลวง

ถึงแม่น้ำลำธารหาอาหารทั้งปวง
ล้วนก่อภัยวิบัติทุกหนำแน่
ถ้าที่หลุมลุ่มใดไม่ได้การ
แล้วทำทางวางเรียงแต่เพียงสอง
ทางที่ไปมิให้จรดล้นยั้งอันทวน
ก็วยกลัวจะโชนปะทะทำลายแหลก
ซึ่งเรียกหาปรากฏว่ารถไฟ
อันเคี้ยวใส่ไฟประจำไว้นำหน้า
ถึงยลยเคียวไต่ยงไต่จรัน
จะไปเร็วก็ไม่ลากให้มากนัก
เจ้าแก็บรถไม่เป็นไรคงไปยั้ง
ชั่วโมงหนึ่งรถไฟที่ผายผัน
รถที่ไปใส่ขื่อต่อกันดี
รถชนิดหนึ่งนั้นเขาขนช่อง
ห้อยหนึ่งสี่คนอยู่พุดพอดคว
มีฟูกเบาะเมาะหมอนล้วนอ่อนอุ่น
แล้วหุ้มแพรสักหลาดลาคข้างบน
ข้างรถถ้าฝากระจุกทำมีคชึก
สำหรับบังสริเยศวิเศษก็
รถที่สองไม่สู้งามเป็นสามช่อง
นั่งได้หกคนเต็มเพิ่มเข้ามา

จะข้ามห้วงน้ำที่มัสพาน
ให้รถแล่นล่องพันชลสถาน
ก็คิดอ่านทุ่มถมพอสสมควร
บางเจ้าของนั้นมิถึงสี่ถวัน
ทางที่มามาล้วนไม่มีไป
จึงเคินแยกคักห้ามความสงสัย
ใช้เข้าไปทุกรถหมัดด้วยกัน
ผูกมัดค่อค่อล้วนลือหัน
แรงขยันเหลือล้นพันกำลัง
ก็วยกลัวหนักผูกพ่วงหน่วงข้างหลัง
กำหนดคั่งค้ำรว่าไว้มิ
ถึงสองพันเจ็ดร้อยเส้นเกณฑ์วัด
จัดเป็นสี่ชนิดงามตามกระบวน
เป็นสามห้องสวยเรียงทุกสิ่งถวัน
หมกประมวณสามห้องสี่สองคน
ทำเย็นหยุ่นลวดในข้างใส่ขน
จะให้ทนหุ้มหนังที่อย่างก็
ให้บ้องบักลมในใส่มูล
ล้วนแพรสีแคงฉาดสอาดตา
ในแห่งห้องหนึ่งนั้นเขาถักผ้า
แต่ราคาข้อมเยาค่อยเขาลง

ยังอกรถที่สามทราวมะค้ำ
 คนยากจนหยากไปใจจาง
 แคร่รถเลวเช่นนั้นไม่กั้นห้อง
 เกาอินทพวงไม่พวงเพราะ
 รถชนิคส์ไว้ไว้ใส่ของ
 บ้างทำคอกเล็กคังซังพาชี
 ๑ ในขณะรถไฟเมื่อไ้วิ่ง
 คนมาขึ้นอยู่ที่พนแผ่นดินคอน
 ผู้สติคยบนรถหมกทั้งหลาย
 ไม่ทันศรีซัคหัทขางค์
 วิมวดีมีเสายาวหกศอก
 แต่ประมาณการแลไม่แน่นอน
 บนปลายเสาลวกซิงไ้ถึงทั่ว
 สำหรัยชอกเหตุแจ่งแห่งกิจจา
 ใครจะชอกข้อความหรือถามไ้
 ด้งอยู่ห่างค่างประเทศเขตรนิคม
 จนนครราชสีมาหรือกว่านั้น
 เหมือนเรานั่งพกกันไนทันโค
 เราคนนอกชอกเองนั้นมิไ้
 คนคนลวกทักษาพยายาม

แกลังคิกทำไ้ไ้ตามความประสงค์
 ค้ำจ้างคงลทห้อยอนอ่อนทูลเอา
 จำจะต้องปนปะคะกันเข้า
 อด่งเล่าหมอนเมาะเขาะไม่มี
 ช่างตรักตรองปรารภให้ครยที่
 ทังควาวพวกแพะแกะสุกร ฯ
 ช่างเร็วเรียบเป็รียบยั้งยั้งลศร
 หรือมิ่งไม้ไ้ลศ์ชนช่างวิมทาง
 ไ้คลัยคล้ายคลัยคลาในตาพว้าง
 รวากยอย่างเหาะเห็นเดินอัมพร
 ตามแฉวนอกห่างห่างสล้างสลอน
 ระยะเวลาเห็นจะเป็นเส้นสิยวา
 ที่ดินหัวเมองชังกฤษทุกทศศา
 ค้วยไฟฟ้าเร็วจริงยิ่งกว่าลม
 เจ้าชองไ้ไ้เงินราคาว่าพอส่ม
 แต่บรมกรุงศรีนชนไป
 จะชอกกันไ้มาหาข้ำไม่
 ไ้ไ้แจ่งใจสาร์พักกระจักความ
 ต้องเล่าใจแก่ผู้เฝ้าให้เขาถาม
 ก็ทำตามลทธิเคยคิวิครอง

คนข้างโน้นถ้าจะคอยระบอบเอง

เขาพูดมาว่าอะไรในทำนอง
หงซ้งแจ่งแจ่งแก่เราตามเค้าข้อ
ถึงใครก็ไม่มีใครสำคัญ

๑ ที่ในเมืองลอนทอนนครหลวง

สร้างเป็นป่าหลายแห่งตักแต่งเตียน

พื้นแผ่นดินปลูกหญ้าระคาย

เขี้ยวสกลีหกรานประสานความ

บรรดาเขาเหล่านี้ล้วนมีชื่อ

ไปเค็นนั้งฟังเสียงสำเนียงนก

แม่น้ำตัวน้อยอยู่กลางระหว่างป่า

แลตาคเลี่ยนเคี่ยนสอากมีหาคกรวย

น้ำขุ่นเรื่อยมเหยมคลั่งอยู่เป็นนิตย์

ที่แถวท่าว่าวันที่ธาร

มีนาวาหลายลำประจำไว้

จะไปชมลำน้ำค้ำมำงานง

หยากแล่นใบคักกรเซียงพร้อมเพรียงสิ้น

ชายสุวอาหาคอยงานเจอ

อันไซคยารักยานทักกว้าง

เวลาเย็นสรียาทิพากร

ทั้งผู้ก็เชื่อใจมิไค้ว

คั้งบอกเวรองรววรู้ผู้เจ้าของ

คนวัยรองอยู่ข้างนู้นรู้ที่กัน

การคอบค้อเหตุผลชอชอกถขึ้น

ลัทธินั้นจะเข้าใจค้อไค้วเรียน

คนทั้งปวงช่างพิเนาสติคยเสถียร

ทำความเพียรปลุกต้นไม้โคใหญ่งาม

คั้งลาคพรมค้ำไม่มีหมาม

ใครไม่จ้วงล่วงลามไปทำรก

เย็นออกชอเฉื่อยฉายร่มไม้ปัก

มีทางขกทางเรือเหลือสยาย

ชายชลาวิมแควกกระแสะสาย

ทำแยคายแสนสนกสุขสำราญ

คยลัมจิตค้ำนางสงสรณาน

ทำสถานตักแต่งแกล้งบรรจง

ถ้าแม้ใครจงจิตคักคิประสงค์

เอาเงินส่งเสียให้เขินไค้วเรือ

สมถวิลไปไค้วทั้งไค้วเห็นอ

สนกเหลือสค้จะร่ำเป็นค้ำกลอน

แลสล้างคนผู้คสลอน

ราชฎรคธาไกลไปประชุม

ค่างปรักาดวันท้วมามีสุ่ม

ข้างเค็นย่นนึ่งพุกหยดข่มนม
ข้างกักรดาอาชาชาติ

ข้างแค้นเคาะเยาะเย้ากล่าววิป-ray
หนุ่มคนองผ่องประไพวิไลลักษณะ
ชื่นชมมาคนละตัวทำขวัญวน

เขาแต่งคนงามตามภาษา
แต่ผู้หญิงอังกฤษฝึกกบไทย
เท่าหนึ่งเหยียบโคลนไว้แล้วไฟล์ชา
คล้ายผู้หญิงเมืองนทชควาย
ถึงพาชิมพยศระหือหก

ไม่ท้อแท้แก่ใจกันในเพลง

๑ เหล่าขนนางนางเสริมรูปร่างมีมาก
ซอที่ทางกว้างครันหลายพันวา
แล้วขักรวัลล้อมรอบขอขงจังหวัด
กระต่ายเค็นสู้ข่มที่พุ่มพง
แล้วไปเที่ยววิ่งเล่นให้เป็นสุข
ข้างขมาข้างคำเนนเค็นกยคัน
พวกที่เป็นผู้คัมมีสมบัติ
แย่งไว้กินพอพอแล้วขอยก
ที่เป็นคนจนยากลำบากเหลือ
ไปวางขายในตลาดไม่ขาดวัน

ที่ได้พุ่มพุกขนาน่าสขาย
ข้างลลลาคเค็นเท่าเป็นเหล่าหลาย
สตรีอวยบรูษแอบเข้าแนบมวล
ก็ชวนชักสาวสาวคราวสงวน
เผื่อรยกวณเค็นเรียงเคียงกันไป
ใส่เสื้อผ้าเอี่ยมลลลลลลลลลลลลลล
ขมาไม่คร่อมหลังเหมือนอย่างชาย
ทุกทำเรียวแรงแข่งใจหาย
แต่แยกคายมันคงไม่งงเงง
ทำแผ่นผกโฉนโลคกระโคคเหยง
เป็นนักเลงเชิงชาญการอาชา ฯ

บางคนหยากยิงสัตว์เทียววิคหา
ปลุกพุกษาสงไสวเหมือนในคง
เลียงฝูงสัตว์ไว้ตามความประสงค์
มฤคยงย่องหยบกระบคักิน
แสนสนุกตามจิตคคคคคคคคคค
ในแถวดินท้องนาเทียวหานก
ครันได้สัตว์สมหมายสขายอก
ให้ตามกักมีตรสหายชอขใจกัน
ไค้กนเอนคังฤทขที่เผ่น
สารพันหลายหลาดคุมากมี

๒๐๔
ทั้งเนอโคกวางสมันจนชั้นแคะ
เนอสุกรเนอท่านพานจะกั
เท่าคนม่านลายเขาชายมาก
ในตลาทมิได้ข้าคสัเวลา
เห็นแปนรอมเมืองไทยไกลกันซัค
ช่างแพงเหลือเอื่อใจไม่ได้ความ
คงสิ้นเงินมากมายแปนหลายซัง
เมื่อทตไทยไปอยู่ในนัควา
ในกลาริชโฮเค็ลได้แปนสุข
ประเสริฐกว่าเรือนเย่าชองเวานัก
เมื่อเวลาสิริแสงแจ่งกระจำง
จึงแต่งกายทูลให้งามตามกำลัง
นางสาวสาวชาวล้วนนวลฉวี
เข้ามาล่อพอให้ซันตักพันไฟ
ที่นั่งนอนฟกฟักปยุค
นากันไซ้ใส่ใส่ใส่ที่เรียง
ควนเย็นค้ำกัมาทำเหมือนเช่นเข้า
เอาเทียนปักเชิงรองไว้สองอัน
ทขนราวเซ็ดหน้าใส่ผ้าใหม่
มิได้ข้าคคราวครั้งช่างยังย่น
แล้วมีหมอมันคอยู่รักษา

๒๐๕
อีกเนอแปเนอกระค่ายชายกัท
เนอขกษเยกโก่ไข่กุงปลา
ไครนักรหยากสมมาคปรารัดนา
ผลพฤชยานั้นน้อยดคดอยทวาม
สารพักเว็องวาคาแล้วอย่าดาม
ถ้าไต่ระงามแ่งเลียงเพียงลักครว
โดยลำพังจักแจ่งแสงหา
นางพระยาไปรคให้อาศรัยพัก
ที่นั่งลูกงามคสมยศคักกั
ท้วยพร้อมพริกคนไซ้ระไวระวัง
ทนนอนล้างพักครเสริ่งสำเร็งหวัง
โยชานยังออย่างเคยเผยออกไว้
กัยกที่ถ่านศิลาชัฉฉาสิย
เอาผ้าไปเช็ดคดูคามตุ้เตียง
ประจงจจนคววยไม่หลยเลียง
แล้วกล่าวเกลียงลากลับไปฉบัพลัน
อุส่าห์เผ่าจคแจ่งแจ่งชยัน
พอรุคไฟในนั้นคลอคคิน
เอาก่าไปซักน้ำไม่ซ้ำฉัน
แปนทชวินวิญญาน่าสยาย
ไครบ้วยใช้ให้ยาไปจนทหาย

มาตรวจตราเข้าเย็นไม่เว้นวาย บุญมากมายเหมือนเราเป็นเจ้าพระยา ฯ
 ๑ ครั้นรุ่งแจ้งแสงศรีพระสุริยะ จรประเวศแล้วมองห้องเวหา
 เวลาก่อนเสด็จเสวยโภชนา คนบรรพชาที่สำหรับเคียรบริการ
 ยกถาดใหญ่ใส่น้ำชาเข้ามาตั้ง ชนมบังจิกสนิทไม่ติดหวาน
 กัญเนยเหลวนมโคโดนน้ำตาล ใ้ห้รยประทานเสร็จสรรพยกกลับไป
 ครั้นถึงสี่โมงเช้าเลี้ยงเช้าสวย เบิกไก่รวยเสร็จสิ้นกินไม่ไหว
 ทั้งกุ่มหมู่ปลาเอามาไว้ ความชอบใจสารพัดไม่จักแคลน
 เวลาเที่ยงเลี้ยงน้ำชาผลาผล กินออกจนมิได้หยุดช่างสุคนแสน
 ชนมจิกขนมหวานจานแชนแชน อึกเหล่าแวนเย็บคำทั้งข้าเป็น
 พอสามโมงย้ายเย็บกัเลี้ยงเช้า มิให้ใครว่าโศกกายระคายเชิญ
 ปรนีย์คัพวกเราทั้งเข้าเย็น ไม่วายเว้นละเลยทำเฉยเชื่อน
 ถึงสองทุ่มมีน้ำชาอีกกาแฟ ไคยกระแสดั่งกลางวันแมนมันเหม่อม
 เวลากินมิให้พักต้องคักเคื่อน ไม่คลาศเคลื่อนโมงยามตามสัญญา
 ขณะเลี้ยงหรือว่าเวลาไหน ถ้าทศไทยมุ่งมากปรารัดนา
 ระกินของคักมีราคา สั่งบรรพชาคนใช้เป็นไค้การ
 คงสยเสาะซื้อหาเอามาให้ แพงเท่าไรตามราคาไม่ว่าชาน
 แม้เมืองหลวงในกลางคืนนั้นชาคร้าน มีถึงย่านเมืองเขครประเทศไกล
 คงออกไปโดยสายเตเลคราฟ ช่างโน้นทรายหาส่งมาจงไค้
 เปรียบเหมือนพิษณุโลก โศกโชทัย มารถไฟถึงวันไค้ทันกิน ฯ
 ๑ เมื่อพวกทศย่นครลดอนทอนนั้น จะผายผันคลาไค้ลใจจดวิล
 ถึงใกล้ ไกลนี้คเรศเขครบรรินทร คงสมจินตนาณกัททกรทครา

จะไปควรวรดไฟโคกขี้จืด
 หรือจะไปรดเริ่มเทียมอาชา
 จะเที่ยวดูการงานทั่วฐานดิน
 ต่อต้องเสียเงินให้จึงได้ชม
 ด้วยสมเด็จเจ้านรินทร์ขันธ์
 ให้ใช้เงินแทนเหล่าเราทั้งปวง
 แต่วันทุดึงพิกันต์เรศ
 สืบเคอนเคยอีกเจ้าทีวาวาร
 ๑ มาถึงแถวแนวชลาทหาน้ำ
 จะต้องข้ามเขตรมหาชลาลัย
 ครนดงฝั่งฝรั่งเศสเขตรกาลิศ
 มีศุภพัลร์รอบประกอบการ
 ขนสำนักพิภยน โยเศ็ดตัก
 ครนรุ่งแรงแสงศรัระวัวร์
 แล้วไปขึ้นรดไฟครรไลลิว
 สักครู่หนึ่งถึงวัดที่สำคัญ
 พร้อมศีลตราอวูสุวิเศษ
 ทั้งส่ง่าน่าชมช่างสมควร
 บ่ายโมงครึ่งถึงตักทสำนัก
 แล้วขึ้นรถบริบทไปบ้คกล

ก็เหมือนคึกมุงมากปรารภณา
 ตามขัญญามีโคผนขันนิยม
 ของวิเศษเสร์จันทกสิ่งสม
 อย่าปรารมภ์หวากทวันกระศัลย์ทรวง
 มีสุนทรทวิสตั้งพระคลังหลวง
 จะตั้งทวงสักเท่าไรไม่ประมาด
 ในขอบเขตรกรุงไกรอินไพศาล
 จึงกลัยออกนอกชานพระเวียงไชย ฯ
 ขอโคเวอเออกรวมทำไฉน
 ลงเรือไฟเร่งรคไม่หยกนาน
 ค่อยเขาจืดค้อดใจช่องใส่สานต์
 จึงคึกอ่านพาให้พวกไทยจร
 รนยามคกเงหลังข้อยกั้มหอม
 ก็บริษัณวัยประทานอาหารปลัน
 กคังปลิวเร็วนักด้วยจักรณัน
 ทำข้อมใหญ่ไว้กันศักรกวน
 วิชาเขตรขอยแดนแสนสงวน
 ใครจะลวนลามล่วงจ้วงประณู
 แวะเข้าพิภกินน้ำชาผลาผล
 สุวียนจวนคำจะย่ำเย็น

ถึงเมืองหลวงเป็นกระทรวงกษัตริย์สร้าง สันหนทางรอนันเก้าพันเส้น

มีศุภลนำเข้าไปในไซเท็ด สำหรับเป็นที่อาศรัยคนไปมา

เมืองนั้นชื่อปาวีศวิจิตรเหลือ ล้วนชาติเชื้อฝรั่งเศษเทศภาษา

คนที่ในธานียอมปรีชา เรืองบุญญาเลิศล้ำทั่วทุกโลก ๑

๑ ครั้นสายแสงแจ้กระ่างขุนนางหนึ่ง เข้ามาถึงที่ทศหฤกอศรัย

แล้วเชิญชวนพวคนายช่างฝ่ายไทย ไปคึกใหญ่ชมของเนืองนองนั้นค้

มีรูปเขียนรูปศิลาบานาอเนก ช่างสรรเสกสร้างสมคคมชั้น

รูปมนุษย์หญิงชายมากมายวัน สิ่งสำคัญต่างต่างเอวาวราย

ยังมีเป็นของเงินແຂกแปลกประหลาด ชนิดชาติอื่นเจือก็เหลือหลาย

ของพม่ามอญลาวชาวทวาย ล้วนแบยกายชอยกลให้คนดู

ไ้เห็นถ้วนทวนกลับมายั้งเฝ้า เต็มคั้งทุกซวันจนอ่อนหู

ไ้ไหนวลดมพรพรางนำค่างพรู เจ้าห้องสู้แท่นบรรจ้จรรณ้อ่อนอร่า

รำคาญเหลือเมื่อไรจะไ้กลับ แแต่ันั้นยวันคึกขนิษฐา

พอถอยกลับไปกยทศวิไสยา จนเวลาผ่องพัน โยมมยน

ชวนกันออกจากที่แล้วล้ลาค้ เที้ยวประพาสวันห่างทางถนน

จนเขียงย้ายชายศิวีสูริยน์ ก็ต่างคนต่างกลับมามีพลัน ๑

๑ เอมเปอเรอเอมมีบุญชาติไ้ เสนาในเชิงชาญการขยัน

ให้ค้มรดงคงามทั้งสามคัน มาเวียงวันรอประทัยกับทวาร

คณหนึ่งเป็นสารถิชข้างหน้า ท้ายวัดาสองนายฝ่ายทวาร

ยิ่นประจำทำสง่าท่าทยาน สวยศอันหมวกใส่สายสุวรรณ

มาเชิญพวกทูตไทยเข้าไปเฝ้า พระจอมเจ้าฝรั่งเศษผ่านเขตรชัณฑ์

ต่างจักแรงแถ้งกายให้พรายพรรณ
 ไปสู่เขตรพระนิเวศน์วังกษัตริย์
 จนสองโมงสุริยงเขอลงตก
 ก็ยเอกองคัมเหียนาวีราช
 เกี้ยวพระกรเค็นเวียงเคียงล้า
 เอมเยอเรือเคื่องทรงอดลงกฎ
 อันเอกองคกัถายพาพาน
 พวททขันขันพร้อมนอขน้อมเกศ
 ชิดทงอคนางกษัตริย์กัทรสตาม
 สนนาทททานทคถวัน
 พอสรรพเส็จแล้วเสกัจเรล
 ช้างพวกเราเล่ากัพากันมาหมก
 แล้วไปชมวกัใหญ่สยายขน
 ๑ ในนั้นมกัตั้งจะฝั่งศัพ
 นะไปเลี่ยนยุะปากันอาองค
 แคว่าศัพยังไว้มิไคฝั่ง
 เธอเป็นราชขบัคลาเจ้าธานี
 ๑ จึงให้แคงหลุมทวงจะฝั่งศัพ
 กถัญญูริคณอันสนทร
 อันหลมนนกวังประมาณสถานท
 คเนนิก โคยลิกกำหนดใจ

ครันพร้อมกันไคลคกลามาขันรด
 โสมนักหยคนั่งอยู่ทงหมก
 พระทรงขคังเสกัจประเวศมา
 ยลวิลาศวรลัษณกังเลขา
 คัารวทหน้าแปคนายลวันชายชาญ
 พร้อมทงหมกเหมอนฝ่ายนายทหาร
 แคงศครานตามธรรมนิยมเสงี่ยมงาม
 พระทรงเคชหยคัารงแล้วทวงตาม
 ทขอความโทโยในเืองไมตรี
 ให้สัคควรพหักครเป็นศักคัศรี
 เขาในทหองรคนชัชวาลย
 ขันสัรถกถยหลังยังสถาน
 นำสำราญโยสัถรามงามบรรจง ๑
 พระจอมภพมิ่งเมองเืองระทง
 สันชิวงวอควายมาทหลายย
 ใสหัยคังอยู่ในทงไมทหมองศรี
 พระองคนคิอหลานผ่านนคร
 กัวยเคารททรงพระธนสร
 ให้ถาวรเกียรคิยศปรากฎไป
 ราวสัถสัว่าถวันเพชควรไค
 เห็นอยู่ในสามวาไมกว่านั้น

แต่ข้างหลวมก่อนลั่นศิลาขาว

ที่สำหรับบริษัทพม่ารบกัน

โมราก็สู้ทำทำประกบ

คิกคว้อย่างวาง แขนข้างแขนคายน

ไค้คักท่วคนหลังมายังคัก

ชนบรจรจรณรชนนุทยอลัยลาน

จนควงเกอนเลอนเลียวเหลลยมคิงขว

กระจ่างแจ่งสรียันพรณรราย

พอประสยพยคณมณคเัยรพทกษ

เป็นสามนายทงฝายคณพิจารณ

เทียวเขยมเขอนเจ้านายเป็นหลายแห่ง

ครันสำเร็จเสีรสรพกักลับมา

แต่พวกทททหยคอากรัยในปาวริค

เจ็กราคร์ททททว่าไม่ช้านาน

๐ บรรดาไทยยสียเจ็กรสำเร็จทงนั้น

ชนรดไฟแล้วออกนอกนคร

จะเขยชมสฤณาพฤกษาไสว

พอสร้างเคว้าเขอรากค้อยพาเพลิน

ถึงอาชาเชิงชาญช้านาญหื้อ

อันยักินแม่จะชินแข่งพนัน

ไปตามทางข้างวัดมีตำแหน่ง

ลายออกพรวพรายเนตรวิเศษสรรพ

อัยกลางคั่นแย้งวคค้วยลวกลาย

แลสลัยเลอมเพราเป็นเงาฉาย

ของทงหลายยังไม้เสีรสำเร็จการ

อนาถนิกชนอราน่าสังสาร

เหลลอร่าคาญคิกค้อยไม่รู้วาย

คารารกรลยฟ้าเวหาหราย

ก็ค่างกายแล้วเลยเฉยทวาร

จงชวนชักกันออกนอกสถาน

คองรับการแทนทุดไปพุดจา

อีกตำแหน่งมนตรมียศดา

กินเข้าปลาอิมหน้าค้อยสำราญ

ถ้าจะคิกวันคั่นจนอวสาน

ครันถึงกาลกำหนดจะขทจร ฯ

เกษมสันต์กัญญาโณสโมส

เข้ากงคอนแดนข้าพนาเนิน

ทมี่ในแนวลำเนาภูเขาเขิน

รดก็เคินวียวักไม้ทั้น

ไม่อาจรอรยลัคน่าขัน

อย่าหมายมันว่าจะได้ชัยชนะ

ทุกหนแห่งคักคองโดยจิงหวะ

เขาทำที่โฮเต็ลเป็นระยะ
 ถึงเวลาบ่ายค่ำเข้าสำนัก
 ครั้นสำเร็จเสด็จสรรพยับประทาน
 น้ำค้างพราวหนาวอกวิตกเหลือ
 เอากลุ่กลุมกลุ่มจิกคกงพิยบน
 ๐ ครั้นรุ่งเช้าราวประมาณสักโมงหนึ่ง
 มุขวิกรมที่ชลาชัย
 นามสำเหนียกเรียกว่าเมืองมาเซ
 มีศุเฟาล์นำหน้าพาจรล
 แต่ป่าวิศตรงไปไม่ไพล่เผลด
 ครั้นย้ายแสงสุริยาเวลาเย็น
 พอถึงท่าเห็นนาวากาเรคอก
 ย่อยบนยกวงกลงมาในเสาคร
 แล้วทำนินเคินคลาลงนาเวศ
 ยังไม่จรดอนสมอรทล
 คอยอยู่จนเวลาห้าโมงเช้า
 แสนสงสารมีศุเฟาล์ไม่เขยบัน
 เคยเป็นคนปรนินัยก์ไม่ชักขวาง
 เขาปรานท์ทรงเราสู้เอาใจ
 จะออกจากเมืองลอนคอนนครหลวง
 ขุส่าห้สู้พยายามตึกตามมา

สำหรับระไค้หัยคุดคุดสำราญ
 ให้ผ่อนพักรัดาเสพอาหาร
 ไม่อยู่นานรีบไปในกลางคืน
 ถึงมีเสื่อผากันสีกพันผืน
 สกจะณอรมณครมฤทัย ฯ
 ขนกรุงไกรฝรั่งเคสเป็นเขครคัน
 อยุ่ใกล้ใกล้ชายทะเลไม่ชิงชัน
 ก็พร้อมกันตรงโรจีนโฮเต็ล
 จนมาเซสามหมนทกพันเส้น
 ก็จำเป็นจนรดยทพร
 ระอาออกช่อนใจฤทัยถอน
 จะนั่งนอนไม่มีสุขคองทุกซ่ทน
 สวีเยคัลย์หล้าเวหาทน
 คัวยมคมนตรีออกยากลำยากครัน
 ยิ่งร้อนเร่าร้อนมีจิตคึกคิกะสัน
 จำจากกันอนิจจานักชลาชัย
 มาเวศร้างแรมนिरาน้ำตาไหล
 มีไค้ให้ชุนช้องหมองวิญญา
 ก็มีท่วงผกรักเป็นนักรหนา
 จนถึงท่าฝรั่งเคสสันเขครแกน

เมื่อบอกว่าจะขอลาครวโลกลับ ใ้ว้าวับทรวงสลทกำสรวคแสน
 ด้งเป็นเพื่อนเหมือนญาติเมื่อซากแคลน เสมอแม่นั่นงสนิทร่วมบิภา
 นินาเอี้ยเมื่อไรเลยจะยลพัคทร เลี้ยกายนั้กเข้าเย็นเคยเห็นหน้า
 ค้องโกลกลลับลับเนตรเวทนา ทั้งสองข้างต่างลาน้ำตาคลอ ฯ

๑ เห็นแสงสายฝ้ายกปีคันชาญฉลาก จะคลาคลาศรีบร้อนดอนสมอ
 น้ำเคือกปลั่งคังดำไม่รารอ เบ็คหลอกทวอหิวไหวโจพะวง
 มีศเฟาล์เซาก์ลาตงเรื่อนอย ค่อยเลือนลอบเข้าฝงคังประสงค์
 พยณค้อย่นท่ายหมายจำนง หวังจะส่งให้ประจักษ์ควมรักเรา
 แค้ลาแล้วแล้วยังไปไม่สควก กลับดอภทวมกหันหน้ามาลาเล่า
 ทำหนักหน่วงห่วง โยมิใช่เบา ควรวักเซานับถือว้าซ้อตรง
 พอจักรหมุนเรื่อวังกลิ่งลับ ททยวิยวันไหวอาลัยหลง

ใจหนึ่งหมายไปประสพบของงค้ ใจหนึ่งคงอย่ที่เพื่อนไม่เคลอนคลาย
 แล้วหักห้ามความ โศกให้สร่างเศร้า อะไรเรามัวหมางไม่ห่างหาย
 มีควรค่อนร้อนรำพึงถึงผู้ช่าย ค่างคนหมายคังหน้าไปหาเมีย
 ครันคึกไคววายว่างค้อยห่างทุกซ์ มีความสุขเสียมเศร้าขันเทาเสีย
 ทกรรมครองหมองมัวไม่มันน้ย ละห้อยละเหยเหือกหายสบายใจ
 มาสองวันบรรลุดงดินเกาะ เกิดจำเพาะกลางมหาชลาไหล
 ซ้อว่าเมืองมอลตาเมื่อชาไป ไค้อาศรียหยคห้อย่นผ่อนสำราญ

๑ ขอบกเรื่อรงเมืองเก่าไม่กล้าวแจ้ง ด้งตำแหน่งธานีสถาน
 แวะเข้าพักอ้อยี่ระาครีกาล พอรับด่านเสรีจพลันจะควรวไล
 แอดมิวัคให้ล้ามตามไปส่ง จนสุขศเชครลงชลาไหล

อันล้ำมณกัลณคนเข้าใจ
 ครั้นพร้อมเสร็จแสงสายจะฉายฉนั้น
 ให้ใช้จักรมากกลางทางกันการ
 ช้ออาเล็กแซนเคอไม่ผลอพลั้ง
 ยังจำไคสารพัดฉนคัก
 เจ้าเมืองจันทนาว่าให้มารัย
 บวรคาไทยยสืบเจ็ดเสร็จทุกคน
 ชุนนางใหญ่นายหน่งมากอวยวัย
 แล้วแจ้งความแก่ท่านทศพรทให้ฟัง
 มีระชนไปข้างปลายนำ
 ว่าพวกทศเมืองไทยที่โคศลลา
 จงรียรองเขียมเขือนเหมือนแต่ก่อน
 จักชุนนางที่รู้จักการหนักเบา
 สิ่งอันใดทศไทยหวังประสงค์
 อย่าทานทักขักข้องให้หมองใจ
 ถ้าหากเฝ้าเจ้าไกรโรภัญโญยศ
 ราชทูตฟังแจ้งแห่งสุนทร
 เราจงจิตคักไว้จะใคร่พวย
 ค่วยเรือรบสำหรับมารัยไทย
 ฝ่ายอำมาตย์จึงว่าถ้าเช่นนั้น
 เจ้าไกรโรมิกำหนดพรมาน

เขาทุกไคหลายภาษาปรีชาชาญ
 ฝ่ายก็ปัดกันตัวฉลาคอินอาหาญ
 สิ้นวารถึงทำหน้าที่
 เคยยั้งยั้งปรีดิ์เปรมเกษมศรี
 ค่วยเป็นที่หยคอยู่รำยล
 ก็พร้อมพร้อมคักกันสยสน
 จรกลฉนอาครัยอยู่ในวัง
 ท่างค่านัยค่วยไม่ตรมแต่หลัง
 เจ้าไกรโรเธอยังไม่กลับมา
 ไคส่งข้ากำชัยไว้กับข้า
 แมกกลับมาถึงเขตประเทศเรา
 ให้พักผ่อนตามสบายน้ำใจเขา
 ประจำเฝ้าคอยเฝ้าล้ามตามจะไค
 โดยจำนงจินดาธัชฉณาสัย
 กว่าจะได้จรกลพันนคร
 ชอเชื่องกลุ่ทำเวลาก่อน
 จึงเขือนยั้งคอบตามเนอความใน
 แต่ปรารภเห็นการนานไม่ไค
 ถ้าเข้าไปเขาจะพลอยคอบบ่วยการ
 จะฉายฉนจากบเรศประเทศศดาน
 ให้นายล้ามพนักงานที่บุญแล

ไปตามส่งลงถึงลำกำปั่น

ราชทูตทอความให้ล้ามแปด

เสร์ยบุลสนทนากักลากลับ

กำหนดวันสามวันก็ควรไล

๑ เมื่อถึงทรวัดมาคอบริ

เชิญให้ทุกพักผ่อนเหมือนก่อนกาล

อยู่ในนั้นสามวันขุนนางล้าม

ว่าสุเอศเขตรแคววกระแสดชาย

ซึ่งกำปั่นแอกมิวิตม์ยังคง

ยักนกลงท่าพลันเมื่อวันวาน

ไค ฟังสารปานอ้อมถูตรส

ครั้นพลยคำข่าเย็นลงโรโร

๑ หนุ่งเขี้ยวราวประมาตส์โมงครึ่ง

ระเว้งไปใจตรึกนกันนิยม

ชวนกันขึ้นรดไฟมิไค้หยุก

เวลาค่ำยามหนึ่งถึงนคร

ครั้นรุ่งแรงแสงอรุณกงสุตใหญ่

แสนวิตกอกโฮ้มาไรเร

เรือที่ว่าจะมารียกกลับมิไค้

จะไค้ รูลูกคนพนทังป่วง

คนทคอบยส่งอกล้องมของเขมั้น

ยังขอยค้นเมืองสุเอศเขตรกระแสด

อย่างนั้นแท้ รักรอยเราขอยใจ

ทตประทัยอยู่ในวังบั้งอาศรัย

ขึ้นรดไฟไปโกโรมโทพาร ๑

คนสำหรับนำหน้าม้าทหาร

ในสถานโฮเต็ดเป็นสหาย

มาแจ้งความตามเค้าเล่าชยาย

เขายอกสายเคเลคราฟให้ทรายการ

ให้มารียกไทยคังบรรหาร

สุกแท้ระ ไปรคปรวนประการโค

ก็กำสรวมิวหมองค้อขยผ่องใส

สำราญใจหลับนอนผ่อนฮารมถ์ ๑

๑ บ้างอ้องแซ่สำเนียงเสียงขรม

หวังไปชมเพื่อนยากที่จากจร

ค้วยแสนสุกร้อนนึ่งคึงสมร

ชโลทรทำสุเอศเขตรทเล

มาแจ้งใจความนั้นกลับหันเห

นึกคะเนไหนจะสมบึงกรมทรวง

เป็นเรือไค้สระเวทเลหลวง

ในแห่งหวังหินผาทูกท่าทาง

พอแลเห็นเรือไฟใบสล้าง

สำคัญก็กจริตต์แจ่มไม่แคลงกลาง
 ไม่รอรังฟังศัพท์ให้ ชัยทราย
 ทนงเมืองนเล็กน้อยร้อยสุโข
 ทั้งอาหารการกินก็ชัคสน
 เมืองโกโรโซเค็ลเห็นสหาย
 ท่านจะไปโกโรหรือไหน
 ราชทศกชยต่อชัคคัก
 อันล่ายากอกหยากแต่เพียงนี้
 ชังกินนอนก็ไม่รอนอารมณ์ควรวญ
 จนถึงวันกำยนรยเข้ามารัย
 ฝ่ายกงสุลฟังว่าไม่ว่าคิ
 ถ้าพวกทศมื่อระเป็นโดน
 คงจะช่วยจนสำเร็จแล้วจ้งงาน
 © แต่พวกไทยอยู่ในตำแหน่งนี้
 ว่าเรอรรถมากกลางสาคร
 แรมเจ้าก่าเค็ช่นห้าเวลาคัก
 เหมือนสาวาข้อสัญญาของกปีตัน
 ครันรุ่งแรงแสงสว่างกระจ่างฟ้า
 จะรียทศคนกรงอันรุ่งเรือง
 สนิมหนกจักรจคคองชัคคิ

ว่าจะมารัยขุนนางพวกทศไทย
 ก่วนขอกสายเตเลควาฟไปซานไซ
 ทอศรัยคัยแคยไม่แยบคาย
 ไม่มีคนหยากมาคิกคักขาย
 ของทั้งหลายบริบูรณ์มากมุลมี
 ตามแต่ใจหรือสมัคพักอยู่บน
 มาถึงที่แล้วจะไปก็ไม่ว
 มีไค มีความวิโยคโคกกำสรวย
 หมกประมวญจะชออยู่ในบุรี
 จะลาถลั้หมายมุ่งไปกรุงศรี
 ึ่งพาที่ส่งไว้ด้วยใจจง
 ให้คนไปแจ้งความตามประสงค์
 แล้วลาลงก่วนเคินค่านเนนร ๑
 ถึงสามวันจึงไคแจ่งแห่งชัคษร
 จะรียรอนไทกลงในสวน
 กสมนิกแนจิตต์ไม่ผิดคณ
 เรอกำยนถึงท่าทหน้าเมือง
 กปีตันมาเล่าแจ่งแสงเรือง
 แต่ว่าเครื่องกลไกทในเรือ
 ให้เคินคยาวยคไม่ผิดเชอ

กับสระเบียงอาหารจะงานเจือ

ไต่พังคำจำข้าเวลาเลือน

ไอทันทกซ์เวทนามาแต่เดิม

๑ สืบสัคำเคอนห้าเวลาบาย

ลงเรือไฟพร้อมพรั่งนั่งหัวเราะ

ถึงประทัยกับกำขันธ์สำราญริน

แสนสุขซาอารมณีสัมคน

กับกัณฑ์ให้ยิงสลุตทศสยาม

สียเก้านักจักไว้ในตำรา

ข้างพวกเขาเหล่าขนนางต่างตกแต่ง ตามตำแหน่งยศดำไม่ฝ่าฝืน

มาพร้อมเพรียงเรียงระเบียบเรียบร้อย ล้วนแก่พณพวาทหารชาญญวงศ

จะใกล้ คำกล่าวผ่านอากาศ นึกอนาถน่าคิดพิศวง

เป็นโคนใยหนอพระสุริยง จึงตกลงในที่นันทิหาร

เมื่ออภัยแจ่มแจ้งเห็นแสงส่อง ชนจากท้องวังวัดชลลำน

หรือจะเป็นเช่นอังกฤษเขาคึกการ ว่าสัจฐานโลกกลมเหมือนส้มโอ

พระอาทิตย์อยู่ท่เดียวไม่เลี้ยวเลือน แต่โลกเคลื่อนหมุนหันขึ้นอีก โข

อันพันแผ่นดินไตรภพใหญ่โต เราคนโง่คึกไม่เห็นเป็นอย่างไ

พอน้ำเคือกถอนส้มโอไม่รอรัง เสียจักรกัฏฐารสท้านไหว

ออกจากทหน้าสุเอศเขจรเวียงไซ เลยครวไรล่องมาในราตรี ๑

๑ ไต่แจกวันถึงเมืองเมองมัททะ รั่มระยะแขวงแควกระแสดศรี

เป็นชาติเชื้อแซกอาหารข่างอัยวี คุยวีไซเซเกเรเนนัง

ของยังเหลือไม่กมอดองซซเคิม

เหมือนดวงเดือนความระกำให้ข้าเสวิม

จะพูนเพิ่มชนอีกเล่าเป็นคราวเคราะห์ ๑

แสนสยายเบาใจคงโคไโหระ

ให้เล่นเลาะคามร้องท้องทะเล

ก็แช่มชื่นซักชวนกันสรรวเส

บ้างฮาเซพุกเล่นเจรจา

คำนัยตามเยียงอย่างท่าภาษา

อรรคมคารยักทศลุคขันธ์

ตามตำแหน่งยศดำไม่ฝ่าฝืน

ล้วนแก่พณพวาทหารชาญญวงศ

นึกอนาถน่าคิดพิศวง

จึงตกลงในที่นันทิหาร

ชนจากท้องวังวัดชลลำน

ว่าสัจฐานโลกกลมเหมือนส้มโอ

แต่โลกเคลื่อนหมุนหันขึ้นอีก โข

เราคนโง่คึกไม่เห็นเป็นอย่างไ

เสียจักรกัฏฐารสท้านไหว

เลยครวไรล่องมาในราตรี ๑

รั่มระยะแขวงแควกระแสดศรี

คุยวีไซเซเกเรเนนัง

ด่านที่ไซ ในเรือไม่เหลือหลอ
 ต้องแหวะรอกทอศมอเขารอพง
 ใต้แต่พื้นเส็กน้อยคอยยังคำ
 ต้องรอจนจนเวลาเขารাত্র
 ๑๐ คืนก็วันบรรลุดงสถาน
 ก็ตรงเข้าอ่าวมหาชลโทร
 ครั้นรุ่งแสงสุริยานภากาศ
 บรรดาพวกราชทนต์ทั้งภักดิ์
 ราชทศรียตามเนอความสน
 ให้ไปควัจะไค้ช่วยคูการงาน
 แล้วจักแจนวาให้มาส่ง
 ซินฮาครียตกรามคามลำพัง
 ลงกำขันฉนผายออกจากที่
 มาหลายวันสลาตันค้อยซาไป
 ซินฮาครียโยก้านบนวันเสา
 มากระทยดลสข้างแทยวางวาย
 เหล่าลูกเรือแลกษัตินพากันวิ่ง
 เอาเรอลงเร่งให้รีบไปรีบ
 หมอกก็ครึ้แต่เนนตระหนัก
 จึงเอามาผูกพันเป็นอันค
 แล้วมีคนปรนนิบัติไม่ชักขวาง
 ฝ่ายว่าหมอกอกระคูให้หยุดยา

จะแล่นต่อไปไม่ได้ทั้งใจหวัง
 เทยวเซซังตามได้ก็ไม่มี
 พอประจำใช้พลางกลางวิถึ
 แล้วจรลล่องมาในสาคร ฯ
 ข้อมปรากการเอเคนเป็นคิงขร
 ให้พักผ่อนรียด้านการสำคัญ
 ผ่องโสภาสพรณรายชนฉายฉน
 ฝ่ายกษัตินก็มาแจ้งแสดงการ
 เขาจึงฉนส่งผายนายทหาร
 อภิบาลเภทภยระไวระวัง
 โดยประสงค์เสร์จสมธารมณห์หวัง
 ไค้ขยับยั้งสองทิวาก์กลาโคต
 แต่เต็มทีลมกล้าฝ่าไม้ไหว
 กษัตินให้พวกเส็กเส็กเค็กผู้ชาย
 เมอลงเล่าหัวหกพลัคคกทงาย
 จนเจียนตายตกน้าระยำยับ
 ปล่อยทนต์ทิ้งลอยไปจะไค้จับ
 แล้วพากลับคืนมาไม่ช้าที
 ซึ่ไครงหักยบพร่องไปสองซึ่
 ใหนอนที่เปลไปหลายเวลา
 อยู่เคียงข้างคอบพิทกษัตริภยา
 สักสิบห้าวันไค้ก็หายคิ ฯ

๑ เวลาหนึ่งสูริผายลงย้ายคล้อย เป็นฝนฝอยมคมัวทั่วฉ่ำ
 สลาคันพักกล่าวในนาว่า เกือบเสียวทัยปางลงกลางคัน
 ลูกเรือทำการงานพานระซึก กล้วยคลื่นซึกชวณเซหัวเหิน
 แต่จะขึ้นเก็บโยกไม้ทัน เส้าสะยั้นทักยบทัพลงมา
 ไบสยักซาคล้วยปลิวออกว่อน ฟ้าเราร้อนคิกดังตัวกล้วยหนักหนา
 ละลอกจักพักเข้าในนาว่า บนอากาศฟ้าหทัยห้อยลอยเป็นแพ
 ที่ชั้นล่างวางลูกกล้วยเพียงเข้า กของเขากถึงกลอกเหมื่อนจอกแหน
 ย่างเขียบก่อนมอชอกระยอกระแย เสียงออกแซ่ซลมนะออกวุ่นวาย
 ย่างพริ้นตัวกล้วยชีวิตะปลิกปลอก แสนกำสรวลศึกทศกศหนุหาย
 ย่างบนเจ้าแผ่นดินทศวิราย ถ้าวรอกคายไค้เป็นแน่นคงแก่ย่น
 ย่างร้องว่าเคชะบุญคุณพระช่วย อย่าให้ม้วยวายวางเสียดกลางหน
 ย่างคิกถึงจอมนเรศวรเทศสกันธิ จะสิ้นชนม์เชิญช่วยกล้วยสักคราว
 ย่างคิกคุณแม่พ่อเป็นทพ พ่างคนงนกละเหยถึงเมยสาว
 อสุชลลันหลังลงพริ้งพราว ทำดาขาวหมกททุกคนวังวนเวียน
 ถึงคนใดใจกล้าก็หน้าม่อย คุจิวร้อยดอนสื่อนย่างคลื่นเหียน
 เหลือก้าวลงพลังพลวอกอวอาเจียน สะอึกสะเอียนอกใจไม่สยาย
 ละลอกจักพักกำย่นผาพนคลื่น นทางคัพนกกก้องคะนองสาย
 สักครึ่งโมงเรือโคลงที่แคลงคล้าย พอส่นหายสลาคันนั้นก็ซา
 ก็มีต้นให้เปลี่ยนใบแล้วใส่เส้า อึกเซือกเพลตาผลัดใหม่ไวหนักหนา
 แล้วสำเร้จเส้รจสิ้นคังจินดา ในเวลาเกี้ยวพลันไค้ทันการ ฯ

๑ อีกห้าวันมากกลางทางทุเรศ
 มีแหลมใหญ่อยู่ในที่ธาร
 สำหรับไว้ดำเนินเป็นดินท่า
 ถ้าซัดสนเสี้ยการดำเนินไม่มี
 ครั้นเรือเราเข้าไปลงในอ่าว
 เจ้าเมืองนคทะไรน้ำใจคอ
 ให้พวกไทยไปอยู่ในยเวศ
 ครั้นเขียงย้ายชายแสดทินกร
 ย้อมที่ท่าหน้าบุรีมทหาร
 เสี่ยงนกตกไฟประกายวาม
 พวกทศไทยก็ควรไล่ไล่ลาลาศ
 แต่ลวันคำมิกหมเค็มทจริง
 หนทางทศจรลุมทหาร
 เหล่าสิ่งหพิคนคำลวันลาพิง
 สิริรวมพลย่นย่นค่านัย
 ในยาญซิมกำหนคกจำนวน
 มาถึงคคทผู้รังเคยยังยัย
 ทกตำแหน่งแห่งห้องเจ้าของมี
 ให้สองชายนายถนนคนลลาค
 มาอยู่ก้วยช่วยรักษาพยายาม

ถึงประเทศเกาะลังกามหาสถาน
 แคบุราณเรียกว่าเมืองคาสี
 เรือไฟมาในระหว่างทางวิดิ
 เจ้าออกท่วยชนมาจนพอ
 เสี่ยงไซ่กราวโกรงกว้างวางสมอ
 ลงมาขอเชื้อเชิญค้ำเนินจร
 เป็นขอบเขตรตักโคสโมสร
 ลงเรือผ่อนไปขึ้นรดกงงาม
 เขาเตรียมการยิงสลตทศสยาม
 ครั้นครบตามขบถวันกระบวนยิง
 กเกลื่อนกลากมากมายทั้งชายหญิง
 ดึงแม่ มทอ้งไม่หยากอ้ง
 เคียงขนานถอยย่นย่นสพรัง
 พวกที่ขาวขาวทั้งหมคประมวญ
 เขาแต่งรับสมคักคิไม่หักทวน
 นัยไค้ถวันร้อยห้าสิบพอกบิชคิ
 รดประทัยแล้วครรรไลเข้าในท
 คามคักกศริผู้อยู่คพองาม
 ทั้งอองค้อจใจเพ็ชรไม่เข้คขาม
 ระวังความเหตุผลพวกคนพาด ฯ

- ๑ ครั้น^๕ภานุมาศีลาศลีย^๕เหลียมผา^๕ เจ้าเมืองมาเชิญชกัสมัคสมาน^๕
ให้พวกทูกทกนายชายชำนานู^๕ ไปรับ^๕พระทานโต๊ะใหญ่^๕ที่ในจวน
ราชทศพรพา^๕พระสามิตร^๕ ต้องตาม^๕จิตต์^๕รัก^๕ไม่^๕หัก^๕ทวน^๕
เขามานั่ง^๕สนทนา^๕เวลา^๕ควร^๕ ก็ลา^๕ทวน^๕คืน^๕กลับไป^๕หลับ^๕นอน^๕
จนแสง^๕สาย^๕สริย^๕น^๕พัน^๕บรรพ^๕ท^๕ จึง^๕ให้^๕รด^๕มาร^๕บ^๕ส^๕ล^๕บ^๕สน^๕
ต่าง^๕จัก^๕แจ^๕ง^๕ค่าง^๕กาย^๕แล้ว^๕กว^๕ร^๕าย^๕ก^๕ร^๕ ข^๕น^๕ร^๕า^๕พา^๕จร^๕มา^๕ด^๕ง^๕พล^๕ัน^๕
กิน^๕สำ^๕ร^๕ะ^๕เส^๕ร^๕์^๕ก^๕าร^๕วิ^๕สา^๕ส^๕ะ^๕ ส^๕ัน^๕อ^๕ระ^๕จ^๕วน^๕ย^๕้าย^๕ก็^๕ผ^๕าย^๕ผ^๕ัน^๕
แล้ว^๕เลย^๕ตรง^๕ไป^๕ที่^๕โรง^๕ทำ^๕น้ำ^๕มัน^๕ คุ^๕ย^๕ค^๕ัน^๕ล^๕้วน^๕แต่^๕จ^๕ัก^๕ร^๕ไม่^๕ห^๕ัก^๕แ^๕ร^๕ง^๕
เร็ว^๕กว่า^๕มี^๕อ^๕มา^๕ก^๕มา^๕ย^๕เป็น^๕หลาย^๕เท่า^๕ บ^๕ัญ^๕ญา^๕เขา^๕เล^๕ิศ^๕ม^๕น^๕ุ^๕ย^๕์^๕สุ^๕ก^๕แ^๕ด^๕ง^๕
ค^๕ง^๕หน^๕ง^๕เท^๕พ^๕ดา^๕มา^๕สำ^๕แ^๕ง^๕ ให้^๕ร^๕ู้^๕แ^๕ง^๕ส^๕าร^๕พิ^๕ท^๕ช^๕่าง^๕จ^๕ัก^๕ก^๕าร^๕
ออก^๕จาก^๕น^๕ัน^๕คร^๕ร^๕ไ^๕ไป^๕ไ^๕ห^๕ว^๕พระ^๕ สา^๕อ^๕ส^๕ะ^๕ไ^๕คร^๕ท^๕น^๕อ^๕ก^๕อ^๕วิ^๕ห^๕าร^๕
ทั้ง^๕โ^๕ย^๕ส^๕ถ^๕ร^๕ำ^๕ม^๕ง^๕า^๕ม^๕สำ^๕นำ^๕สำ^๕รา^๕ญ^๕ อ^๕ย^๕บ^๕น^๕ช^๕าน^๕เช^๕ิง^๕เขา^๕ลำ^๕เนา^๕เน^๕ิน^๕
มี^๕อง^๕ค^๕พระ^๕พ^๕ท^๕อ^๕ร^๕ป^๕ส^๕ถ^๕ป^๕สร^๕้าง^๕ ทำ^๕ที่^๕ท^๕าง^๕ค^๕ว^๕ร^๕จะ^๕ส^๕ร^๕ร^๕เส^๕ริ^๕ญ^๕
แต่^๕พระ^๕สง^๕ฆ^๕ม^๕ี^๕ไ^๕ก^๕่^๕ป^๕ลง^๕ผ^๕ม^๕จำ^๕เร^๕ญ^๕ ท^๕ง^๕ไ^๕ว^๕เ^๕เกิน^๕สิ^๕บ^๕สี่^๕ค^๕ำ^๕ทำ^๕อย่าง^๕ไร^๕
แม้^๕จะ^๕ป^๕ลง^๕วัน^๕ใด^๕ก็^๕ไม่^๕ว่า^๕ อ^๕ย^๕ำ^๕ให้^๕ย^๕าว^๕เ^๕เกิน^๕คำ^๕ร^๕า^๕ช^๕ัน^๕มา^๕ไ^๕ด้^๕
ถือ^๕เช^๕น^๕นี้^๕วิ^๕ปริ^๕ต^๕ผ^๕ิก^๕กับ^๕ไทย^๕ เขา^๕ผ^๕ม^๕ไ^๕ว^๕ไ^๕ค^๕ำ^๕ไม่^๕ข^๕ำ^๕ตา^๕ ฯ
๑ ก็^๕พ^๕ริ^๕อ^๕ม^๕พ^๕ริ^๕ก^๕ต^๕วิ^๕ท^๕ร^๕อง^๕แล้ว^๕ป^๕ริ^๕ก^๕ษา^๕
ว่า^๕เรา^๕น^๕เ^๕น^๕อ^๕ญ^๕ช^๕่วย^๕หน^๕น^๕มา^๕ ด^๕ง^๕ด^๕ง^๕กา^๕า^๕น^๕ก็^๕ค^๕ว^๕น^๕
จำ^๕จะ^๕ไป^๕มี^๕ส^๕ัก^๕การ^๕พระ^๕เช^๕ย^๕ว^๕แ^๕ก^๕ว^๕ เ^๕หม^๕อ^๕น^๕ท^๕น^๕แ^๕แล้ว^๕ด^๕าก^๕ด^๕าง^๕ท^๕าง^๕ส^๕ว^๕ร^๕ค^๕
คร^๕ัน^๕เห็น^๕ส^๕เ^๕ียน^๕ข^๕อม^๕ล^๕ร^๕พ^๕ริ^๕อ^๕ม^๕ก^๕ัน^๕ เจ้า^๕ค^๕ณ^๕น^๕ัน^๕จึง^๕ให้^๕ลำ^๕ม^๕แ^๕ง^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ใน^๕
ย^๕อก^๕ก^๕ับ^๕ค^๕ัน^๕ค^๕า^๕ม^๕ิ^๕จ^๕ิต^๕ท^๕ค^๕ค^๕ท^๕ห^๕ร^๕า^๕ย^๕ แ^๕ห่ง^๕เร^๕อง^๕ร^๕าย^๕จ^๕ิน^๕ค^๕า^๕อ^๕ช^๕ฉ^๕า^๕ส^๕ย^๕

เขาตอบว่าซึ่งการทำนจะไป
 แต่ทว่าพระมหาทันตชาตุ
 สถิตยแทยถนทศรเริง
 แม้จะจรทวยธธาเทียบมม้าเทศ
 ทนทางไกลไปล้าตองลักสองวัน
 จนสิ้นการทำนจำนงประสงค์สม
 กิกรวมกันเสร์จสรรพจนกลัยมา
 ในเคอนนที่ตุพวยวาย
 เรือทั้งหลาย โคนแตกลุ่มแหลกตง
 อันอ้วนขึงยวท่งกวกขัน
 ไม่อาจรอกทอกเฉยเลยสยาย
 ท่านจะไปไหว้พระทันตชาตุ
 ข้างฝ่ายทัวข้าพเจ้าเล่าจะลา
 ดงพวยพานพักฉวัดเฉวียน
 ทวยทักว่างทางทะเลคะเนใจ
 ครอบทวันมีไ้เกิดอนเหมือนอย่างว่า
 ราชทศคิกสังสัยใจระคาง
 ไม่นับถอพทธยาทศาสนา
 เอาโน่นขันชวางทกอย่างไร
 ขณะททพกถันนายกำนัน
 อยู่วักในศาลทศสมภาร

ตามน้ำใจเราไม่กักให้ชักเคือง
 ประชารายภูรีนถอเขาลอเลื่อง
 อย่ยั้งเมืองแกนถ่านัน
 อันวิเศษเร็ววแรงแขงขยัน
 แม้ถึงนั้นคงต้องพักสักเวลา
 โดยนิยมมุ่งมากปรวร์ถนา
 ววสักห้าหกวันเปนมั่นคง
 มักรุ่นววยพักกระจุยเป็นผุยผง
 แต่คนคายววยขึงก็มาก มาย
 พวกถันขันพวันทักกลัวใจหาย
 คงผันผายมิให้ข้ามสามทิวา
 โดยก้งจิตคึกคิกมากปรวร์ถนา
 ออกเล่นล่องท้องมหาชลาลัย
 พอหินเหียนผันแปรภิกแก้ ไซ
 เห็นคงไม่ยยับยั้งอัยปาง
 ว่าอึงถฤณลิตทางกับเพศไทย
 จึงพุกจากล้วยแกดังแดตงไซ
 หมายมิให้ ไคลคลาช่วงสามานย์
 มีสงฆอนปรีชาขัญญาหาญ
 ชกนายบ้านทงนพาทันมา

เยี่ยมเยียนทุกเมืองไทยเหมือนใจหมาย คุณพระนายท่านจึงถามตามภาษา
 เป็นข้อไขในมคอพจนา ชาวลังกาเข้าใจด้วยคล้ายกัน
 ทั้งสองคนรู้ว่าจริงอย่างจริงจิตต์ อ้วนนั้นก็ร้ายจักลมพัดผัน
 ไม่กล้าศเคลื่อนเหมือนคำของกบิตัน ก็เป็นอันใจมิได้ใจ
 จึงปรึกษาว่าจะไปในครั้งนี้ ค่ายมุ่งมีความศรัทธามาสังสรรค์
 เหตุเลื่อมใสในพระยงชินวร ใช้ว่าทร โภชนาคราชการ
 ซึ่งจะละให้กำยานนั้นสิ้นผาย ออกแล่นล่องท่องสายกระแสสาน
 จนเหลือเกินเนิ่นช้าเวลานาน ทั้งเปลืองถ่านใส่ไฟเห็นไม่ควร
 ครั้นเห็นพร้อมยอมกันอย่างนั้นแน่ ก็ผูกแก้แค้นกันแกล้งหันทวน
 ว่ากบิตันจะต้องไปเราใคร่ควรวญ เห็นแต่ล้นการยากลำบากที่
 ดอยเรือออกนอกทะเลเที่ยวเร็วร้อน แล้วยังยอมนมารักกลับเข้าที่
 อันพวกเรานักไม่ไปแค้นคิ จะหมายมุ่งกรศรัทธาบูชา
 กบิตันพึงราชทุกพวกทั้งนั้น เกยมสันต์แสน โสมนัสคำ
 แต่พักอยู่ประเทศเขตรลังกา ใต้สองราตรีถ้วนถ้วนครรรไล
 คิวเจ้าเมืองกบิตันนางต่างมาส่ง โภยจำเนงจงจิตต์พิศมัย
 แล้วต่างคนต่างลากลับคลาไคล คิคชอยใจในผู้รุ่งบงยังยืน
 สู้มาส่งจนถึงกำยาน คิวรักกันไว้ชัณฉาไม่ฝ่าผัน
 ความหนทางจรจรลิตหารย่น คิวรักครนมได้แปลกกับแรกมา
 เขาสลกสั่งทูตสืบแก่นัก แล้วเร่งรัดย้ายยากออกจากท่า
 กำยานเรอเยเฉยฉิวลวลลา พระพายพาล่องแล่นแสนสำราญ
 ค้อยแถมชื่นคลันลมไม่ใหญ่ยัง เรือก็วิ่งปรี๊ดปรากตุภาคาน

กำหนดเสด็จวันเจ็ดทิวาวาร
 วนประสพพบมิตรชนินฐา
 เหวไคมิให้เราได้เคล้าคลึง
 ๑ ฝ่ายขนนางที่สองรองผู้รับ
 ทั้งแต่ไปจนโตคนนิคม
 พระพิเทศพานชจิต์จงรัก
 ลงมาเรือเชือเชิญให้พวกไทย
 มีตกโตทำไว้ทั้งใหญ่กว้าง
 มีส่วนเงินทนทานพลุกเจิญ
 เหล่าข้าหลวงแต่งกายแล้วผายผัน
 มาลงท่าจะชนรยบทจร
 บึงสลทตตามความคำนับ
 รดกเคินเป็นระเขียบคเริยเรียง
 ชวนกันชนคัก ไทระโหฐาน
 เมอทกลงท่านเจ้าเมืองอินเรืองชย
 ไปยจนเหล่าสลักศักดิ์ก้าว
 รองเจ้าเมืองอยู่รักษาชงอัน
 จักทหารอภิบาลบำรุงรักษ
 ช้างฝ่ายตัวก็ไม่เชือนบึกเขอนขง
 พวกขนนางแลนายห้างทเมืองนน
 เชิญกินไคระหยากโครเป็นไมตรี

ถึงสถานสิงคโปร์ไคคั้ง
 มาจำข้าเคร้าใจไปไม่ถึง
 คึกอ้อองออคอคขคอรมน ๑
 ลงมานั่งไคถามความปฐุม
 ค้อยชนชมเสัพยสขหรือทกขภัย
 ในจอมจักรขันภพสขสมัย
 ขันอาศรัยเคหาชนหน้าเนิน
 เป็นททางเขครลำนากเขาเขิน
 พินิจเพลินเหือกหายวายุอาวรรณ
 ลงเรือพลันคนกรวเรียงเรียงสลอน
 วิมสาครหน้าข้อมพริกพร้อมเพรียง
 หอออกขบขังลันสนันเสียง
 ครนดงเคียงเข้าประทับกับขันไค
 ค้อยเขิกขานวิญญาชฉฉนาศัย
 ยังคลาไคลเทยวทองทองนท
 มันกรกรวจากแดนออกแถ่นหน
 เขาอาฬรพวกเราเผ่าระวัง
 คอยภิกทภษรดิยาทงหน้าหลัง
 หมั้นมาฟังข่าวระคายร้ายหรือค
 ก็พัวพันผูกรัทเป็นคักคคค
 ไคยว่ามีมิตริจิตต์สนิทใน

ราชทัตทยกสำนักพักอยู่นั้น

จะกลับคืนหมายมุ่งมากรุงไกร

๑ รong เจ้าเมืองจัททหารชำนาญศึก

ล้วนดุษฎีปลายทอกออกประกาศ

พวกขันทใหญ่ให้คอยยิงสลต

ทั้งขุนนางนายห้างมาตั้งค่าย

ต่างสูทแสนไสมนต์ขันธ์ธา

พักใจคงไค้สมย์ค้ออินทร์

แล้วลงเรือรบตะบงดงกำยัน

ทศรศรทรงหมองใหม่ค้อวยวาวาง

เวลาเข้าราวสักสามโมงเศษ

ไค้ส่วนสี่คนชนอุทย

๑ พอวันศกรเคอเนเจ็ดคนเก้าคำ

ห้าโมงเช้ามีเศษเจ็ดนาช

ผ่ายกปีคั่นคนนข้างค้เหลือ

เว้งโรยรอกนาวาลงสาคร

เห็นเรือโยคสามลำประจำท

พร้อมเชือกเส้าเพราโยในนาว

บรรคาไทยนายไพร่ยี่สิบเจ็ด

ลากปีคั่นเคลอนคลอจรวล

ยิงสลตสังทศสียเก้าถ้วน

ไค้สมหวังกลับยั้งนครคน

ไค้สองวันมัวหมองค้อยผ่องใส

ครันแสงไขผ่องภาพพินณา ๑

๑ อกกระทักคักคักกันหนักหนา

สักร้อยกว้ายันเรียงเคียงค้ำนัย

ขดระทศไค้ลคลาเมือซากลับ

บ่างค้อยรบค้ำตามทางข้างค้อรินทร์

ไปสู่ท้าวจวนชลสินธุ์

จะกลับมาธานีทรประศยนาง

หมกค้วกักันหน้ากำค้งน้ำฝ่าง

หิวระะพลางพุกเพลินเจริญใจ

แรมทระศมาในแควกระแสไค้

คลนไม่ใหญ่ว้ายพักกำคักคัก ๑

เห็นปากน้ำชวากว้างเข้ากรุงศรี

ถัดงททอกพลันนอกสันค่อน

เรียกลูกเรือเซ่งแซ่แลสลอน

ให้เรือจระหมกค้วกักันทันเวลา

กะลาสัคกรเซียงนังเรียงหน้า

นายรักษายอ่ยประจำลำละคน

ครันพร้อมเสร์เจเป็นลำคัยไม่สยสัน

ผ่ายข้างขันทกำยันก็ถันขัน

พระพายชวนเดือยมาไม้ผ่ายผ่น

ก็เว้งวันสุขสมภิมภีมโย ๑

๐ ถึงหน้าค่านเมืองสมทหุยกประทัย เห็นคังคัยคนผู้คไสว
 ต่างจรจากนวาแล้วคลาไคล ขนอาศรัยปริศาศาลากกลาง
 ท่านพระยาผู้รักษาเมืองสมท กัแสนสคยัคไม่ม้หมาง
 ลงมานั่งพักจ้อหัวร้อพลาง ทังฝ่ายข้างท่านผู้หญิงวังเปนครวัน
 หาสำรับตังเรียงเคียงพวกทต หน้าไม่ยคเบิกยานงานขยัน
 อันอังกฤยแแต่ขรรคามาควัยกัน กัจศรรคไลยงสนกินจนพอ
 ผลไม้นานาชอหาให้ เหล่าใส่ไห่ดวงตักไม่พักขอ
 ขุทริยาเพ็ชขรณทคณคต คนละท้อให้ถ้วนจำนวนมา
 กระจาสยัคเป็นทขง กัขนสิ่งของสิ่งลงคันท่า
 ขรรททอังกองเรือขเพ็ชขนวา ครรรไลลาไปกำยันนอกสันคชน ๑
 ๐ พระยาสมทขรณรักษัน ให้จศรรคเรือแพแแต่สลอน
 ฝ่ายพระยามหาธคณกร กัวรวอนเร่งฉพายชายข้านาญ
 เรือเกงฟงทงสองสำรองเสร์จ กัยเรือเบ็ทออกเรียงเคียงขนาน
 ต่างคนลาสองพระยาไม่ข้านาน ออกจากค่านเมืองสมทขรคมา
 พริณโรยไปรยควัยลของสาค นาลงปราศเชียวเหลือเขอหนกหนา
 พอยำมั่งสองยามตามเวลา ดงกรงเทพมหานครค
 เจ้าประทัยกัทำทหน้าบ้าน ขนสถานยลมีครพิศวง
 ทังพงศามาพรอ้มลัธมเปนวง พคกันส่งไปจนแจ่งแสงอทัย ๑
 ๐ แแต่พวกทตกรวยขังคมขรรคมาท ออกจากราชธานีอาศรัย
 จนถงเมืองลอนคณพักผ่อนไป ตามหัวเมืองเนองในระยะทาง
 ทงใดเทยวหลายขรทอังกฤย สบายจิคศสารพักไม่ซัคขวาง

ควเจ้าเมืองกรมการทกท่านทาง

ไต้ปฎากฎยศยิ่งทุกสิ่งสิ้น

แต่พอถึงที่ประทับคอยรับรอง

อันเจ้าเมืองมาค้ำบบริบทังน

สองพระองค์ซึ่งดำรงนักรัง

พระนางนาฏจึงประสาสน์เสาวนิศ

พวกข้าหลวงทั้งหลายสหายใจ

๑ เรื่องทกกายวายทกวงถ้วนเป็นสุข ต้องจนแท้แต่ใจทุกซึกหมองศรี

ไปहांน้องปองทานชศกโคก

แทบเกอขยทการไปไกลเทลลธธา

เป็นสทจนขันเสยจริงนงว่าพง

นหากขญหนนให้ยั้งครั้งครวยาก

คงไต้ชนคนไต้ซมสมจันคา

พละข้านพานล้ำยากมากหม่นหมอง

จึงเขียนคำจำชอศกจิศครณจวน

หวังจะให้ไว้จเห็นเป็นฉย

แนะสังเขปในสิ่งข้อพอประมาณ

ไม่เมินหมางค้อนรัชประคัยประคอง

สมดวิลเอาใจมิให้หมอง

ทั้งเข้าของกินช้อย์คระวัง

เพราะเทศาขารมิไปคัมขัง

ถึงฉัตรบยังกันเกศกันเกทกัษ

ให้เขาคีครับรองไต้สองไต้

แต่วันไปจนมาดังธานี ๑

กรรมมากมายกายมัวมืทค้ำนง

ลงนอนแช่วแล้วนงชำระจนดัง

ทนไปแน่แท้เป็นทงดังชวา

วันแรมจรวรอนรักจากพรากเคหา

มาแนยเนอเมอแนยหน้าพาแนยนวล

ครุ่นดังนวลครวญถึงนางครางโหยทวน

เรื่องการเคร่าเราก่าสรวญจวนແທດกถาญ

ไต้ สยศรีสำหรับครัยครองสาร

ทรายแถวดินสิ้นที่ถานบ้านเมืองเฮย ๑

- ๑ ลอนกอน นั้คเร้คเจ้า
 นีวาค นาฏนวลผจง
 วายสวาท ซากเค้ียงองค์
 นานนั้ก รุกแรมนั้ง
- ๑ ทวีเราเกลาถล่าวเกล้ียง
 ค้อหม่อมราไซทัย
 แสกรโคยแต่จวังใจ
 ห่อนจักพลิกแพลงพลั้ง
- ๑ ยางยลยางเรอ้งรู้
 ึ่งนิพนธ์พจนสาร
 สำหรัยแผ่นกีนนาน
 คนเกิกภายหลังไค้
- ๑ ไซ้จิกค้คิกขาจอ้าง
 จักแข่งวากยวาทิ
 ถอคนทักเทียบมกระวี
 สักแต่ว่าพอรู้
- ๑ ขอจงสารส่วสั้กน
 วนครวายถึงอวสาน
 สุนทรภพแผ่นกีนกาล
 ึงลิขิกคำข้า
- จอมอนงค์
 รากห้อง
 อรแอย อกเฮย
 นั้มเนือเคยถนอม ๑
- กลอนไซ
 ทคัง
 จำก มาณา
 พลาถลัยความแถลง ๑
- รห้คการ
 สั้ยไว้
 เนาเนอจ ไปเฮย
 อ่านแจ้จอนุสนธิ ๑
- ชวคกั
 เทียขั้
 หวังเสนาะ โสคณา
 เร้มถล่าวถล่าวสาร ๑
- เนานาน
 สุกหล้า
 แคนโลก
 ซากสันโทรมสุญ ๑

๑๑ ขอแถมข้ออธิบายไว้ท้ายสาร

เหมือนซีเช่นเป็นหน้าสารยาน
 ท่านผู้ใดใจนึกเลงเพลงฉลาค
 ไปอ่านฟังข้อคำที่รำพรรณ
 ฉันขอบิณฑกัศกรองหาช่องชอบ
 สู้เสียทรัพย์ซื้อหาไม้ธาวรรณ
 บุกสี่แทนที่ท่านแสนตระหนทนเหนียว
 เงินก็มีแต่ไม่ซื้อถ้ออย่างไร
 ควรจะหามาไว้กัให้รู้เรื่อง
 เล่นขอยมกันอ่านสงสารพิศตร
 ดงคิกลอดเกล้าก็ยากลำบากซ้ำ
 สิ้นกินสอหรรกาลช่วยการนอน
 แต่ก่อนนั้นสาราคึกหายาก
 เคยวนกรงพงเพลงประเทืองพราย
 ซอทั้งไวส์กลดขยสำหรับย่าน
 ไม่พุกยมเขาให้ยากลำบากตา
 มิใช่แกล้งแแต่งการมก้วยคมปาก
 การที่ว่าเห็นไม่งามตามท่านอง
 แม้ผู้ใดใครใครซื้อซอหนึ่งสี่อย่าง
 มีกฎหมายสำหรับความตามกระทรวง
 เชิญไปกระไ้รู้หลายชนิด
 ไม่แพ้มากเกินวาระอาใจ

เชิญวิจารณ์เร่งของรสที่สำคัญ
 ซอนิราศ์เรองลอนคอนกลอนกลัน
 ว่าคมขันหรือจะเงินค่านินกลอน
 เป็นคนรอบรู้รักในอักษร
 ใ้ไ้มานอนนั่งอ่านสำราญใจ
 ทำบึกเขยวยากเขือนเขือนไกล
 การนี้ไม่เหลือแรงแพงหนักนัก
 ใ้บ้านเมืองไกลไกลไ้ประจักษ์
 จะเสียมคักก็เสียนามความขจร
 ทั้งเสียค่าสมคักทางซอ
 เอาเงินย่อนสั่งให้ไ้สยบาย
 ไม่กระคากยมกันไ้คังใจหมาย
 คพมพชายเกลอนกลาคกายกา
 พอลกลหลานอ่านมทเคหา
 ฉันช่วยว่าเคือนสดีจงศิริครอง
 มาดางดากทำไ้ทุทั้หมอง
 อย่าซึกซ้องหมองหมางระคางทรง
 เชิญไปท้างปากช่องคุดองขางหลวง
 ฤบย้หลวงค้ตามเนือความไทย
 หรือจะจ้างซ้างบึกไปปกใหม่
 เชิญท่านไปชมข้างที่ท้าง เฮย ๆ

๑ แดงความนามคอกเท้อ	ยรค์เถ
เป็นช่างการพิมพ์คเน	ชนยรัฐ
คือชาวชาติอเม	วิกันเกิด โพนเซบ
มาสั่งสอนศาสน์สู	สละก้าวแกนสถาน ๑

นิราศเมืองลอนดอนฉบับพิมพ์แต่ก่อน ที่หามาได้มีฉีกวิปลาศหลาย
 แห่ง ที่พิมพ์ในสมุทเล่มนี้สอยจากฉบับเขียน & เล่มสมุทไทย เป็นฉบับ
 เก่ามีอยู่ในหอพระสมุท ๑

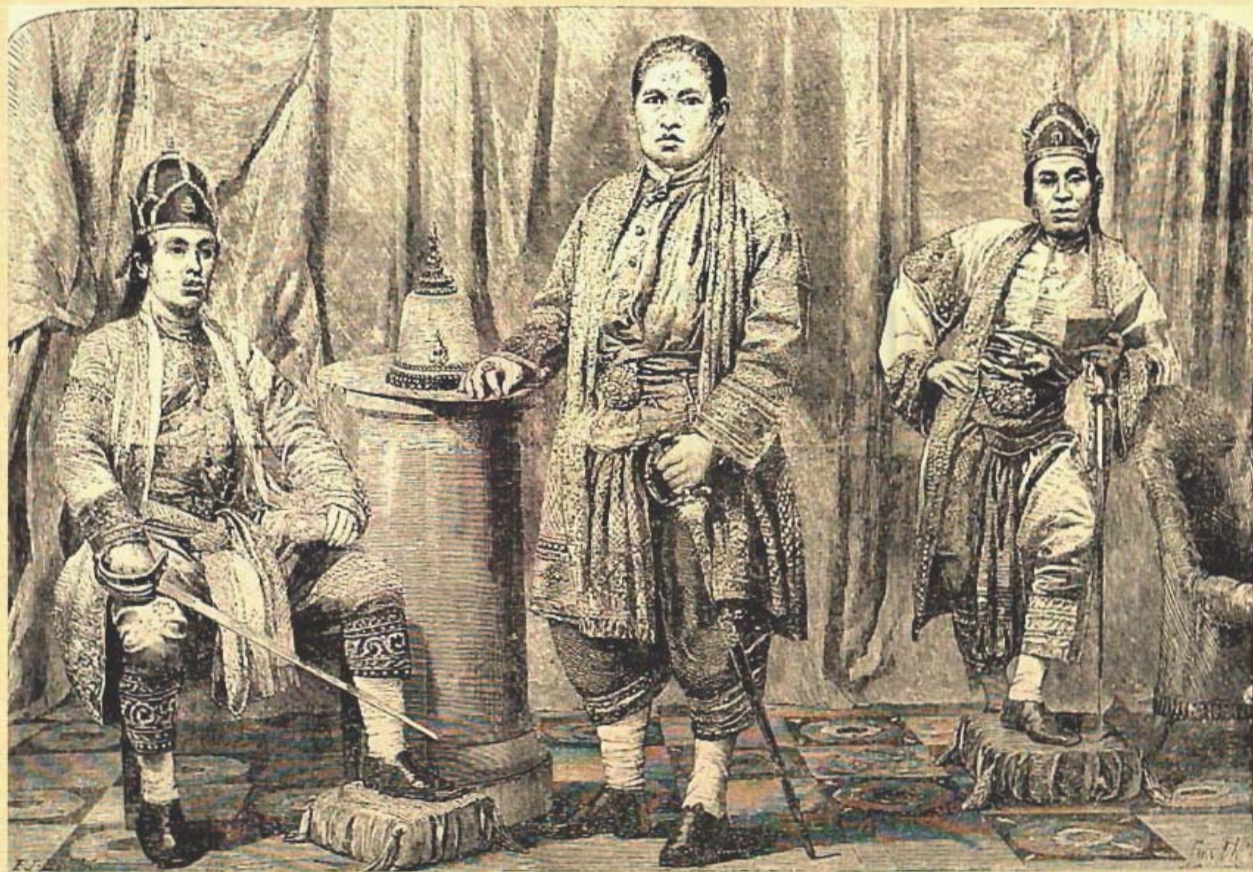
สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หม่อมราโชทัย
หม่อมราชวงศ์ กระต่าย อิศรางกูร ณ อยุธยา

Ambassador to the Second King.

The first Ambassador.
to the First King of Siam.

Second Ambassador to the First King.

The Siamese Ambassadors from photographs by Mayall.

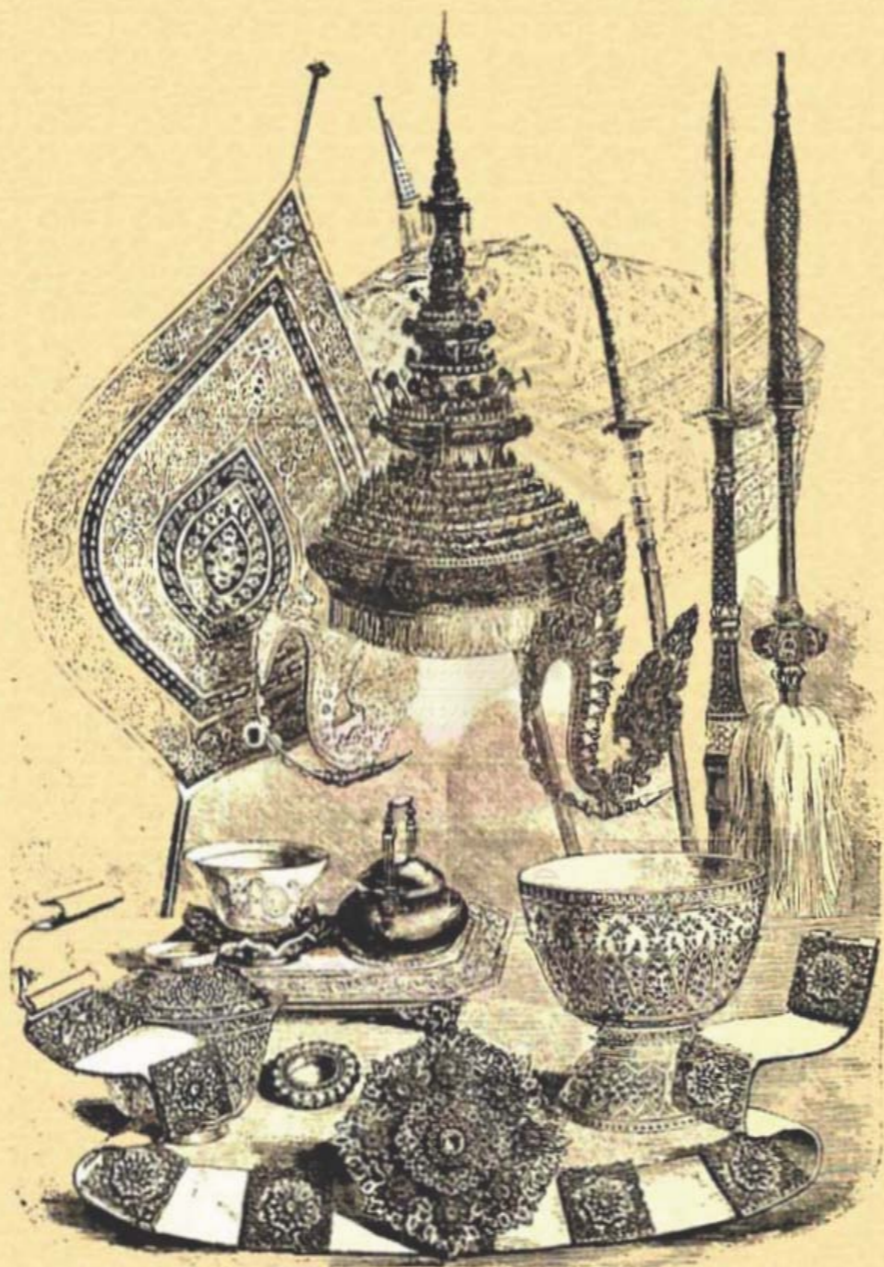

Illustrated London News, December 5, 1857.

Reception of the Siamese Ambassadors with presents
by Her Majesty at Windsor Castle.

Illustrated London News, November 28, 1857.

Presents from the Kings of Siam to Queen Victoria.

